

การศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น
A COMPARATIVE STUDY OF INDIGO DYE PRODUCTS OF THAILAND, CHINA AND
JAPAN

วันศนิ กระจำงยุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2566

การศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์อ้อมครามของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น

ปริญญาานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปีการศึกษา 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

A COMPARATIVE STUDY OF INDIGO DYE PRODUCTS OF THAILAND, CHINA AND
JAPAN

WANSANI KRACHANGYUT

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of DOCTOR OF ARTS
(D.A. (Arts and Culture Research))

Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University

2023

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น

ของ

วันศนิ กระฉ่างยุทธ

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก	..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ พฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ)	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรียามภรณ์ เจริญบุตร)
..... ที่ปรึกษาร่วม	..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติกรณ์ นพอุดมพันธุ์)	(รองศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง)
	..... กรรมการ
	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรวีน แพทยานนท์)

ชื่อเรื่อง	การศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น
ผู้วิจัย	วันศินี กระจำงยุทธ
ปริญญา	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต
ปีการศึกษา	2566
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ พงษ์ฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติภรณ์ นพอุดมพันธุ์

ปฏิญานี้ฉบับนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบ ในเรื่องของผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ในประเทศไทย จีนและประเทศญี่ปุ่น โดยผลิตภัณฑ์ย้อมครามในแถบเอเชีย โดยทั้ง 3 ประเทศ แหล่งที่ได้ชื่อว่ามีชื่อเสียงที่สุด ได้แก่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ประเทศไทย หมู่บ้าน Danzhai Wanda Village มณฑลกุ้ยโจว ประเทศจีนและเขต kamita จังหวัดโทคุชิมะประเทศญี่ปุ่น ซึ่งทั้ง 3 แหล่งพื้นที่เป็นแหล่งของภูมิปัญญาในด้านผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน โดยงานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบมีจุดประสงค์ในการหาจุดร่วม และหาจุดต่างเพื่อพัฒนา ศักยภาพ ของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามกรณีศึกษาพื้นที่ 3 แหล่งในประเทศ 1) กระบวนการผลิต 2) ลวดลายของผ้าย้อมคราม 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ 4) การถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างรุ่นใหม่ โดยการวิเคราะห์ เป็นการวิเคราะห์จาก การศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล รวมไปถึง สัมภาษณ์ สํารวจ บุคคลในท้องถิ่น รวมไปถึงเก็บข้อมูล ผลิตภัณฑ์ และเนื้อหาประเด็นที่มีเกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ จุดรวม และจุดแตกต่างให้เห็นถึงช่องทาง ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเพิ่มคุณค่าให้กับภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นโดยมีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีสุ่มแบบเจาะจงในทั้ง 3 ประเทศ ผู้ประกอบการในพื้นที่จำนวนที่ละ 3 แห่ง โดยไม่น้อยกว่าที่ละ 5 คนและผลิตภัณฑ์ในแต่ละแหล่งไม่น้อยกว่า 50 ชิ้น จากการวิเคราะห์โดยใช้เครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสอบถามจำนวน 3 แหล่งพื้นที่ พบว่า 1. ด้านกระบวนการผลิต ทั้ง 3 ประเทศมีปัจจัยทางสภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกัน จึงทำให้ ระยะเวลา ในการผลิตต่อปี มีจำนวนที่แตกต่างกัน รวมไปถึง แหล่งพื้นที่ใน การผลิต มีผล ต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสม ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ทำให้กระบวนการผลิต และคุณภาพ ของผลิตภัณฑ์มีความแตกต่างกัน 2. ลวดลายของผ้าย้อมคราม พบว่า ในทั้ง 3 ประเทศมีลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ ของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน โดยลวดลาย จะขึ้นอยู่กับเทคนิค ในการผลิต เทคนิคเป็นตัวกำหนด ในด้านของลวดลาย 3. ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า ในทั้ง 3 ประเทศ มีเพียงประเทศญี่ปุ่น ให้คะแนนความพึงพอใจ ในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์อยู่ในเกณฑ์มาก และสิ่งที่คำนึงในการเลือกซื้อของผลิตภัณฑ์ย้อมครามมีเพียงประเทศญี่ปุ่นที่มีระดับของความพึงพอใจในการ คำนึงถึงในการเลือกซื้ออยู่ในระดับมากหรือค่าเฉลี่ย 4.41 ส่วนประเทศไทยและประเทศจีนอยู่ในระดับ. ปานกลางหรือค่าเฉลี่ย 3.16 แสดงให้เห็นถึงการเข้าถึงของผลิตภัณฑ์ย้อมคราม 4. ด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้และสร้างช่างใหม่ ทั้งประเทศไทย ประเทศจีนและประเทศญี่ปุ่น มีระบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านผลิตภัณฑ์ย้อมคราม แบ่งออกเป็น การถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในเครือข่าย หรือภายในครอบครัว เท่านั้นหรือ และการถ่ายทอดในรูปแบบจากครูสู่ศิษย์ พ่อครูแม่ครู ปราชญ์ชุมชน หรือในระบบการศึกษา ของรัฐที่มีต่อเยาวชนในประเทศ

คำสำคัญ : ย้อมคราม, กระบวนการการผลิต, ลวดลาย, การพัฒนาผลิตภัณฑ์, การถ่ายทอดองค์ความรู้

Title	A COMPARATIVE STUDY OF INDIGO DYE PRODUCTS OF THAILAND, CHINA AND JAPAN
Author	WANSANI KRACHANGYUT
Degree	DOCTOR OF ARTS
Academic Year	2023
Thesis Advisor	Associate Professor Prit Supasertsiri
Co Advisor	Assistant Professor Doctor Kittikorn Nopudomphan

This thesis is a comparative study of indigo dye products in Thailand, China and Japan. As for indigo dye products in all 3 Asian countries, the most famous sources are Mueang district, Sakon Nakhon province, Thailand, Danzhai Wanda Village, Guizhou province, China and Kamita district, Tokushima province, Japan. All 3 areas are a source of wisdom for the famous indigo dye product today. This research is a comparative study with the aim of finding common points and finding differences to develop the potential of current indigo dye products, focusing on comparing indigo dye products in case studies of these 3 areas in the issue:- 1) Production process, 2) Indigo-dyed fabric patterns, 3) Product development, 4) Knowledge transfer and creation of a new generation of technicians. The analysis is an analysis based on research and data including interviews, surveys, local people and collecting data, products, and related content issues to analyze relationships, points of integration, and points of difference to see channels for product development and adding value to local product wisdom. The samples were selected by purposive random sampling in all 3 countries, entrepreneurs in each area of 3, not less than 5 people, and products in each source not less than 50 pieces, from analysis using tools in In-depth interviews and questionnaires in 3 areas found that:- 1. In terms of production processes, all 3 countries have different climate factors. Therefore, the production time per year is different, including the source of production area has an effect on the quality of the product due to suitable geographical conditions, abundance of resources. This causes the production process and product quality to be different. 2. Patterns of indigo-dyed fabric found that in all 3 countries there are patterns that are unique to each country that are different. The patterns depend on the production techniques. Technique determines the pattern. 3. In terms of product development, it was found that of the three countries, only Japan rated satisfaction in product development as high and what was considered in purchasing indigo dye products. Only Japan has a high level of satisfaction when considering purchases, or an average of 4.41, while Thailand and China are at a moderate level, or an average of 3.16, showing the accessibility of indigo dye products. 4. Knowledge transfer and creation of new technicians throughout Thailand, China and Japan have knowledge transfer systems in the field of indigo dyeing products. It is divided into the transfer of knowledge within relatives or within the family only and the form of transmission from teachers to students, parents, teachers, community scholars or in the public education system towards youth in the country.

Keyword : indigo dye, production process, pattern, product development, knowledge transfer

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ สามารถสำเร็จลุล่วง ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี จากความเมตตากรุณาและความอนุเคราะห์ ของผู้มี คุณูปการหลายท่านที่คอยช่วยเหลือและผลักดัน ให้คำแนะนำทั้งคอยเป็นกำลังใจ ตลอดมาโดยมี อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์อันประกอบไปด้วย รองศาสตราจารย์ พงษ์ ฤกษ์ เศรษฐศิริ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติกรณ์ นพอุดมพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้เสียสละเวลาให้คำปรึกษาให้คำชี้แนะ แนวทางที่นำไปใช้ประโยชน์เพื่อให้ปริญญาานิพนธ์นี้ครอบคลุม และสมบูรณ์ ตลอดจนถึงให้กำลังใจในการดำเนินการวิจัย ในความกรุณาของคณะกรรมการ สอบเค้าโครงปริญญาานิพนธ์ จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

การศึกษาค้นคว้าวิจัย ในปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้เน้นการศึกษาในเรื่องของผลิตภัณฑ์ย้อมคราม มีการลงพื้นที่ ในทั้ง 3 ประเทศไทยประเทศจีนและประเทศญี่ปุ่น ซึ่งทำให้การเก็บข้อมูลเป็นปัจจัยสำคัญ จึงมีความจำเป็น ที่จะต้องติดต่อประสานงาน ทั้งหน่วยงาน รัฐและเอกชน รวมไปถึงผู้ประกอบการในแหล่งพื้นที่ เพื่อที่จะสามารถ ลงพื้นที่ในการศึกษาหาข้อมูลและสัมภาษณ์จึงขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิมพอมร นิยมคำ อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการโรงแรมและท่องเที่ยว คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรวิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติสกลนคร ที่คอยแนะนำและช่วยเหลือ สนับสนุนผลักดัน และให้ข้อมูล ให้ผู้นิพนธ์ สามารถดำเนินการ และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ได้ ที่ขาดไม่ได้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อิกะมุระ อากิโอะ อาจารย์ ดร. มณฑิลา เพ็งส้ม และอาจารย์ ดร. ภรณ์ สุขสันต์ ที่ให้ความช่วยเหลือ ในการลงพื้นที่ ทั้งในประเทศญี่ปุ่น และประเทศจีน รวมไปถึงยังเป็นผู้ประสานงานในการลงพื้นที่ ในทั้ง 2 ประเทศ ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล และให้ความรู้ตลอดไปถึงการตรวจเครื่องมือวิจัย และถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้ต่างๆตลอดระยะเวลาในการดำเนินการทำวิจัย

ท้ายที่สุดนี้ผู้นิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณ ครอบครัว คุณพ่อ คุณแม่ พี่ชาย เพื่อนนิสิตรุ่นที่ 11 ที่ผลักดัน คอยให้กำลังใจช่วยเหลือในทุกด้าน และครูบาอาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ อบรมสั่งสอน จนเกิดสติปัญญาที่มีความมุ่งมั่นอดทนพยายามหาเพียงสั่งสอนให้รู้คุณค่าของตนเองและสามารถ นำไป พัฒนาสังคมต่อไป

วันศนี กระจ่างยุทธ

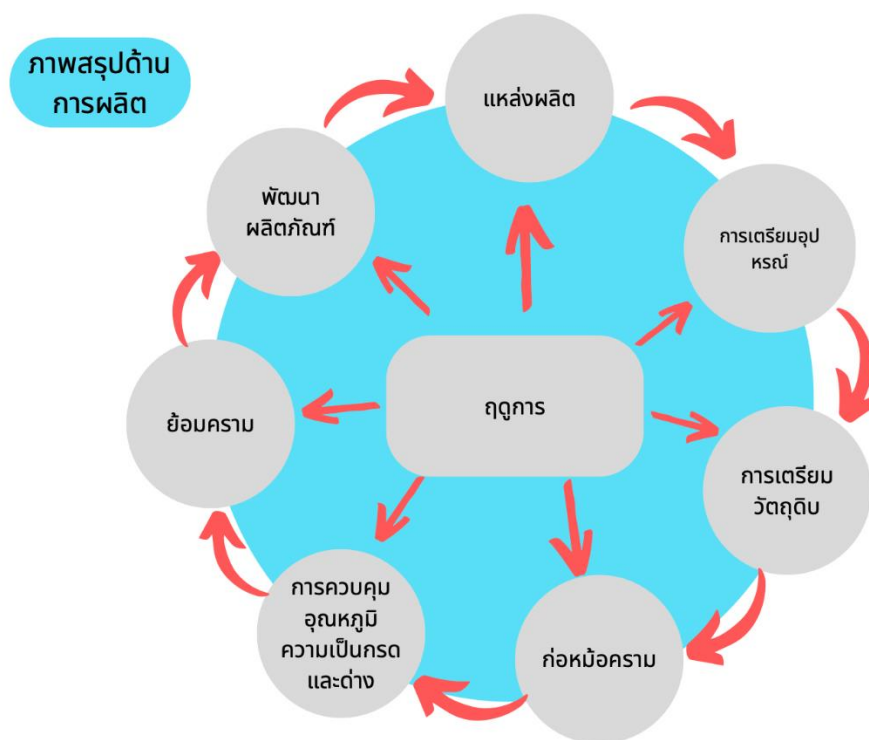
สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญรูปภาพ	ณ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายในการวิจัย	3
ความสำคัญของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย	4
คำนิยามศัพท์	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย	5
บทที่ 2 เอกสาร งานวิจัย และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	7
1. ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปในแหล่งค้าอ้อมคราม	7
2. อ้อมคราม	28
3. หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์และการพัฒนาผลิตภัณฑ์	49
4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	53
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	61
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	65
1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น และพื้นที่	65

2. ประชากรและการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง และหน่วยวิเคราะห์	66
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	67
4. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ	68
5. วิเคราะห์และเปรียบเทียบรูปแบบของผลิตภัณฑ์	68
6. การสร้างแบบตารางวิเคราะห์การเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ฝ้ายอ้อมคราม	68
7. การเข้าสู่พื้นที่ในการศึกษา	70
8. การเก็บรวบรวมข้อมูล	70
9. การวิเคราะห์ข้อมูล	71
10. การนำเสนอข้อมูล	71
บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล	72
4.1 กระบวนการผลิต	72
4.2 ลวดลายของฝ้ายอ้อมคราม	105
4.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์	158
4 การถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างใหม่	186
บทที่ 5 สรุปผลอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	202
สรุปผลการวิจัย	202
อภิปรายผลการวิจัย	211
ข้อเสนอแนะ	216
บรรณานุกรม	217
ภาคผนวก	228
ประวัติผู้เขียน	257

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 แผนที่จังหวัดสกลนคร	10
ภาพประกอบ 2 แผนที่มณฑลกุ้ยโจว(Guizhou)และเขตต่างๆ	19
ภาพประกอบ 3 แผนที่จังหวัดโทคุชิม่า	25
ภาพประกอบ 4 ภาพแสดงของขึ้นชื่อในจังหวัดโทคุชิม่า	27
ภาพประกอบ 5 เสื้อผ้าแฟชั่นคราม	35
ภาพประกอบ 6 การทำเนื้อคราม , ...	40
ภาพประกอบ 7 การตีเนื้อคราม	40
ภาพประกอบ 8 ชี้นำจากต้นกล้วยตากแห้ง , ...	41
ภาพประกอบ 9 การแช่ชี้นำและกรองน้ำด่าง	41
ภาพประกอบ 10 เตรียมน้ำครามและใส่มะขามเปียก, น้ำด่าง	42
ภาพประกอบ 11 ต้มผ้าขาวที่จะใช้ย้อม , ...	42
ภาพประกอบ 12 นำไปย้อมคราม	43
ภาพประกอบ 13 นำผ้าที่ย้อมมาโดนอากาศ, ...	43
ภาพประกอบ 14 ผ้าที่ย้อมเสร็จ	44
ภาพประกอบ 15 ลักษณะต้นครามของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น	76
ภาพประกอบ 16 ขั้นตอนการเตรียมวัสดุและอุปกรณ์	77
ภาพประกอบ 17 วัตถุประสงค์การก่หม้อครามประเทศญี่ปุ่น	86
ภาพประกอบ 18 แสดงระยะเวลาในการเพาะปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว	93
ภาพประกอบ 19 แสดงระยะเวลาการก่หม้อครามและการควบคุมอุณหภูมิ	94
ภาพประกอบ 20 การแสดงระยะเวลาในการแช่ผลิตภัณฑ์และแสดงระยะเวลาในการแช่ผลิตภัณฑ์ จำนวนครั้งและชนิดสีที่ได้	96

ภาพประกอบ 21	สรุปกระบวนการผลิต	98
ภาพประกอบ 22	เทคนิคผ้ามัดหมี่	107
ภาพประกอบ 23	สรุปโครงสร้างเทคนิคและลวดลายผ้าของประเทศไทย	119
ภาพประกอบ 24	รูปภาพ ลายตะขอ	121
ภาพประกอบ 25	รูปภาพ ลายโคมห้า	122
ภาพประกอบ 26	รูปภาพ ลายป่าสน	122
ภาพประกอบ 27	รูปภาพ ลายใบพริ้วหรือหัวขึ้นขีดลายตาไก่	123
ภาพประกอบ 28	รูปภาพ ลายนาคเกี้ยว	123
ภาพประกอบ 29	รูปภาพ ลายดอกแก้ว	124
ภาพประกอบ 30	รูปภาพ ลายโบกคว่ำโบกหงาย	124
ภาพประกอบ 31	ลายจุด	125
ภาพประกอบ 32	ลายวงกลม	126

ภาพประกอบ 33 ลายวงล้อ	126
ภาพประกอบ 34 ลายหินอ่อน	127
ภาพประกอบ 35 ลายตาราง	127
ภาพประกอบ 36 ลายน้าไหล	128
ภาพประกอบ 37 ลายเกล็ดนาคี	128
ภาพประกอบ 38 ลายดาว	129
ภาพประกอบ 39 ลายสามเหลี่ยมและสี่เหลี่ยม	129
ภาพประกอบ 40 ลายสามเหลี่ยมและสี่เหลี่ยม	130
ภาพประกอบ 41 ลายหัวใจ	131
ภาพประกอบ 42 เสือหรือลายหัวสัตว์ต่างๆ	132
ภาพประกอบ 43 ลายใบไม้ดอกไม้	132
ภาพประกอบ 44 ลายผีเสื้อ(蝴蝶纹)	134
ภาพประกอบ 45 ลายปลานก(鱼鸟纹)	135
ภาพประกอบ 46 ลายตะขาบ(蜈蚣纹)	136
ภาพประกอบ 47 ลายมังกร (龙纹)	137
ภาพประกอบ 48 ลายกีบม้า (马蹄纹)	138
ภาพประกอบ 49 ลายยวนหยดน้ำ(旋涡纹)	139
ภาพประกอบ 50 ลายดอกสาลี (梨花纹)	140
ภาพประกอบ 51 ลายกลองมโหระทึกหรือลายกลองทอง (铜鼓纹)	141
ภาพประกอบ 52 ลายผ้ามัดย้อมของประเทศจีน	143
ภาพประกอบ 53 ลายผ้ามัดย้อมลายมูราคุโมะ ลายหมอก	144

ภาพประกอบ 54 ลายผ้ามัดย้อมลายอุชี่กิมากิ ลายหมอกแบบม้วน	145
ภาพประกอบ 55 ลายผ้ามัดย้อมลายมูซุบิ ลายผูกหรือลายเงื่อน	145
ภาพประกอบ 56 ลายผ้ามัดย้อมลายไซเมะบาชามิ ลายจุดคู่	146
ภาพประกอบ 57 ลายผ้ามัดย้อมลายชิโบริมารุ ลายวงดอกไม้	146
ภาพประกอบ 58 ลายผ้ามัดย้อมลายชิโบริฮาชิ ลายดาว	147
ภาพประกอบ 59 ลายผ้ามัดย้อมลายชิโบริ ลายอาสะโนะสะ	147
ภาพประกอบ 60 ลายบิชามงคิคโค ลายกระดองเต่าบิชามง	148
ภาพประกอบ 61 ลาย อุโรโกะมงโย ลายเกล็ด	148
ภาพประกอบ 62 ลายอิจิมัตสึ ลายตาราง	149
ภาพประกอบ 63 รูปกระบวนการของลวดลาย	151
ภาพประกอบ 64 รหัสสีประเทศไทย	153
ภาพประกอบ 65 รหัสสีประเทศจีน	154
ภาพประกอบ 66 รหัสสีประเทศญี่ปุ่น	155
ภาพประกอบ 67 โทนสีครามประเทศญี่ปุ่น	156
ภาพประกอบ 68 เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ Lifestyle	165
ภาพประกอบ 69 เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายสำเร็จ	167
ภาพประกอบ 70 เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์แฟชั่น สำเร็จ	168
ภาพประกอบ 71 เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์และของแต่งบ้าน	170
ภาพประกอบ 72 ภาพการสรุปการสืบทอดประเทศไทย	194
ภาพประกอบ 73 ภาพการสรุปการสืบทอดประเทศจีน	198
ภาพประกอบ 74 ภาพการสรุปการสืบทอดประเทศจีน	201

บทที่ 1

บทนำ

1. ภูมิหลัง

พัฒนาการท้องถิ่นสะท้อนให้เห็นถึงศิลปวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ประเพณีพื้นบ้านของสถานที่นั้นๆ อาจกล่าวได้ว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นมรดกตกทอดที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมอีกทั้งควรแก่การสืบทอดอนุรักษ์แก่คนรุ่นหลังเพื่อได้การเรียนรู้และเป็นการสืบทอดสู่รุ่นต่อไปน่าจะท้องถิ่นถือว่าเป็นงานประดิษฐ์คิดค้นและสร้างสรรค์ขึ้นโดยกลุ่มคนในชุมชนหรือท้องถิ่นเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันหรือใช้งานพิธีต่างๆ การทำกิจกรรมในชุมชนเพื่อแสดงถึงความภาคภูมิใจหรือกระบวนการสื่อสารประสบการณ์ของแต่ละบุคคลที่สะสมขึ้นรวมไปถึงการคัดกรองคัดเลือกว่าดีหรือไม่ดีในการผลิตที่เหมาะสมกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านของตนนี้ทางด้านการทอผ้าและอาการทางด้านผ้าย้อมครามวิสูตรธรรมชาติหรือเครื่องปั้นดินเผาและนำกระดาษเป็นต้น (อัญชลี โสมดี, 2553:21)

งานหัตถกรรมประเภทผ้าหรือเครื่องนุ่งห่มนับเป็นภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นหนึ่งในพื้นฐานปัจจัย 4 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีตทอผ้าหรือทอผ้าในทวีปเอเชียเคยมีการทอผ้าใช้เองในครัวเรือนเป็นจำนวนมาก จึงทำให้งานหัตถกรรมประเภทผ้ามีความสำคัญมากในแถบทวีปเอเชียและแม้แต่ในสังคมเมืองหรือชุมชนเล็กๆ ก็ต่างมีประเพณีธรรมเนียมการทอผ้า การมัดย้อมผ้าโดยใช้เทคนิคต่างๆ ไว้เพื่อใช้สอยเองหรือใช้ในพิธีกรรมต่างๆ งานหัตถกรรมผ้ามีหลากหลายชนิดตามแต่แหล่งท้องถิ่นเช่น ผ้าทอผ้าย้อมคราม ผ้ามัดย้อมแต่ละประเภทเป็นลักษณะเฉพาะตามท้องถิ่นที่ได้สืบทอดต่อกันมาเทคนิคกระบวนการการผลิตเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะแต่ละที่แตกต่างกันออกไป

กระบวนการหัตถกรรมผ้าย้อมครามในแถบทวีปเอเชียมีหลากหลายโดยเฉพาะกลุ่มแถบประเทศเอเชียผ้าครามถือเป็นภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นในแถบทวีปเอเชียที่สั่งสมมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษเมืองด้วยประเทศแถบเอเชียเป็นประเทศเกษตรกรรมนับได้ว่าเกือบทุกครัวเรือนเว้นว่างจากการทำงานกลุ่มแม่บ้านจะทอผ้าและย้อมผ้าด้วยครามที่เป็นพืชตามท้องถิ่นในประเทศเอเชีย ในประเทศไทยการย้อมครามเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในแถบภาคอีสานที่มีมาช้านานถูกถ่ายทอดครั้งเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาทุกครัวเรือนแต่หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อวัฒนธรรมและเทคโนโลยีจากต่างประเทศได้เข้ามาแพร่กระจายเข้าสู่ประเทศไทยอย่างรวดเร็วจนเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นเป็นอย่างมากสิ่งหนึ่งที่ปรากฏขึ้นที่มีผลกระทบต่อผ้าย้อมครามคือผลิตภัณฑ์ที่เป็นผ้าสมัยใหม่ผลิตด้วยระบบอุตสาหกรรมที่ใช้ความเร็วและมีความสวยงามมี

ราคาต้นทุนที่ถูกกว่าจนทำให้ผลิตภัณฑ์ผ้าอ้อมครามแทบไม่ถูกนำมาพัฒนาและปรากฏให้เห็น (อนุรัตน์ สายทอง, :2550) วัตถุประสงค์สำหรับการทำผ้าอ้อมครามส่วนมากจะมีการพัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับแต่เราพอที่จะสันนิษฐานจากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในประเทศไทยได้ว่ามนุษย์คงแสวงหาพืชในท้องถิ่นที่ใช้ในครัวเรือนหรือพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ที่หลากหลายเช่น ใบคราม ขมิ้น เปลือกมังคุด ลูกหว้าหรือใบหูกวาง เป็นต้น

สีครามเป็นสีน้ำเงินอมเขียวอมเหลืองเป็นสีที่มีเอกลักษณ์ในตัวเองให้ความรู้สึกดูเข้มแข็งแต่กลับกัน ก็ให้ความรู้สึกสบายตาเป็นสีโทนเย็นที่เป็นสีกลางไม่จัดจ้านเหมือนดั่งสีโทนร้อนและไม่ได้รู้สึกหดหู่หรือเศร้าหมองเหมือนกับสีโทนเย็นในหลายๆสี สีครามมักถูกเลือกเป็นสีที่ใช้กับมนุษย์มายาวนานใช้ในหลากหลายรูปแบบและหลากหลายบริบทต่างกันไปดังเช่นประเทศจีนและประเทศญี่ปุ่น สีครามเป็นสีที่ทรงพลังมีคุณค่าแต่ราคาแพงใช้สำหรับชนชั้นสูงแต่ในประเทศไทยบริบทของสีครามบ่งบอกถึงรากเหง้าพื้นฐานของชาวบ้านหรือชาวนาชาวไร่ที่ทำการเกษตรกรรมหรืออีกในหลายประเทศสีครามก็ทำหน้าที่แตกต่างกันออกไป ถึงอย่างไรสีครามก็เป็นสีที่มนุษย์เลือกใช้และนำมาสร้างสรรค์ในหลากหลายรูปแบบอีกทั้งยังเป็นตัวยึดโยงความสัมพันธ์ในหลากหลายด้านของมนุษย์ไว้ด้วยกัน เนื่องด้วยผลิตภัณฑ์จากครามเป็นสินค้าที่สำคัญในเส้นทางสายไหมซึ่งเป็นเส้นทางการค้าที่มีความสำคัญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเชื่อมโยงไว้ในหลากหลายประเทศไม่ว่าจะเป็นยุโรป เปอร์เซีย อินเดีย จีน ทำให้สีครามเป็นที่นิยมตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ผ้าอ้อมครามเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือที่กำลังได้รับความนิยมในสังคมปัจจุบันมากขึ้น เนื่องจากมีความโดดเด่นทรงคุณค่าทางงานศิลปะและมีความสวยงาม มีกระบวนการการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมค่อนข้างมาก เมื่อเทียบกับกระบวนการการผลิตผ้าอ้อมสีสังเคราะห์ที่ใช้พลังงานในอุตสาหกรรมสูง สร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมและเร่งอัตราการเกิดสภาวะโลกร้อนให้เร็วมากขึ้น (ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ, 2556 : 38) ด้วยปัจจุบันมีกระแสการอนุรักษ์ดูแลและปกป้องสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นทำให้ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาตินั้นกลับมาได้รับความนิยมอีกครั้งโดยเฉพาะงานทางด้านผ้าอ้อมคราม ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์จากชุมชนที่ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ มีขั้นตอนกระบวนการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมรวมถึงอนุรัตน์ สายทอง กล่าวไว้ในส่วนของผ้าอ้อมครามทำยาก มีความลึกลับ ซับซ้อน ต้องใช้ฝ้ายแท้จากธรรมชาติเท่านั้นในการนำมาอ้อม ด้านกระบวนการหมักหรือผลิตสีครามที่มีกระบวนการซับซ้อนและมีคุณสมบัติทำให้ผ้ามีสีที่สดและติดทนนาน

จากข้อมูลที่กำลังมาข้างต้นพบว่าในประเทศไทยและประเทศในแถบเอเชียมีการทำ
 หัตถกรรมประเภทผ้าย้อมครามในท้องถิ่น มาตั้งแต่สมัยโบราณแต่ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง
 คือการเผชิญหน้ากับการกลืนวัฒนธรรมจากสังคมที่ทันสมัยทำให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาจาก
 เน่าเดิมของชุมชนที่สืบทอดต่อกันมานั้นเริ่มเลือนหายไป ฉะนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษา
 เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามของประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านในแถบเอเชียได้แก่ จีน
 และญี่ปุ่น ที่เป็นประเทศที่มีเอกลักษณ์และมีชื่อเสียงมากในด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าย้อม
 คราม ทั้งนี้นำมาเพื่อวิเคราะห์รูปแบบลวดลายจุดเด่นและการผลิตเพื่อนำเป็นฐานข้อมูลในการ
 พัฒนาผ้าย้อมครามของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักสืบทอดจนเป็นการศึกษากระบวนการการ
 ถ่ายทอดองค์ความรู้และสร้างช่างรุ่นใหม่เพื่อความยั่งยืนของผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามในประเทศไทย

ความมุ่งหมายในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องนี้กำหนดความมุ่งหมายเพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามของ
 ไทย จีน และญี่ปุ่นในประเด็น

1. กระบวนการผลิต
2. ลวดลายของผ้าย้อมคราม
3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ในประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น
4. การถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างรุ่นใหม่

ความสำคัญของการวิจัย

1. จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในอุดมศึกษาและสำหรับผู้สนใจในเรื่องผ้า
 สามารถนำมาใช้เป็นเอกสารอ้างอิงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาวิชาที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ใน
 การออกแบบผลิตภัณฑ์ตลอดจนด้านพัทธวรรณ์
2. เป็นประโยชน์ต่อองค์กรที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในด้านการผลิตหัตถกรรมผ้าย้อมคราม
 ของไทยและการต่อยอดตลอดจนส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อมและการพัฒนางาน
 ผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับงานหัตถกรรมการย้อมคราม

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตศึกษาเรื่องวิเคราะห์เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามท้องถิ่น
 ของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น

1.ขอบเขตด้านพื้นที่

1.1 กลุ่มชุมชนผ้าย้อมครามจังหวัดสกลนคร อำเภอเมือง ประเทศไทย จากแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง โดยใช้เกณฑ์การสุ่มแบบเจาะจง

1.2 กลุ่มชุมชนผ้าย้อมครามมณฑลกุ้ยโจวประเทศจีนในหมู่บ้าน Danzhai Wanda Village จากแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง โดยใช้เกณฑ์การสุ่มแบบเจาะจง

1.3 กลุ่มผู้ชุมชนผ้าย้อมครามจังหวัดโทคุชิมะประเทศญี่ปุ่นในเขต kamita จากแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง โดยใช้เกณฑ์การสุ่มแบบเจาะจง

2.ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 กระบวนการผลิต

2.2 ลวดลายของผ้าย้อมคราม

2.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์

2.4 การถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างรุ่นใหม่

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ผลิตภัณฑ์จากกลุ่มชุมชนในแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง โดยใช้เกณฑ์การสุ่มแบบเจาะจงโดยมี จังหวัดสกลนคร ประเทศไทย กลุ่มชุมชนจากแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง ในหมู่บ้าน Danzhai Wanda Village มณฑลกุ้ยโจว ประเทศจีน และกลุ่มชุมชนจากแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง ในหมู่บ้าน kamita จังหวัดโทคุชิมะ ประเทศญี่ปุ่น

1.จำนวนผลิตภัณฑ์จากกลุ่มเป้าหมายแต่ละพื้นที่ไม่น้อยกว่า 50 ชิ้น

2.กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกในแต่ละพื้นที่จำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน โดยคัดเลือกจากความเชี่ยวชาญหรือเป็นผู้มีส่วนร่วมในการผลิต

คำนิยามศัพท์

1. ย้อมคราม หมายถึง กระบวนการหัตถกรรมที่ใช้สีจากพืชนำมาผ่านกระบวนการเพื่อให้เกิดเนื้อครามและสีครามเพื่อนำไปใช้ย้อมในงานหัตถกรรมประเภทต่างๆตามแต่ละเทคนิค เช่น ผ้าย้อมคราม ผ้ามัดย้อม ผ้ามัดหมี่

2. กระบวนการการผลิต หมายถึง ขั้นตอนการเลือกใช้วัตถุดิบเทคนิคและทรัพยากรซึ่งเป็นปัจจัยในการผลิตนำมาผ่านกระบวนการขั้นตอนเพื่อให้ได้ผลสำเร็จเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์

3. ลวดลาย หมายถึง ลายเส้นที่เกินขึ้นจากการมนุษย์ประดิษฐ์สร้างสรรค์ให้เกิดคุณค่าความงามและนำมาใช้เพื่อความสวยงามในรูปแบบประเภทงานต่างๆ ทั้งในด้านหัตถกรรมทัศนศิลป์และจิตรกรรม

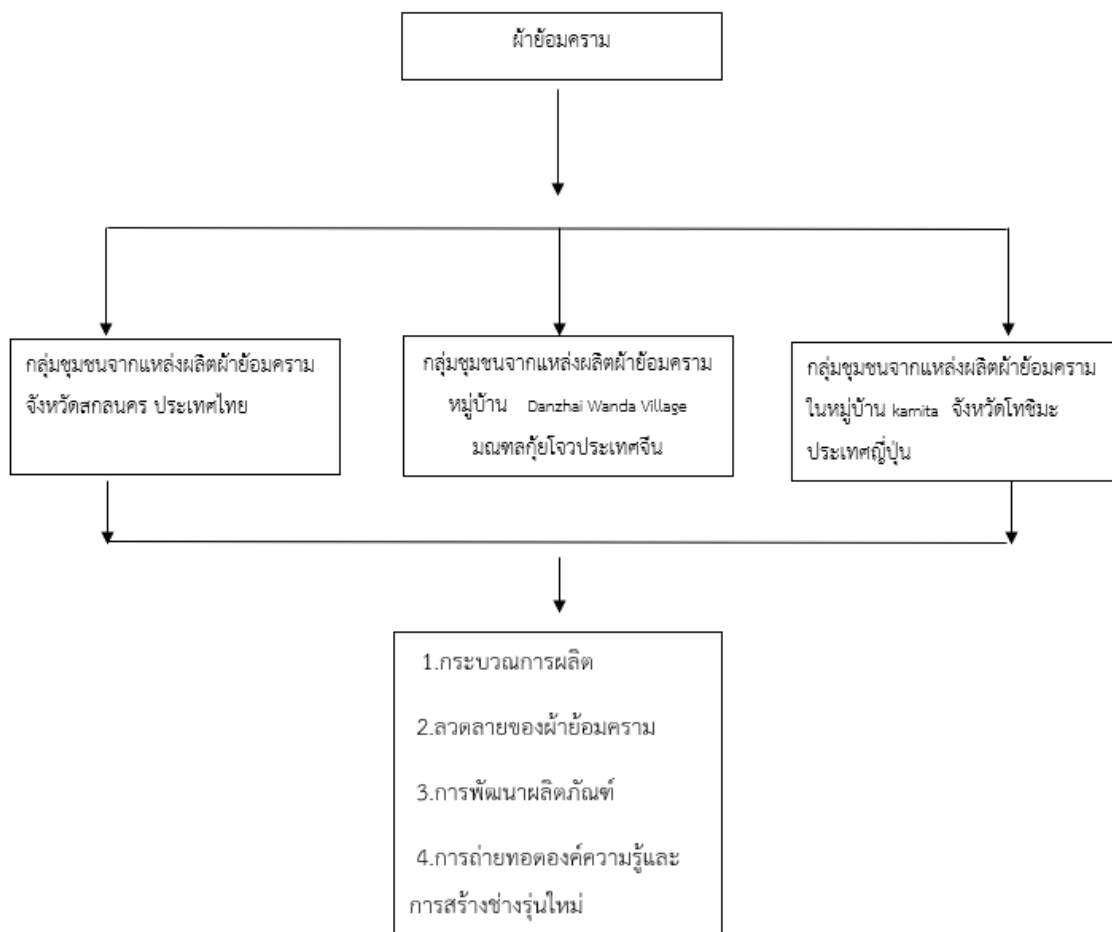
4. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปไปอย่างหลากหลายถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ อุปโภคและการการบริโภคและเศรษฐกิจ

5. การถ่ายทอดองค์ความรู้ หมายถึง กระบวนการส่งต่อองค์ความรู้การสนทนาฝึกช่างอีกรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งเพื่อดำรงไว้ซึ่งความรู้จากบรรพบุรุษบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองจนก่อให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ความรู้ประจำท้องถิ่นทำให้เกิดความภาคภูมิใจในการเลือกประกอบอาชีพและดำรงไว้เพื่อรุ่นต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ชื่องานวิจัย: วิเคราะห์เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น

บทที่ 2

เอกสาร งานวิจัย และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปในแหล่งผ้าย้อมคราม
  - 1.1 ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปของจังหวัดสกลนครประเทศไทย
  - 1.2 ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปของ มณฑลกุยโจวประเทศจีน
  - 1.3 ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปของจังหวัดโทคุชิม่าประเทศญี่ปุ่น
2. ย้อมคราม
3. หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์และการพัฒนาผลิตภัณฑ์
4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
  - 4.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น
  - 4.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์
  - 4.3 การสืบทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างใหม่
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปในแหล่งผ้าย้อมคราม

1.1 ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปของจังหวัดสกลนครประเทศไทย

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของประเทศไทยเป็นภูมิภาคประกอบไปด้วยกลุ่มชนเผ่าที่หลากหลายที่มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก เช่น เขมร ลัวะ ญ้อ ภูไท กะเลิง เป็นต้น โดยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธประกอบอาชีพเกษตรกรรมและงานหัตถกรรมเป็นจำนวนมาก (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2557, น. 6)

จังหวัดสกลนครเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน เดิมมีชื่อเรียกว่า “เมืองหนองหารหลวง” เป็นศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนและเป็นแหล่งชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ที่สำคัญของประเทศไทยตลอดจนปัจจุบันมีความโดดเด่นในด้านศาสนาและวัฒนธรรมเนื่องด้วยจังหวัดสกลนครมีชนเผ่าพื้นเมือง 6 เผ่า ได้แก่ ภูไท ญ้อ ไทลื้อ ไทกะเลิง ไทโย้ย และไทลาวอีสานพบมี 2 เชื้อชาติได้แก่คนไทยเชื้อสายจีน คนไทยเชื้อสายเวียดนาม (อุทัย ปริญาสุทธีพันธ์, 2561, น.146)

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง สูงกว่าระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ยประมาณ 172 เมตร ด้านทิศเหนือของจังหวัดมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มลอนคลื่นไม่สม่ำเสมอ มักมีลำห้วยหรือแอ่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรทางทิศเหนือของอำเภอ อากาศอันทวยเป็นที่ราบน้ำท่วมถึง เนื่องจากติดกับแม่น้ำสงคราม ทำให้เหมาะแก่การทำนาที่มากกว่าพื้นที่โดยรอบ ส่วนทางตอนใต้มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะขนาดใหญ่ เรียกว่าแอ่งสกลนคร จุดต่ำสุดของแอ่งคือ ทะเลสาบหนองหาน อำเภอเมืองสกลนคร (วิทยาลัยเทคโนโลยีภูมิภัทร, (2564). ข้อมูลเศรษฐกิจและสังคม จังหวัดสกลนคร (ข้อมูลปัจจุบัน). ออนไลน์.) และทางด้านทิศใต้เป็นที่อกเขาสูงและเอียงลาดลงมาทางทิศเหนือและทิศตะวันออก พื้นที่อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 172 เมตร โดยที่จังหวัดสกลนครใหญ่เป็นลำดับ 19 ของประเทศ ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงบนเทือกเขาและที่ราบระหว่างหุบเขามีสภาพพื้นที่แบบลูกคลื่นลอนลาด มีลำธารและลำห้วยอันเกิดจากเทือกเขาหลายแห่งมีป่าไม้และทุ่งหญ้า เหมาะสำหรับการเลี้ยงสัตว์และทำการเกษตร (สำนักงานจังหวัดสกลนคร กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, 2561, น.4)

กล่าวได้ว่าจังหวัดสกลนครเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานเป็นศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนเป็นแหล่งรวมชุมชนก่อนประวัติศาสตร์จวบจนถึงปัจจุบันมีความหลากหลายทั้งในด้านศาสนาและวัฒนธรรมที่รวมอยู่ในแหล่งชุมชนสกลนครมีชนเผ่าพื้นเมือง 6 เผ่า ได้แก่ ภูไท ญ้อ ไทใต้ ไทกะเลิง ไทโย้ย และไทลาวอีสานพบมี 2 เชื้อชาติได้แก่คนไทยเชื้อสายจีน คนไทยเชื้อสายเวียดนามที่อยู่ร่วมกันโดยซึ่งไร้ความขัดแย้ง ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงและเป็นแอ่งในบางส่วนของพื้นที่มีภูเขาสูงสลับกับลำธารและลำห้วยเหมาะแก่การทำการเกษตร

ลำดับการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์จังหวัดสกลนคร

เมืองสกลนครก่อนสมัยอยุธยา เดิมเป็นทางดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวมทั้งบริเวณทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เดิมคนท้องถิ่นเรียกว่า “อาณาจักรโคตรบูรณ” ซึ่งเป็นอาณาจักรของขอมสมัยที่ยังเรืองอำนาจ เมืองหนองหานหลวงหรือจังหวัดสกลนครในปัจจุบันก็เป็นเมืองหนึ่งของอาณาจักรแห่งนี้ ช่วงเวลาที่มีหลักฐานประกอบการตั้งชุมชนรอบๆ เมืองหนองหานอยู่ในสมัยของขอมเรื่องอำนาจดังกล่าว ปรากฏในโบราณสถานหลายแห่งการเข้ามาอิทธิพลของขอมในดินแดนแถบบริเวณนี้ ต่อมามีความเชื่อทางศาสนาฮินดูได้แพร่ขยายเข้ามาแต่ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าเข้ามาอิทธิพลโดยลักษณะใด เช่น อาจเป็นความนิยมของเจ้าผู้ปกครองนครเมืองต่างๆ ที่จะรับวัฒนธรรมฮินดูเพื่อส่งเสริมบารมีของกษัตริย์ของตนเองหรืออาจตกอยู่ได้โดยอิทธิพลทางการเมืองหรือการสมรสเพื่อความสัมพันธ์ขอ

งอนาจักรก็เป็นได้ (สนุกสกนนคร. (2564). นนงหารสกนนคร. ออนไลน์.)เมืองโบราณริมหนองหาน สกนนคร มีความเจริญรุ่งเรืองในสมัยพุทธศตวรรษที่ 16 สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 (ครองราชย์ พ.ศ. 1545-1593) มีหลักฐานถึงอิทธิพลวัฒนธรรมขอมอย่างเด่นชัด จากการวางผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีคูเมืองล้อมรอบ ภายในเขตกำแพงเมืองมีศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ มีสระน้ำ (สระพังทอง) และด้านข้างพระธาตุ มีบ่อน้ำที่เรียกว่า “ภูน้ำลอด” หรือที่เรียกว่า “น้ำกลางหาว” (คณะทรัพยากรธรรมชาติและอุตสาหกรรมเกษตร สาขาวิชาประมงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2564). สฐานข้อมูลทรัพยากรทางน้ำหนองหาน. ออนไลน์.)ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 16 อิทธิพลของวัฒนธรรมเขมรแผ่ขยายขึ้นมาครอบคลุมถึงบริเวณที่ราบลุ่มหนองหาน ปรากฏหลักฐานในหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบการวางผังเมืองรูปสี่เหลี่ยมของเมืองโบราณสกนนครและสถาปัตยกรรมทางศาสนา ตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ฮินดู โดยส่วนมากพบ อยู่ในวัฒนธรรมเขมรสมัยบาปวน (ราวพุทธศักราช 1553 –1623) ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยนครวัด (ราวพุทธศักราช 1650–1718) ปลายพุทธศตวรรษที่ 19 อิทธิพลของอาณาจักรเขมรเริ่มเสื่อมลงและสูญสิ้นไปจากที่ราบลุ่มหนองหาน (พจนานุกรมฯ เจริญนคร, 2562, น.14)

ในหนังสือประวัติศาสตร์อีสาน“ กล่าวว่ ภายหลักรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ไปแล้วอิทธิพลของวัฒนธรรมขอมก็ค่อยๆ เสื่อมลงในภาคอีสานไม่ค้่อยปรากฏการณ์สร้างปราสาทหินขึ้นมาแต่อย่างใด เมื่อตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ก็สลายตัว ” (เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. (2564). ประวัติศาสตร์อีสาน. ออนไลน์.)

อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างรุ่งเรืองในดินแดนแถบอีสาน หลักฐานที่สามารถยืนยันได้ว่า ดินแดนในบริเวณจังหวัดสกนนครในสมัยอยุธยาตอนปลายครั้งถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 23 อาณาจักรล้านช้างเริ่มอ่อนแอลงด้วยเหตุผลหลายประการ บ้านเมืองต่าง ๆรวมไปถึงบริเวณบ้านเมืองในที่ราบลุ่มริมหนองหานจากเดิมอาณาจักรล้านช้างปกครองอยู่ก็ได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสยาม (จินดาสาสน. (2564). ประวัติจังหวัดสกนนคร. หนังสือออนไลน์. ออนไลน์.) ต่อมาปีพุทธศักราช 2329 ชุมชนแห่งนี้ได้รับการยกเป็นขึ้น “เมืองสกนนคร” ตรงกับสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (เอกสารท้องถิ่นว่า “เมืองสกนทวาปี) โดยให้อุปฮาดเมืองกาฬสินธุ์เป็นพระธานีเจ้าเมืองสกนนคร ต่อเนื่องกับสมัยกรุงธนบุรีตลอดจนรัตนโกสินทร์ได้รับอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างอีกประการหนึ่ง คือ ในสมัยนั้นชาวภูไทและชาวโซ่ (ชนพื้นเมืองดั้งเดิมของจังหวัดสกนนคร) ได้อพยพย้ายมาจากฝั่งล้านช้างหรือสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน การอพยพดังกล่าวเกิดขึ้นหลายรุ่นจึงทำให้ชาวภูไทและชาวโซ่อยู่กระจัดกระจายบริเวณพื้นที่ในจังหวัดสกนนครเป็นจำนวนมาก และต่อมาก็ได้เจริญรุ่งเรืองกลายเป็น เมืองพรรณานิคม ซึ่งในปัจจุบันคือ

อำเภอพรณานิคมตลอดจนปัจจุบันชาวไทยได้อยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก ในขณะที่อำเภอ
กุสุมาลย์ในปัจจุบันก็มีชาวโซ้อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากเช่นกัน (เกียงไกร หัวบุญศาล, 2557, น.
74)

กล่าวได้ว่าเมืองสกลนครก่อนสมัยอยุธยาเดิมเรียกว่า “อาณาจักรโคตรบูรณ” ซึ่งเป็นอาณาจักรของขอมสมัยเรืองอำนาจเป็นดินแดนที่รวมฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ในสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาวเข้าไว้ด้วยกันได้รับอิทธิพลจากขอมสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1
(ครองราชย์ พ.ศ. 1545-1593) มีหลักฐานปรากฏในรูปแบบของสถาปัตยกรรมต่างๆที่อยู่โดยรอบ
นับถือศาสนาตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ฮินดูต่อมาปลายพุทธศตวรรษที่ 19 อิทธิพลของ
เขมรเริ่มเสื่อมลงและสูญสิ้นไป หลังจากในยุคสมัยที่ขอมเสื่อมอำนาจลงกลุ่มคนที่เข้ามามีอำนาจ
แทนที่คืออาณาจักรล้านช้างดินแดนแถบสกลนครนี้มีความเจริญรุ่งเรืองตลอดจนในช่วงยุคสมัย
อยุธยาตอนปลาย ต่อมาเมื่อล้านช้างได้เสื่อมอำนาจลงเมืองสกลนครได้ตกมาเป็นหัวเมืองที่สำคัญ
ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของสยามในสมัยกรุงธนบุรีตลอดจนสมัยรัตนโกสินทร์แต่ก็ยังคงได้รับ
วัฒนธรรมที่ตกทอดจากสมัยล้านช้างมาเป็นจำนวนมากเพราะชนพื้นเมืองดั้งเดิมของจังหวัด
สกลนครได้อพยพเคลื่อนย้ายมาจากล้านช้างหรือสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวใน
ปัจจุบัน กลุ่มคนเหล่านั้นได้แก่ ชาวภูไทและชาวโซ่เป็นต้น ส่วนมากจะอยู่ในอำเภอพรณานิคม
และ อำเภอกุสุมาลย์เป็นส่วนมากแม้กระทั่งในปัจจุบัน

ภาพประกอบ 1 แผนที่จังหวัดสกลนคร

ที่มา: หน่วยงานสารสนเทศจังหวัดสกลนคร 2564

สภาพทางภูมิศาสตร์

ทิศเหนือ	จรดจังหวัดบึงกาฬและจังหวัดหนองคาย
ทิศตะวันออก	จรดจังหวัดมุกดาหารและจังหวัดนครพนม
ทิศใต้	จรดจังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศตะวันตก	จรดจังหวัดอุดรธานี

กลุ่มชาติพันธุ์

จังหวัดสกลนครมีชนเผ่าพื้นเมือง 6 เผ่า ได้แก่ ภูไท ญ้อ ไทโส้ ไทกะเลิง ไทโย้ย และไทลาวอีสานพบมี 2 เชื้อชาติได้แก่คนไทยเชื้อสายจีน คนไทยเชื้อสายเวียดนาม โดยแต่ละชนเผ่าแต่ละเชื้อชาติมีวัฒนธรรมที่โดดเด่น และอยู่ร่วมกัน ด้วยความรัก ความสามัคคี มีประเพณีต่างๆที่สวຍงามและสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ

กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มภูไทหรือผู้ไท

คนภูไทหรือผู้ไท คนไทยภาคอื่นจะไม่สามารถแยกออกได้ว่า คนภูไทแตกต่างกันจากคนไทยอีสานอย่างไร เพราะคนไทยภาคอื่นมักจะคุ้นเคยกับคนอีสานที่พูดภาษาลาว ความแตกต่างที่บ่งบอกในเบื้องต้น ว่าเป็นคนภูไทหรือผู้ไทก็คือภาษาที่พูดนั่นเอง เพราะคนภูไทหรือผู้ไทจะพูดภาษาที่เรียกว่าภาษา ภูไท คนภูไทส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในจังหวัดต่างๆทางภาคอีสาน ซึ่งคนภูไทจะปลูก บ้านเรือนเป็นกลุ่มหมู่บ้านหลายๆหมู่บ้านกระจายกันไปในปัจจุบันมี (เกียงไกร หวัณบุญศาล, 2557, น.18) ชาวภูไท(ผู้ไท) เป็นกลุ่มที่มีความขยัน และอดออมเป็นพิเศษ และมีวัฒนธรรมในเรื่องการถักทอเสื้อผ้าเด่นชัด จึงปรากฏเสื้อผ้า ชนิดต่างๆ ทั้งผ้าฝ้าย ผ้าไหมในกลุ่มชาวภูไท(ผู้ไท) โดยเฉพาะผ้าแพรวานับว่ามีวัฒนธรรมเรื่องเสื้อผ้าเด่นชัดมาก 212หมู่บ้าน 9 อำเภอ อำเภอที่มีชาวภูไทเป็นจำนวนมากที่สุดและคงวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตงานหัตถกรรมย้อมครามไว้ได้มากที่สุด คืออำเภอพรรณานิคม (สำนักงานสถิติจังหวัดสกลนคร. (2561). ชุดข้อมูลสถิติและสารสนเทศเพื่อการบริหารชุดข้อมูลกลาง. ออนไลน์)

กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มย้อ ไทย้อ ญ้อ

กลุ่มชาติพันธุ์ ย้อ ไทย้อ ญ้อ เป็นประชากรกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งในจังหวัดสกลนคร และนครพนม มีภาษาพูดเหมือนภาษาไทยลาว มีผิวขาว บ้านเรือนสะอาด ถือว่ากลุ่มตนเป็นกลุ่มที่มีวัฒนธรรมแข็งแกร่งกว่าไทยลาว ถิ่นฐานเดิมของไทยญ้อ อยู่ที่เมืองหงสา แขวงไชยบุรี (ประตุสู่อีสาร์. (2564). ย้อ ไทย้อ ญ้อ. ออนไลน์) ของประเทศลาว หรือจังหวัดล้านช้างของไทยสมัยหนึ่ง

ไทยผู้อยู่ส่วนใหญ่ได้อพยพ มาตั้งถิ่นฐานใหม่ที่ ไชยบุรี ปากน้ำสงคราม ริมฝั่งแม่น้ำโขง ตำบลไชยบุรี อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนมในปัจจุบันและมีกระจายในจังหวัดสกลนคร

กลุ่มชาติพันธุ์ ไทโล่

ชาวไทโล่ หรือกะโซ่ อยู่ในกลุ่มเชื้อสายมองโกลอยด์ เป็นกลุ่ม ชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่มีภาษาพูดอยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก Astro-Asiatic กลุ่มมอญ – เขมร อพยพเข้ามาอาศัยและตั้งถิ่นฐานหลักแหล่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ในจังหวัดสกลนคร ที่อำเภอกุสุมาลย์ อำเภอพรรณานิคม ในจังหวัดสกลนคร ศิลปวัฒนธรรมของชาวไทโล่ พบว่าชาวไทโล่ (วิชัย ไพโหล, 2559, น.1-2)มีวัฒนธรรมที่โดดเด่น ที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะของตนเอง เช่น การเล่นไล่ทั้งบั้ง การเล่นรำลาย ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทโล่ พบว่า มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทโล่ให้เกิดความรักและสามัคคีกัน (ศูนย์วัฒนธรรมไทโล่ อำเภอกุสุมาลย์. (2564). ไทโล่. ออนไลน์) เช่น ในด้านพิธีกรรมการเหยาเลี้ยงผีประจำปี เหยาเลี้ยงผีมูล เหยาเลี้ยงผีน้ำ พิธีกรรมการเหยาเรียกขวัญ เหยารักษาคนป่วย เหยาแก้บนส่วนในด้านประเพณี ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การตาย เป็นต้น

กลุ่มชาติพันธุ์ ไทกะเลิง

ชนเผ่ากะเลิง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในหลาย ๆ กลุ่มที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสกลนคร มีประวัติความเป็นมา การเลือกหลักแหล่งทำมาหากิน วัฒนธรรม ความเชื่อ ตลอดจนภาษาพูดที่นิยมใช้กันเฉพาะในกลุ่มของตน ชนเผ่ากะเลิง เป็นกลุ่มที่ชอบอาศัยอยู่ในพื้นที่ราบสูงและเมื่อกลุ่มกะเลิงลงมาอยู่พื้นที่ราบปะปนกับโย้ย ญ้อ ทำให้เกิดการรับวัฒนธรรมภาษาพูดในกลุ่มไทยลาวชนเผ่ากะเลิง ก่อนจะอพยพมาอยู่ในเขตจังหวัดสกลนคร อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง (สกลนครมีดี. (2564). ไทกะเลิง. ออนไลน์) จากการสันนิษฐานของนักวิชาการ กล่าวไว้ว่า ชาวจีนเขียนไว้ว่า คุณลุน หรือกูรง จนเพี้ยนเป็น กะลุง ในภาษาจาม (เมฆธ สอดส่องกฤษ, 2556, น.4)ต่อมาจึงเกิดเป็นคำเรียกชื่อไทกะเลิงหรือไทกะลงในปัจจุบัน

กลุ่มชาติพันธุ์ ไทโย้ย

กลุ่มชาติพันธุ์โย้ยจัดอยู่ในตระกูลภาษาไท-กะได อาศัยอยู่หนาแน่นในเขตพื้นที่อำเภออากาศอำนวย อำเภอนวนนิวาส อำเภอพังโคน อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร กลุ่มโย้ยแต่เดิมบ้านเรือนอยู่ที่บริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ต่อมาได้ถูกต้อนให้เข้ามายังฝั่งแม่น้ำโขงของประเทศไทยในช่วงสงครามระหว่างเวียงจันทน์กับกรุงเทพฯ(จันทร์ อรุณกมล, 2561, น.8) จึงทำให้กลุ่มไทโย้ยเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดสกลนครตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

กลุ่มไทลาวอีสาน

กลุ่มไท-ลาวได้รับอิทธิพลจากนครเวียงจันทร์โบราณมีตัวอักษรไทยน้อย หรือตัวลาว อักษรธรรม หรือตัวขอม พุทธศาสนาไทย-ลาว หรือภาษาอีสาน เป็นกลุ่มผู้นำทางด้านวัฒนธรรมในภาคอีสานถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยเป็นกลุ่มเก่ามากที่สุด อพยพเข้ามา ตั้งถิ่นฐานในแถบภาคอีสานของประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดสกลนคร (สกลนครไกด. (2564). ประวัติไทลาวอีสาน. ออนไลน์) กลุ่มไทยลาวมักจะเป็นการอพยพจากบริเวณเขตจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม ยโสธร เข้ามาอาศัยอยู่ตามเขตพื้นที่ ที่เป็นเนินสูง เป็นโคก และมีลุ่มน้ำไหลผ่าน เพื่อทำมาหากินกับการปลูกข้าวและหาอยู่หากินกับ ลุ่มแม่น้ำเป็นส่วนมาก

คนไทยเชื้อสายจีน

คนไทยเชื้อสายจีนมีจำนวนประมาณ 300 ครอบครัวอาศัยอยู่ในอำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร (สกลนครไกด. (2564). ประวัติไทลาวอีสาน. ออนไลน์) ชาวจีนได้อพยพถิ่นฐานย้ายเข้ามาอยู่ในจังหวัดสกลนครเป็นเวลามากกว่า 100 ปี ตามคำบอกเล่าของผู้คนในชุมชนประมาณปี พ.ศ.2494 มีชาวจีนเข้ามาติดต่อกับค้าขายในจังหวัดสกลนครราว 20 ครอบครัวส่วนใหญ่ย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัด นครราชสีมา ส่วนมากเป็นคนจีนเชื้อสาย จีนแต้จิ๋ว จีนไหหลำ จีนฮกเกี้ยน (จังหวัดสกลนคร. (2564). แผนพัฒนาจังหวัดสกลนคร 2561-2565. เอกสารออนไลน์.) ปีพ.ศ.2500-2510 ได้มีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพค้าขายมากขึ้นจนกลายเป็นชุมชนคนไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร มีศาลเจ้าพ่อเสือเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรม

คนไทยเชื้อสายเวียดนาม

เนื่องด้วยชาวเวียดนามหรือชาวญวนมีการตั้งรกรากเพื่อให้หลุดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของประเทศฝรั่งเศสเป็นการย้ายถิ่นฐานและลี้ภัยทางการเมืองในระหว่าง พ.ศ.2489-2492 ชุมชนที่เป็นชุมชนที่แข็งแกร่งที่สุดคือชุมชนท่าแร่หรือ อำเภอท่าแร่ในปัจจุบัน (สกลนครแลนด์. (2564). คนไทยเชื้อสายเวียดนาม. ออนไลน์.)คนไทยเชื้อสายเวียดนามส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก โดยที่คนไทยเชื้อสายเวียดนามนี้ถือเป็นกลุ่มคนที่เป็นศูนย์กลางของกลุ่มศาสนาคริสต์ในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีสถาปัตยกรรมภายในชุมชนเป็นสถาปัตยกรรมยุโรปที่ใกล้เคียงกับชุมชนบ้านญวนในเขตสามเสน กรุงเทพมหานคร

กล่าวได้ว่าจังหวัดสกลนครเป็นศูนย์รวมกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายและกลุ่มชาติพันธุ์ก็นำมาซึ่งวิถีชีวิตการดำรงอยู่เพื่อเลี้ยงชีพของตนการสืบสานศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีมาอย่างยาวนานทำให้ดำรงอยู่ผ่านวิถีชีวิตผู้คนในปัจจุบันเรียกได้ว่าจังหวัดสกลนครสามารถเป็นศูนย์รวมของชาติพันธุ์ต่างๆไว้ได้โดยที่ไม่มีการแบ่งแยกทำให้จังหวัดสกลนครมีความหลากหลาย

ทั้งด้านเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรมประเพณีต่างๆแต่คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนดั้งเดิมซึ่งนำมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลายหลายแขนงที่ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

สังคมวัฒนธรรมและความเชื่อ

วัฒนธรรม

วิรุณ ตั้งเจริญ (2557:73) กล่าวว่า วัฒนธรรมคือ วิธีการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทของสังคมและวัฒนธรรมมีกลไกที่สามารถคัดกรองค้นหาความคิดสติปัญญา ในแต่ละช่วงเวลาและเส้นทางชีวิตในสังคม ผ่านกระบวนการงานหัตถกรรม การแสดง ดนตรี สถาปัตยกรรม รวมทั้งงานวรรณกรรมจึงถือเป็นการดำรงชีวิตภายใต้สังคมที่ขับเคลื่อนสู่สังคมที่มีศักยภาพจำเป็นต้องมีพื้นฐานการดำรงชีวิตและวิถีชีวิตที่อำนวยความสะดวกการดำรงชีวิต ทางการเมือง สังคม สภาพแวดล้อม และสุขภาพ ให้ผู้คนมีวิถีชีวิตที่อยู่ดีมีสุข อาชีพที่ดีและความเท่าเทียมความเคารพสิทธิความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2554:48) กล่าวว่าสังคมแบบไทย เป็นสังคมแบบศักดินาแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือชนรัฐและชนหมู่บ้าน ความหมายนั้นมีความว่า ชุมชนของประเทศไทยเป็นระบบเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในตนเอง ระบบเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดในสังคมไทยประกอบไปด้วยผู้ผลิตรายเล็ก ทั้งในชนบทและในเมือง ในรูปแบบของทิศทางการพัฒนาประเทศชาติ คือการพัฒนาาระบบที่สำคัญและใหญ่ที่สุดของประเทศ คือ ระบบชุมชน จึงจะเป็นความสามารถที่พึ่งตนเองได้ มีศักดิ์ศรีเข้าใจตน จึงสามารถระดมพลังของคนส่วนใหญ่ในชุมชนได้ การเดินทางบนเส้นทางสมัยใหม่สมควรอยู่บนรากฐานของการรักษาไว้ฟื้นฟู และพัฒนาชุมชนในรูปแบบต่างๆสามารถสร้างเครือข่ายให้เกิดวัฒนธรรมในชุมชน เพื่อสังคมไทยจะเป็นชุมชนที่แข็งแกร่งในองค์กรสังคมและในวัฒนธรรมของระดับประเทศชาติ

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2555: 48) กล่าวว่า เมื่อวัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าอย่างหนึ่งซึ่งเจ้าของวัฒนธรรมนั่นเองจะค่อยๆหมดความสามารถในการควบคุมตัวสินค้านั้นเองด้วยวัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าวัฒนธรรมนั้นจะเป็นอิสระไม่สามารถควบคุมได้อีกต่อไปโดยเจ้าของวัฒนธรรมเองนั้น เกษียณความควบคุมนั้นไปด้วยและการเปลี่ยนแปลงนี้จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในอีกหลายๆด้านให้กลายเป็นสินค้าเพิ่มมากขึ้นจนในที่สุดไม่เหลือเค้าโครงเดิมของวัฒนธรรมอีกเลยและนั่นจะค่อยๆลดทอนความสำคัญความเป็นเจ้าของของวัฒนธรรมเหล่านั้นให้ลดน้อยลง เพราะมีผู้บริโภคควบคุมวัฒนธรรมเหล่านี้อยู่ทำให้ตัววัฒนธรรมนั้นถูกด้อยค่าลงไป สอดคล้องกับ เกวรินทร์ ศิลาพัฒน์ (2554: 40) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมวิถีทางภาคใต้ให้เป็นการท่องเที่ยวร่วมสมัยซึ่งผลการศึกษาได้พบว่าผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวไทยร่วมสมัยนั้นมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมทางสังคมทั้งทางรูปแบบในการ

ดำเนินชีวิตหรือแม้กระทั่งประเพณีและค่านิยมอันเกิดมาจากท้องถิ่นซึ่งกระบวนการที่เกิดขึ้นทั้งปัจจัยภายนอกและภายในที่เข้ามามีอิทธิพลจึงทำให้วัฒนธรรมนั้นเปลี่ยนแปลงและยากที่จะควบคุม

สรุปได้ว่า สิ่งที่แสดงถึงการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมส่วนหนึ่งมาจากวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จากการรับมาและการให้ของวัฒนธรรมอื่นมักนำมาปรับใช้ให้เข้ากับวัฒนธรรมของตนเอง การพัฒนาเศรษฐกิจอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมนั้นจะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจในทั้งระดับชุมชนและระดับประเทศให้มีความมั่นคงเพราะชุมชนคือพลังสำคัญของประเทศแต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ให้กลายเป็นสินค้า ผู้คนจะพยายามเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในด้านอื่นๆ ให้กลายเป็นสินค้าเช่นเดียวกัน จนกระทั่งเจ้าของวัฒนธรรมเดิมไม่สามารถควบคุมวัฒนธรรมนั้นได้อีกต่อไป การพัฒนาจึงจำเป็นต้องอยู่บนรากฐานของการอนุรักษ์ฟื้นฟูและเข้าใจสามารถสร้างเครือข่ายให้กับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สินค้าและผลิตภัณฑ์ในจังหวัดสกลนคร

สกลนคร เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ทั้งนี้จังหวัดสกลนครยังเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีความสำคัญและหลากหลายในด้านต่างๆ โดยเฉพาะในด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ มีประวัติศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรม อีกทั้งเป็นจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนของภาคอีสานตอนบน (Otop today กรมพัฒนาชุมชน. (2564). สกลละเบือ. ออนไลน์.) และศูนย์กลางทางการศึกษา อันเป็นสถานที่ตั้งของสถานศึกษาขนาดใหญ่ใน กลุ่มจังหวัดสนุกได้แก่ สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร (กลุ่มยุทธศาสตร์จังหวัดสกลนครสำนักงานจังหวัดสกลนคร. (2564). กลุ่มจังหวัดสนุก. ออนไลน์) โดยเป็นโครงการฝึกอบรมและส่งเสริมอาชีพสร้างและเครือข่ายการเรียนรู้และออกแบบฟื้นฟู เผยแพร่ ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นอบรมธรรมะและวิถีชีวิตให้แก่เยาวชนในพื้นที่ โดยมุ่งประเด็นสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายเนื่องด้วยวัฒนธรรมพื้นถิ่นเป็นวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์จึงทำให้มีผลิตภัณฑ์ชุมชนหลากหลาย มีการจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนขึ้นเป็นจำนวนมาก ตามแต่ละเขตและ อำเภอต่างๆสินค้าที่นิยมผลิตและเป็นของขึ้นชื่อประจำจังหวัดนั้นๆ จะเป็นผลิตภัณฑ์จำพวก ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าย้อมคราม ผ้าย้อมสีธรรมชาติ อาหารแปรรูป เครื่องจักสาน และเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น (การพัฒนาการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวสกลนครระหว่าง ปี พ.ศ.(2554 -2559), 2560, น.2)

สรุปได้ว่าสินค้าของจังหวัดสกลนครมีความหลากหลายแต่ส่วนมากเป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากชุมชนส่วนมากจะเป็นในรูปแบบของสินค้าในด้านวัฒนธรรม เช่นผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าฝ้ายย้อมคราม ผ้าที่ย้อมจากสีธรรมชาติ หรือผลิตภัณฑ์แปรรูปจากวัตถุดิบที่มีมากในท้องถิ่น สินค้าเหล่านี้เป็นสินค้าที่มีคุณภาพและมีชื่อเสียงของจังหวัดสกลนคร ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ส่วนใหญ่ขึ้นทะเบียนเป็นผลิตภัณฑ์โอท็อป(OTOP) จึงสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนและสืบทอดภูมิปัญญาในด้านผลิตภัณฑ์

1.2 ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปของมณฑลกุ้ยโจวประเทศจีน

มณฑลกุ้ยโจว(Guizhou)มณฑลกวางสี(Guangxi) ซึ่งเป็นรอยต่อของประเทศจีนและหลายภูมิภาคแนวลุ่มน้ำโขงการกำหนดสมาชิกของกลุ่มนั้นจะกำหนดเฉพาะจีนตอนใต้โดยเฉพาะในส่วนของมณฑลยูนนาน (Yunnan) และมณฑลกวางสี(Guangxi)เท่านั้นบริเวณนี้จึงนับได้ว่าเป็นต้นกำเนิดวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงกลุ่มชาติพันธุ์บริเวณนี้มากกว่า 30 กลุ่ม (เมฆม สอดส่องกฤษ. (2556). น.8) ต่อมาได้มีการโยกย้ายถิ่นฐานตามบริบทสังคมที่เกิดขึ้นตามยุคสมัย ทำให้กลายเป็นบรรพบุรุษของชนกลุ่มน้อยตามแถบภาคเหนือและอีสานของประเทศไทย ลาว และเวียดนาม

มณฑลกุ้ยโจว(Guizhou) ตั้งอยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นมณฑลเขตชั้นในที่ไม่มีทางออกทะเล อยู่ที่ราบสูงหยุนกุย (Yungui) มีอาณาเขตติดกับ 3 มณฑล 1 มหานคร และ 1 เขตปกครองตนเอง คือ ทิศเหนือติดกับมณฑลเสฉวน (Sichuan) และเมืองฉงชิ่ง (Chongqing) ทิศใต้ติดกับเขตปกครองตนเองกวางสี (Guangxi) ทิศตะวันออกติดกับมณฑลหูหนาน (Hunan) และทิศตะวันตกติดกับมณฑลยูนนาน (Yunnan) มีพื้นที่ทั้งสิ้น 176,167 ตารางกิโลเมตร ส่วนใหญ่พื้นที่เป็นภูเขาสูง จึงได้ชื่อว่าเป็นอาณาจักรแห่งขุนเขา (สถานกงสุลใหญ่ นครคุนหมิงRoyal Thai Consulate-General, Kunming, China. 2559, น.3) อยู่ในเขตมรสุมกึ่งร้อนชื้น สภาพอากาศจึงอบอุ่นและชุ่มชื้น อุณหภูมิตลอดปีโดยเฉลี่ยประมาณ 15 องศาเซลเซียส ฤดูหนาว อากาศจึงไม่หนาวจัด ประมาณ 3-6 องศาเซลเซียส และฤดูร้อนอากาศไม่อบอ้าว ประมาณ 22-25 องศาเซลเซียสอีกทั้งตั้งอยู่บนส่วนตะวันออกของที่ราบสูงหยุนกุย มีลักษณะภูมิประเทศเต็มไปด้วยภูเขา โดยทางตะวันตกและตอนกลางเป็นที่สูง ในด้านประชากรศาสตร์ กุ้ยโจวเป็นหนึ่งในมณฑลที่มีความหลากหลายมากที่สุดในประเทศจีน โดยมีประชากรชนกลุ่มน้อยมากกว่าร้อยละ 37 ของประชากรทั้งหมด ประกอบด้วย เหมา, บู้อี้, ตัง, ญูเจีย และ ยี่ชู่ (สารานุกรมออนไลน์วิกิพีเดีย. (2564). ชาติพันธุ์ในบริเวณกุ้ยโจว. ออนไลน์) ซึ่งพูดภาษาที่แตกต่างจาก

ภาษาจีน ภาษาหลักที่ใช้พูดในมณฑลกุ้ยโจว คือ ภาษาจีนกลางตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นภาษาถิ่นหนึ่งของภาษาจีนกลาง

หมู่บ้านตันเจิน (Danzhai County) เป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติมากที่สุดแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ในจังหวัดกุ้ยโจวทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน มีประชากรประมาณ 172,000 คน ตั้งอยู่ในเขตการปกครองภายใต้เขตการปกครองตนเอง Qiandongnan Miao และ Dong (danzhai.wanda. (2564). หมู่บ้านตันเจิน. ออนไลน์.) ภูมิภาคนี้มีชื่อเสียงในด้านภูมิศาสตร์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์รวมถึงนาขั้นบันได งานฝีมือและประเพณีของชาติพันธุ์และในปี 2014 Wanda Group ได้กำหนด "โครงการบรรเทาความยากจนครอบคลุมทั่วทั้งประเทศที่สนับสนุนโดยองค์กร" Wanda Group มุ่งมั่นที่จะลงทุน 300 ล้านหยวนให้กับโรงเรียนอาชีวศึกษา Danzhai 500 ล้านหยวนสำหรับกองทุนบรรเทาความยากจน Danzhai และ 700 ล้านหยวนสำหรับ Danzhai Wanda Village (Chinese Culture. (2564). วัฒนธรรมชนเผ่า. ออนไลน์.) ซึ่งรวมถึงโรงแรมและเขตเมืองที่สร้างขึ้นตามประเพณีสถาปัตยกรรมเพื่อให้เป็นหมู่บ้านที่แสดงถึงชาติพันธุ์อย่างแท้จริงและเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่อีกด้วย

สรุปได้ว่ามณฑลกุ้ยโจว(Guizhou) เป็นทางออกสู่ทะเลจังหวัดในภูมิภาคตะวันตกเฉียงใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีนและเมืองที่ใหญ่ที่สุดคือในแถบภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ของจีน กุ้ยหยาง(Guizyang)ใจกลางจังหวัดกุ้ยโจว (Guizhou) มีพรมแดนติดกับเขตปกครองตนเองกว่างซีทางทิศใต้ยูนนานทางทิศตะวันตกมณฑลเสฉวนทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือเขตเทศบาลของฉงชิ่ง (Chongqing) ประชากรของกุ้ยโจว(Guizhou) อยู่ที่ 34 ล้านคนโดยส่วนมากชาวพื้นเมืองเป็นชาติพันธุ์ที่มากกว่า 10 กลุ่ม ตันเจิน (Danzhai County)เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในมณฑลกุ้ยโจว ชาวเมือง Danzhai ส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อยซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ เหมา (Miao) และ บุยอี้ (Buyi) มีจำนวนประชากรมากที่สุดเป็นหมู่บ้านที่รัฐบาลจีนได้สร้างขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องความยากจนและความสร้างความสำเร็จทางเศรษฐกิจโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม หมู่บ้านตันเจิน (Danzhai) เติบโตด้วยความงามของธรรมชาติและวัฒนธรรมจีนเป็นพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังไม่ได้สำรวจ ผู้เข้าชมสามารถเพลิดเพลินกับทัศนียภาพอันงดงามและสินค้าจากชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

ลำดับการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์กุ้ยโจวประเทศจีน

เตียน (Dian) ราชอาณาจักรซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ปัจจุบันเป็นเมืองของกุ้ยโจว (Guizhou) ถูกยึดโดยราชวงศ์ฮั่นใน ค.ศ. 106 ปีก่อนคริสตกาล กุ้ยโจว(Guizhou) ได้สถาปนาอย่างเป็นทางการให้เป็นจังหวัดใน สมัยราชวงศ์หมิง หลังจากมีการล้มล้างราชวงศ์ชิงในปี ค.ศ. 1911 และต่อมาหลังจากที่ตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นที่เสร็จสิ้น เหมาเจ๋อตงได้ส่งเสริม การ

ย้ายอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ไปยังจังหวัดก๊วยโจว(Guizhou) (สารานุกรมออนไลน์วิกิพีเดีย. (2564). ก๊วยโจว. ออนไลน์.)เพื่อปกป้องพวกเขาจากการโจมตีจากต่างประเทศที่อาจเกิดขึ้นได้ดีขึ้น และยังเป็นดินแดนที่ติดกับประเทศในแถบเอเชียใน ในปี 1,046 ปีก่อนคริสตศักราชจนถึงการเกิดขึ้นของรัฐฉิน ก๊วยโจวทางตะวันตกเฉียงเหนือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐฉู่ ในช่วงสงครามระหว่างรัฐรัฐฉู่ของจีนได้ยึดครองพื้นที่ และต่อมากลุ่มควบคุมก็ส่งต่อไปยังอาณาจักร Dian ในช่วงราชวงศ์ฉินของจีน (206 ปีก่อนคริสตศักราช - 220 CE) ซึ่ง Dian เป็นสาขาย่อย ก๊วยโจวเป็นที่ตั้งของชนเผ่า Yelang ซึ่งส่วนใหญ่ปกครองตนเองก่อนที่ราชวงศ์ฉินจะรวมการควบคุมทางตะวันตกเฉียงใต้และก่อตั้งจังหวัด Lingnan ในช่วงยุคสามก๊ก บางส่วนของก๊วยโจวถูกปกครองโดยรัฐฉู่ฉินในเสฉวน ตามด้วยเฉาเหว่ย (220–266) และราชวงศ์จิ้น (266–420) (Mgrouline. (2564). เศรษฐกิจ. ออนไลน์.)

ตั้งแต่อดีตมณฑลนี้ถือเป็นพื้นที่ที่ยากจนที่สุดพื้นที่หนึ่งของจีนเนื่องด้วยมีชนกลุ่มน้อยและชาติพันธุ์อยู่รวมกันเป็นจำนวนมากและด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นไปด้วยภูเขาสูง แต่เวลานี้กำลังมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันในนาม “ดาต้า แวลลีย์” (data valley) นับตั้งแต่ที่จีนจัดตั้งเขตนำร่องโครงการบิ๊กดาต้าแห่งแรกขึ้นที่นั่นเมื่อปี 2012 ด้วยสภาพภูมิอากาศที่สุขสบายพอประมาณและโครงสร้างพื้นฐานด้านเครือข่ายที่ถูกต้องเหมาะสม ทำให้ก๊วยโจว(Guizhou)สามารถดึงดูดพวกวิสาหกิจด้านบิ๊กดาต้าให้เข้าไปลงทุนได้เป็นจำนวนมาก

กล่าวได้ว่าพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มณฑลก๊วยโจว(Guizhou)ประเทศจีน เป็นไปอย่างก้าวกระโดดจากเป็นเขตปกครองที่เต็มไปด้วยคนพื้นถิ่นที่เป็นชาติพันธุ์ที่มีอยู่อย่างหลากหลายโดยเฉพาะ เหมียว บูอิ่ ตั้ง

ตูเจีย และ ยี่ และเป็นเขตการปกครองที่ไม่ได้รับความสนใจมากนักเป็นเมืองที่มีปัญหาในด้านความยากจนและความเจริญมาตลอดตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฉินหลังจากล้มล้างราชวงศ์ชิงในปี ค.ศ.1911 และต่อมาหลังจากที่ตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นที่เสร็จสิ้น เหมาเจอตุ๋งได้ส่งเสริมให้กลายเป็นเขตเมืองอุตสาหกรรมมีการย้ายอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ไปยังมณฑลก๊วยโจว(Guizhou)เพื่อเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจและแก้ปัญหาความยากจนและป้องกันประเทศจากผู้รุกราน ต่อมาในปีค.ศ. 2000 รัฐบาลจีนได้มองเห็นถึงทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรมและในด้านการท่องเที่ยวและเทคโนโลยี ทำให้ในเวลาไม่นานมณฑลก๊วยโจว(Guizhou)กลายเป็นเมืองที่มีความเจริญและมีเศรษฐกิจที่กลายเป็นหนึ่งในเขตที่เติบโตเร็วที่สุดของจีนโดยรัฐบาลจีนต้องการพัฒนาและสนับสนุนเป็นอย่างมาก

ภาพประกอบ 2 แผนที่มณฑลกุ้ยโจว(Guizhou)และเขตต่างๆ

ที่มา: วันศนิ กระจำนงยุทธ 2564

กลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์เหมียว (Miao)

กลุ่มชนเผ่าเหมียว (Miao) นับว่าเป็นชนเผ่าที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานมากที่สุดของจีนก็ว่าได้ โดยชนเผ่าเหมียวจะอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของจีน โดยส่วนใหญ่หรือกว่าร้อยละ 90 จะอาศัยอยู่ในเมืองกุ้ยโจว ซึ่งถือได้ว่าชนเผ่าเหมียวเป็นชนเผ่าที่มีขนาดใหญ่และประชากรมากที่สุด ในบรรดาชนเผ่าพื้นเมืองต่างๆ ในประเทศจีน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีภาษาถิ่นหรือภาษาเหมียวเป็นภาษาของตนเอง และมีความเชื่อว่าเครื่องประดับเงินและมิงงานหัตถกรรมด้านผ้าครามเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม (Saisawankhayanying. (2564). ชนเผ่าพื้นบ้านของประเทศจีน. ออนไลน์.) กลุ่มชนเผ่าเหมียว (Miao) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มากที่สุดในประเทศจีน กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ของประเทศจีน โดยเฉพาะจีนตอนใต้ เช่น กุ้ยโจว (Guizhou) ยูนนาน (Yunnan) หูหนาน (Hunnan) และยาวมาถึงเวียดนามและไทย กลุ่มชนเผ่าเหมียว (Miao) มีภาษาเป็นของตนเองมีชื่อเสียงในเรื่องงานหัตถกรรมศิลปวัฒนธรรมทางด้านทอผ้า ย้อมผ้าคราม และเครื่องประดับเงิน (เมชฌ สอดส่องกฤษ, 2556, น.109) และในปัจจุบันงานหัตถกรรมของกลุ่มชนเผ่าเหมียว (Miao) เป็นสินค้าที่ส่งออกทั้งในและต่างประเทศและนำรายได้เข้าสู่ชุมชนได้อย่างงดงาม

กลุ่มชาติพันธุ์บูอี้ (Buyi)

บูอี้ (Bouyei) เป็นชนพื้นเมืองของกุ้ยโจว พวกเขาเคยเป็นส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางใต้ของประเทศจีน และภูมิภาคอื่น ๆ เป็นกลุ่มที่มีเพิ่มมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามภาษาของพวกเขา ยังคงค่อนข้างที่จะคล้ายคลึงกันและในบางพื้นที่ภาษาก็เหมือนกันพวกเขาถอยกลับไปทีไร

เขาที่ขรุขระและห่างไกลเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในกุ้ยโจว ในปี พ.ศ. 2340 ประสบกับการปราบปรามอย่างรุนแรงและบางส่วนอพยพไปที่ประเทศเวียดนามและไทย (สารานุกรมออนไลน์วิกิพีเดีย. (2564). บู้ยี้ (Bouyei). ออนไลน์.) บู้ยี้ (Bouyei) มีวัฒนธรรมที่โดดเด่นมีความใกล้ชิดวัฒนธรรมชาติและให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตและงานหัตถกรรม บู้ยี้ (Bouyei) เป็นกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ในด้านการใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติมาใช้ในการย้อมผ้าและได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐให้เป็นสินค้าส่งออกทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ¹ จึงทำให้กลุ่มบู้ยี้ (Bouyei) มีชื่อเสียงในเรื่องหัตถกรรมผ้าย้อมครามมากในปัจจุบัน

กลุ่มชาติพันธุ์ต้ง (Dòngzú)

เป็นกลุ่มชนซึ่งมีถิ่นฐานอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของมณฑลกุ้ยโจว ทางตอนใต้ของมณฑลหูหนาน และทางตะวันออกเฉียงใต้ของมณฑลยูนนาน กวางสีจ้วงของประเทศจีน พวกเขาเรียกพวกตนเองว่า "ก้า" "อ้ายก้า" หรือ "บู้ก้า" ซึ่งก็คือ ผู้คำ พวกเขาเชื่อว่าพวกตนเองสืบเชื้อสายมาจากชนเผ่าหนก (KONG RUO YUE, 2564, น.40) โดยต้ง (Dòngzú) พวกเขาใช้ภาษาต้งซึ่งและส่วนมากจะใช้อักษรจีนในการเขียนเป็นการสื่อสาร ส่วนใหญ่ในปัจจุบันกลุ่มชาว ต้ง (Dòngzú) นับถือศาสนาพุทธและทิวทัศน์นิยมเป็นการนับถือเทพเจ้าตามท้องถิ่น มีประเพณีที่สำคัญคือการขึ้นปีใหม่ (Xinhua. (2564). ชนเผ่าต้งจัดงานฉลองปีใหม่. ออนไลน์.) สร้างความน่าตื่นตาตื่นใจให้กับชาวพื้นเมืองได้เป็นอย่างดีเนื่องด้วยกลุ่มชน ต้ง (Dòngzú) เป็นกลุ่มคนที่รักสนุกชอบงานรื่นเริงและงานสร้างสรรค์

กลุ่มชาติพันธุ์จูเจีย (tu jiazú)

จูเจีย (tu jiazú) มีจำนวนประชากรกว่า 8 ล้านคนเป็นใหญ่เป็นอันดับแปดของชนกลุ่มน้อยในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน พวกเขาอาศัยอยู่ในเทือกเขา ติดชายแดนทั่วไปของมณฑลหูหนาน หูเป่ย์และกุ้ยโจว จังหวัดและดงซิง เทศบาล (土家族族源. (2562) ต้นกำเนิดจูเจีย. ซินหัว. ออนไลน์) ชาวจูเจีย (tu jiazú) เริ่มทำการเกษตรมาตั้งแต่บรรพบุรุษในยุคต้นๆแล้ว แต่ด้วยเหตุที่ไม่มีความรู้ด้านการเกษตร เครื่องมือการเกษตรก็ล้าสมัย ผลผลิตที่ได้จึงมีปริมาณไม่มาก ต่อมาชาวจูเจียได้เรียนรู้วิธีการทำการเกษตร และใช้เครื่องมือเกษตรของชาวยุ้ย ปริมาณผลผลิตที่ได้จึงเพิ่มขึ้น เศรษฐกิจชุมชนจูเจียก็เริ่มดีขึ้น ในช่วงสมัยราชวงศ์ถังและซ่ง มีวัฒนธรรมที่โดดเด่นในด้านดนตรีและการขับร้องและการทอผ้าที่สวยงามมักใช้ครามเป็นส่วนประกอบ (สารานุกรมออนไลน์. (2564). ชาวจูเจีย - Tujia people. ออนไลน์.)

กลุ่มชาติพันธุ์ยี่ หรือ ยี่ซู (Yí zú)

จากการสำรวจจำนวนประชากรครั้งที่ 5 ของจีนในปี 2000 ชนกลุ่มน้อยเผ่าลี่ซูมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 634,912 คน พูดภาษาลี่ซู จัดอยู่ในตระกูลภาษาจีน-ทิเบต สาขาทิเบต-พม่า แขนงภาษาอี่ ยี่ หรือ ยี่ซู (Yí zú) เป็นชนกลุ่มน้อยที่เก่าแก่มากที่สุดกลุ่มหนึ่งของจีน อาศัยอยู่บริเวณเขตปกครองตนเองนุ่เจียงเผ่าลี่ซู ของมณฑลยูนนาน ด้านศิลปวัฒนธรรมชาวลี่ซู รักรักความสนุกสนานรื่นเริง ชอบการร้องรำทำเพลง เมื่อมีพิธีสำคัญๆ อย่างพิธีแต่งงาน สร้างบ้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่หรือเทศกาลสำคัญๆ ชาวลี่ หรือ ยี่ซู จะแสดงออกถึงความสุขนั้นด้วยการเต้นรำ และร้องเพลง (เมซผ สอดส่องกฤษ. (2564). ภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมจีน. ออนไลน์.) บทเพลงและการเต้นรำของชาวลี่ หรือ ยี่ซู ผู้กพันใกล้ชิดและสะท้อนภาพของการดำรงชีวิตสวมเสื้อผ้าสีสะอาด สีฟ้า หรือสีขาว ลี่ซูดำสวมเสื้อผ้าสีดำ(ลายปักผ้า) ดูสูงส่ง สง่างาม และมีลายสวมเสื้อผ้าสีส้ม กล้วย สดใส

สรุปได้ว่าชนกลุ่มน้อย หรือชาติพันธุ์ในแถบตอนใต้ของประเทศจีนมีมากในมณฑลกุ้ยโจว(Guizhou)ส่วนมากเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีเอกลักษณ์ในด้านศิลปวัฒนธรรมและภาษาที่ใช้อย่างชัดเจน กลุ่มคนเหล่านี้เป็นกลุ่มคนที่มีมากและเป็นประชากรส่วนใหญ่ของมณฑลกุ้ยโจว (Guizhou) ประกอบไปด้วย เหมียว (Miao) บู้ยี่ (Buyi) ตัง (Dòngzú) ญูเจีย (tu jiazú) และยี่ หรือ ยี่ซู (Yí zú) สิ่งที่กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มีเอกลักษณ์ร่วมกันคือเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีวัฒนธรรมในด้านของหัตถกรรมชั้นยอดและมักจะใช้ครามเป็นวัตถุดิบหลักในการใช้ มีประเพณีที่โดดเด่นและมีอัตลักษณ์และเป็นต้นกำเนิดชนกลุ่มน้อยที่ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในประเทศ เวียดนาม ลาว และไทยเป็นส่วนใหญ่

เศรษฐกิจและสังคม

เมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ของจีนกุ้ยโจว(Guizhou)ยังไม่ได้รับประโยชน์อย่างมากจากการปฏิรูปเศรษฐกิจจีนในปี ค.ศ.2000 กุ้ยโจว (Guizhou) อุดมไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรมธรรมชาติรวมถึงไม้และป่าไม้และอุตสาหกรรมพลังงานและเหมืองแร่ถือเป็นส่วนสำคัญของเศรษฐกิจ (การท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาและสันติภาพที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ, (2017), เศรษฐกิจจีน.)ถึงอย่างไรก็ตามกุ้ยโจว(Guizhou)ก็ยังเป็นเมืองที่ค่อนข้างยากจนและยังไม่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่ในปีค.ศ. 2012 กุ้ยโจว (Guizhou)กลายเป็นหนึ่งในเขตที่เติบโตเร็วที่สุดของจีนโดยรัฐบาลจีนต้องการพัฒนาและสนับสนุนทำให้กุ้ยโจว(Guizhou)ให้เป็นศูนย์กลางข้อมูลการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม รัฐบาลมณฑลกุ้ยโจว(Guizhou)ได้มีการแถลงว่า มีภารกิจสำคัญ 4 ด้าน เพื่อเป็นการส่งเสริมและ

สนับสนุนนวัตกรรมและการพัฒนาในอุตสาหกรรมทางด้านบิ๊กดาต้า (China International Big Data Industry Expo2012, 2564, น.2) ได้แก่ การเพิ่มพูนความดึงดูดการลงทุนการยกระดับพวกอุตสาหกรรม การขยายแอปพลิเคชันให้กว้างขวางยิ่งขึ้นในแพลตฟอร์มต่างๆ ทางออนไลน์ และการเป็นเจ้าภาพจัดงานแสดงสินค้าอุตสาหกรรมบิ๊กดาต้านานาชาติแห่งประเทศไทยและส่งเสริมด้านวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ๆ

สินค้าและผลิตภัณฑ์ในมณฑลกุ้ยโจว

มณฑลกุ้ยโจว สำหรับการส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจด้านการเกษตรและชนบทของมณฑลกุ้ยโจว ได้แก่ โครงการการเพิ่มผลผลิตธัญญาหาร โครงการผักสด โครงการใบชา โครงการมันฝรั่ง และโครงการผลไม้ที่มีคุณภาพดี เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะลดการสูญเสียต่างๆ สนับสนุนพัฒนาการปศุสัตว์และการเลี้ยงสัตว์ (โครงการที่ปรึกษาส่งเสริมการลงทุนไทย-จีน ประจำปีงบประมาณ, 2560, น.15)และอาหารที่แปรรูปชนิดต่างๆ และยังเป็นแหล่งผลิตสุราข้าวชั้นดีของประเทศจีน อีกทั้งยังมีผลิตภัณฑ์ที่มาจากกลุ่มชาวท้องถิ่นชาติพันธุ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์จากผ้าย้อมสีธรรมชาติ ผ้าคราม เครื่องเงินรวมไปถึงสินค้าที่จับต้องไม่ได้ นั่นคือ วัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ถูกแปรรูปเป็นสินค้าโดยผ่านกระบวนการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังเป็นความชาญฉลาดของรัฐบาลจีนและรัฐบาลท้องถิ่น ในการนำชนกลุ่มน้อยมาเป็นจุดขายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยใช้จุดเด่นเรื่องการแต่งกายที่มีสีสันสวยงาม สถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม (Thaibiz. (2564). รูปแบบความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวออนไลน์) ซึ่งได้ผลทั้งในด้านการสร้างรายได้ให้แก่ชนกลุ่มน้อย และลดจุดอ่อนเรื่องความแตกแยกระหว่างชนชาติซึ่งหมู่บ้านชนกลุ่มน้อย หรือเมืองโบราณต่างๆ ซึ่งมีโครงสร้างเดิมที่สวยงามนำมาถูกบูรณาการให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

สินค้าและผลิตภัณฑ์ผ้าคราม

กล่าวได้ว่าสินค้าและผลิตภัณฑ์ในมณฑลกุ้ยโจว(Guizhou)ในปัจจุบันมีความหลากหลายไม่ว่าจะเป็นผลผลิตจากการเกษตรกรรม อาหารแปรรูป ใบชา สุรา รวมไปถึงผลิตภัณฑ์ที่ได้จากกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ส่วนมากจะเป็นงานหัตถกรรมท้องถิ่นจำพวกผ้าย้อมคราม เครื่องเงินและเครื่องดนตรีพื้นเมืองต่างๆของพื้นที่ และสิ่งที่น่าจับตามองในแง่มุมมองผลิตภัณฑ์นั้นมณฑลกุ้ยโจว(Guizhou)นั้นสามารถนำเอาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนท้องถิ่นเป็นสินค้าส่งออกหลักหรือเรียกได้ว่านำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้าส่งออกได้อย่างประสบความสำเร็จ ทำให้สภาพเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างก้าวกระโดดสามารถแก้ไขปัญหาจนในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรมและคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของคนในพื้นที่อีกด้วย อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในด้านนวัตกรรมและการพัฒนาในอุตสาหกรรมทางด้านบิ๊กดาต้าเพื่อเสริม

ความมั่นคงให้กับเศรษฐกิจในท้องถิ่นและทำให้มณฑลกุ้ยโจว(Guizhou)เป็นเมืองที่น่าลงทุนในหลากหลายรูปแบบ

1.3 ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปของจังหวัดโทคุชิม่า ประเทศญี่ปุ่น

จังหวัดโทคุชิม่า เป็นจังหวัดหนึ่งในประเทศญี่ปุ่นเป็นมีขนาดปานกลางอยู่ในภูมิภาคชิโกกุของประเทศญี่ปุ่น เป็นจังหวัดที่ติดกับทะเลเป็นส่วนมาก จะเต็มไปด้วยภูเขาและป่าไม้ (การท่องเที่ยวญี่ปุ่นแห่งประเทศไทย. (2564). จังหวัดโทคุชิม่า. ออนไลน์.)ทางใต้ของประเทศ มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและสิ่งปลูกสร้างและสถาปัตยกรรมค่อนข้างน้อยมีแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในด้านการย้อมผ้าครามที่มีชื่อเสียงเป็นอันดับหนึ่งของประเทศญี่ปุ่นซึ่งนำรายได้เข้าสู่จังหวัดเป็นจำนวนมาก (Tokushima Prefecture (สำนักงานสารสนเทศจังหวัดโทคุชิม่า). (2564). จังหวัดโทคุชิม่า. ออนไลน์) และมีภาพลักษณ์ในงานด้านหัตถกรรมศิลปะพื้นบ้านอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งยังมีเทศกาล การแสดงพื้นเมือง “อาวะโอดิริ” อัตลักษณ์ของจังหวัด จังหวัดโทคุชิม่าไม่ได้มีสถานะการปกครองอย่างเป็นทางการจากรัฐบาลหลัก แต่มีการใช้สืบเนื่องกันมาเป็นการจำแนกพื้นที่ของประเทศญี่ปุ่นไปตามแต่บริบทของพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น แผนที่และตำราภูมิศาสตร์ในประเทศญี่ปุ่นจะแบ่งเป็นแปดภูมิภาค สภาพอากาศนั้นแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ทางตอนเหนือมีของจังหวัดมีฝนตกเล็กน้อย ทางตอนใต้กลับมีปริมาณน้ำฝนตกเป็นปริมาณมาก อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีอยู่ที่ประมาณ 12-16 °Cซึ่งเป็นอากาศที่ถือว่าอบอุ่นกว่าจังหวัดอื่น (徳島県庁コールセンターすだちくんコール(โทคุชิม่าเซ็นเตอร์). (2564). สภาพอากาศ. เอกสารออนไลน์.) มีพื้นที่ชายทะเลจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางแถบอำเภอเมืองโทคุชิมะเหมาะสำหรับการท่องเที่ยวในทุกฤดูกาลเพราะมีอากาศอบอุ่นตลอดทั้งปีถ้าเทียบกับอากาศทั้งประเทศ

ลำดับการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดโทคุชิม่า ประเทศญี่ปุ่น

เชื่อกันว่าผู้คนเริ่มอาศัยอยู่ในโทคุชิมะเมื่อประมาณ 20,000 ปีก่อนหรือประมาณ 10,000 ปีที่แล้ว ยุค โชมอล เริ่มขึ้นเมื่อยุคน้ำแข็งสิ้นสุดลงและอบอุ่นขึ้น ใช้ชีวิตความเป็นอยู่ในการล่าสัตว์ ตกปลา (石躍胤央(著) 北條芳隆(著) 大石雅章, (2020), น.3)ในสมัยยาโยอิ เริ่มมีการเกษตรผลิตข้าวอย่างเป็นรูปธรรม มีการใช้วัตถุที่เป็นโลหะ เช่น ทองสัมฤทธิ์และเครื่องเหล็กขึ้น เมืองโทคุชิมะ ถือเป็นสุสานด้านหน้าที่เก่าแก่ที่สุด (徳島県の歴史散歩, 2018, น.12) โดยจังหวัดโทคุชิมะในศตวรรษที่ 12 ภายใต้การปกครองของตระกูล “ไทระ” ซึ่งใช้ โทคุชิม่าเป็นที่ตั้งหลักในการรบอำนาจ หลังจากการก่อตั้ง โชกุนคามาคุระ ในสมัยมุโรมาจิ นายโฮโซคาวะ ตระกูลของนายอาชิกางะ กลายเป็นผู้ปกครองของจังหวัดโทคุชิม่าตลอดมา การเพาะปลูกครามเป็นอุตสาหกรรมหลักในจังหวัดโทคุชิม่าในสมัยเอโดะ ด้วยการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วของฝ้ายและ

ความต้องการสีครามซึ่งเป็นสีย้อมสำหรับผ้าย้อมก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน คราม Awa ที่ผลิตในที่ราบอันดามัน สมบูรณ์ที่เกิดจากแม่น้ำ ไหลผ่านจังหวัดโทคุชิม่านั้นมีคุณภาพดีเยี่ยมและมีจำหน่ายทั่วประเทศ รวมถึงในเอโดะ(โตเกียวในปัจจุบัน) และโอซาก้า ดังนั้นโทคุชิมะจะผูกขาดการผลิตครามและผลิตภัณฑ์ต่างๆที่เกี่ยวกับครามแต่เพียงผู้เดียว (三好昭一郎編高橋啓編, 2018, น.40) หมู่เกาะริวกิว (Ryukyu) หรือโอกินาวา ตลอดจนถึงจังหวัดโทคุชิม่า มีการติดต่อระหว่าง อยุธยา กับญี่ปุ่นนั้นมีหลักฐานอยู่ใน เอกสารการค้า ชื่อ “เรคไดโฮอัน” (Rekidai Hoan) ซึ่งเป็น เอกสารของฝ่ายญี่ปุ่นที่บรรยายถึงความสัมพันธ์ ระหว่างริวกิวกับจีน เกาหลี และเมืองต่าง ๆ ใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อิชิอิและโยชิทากะ, 2564, น.8) ซึ่งฝ่ายริวกิวได้ส่งสำภามายังเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ และจำนวนหนึ่งในสามของสำภาทั้งหมด ได้เข้ามาค้าขายกับสยามประเทศ (本田洋子, 2019, น.5) ซึ่งมีบันทึกว่าเรือจากริวกิวเดินทางมาค้าขายที่สยาม 61 เที่ยว และ บัตตานี 10 เที่ยวจึงทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความสำคัญและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อ ประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

สรุปได้ว่าพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดโทคุชิม่าประเทศญี่ปุ่นนั้นมีมา ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ดั้งเดิมใช้ชีวิตในการล่าสัตว์ ตกปลาและกินเนื้อดิบเป็นอาหาร ต่อมา ได้มีการพัฒนาการโดยการเริ่มทำการเกษตรปลูกข้าวและรู้จักใช้ไฟมาประกอบอาหาร มีวัสดุ ประเภทเครื่องเงินโลหะสำริดเป็นจำนวนมากศตวรรษที่ 12 ภายใต้การปกครองของตระกูล “โท ระ” ซึ่งใช้ โทคุชิม่าเป็นที่ตั้งหลักในการรับอำนาจ ตระกูลของนายอาชิคางะ กลายเป็นผู้ปกครอง ของจังหวัดโทคุชิม่าในที่สุด ต่อมาตระกูลของนายอาชิคางะได้มีการสนับสนุนการปลูกครามให้เป็น สินค้าหลักเป็นอุตสาหกรรมหลักในจังหวัดโทคุชิม่าในสมัยเอโดะ เนื่องด้วยมีสภาพภูมิประเทศที่ อบอุ่นมีแม่น้ำไหลผ่านจึงเหมาะแก่การปลูกพืชชนิดนี้ดังนั้นโทคุชิมะจะผูกขาดการผลิตครามและ ผลิตภัณฑ์ต่างๆที่เกี่ยวกับครามแต่เพียงผู้เดียว อีกทั้งในด้านความสัมพันธ์จังหวัดโทคุชิม่าได้มีการ ติดต่อกับอยุธยาเพื่อติดต่การค้าขายรวมไปถึงการอพยพถิ่นฐานมาตั้งรกรากใน อยุธยา บัตตานี และ นครศรีธรรมราชซึ่งมีบันทึกว่าเรือจากริวกิวเดินทางมาค้าขายที่สยาม

ภาพประกอบ 3 แผนที่จังหวัดโทคุชิม่า

ที่มา: วันศนิ กระจ่างยุทธ 2564

แหล่งผลิตผ้าย้อมครามจังหวัดโทคุชิม่าประเทศญี่ปุ่น

จังหวัดโทคุชิม่าเป็นจังหวัดที่เป็นแหล่งทำผ้าย้อมครามใหญ่ที่สุดในประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วของผ้าและความต้องการสีครามซึ่งเป็นสีย้อมสำหรับผ้าเป็นที่ยอมรับมากในประเทศญี่ปุ่นจังหวัดโทคุชิม่าที่เป็นเมืองท่าและมีอากาศที่เหมาะสมสำหรับการปลูกครามจึงผูกขาดการผลิตครามและผลิตภัณฑ์ต่างๆที่เกี่ยวกับครามแต่เพียงผู้เดียวด้วยพื้นที่ราบอันอุดมสมบูรณ์ที่เกิดจากแม่น้ำ ที่ไหลผ่านจังหวัดโทคุชิม่านั้นทำให้น้ำและต้นครามมีคุณภาพดีเยี่ยม (本田 洋子, 2019, น.5) ในสมัยเซ็นโกกุ ที่มีสงครามเกิดขึ้นภายในประเทศญี่ปุ่นเป็นประจำ บรรดานักรบจะชื่นชอบสีที่เรียกว่า (คาจิจิโระ) สีนํ้าเงินย้อมเข้มจนเกือบกลายเป็นสีดำ คำว่า (คาจิจิ) ของสีคาจิจิโระ ในภาษาญี่ปุ่นสมัยโบราณหมายถึง (ชัชชนะ) จึงเป็นที่นิยมของเหล่าเหล่านักรบที่ต้องทำสงครามเพื่อเป็นสิริมงคลจึงชอบสีที่มีความหมายที่เกี่ยวกับชัชชนะ (สาระสนเทศเขต Katamiita . (2564). ออนไลน์.) ด้วยเหตุนี้ ประเทศญี่ปุ่นจึงผลิตสีนํ้าเงินหรือครามกันอย่างมาก แม้แต่ในอวาระ (จังหวัดโทคุชิม่าในปัจจุบัน) ก็สืบทอดวิธีการทอและย้อมผ้าที่ใช้สูกุโมะมาจากภูมิภาคคันไซ อวาระไอวิธีการทำครามมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและค่อยๆกลายมาเป็นอย่างไรในปัจจุบัน

พื้นที่โดยทั่วไปของจังหวัดโทคุชิม่าเกือบทุกพื้นที่เป็นพื้นที่ผลิตผ้าย้อมครามเนื่องด้วย จังหวัดโทคุชิม่าส่งออกผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามเป็นสินค้าหลักทั้งในประเทศและต่างประเทศ แต่กลุ่มหรือชุมชนหลักหรือที่เรียกว่าเส้นทางครามหรือถนนคราม อยู่ในพื้นที่ หมู่บ้านหรือเขตคามิตะ จังหวัดโทคุชิม่า (Home Katamiita. (2564). ชุมชนคามิตะ. ออนไลน์.) เป็นศูนย์รวมของ

ผู้ผลิตและร้านค้ารวมไปถึงโรงงานที่ผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ถึงแม้ว่าปริมาณการผลิตจะลดลงเมื่อเทียบกับสมัยก่อนก็ตาม แต่ในปัจจุบันการผลิตสีน้ำเงินหรือสีครามก็ยังคงเป็นที่นิยมของคนญี่ปุ่น เนื่องจากสีครามเข้มที่ผ่านการย้อมมาหลายต่อหลายรอบยังคงดึงดูดใจผู้คนได้เสมอมา แม้แต่ชุดกิโมโนชั้นสูงก็ยังนิยมย้อมสีครามของโทคุชิม่าเช่นกัน ความมั่งคั่งที่เรียกว่า JAPAN BLUE ผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่เรียกว่า อาวะไอ (Awaai) ดังนั้นหมู่บ้านหรือเขต คา มิตะ จังหวัดโทคุชิม่า เป็นศูนย์รวม ประวัติความเป็นมาของการผลิตผ้าย้อมครามที่ยาวนานจนถึงปัจจุบัน

เศรษฐกิจและสังคม

พื้นที่ในจังหวัดกว่า 80 เปอร์เซ็นต์เป็นภูเขา เพราะฉะนั้นที่เราจะเห็นชุมชนที่รวมกลุ่มกันจนเหมือนหมู่บ้านเล็กๆบนฝั่งหนึ่งของเนินเขามักทำการเกษตร ปลูกข้าว พืชไร่สวนมากกว่าทำการประมง ทั้ง ๆที่เป็นจังหวัดที่ติดขอบทะเลวิถีชีวิตส่วนใหญ่ก็คือการทำเกษตร (MATCHA. (2564). เศรษฐกิจเมืองโทคุชิม่า. ออนไลน์.) การทำเกษตรบนเขาปกติจะปรับพื้นที่เป็นขั้นบันได แต่ของที่นี้พัฒนาระบบเกษตรกรรมบนพื้นที่ลาดชัน สำหรับปลูกพืชพันธุ์บนพื้นที่เอียง เศรษฐกิจโดยทั่วไปเป็นการส่งออกของผลผลิตทางการเกษตรกรรมตามฤดูกาล เช่น มันฝรั่ง ไช้ปะฉักป่า และธัญพืช เป็นเกษตรกรรมแบบผสมผสาน (Fun Japcommunications. (2563). 徳島県のインバウンド・訪日外国人観光客データと旅行の傾向(ข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยวจังหวัดโทคุชิม่า). ออนไลน์.)

ผลผลิตที่ได้จากการทำเกษตรนอกจากจะนำมาทำเป็นอาหารทานกันเองแล้ว ยังมีการแบ่งปันให้คนในหมู่บ้าน หรือนำไปขายตามสถานีรถไฟอีกด้วย ในส่วนผ้าครามเป็นส่วนมากมีโรงงานย้อมผ้าครามและร้านค้าผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามเป็นจำนวนมากกระจายอยู่ทั่วไป เน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นหลัก ในด้านสังคม จังหวัดโทคุชิม่าจังหวัดที่อยู่กันอย่างสงบมีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น เนื่องด้วยวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายและอยู่รวมกันเป็นกลุ่มจึงทำให้สังคมเป็นชนบทที่เรียบง่าย

สินค้าและผลิตภัณฑ์ในจังหวัดโทคุชิม่าประเทศญี่ปุ่น

ที่นี่มีสินค้าจากมากมายที่สามารถเลือกซื้อเป็นของฝากของที่ระลึกก็ได้ ไม่ว่าจะ เป็นในรูปแบบของอาหาร ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของใช้รวมไปถึงผ้าย้อมครามที่มีชื่อเสียงของจังหวัดโทคุชิม่า สินค้าและผลิตภัณฑ์ในจังหวัดโทคุชิม่ามีชื่อเสียงและถือว่าเป็นสินค้าชั้นดีระดับ O-TOP 5 ดาวของประเทศ มีศูนย์หรือร้านค้าของที่ระลึกประจำจังหวัดในเมืองโตเกียวอีกด้วย

	<p>นาคุโตะ คินโชชิ นาคุโตะ คินโชชิ ซึ่งเป็นมันเทศจากในท้องถิ่นที่ปลูกในดินปนทรายใน มีชื่อเสียงจากผิวที่มีสีแดงสดและหวานอร่อย คนในท้องถิ่นใช้มันเทศชนิดนี้ทำของว่างแสนอร่อยแสนอร่อย ทั้งเป็นขนมหวาน และเครื่องเคียงจานทานหนึ่ง</p>		<p>ชินคะ โซเม็ง ตามปกติโซเม็งหรือโซเมนจะค่อนข้างบาง แต่โซเมนแบบโทคุชิมะมีสีเทาๆ ส่วนผสมแป้งที่ทำจากแป้งสาลีและน้ำเกลือจะดูขุ่นๆ มีดอก และแบบเป็นเส้นๆ ด้วยมือโดยใช้ตะเกียบ ดึงทีละเส้นหนึ่งที่มีรสสัมผัสนุ่มนวลและนุ่มเนียน ซึ่งมักจะรับประทานแบบเย็นในน้ำซุซุที่ใช้ออกสักร์หรือเป็นส่วนประกอบหลักในรูปแบบอื่นๆ</p>
	<p>ชิมมาริซังบง โทคุชิมะเป็นที่ที่ปลูกถั่ว และนำพาสที่มีเมล็ดและเยื่อกระดาษและมันฝรั่งจะใช้ในการทำชิมมาริซังบง ซึ่งเป็นลูกกวาดแบบดั้งเดิมของญี่ปุ่น</p>		<p>โทคุชิมะ สัตซึมาชิ สตุ้มหรือผลไม้ของญี่ปุ่น ที่ปลูกด้วยแบบชาวอเมริกันที่บริวารเมืองของฟุคุโอกะ และจะมีรสเปรี้ยวกับไปที่จะรับประทานเดี่ยวๆ แต่ก็ช่วยเพิ่มกลิ่นแบบผลไม้สดชื่นให้แก่ปลาย่างและอาหารแบบอื่นก็ได้</p>
	<p>กอสชูซัน ชูซันบิวโกะ คือ กอสสามชิ้นจากโทคุชิมะบนเกาะชิโกกุ เล็ก ๆ ในโทคุชิมะเคยท้าวกลางวันไปทานระหว่างเป็นแขกและไปออกัสที่เสดต่าง ๆ ที่มีธรรมเนียมของกอสชูซันบิวโกะเป็นของขำขันเพื่ออวยพรให้เด็กเกิดอย่างแข็งแรง อีกทั้งชูซันบิวโกะยังเหมาะแก่การใช้กับเพชรพลอยและเครื่องประดับต่าง ๆ อีกด้วย</p>		<p>เครื่องปั้นดินเผาโอทานิ โอทานิยากิเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่โดดเด่นประจำเกาะชิโกกุ อำเภอคุงิวะมีชื่อเสียงมาแต่เก่าทำให้รู้สึกประทับใจเป็นพิเศษ ซึ่งบางอ่างสูงได้ถึง 300 มิลลิเมตรและมีน้ำหนักมากถึง 600 ปอนด์เลยทีเดียว ในการประติมากรรมจะใช้เทคนิคคนโรโร โดยช่างคนหนึ่งยืนปั้นดินเหนียว ส่วนอีกคนหนึ่งนั่งลงและใช้เท้าค้ำงานหมุนให้หมุนไปเรื่อย ๆ</p>
	<p>งานฝีมือย้อมคราม เครื่องแต่งกายและผ้าอื่น ๆ ที่ทำจากสีครามธรรมชาติในญี่ปุ่นเรียกว่าไอโซเมะเซชิ สีน้าเงินเข้มที่เรียกว่าจะแปดสีจากสีครามแห้งและน้ำไปหมักเป็นเวลา 100 วัน จากนั้นจึงผสมกับเมฆานาวา วารุซาวา สาลี และเหล้าสาเก ซึ่งลดสีน้ำเงินที่แตกต่างก็จะมีความโดดเด่นและเข้มมาก</p>		

ภาพประกอบ 4 ภาพแสดงของขึ้นชื่อในจังหวัดโทคุชิม่า

ที่มา: (<https://www.japan.travel/th/destinations/shikoku/tokushima>)

กล่าวได้ว่าจังหวัดโทคุชิม่าเป็นแหล่งผ้าฝ้ายครามที่ใหญ่ที่สุดในประเทศญี่ปุ่นมีอากาศที่เหมาะสมสำหรับการปลูกครามจึงผูกขาดการผลิตครามและผลิตภัณฑ์ต่างๆที่เกี่ยวกับครามแต่เพียงผู้เดียวด้วยพื้นที่ราบอันอุดมสมบูรณ์ที่เกิดจากแม่น้ำที่ไหลผ่านจังหวัดโทคุชิม่านั้นทำให้น้ำและต้นครามมีคุณภาพดีและทำให้คนในชุมชนหันมาทำอุตสาหกรรมทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับต้นครามเป็นจำนวนมากอีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์สามารถปลูกได้ทั้งพืชพรรณอาหารได้อย่างหลากหลายมีสินค้าส่งออกที่สร้างรายได้ให้กับจังหวัดในหลากหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็น อาหารสำเร็จรูปต่างๆรวมไปถึงผ้าฝ้ายครามที่เป็น O-TOPระดับ 5 ดาวที่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานราชการมีการตั้งร้านค้าในโตเกียวอีกด้วย และแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดโทคุชิม่าเป็นจังหวัดที่อยู่ด้วยสภาพสังคมชนบทที่เรียบง่ายไม่วุ่นวายทั่วไป เน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจนั่นเอง

2. ย้อมคราม

การใช้สีหรือรูปร่างรูปทรงและสัญลักษณ์ในวิถีชีวิตและบทบาทในการดำรงชีวิตมีความคิด ความเชื่อ ในเรื่องของสีที่มีความเชื่อมโยงกับศาสตร์และความรู้สึกที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ สีเป็นวัฒนธรรมของชีวิตที่มีอยู่รอบๆตัวและถูกกำหนดขึ้นโดยมนุษย์ (สมเกียรติ ตั้งนโม, (2553), น.78) ในส่วนความหมายของสีกล่าวได้ว่าแสงในความหมายเชิงจิตวิทยาซึ่งอาจจะส่งผลต่อจิตใจ ของมนุษย์ในเชิงจิตวิทยาแล้วสีและสัญลักษณ์จะแตกต่างกันออกไปตามความสำคัญในเชิง สัญลักษณ์ สีน้ำเงินหรือสีครามเป็นสีแห่งเกียรติยศหนักแน่น เยือกเย็น สุขุม เหมาะสมกับทุกเพศ ทุกช่วงอายุ สีครามนั้นเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มนุษย์มีความเข้าใจในธรรมชาติมีความเข้าใจ ในคุณค่าจึงผสมผสานศาสตร์ของธรรมชาติและศิลปะการดำรงชีวิตเพื่อเป็นวิถีของชีวิต

2.1 คราม คือ ครามคือภูมิปัญญาที่มีมานานมากกว่า 2000 ปี ที่ผ่านมามนุษย์ได้เริ่ม รู้จักการทำสีครามที่มาจากธรรมชาติโดยนำพืชที่มีตามท้องถิ่นที่ให้สีครามได้แก่ ต้นคราม ต้นเป็อง และฮ่อม ซึ่งจะมีรูปร่างและหน้าตาในแต่ละที่และท้องถิ่นแตกต่างกันออกไปตามภูมิภาค หลายคน อาจจะเข้าใจผิดว่า ต้นคราม กับ ต้นฮ่อม ที่นำมาทำสีครามว่าเป็นต้นไม้ชนิดเดียวกันแต่แท้จริง แล้วเป็นคนละชนิดกันแต่เป็นตระกูลสายพันธุ์เดียวกัน ฮ่อมจึงมีลักษณะให้สีเป็นสีคราม เช่นเดียวกัน (ศูนย์ครามมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2560, น.2) ต้นคราม จัดเป็นพืชตระกูล ถั่วเป็นพืชพรรณไม้พุ่มขนาดเล็ก สามารถแตกกิ่งก้านสาขาได้มากเมื่อแตกกิ่งแล้วแต่มีความสูง ของต้นประมาณ 4-6 ฟุต หรือสูงประมาณ 1-2 เมตร ใบครามเป็นใบที่มีลักษณะรูปร่างคล้าย ก้างปลาแต่จะมีขนาดเล็กกว่า โดยใบเตรียมประกอบเป็นรูปแบบขนนกเรียงสลับกัน ลักษณะใบ ย่อมเป็นรูปวงรีหรือรูปไข่ปลายมีความมน ส่วนดอกครามเป็นช่อตามซอกใบปากของพราหมณ์มี ลักษณะเป็นฝักกลมมีขนาดเล็กลักษณะคล้ายฝักถั่ว ภายในฝักมีเมล็ดสีครีมเต็มเหลือขนาดเล็ก การเก็บเกี่ยวครามและการปลูกมี 2 ช่วงคือ ฤดูฝนและฤดูแล้ง เมื่ออายุได้ 3-4 เดือนก็สามารถทำ การเก็บเกี่ยวได้ (สารานุกรมออนไลน์วิกิพีเดีย. (2564). คราม. ออนไลน์. น.2)ก่อนการเก็บคราม ทุกครั้ง ผู้เก็บครามต้องสวมเสื้อผ้ามิดชิดเพราะใบครามมีขนาดเล็กๆ อาจทำให้ระคายเคืองและ คันได้

สรรพคุณและคุณสมบัติของคราม

- 1 ทุกส่วนของต้นสามารถใช้เป็นยาแก้พิษ
- 2 ลำต้นเป็นยาฤทธิ์เย็นใช้เพื่อลดไข้
- 3 ลำต้นและใบใช้เป็นยาแก้ไข้ตัวร้อน
- 4 ช่วยอาการปวดศีรษะ

5 ใช้เป็นยาพอกไตแบบแผนโบราณขับปัสสาวะให้บริสุทธิ์ มีคุณสมบัติแก้ปัสสาวะขุ่น

6 ใบครามใช้เป็นยาดับพิษแมลงสัตว์กัดต่อย

7 ช่วยแก้สัและอาการบวม

8 ใช้แก้พิษงูบางชนิด

9 สามารถใช้เป็นยาสมานแผลสดได้

10 สามารถใช้เป็นยาประคบรอยพูก้ำบรรเทาอาการพูก้ำได้

11 ใช้เพื่ออยู่ไฟหลังจากขณะคลอดบุตรเพื่อช่วยให้มดลูกเข้าอู่มากขึ้น

(วิทยุ เทียงบูรณธรรม, 2564, น.168)

“นอกจากประโยชน์ของครามที่ใช้เป็นยารักษาโรคได้แล้วครามยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งการย้อมผ้าและเครื่องนุ่งห่มเนื่องด้วยมีสีสันทที่สวยงามเหมาะสำหรับการนำมาย้อมผ้ามีคุณสมบัติที่หลากหลายจึงถือกันว่าคราม “เป็นราชาแห่งสีย้อมผ้า ผ้าที่ใช้ย้อมด้วยสีจากต้นครามมักจะมีคุณลักษณะพิเศษที่สามารถช่วยป้องกันผิวจากแสงแดดได้โดยมีงานวิจัยรองรับมากมาย”

พิมพ์อมร นิยมคำ (สัมภาษณ์, 2564)

สรุปได้ว่าครามคือภูมิปัญญาที่มานานหลายพันปีเป็นสีที่มนุษย์สรรค์สร้างขึ้นจากวัสดุธรรมชาติโดยที่ต้นครามนั้นเป็นพืชตระกูลถั่วมีดอกสีม่วงมีเมล็ดสีเหลืองมีกลิ่นเหม็นถั่วคล้ายกาแฟเมื่อเอาผสมน้ำหรือใช้วัตถุดิบอื่นๆจะทำให้สีครามเกิดขึ้นมีลักษณะเป็นสีน้ำเงินเข้มเหลืองอมเขียว ที่มีเอกลักษณ์และสามารถนำเอาสีที่ได้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลายไม่ว่าจะเป็นการย้อมผ้าหรือแม้กระทั่งยารักษาโรคอีกครั้งครามยังเป็นยาดำรับพื้นบ้านของไทยที่ใช้รักษาได้อย่างหลากหลายที่สำคัญครามยังมีคุณสมบัติพิเศษอีกหนึ่งประการคือเมื่อนำมาย้อมผ้าฝ้ายแล้วจะมีลักษณะคุณสมบัติปกป้องกันผิวของผู้สวมใส่จากแสงแดดหรือรังสีอัลตราไวโอเล็ตได้เป็นอย่างดี

2.2 ความเชื่อของครามและประเพณีวัฒนธรรมต่อชุมชน

ครามมีวิถีชีวิตความเชื่อที่เกี่ยวกับตัวครานและลวดลายของผ้าครามและยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตและความเชื่อของชุมชนผ้าและวิถีชีวิตสะท้อนความสามารถและตัวตนของผู้ผลิตหรือผู้ย้อมได้เป็นอย่างดีดังนั้นการใช้ผ้าย้อมครามหรือการผลิตเนื้อครามยังเป็นภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงกับคนไทยและชาติต่างๆในแถบอาเซียนได้แทบทุกยุคทุกสมัย ไม่ว่าจะเวลาจะผ่านไปนานมากเพียงใดผ้าครามและวิถีชีวิตในการผลิตครามยังเป็นการต่อยอดสำนึกทางชาติพันธุ์ และสามารถนำเสนอถึงพหุวัฒนธรรมที่มีร่วมกันและยังแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อครามและผลิตภัณฑ์ครามในปัจจุบันได้กลายเป็นสินค้าที่สำคัญเนื่องจากกระแสการส่งเสริมผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาในโลกตะวันออกทางด้านธุรกิจออนไลน์และกระแสการต่อต้านอุตสาหกรรมในรูปแบบเคมีภัณฑ์ (อุมารินทร์ ตูลารักษ์. 2556. น.8) จากบทสัมภาษณ์ สุณีย์ พร้อมโกมล ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าย้อมครามบ้านอุนตง-หนองไผ่ วาลย์ในนิตยสาร THERE ฉบับที่ 10 ของกรมการท่องเที่ยวและกีฬา ในหัวข้อเรื่อง"INDIGO ORIGIN" ได้กล่าวว่า

“เมื่อก่อนเป็นหม้อจะอยู่ได้นานแค่ไหน ขึ้นอยู่กับคนดูแล ถ้าดูแลดีเขาก็อยู่กับเราตลอด ถ้าดูแลไม่ดีเขาก็เรียกหม้อหนี คือไม่เหลือแล้วเป็นสีอื่น เช่น สีเขียว สีเทา ย้อมแล้วไม่ติดครามเขามีชีวิตนะ เขาชอบอะไรที่สม่ำเสมอ สมดุล ไม่ชอบอะไรแปลกๆอาหารเปลี่ยน อุณหภูมิเปลี่ยนก็มีผลหมด” (Minimore. (2565). คราม(Calm) ความสัมพันธ์. ออนไลน์.)

“ภัทรียา พวงพงศกร กล่าวถึง สุณีย์ พร้อมโกมล “เมื่อก่อนเป็นหม้อจะอยู่ได้นานแค่ไหน ขึ้นอยู่กับคนดูแลถ้าดูแลดีเขาก็อยู่กับเราตลอด ถ้าดูแลไม่ดีเขาเรียกหม้อหนี คือไม่เหลือแล้ว เป็นสีอื่นเช่น สีเขียว สีเทา ย้อมแล้วไม่ติด ครามเขามีชีวิตนะ เขาชอบอะไรที่สม่ำเสมอ สมดุล ไม่ชอบอะไร แปลกๆอาหารเปลี่ยน อุณหภูมิเปลี่ยนก็มีผลหมด” (a day. (2565). Indigo origin. ออนไลน์)

จิตวิญญาณของหม้อคราม

“จิตวิญญาณของครามการกรอกหม้อครามหรือการทำเนื้อครามเหมือนเกิดก่อนชีวิตขึ้นมาอีกหนึ่งชีวิต เพราะบางคนอาจคิดว่าการย้อมครามเป็นแค่การย้อมสีแต่ในความจริงต้องถื่นการทำหม้อครามไม่ใช่ใครก็ทำได้ จะรู้ว่าหม้อครามการย้อมครามเป็นอีกหนึ่งชีวิต ที่ต้องคอยดูแลเอาใจใส่คอยป้อนน้ำป้อนข้าว ความหมายของการป้อนน้ำป้อนข้าวของหม้อคราม คือ เนื้อคราม ที่ผสมไปด้วยน้ำค้าง มะขามเปียก หรือวัตถุดิบอื่นๆ ซึ่งเปรียบเสมือนการให้อาหารในชีวิตประจำวันไม่ให้อาตเพราะถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วหม้อครามนั้นก็ย้อมไม่ได้หรือจะได้สีออกมาที่ไม่สวย ในบางกรณีอาจจะทำให้หม้อครามตายไม่สามารถนำมาย้อมผลิตภัณฑ์ใดๆได้” พิมพอมร นิยมคำ (สัมภาษณ์, 2564)

คนโบราณถือว่าถ้าคนทำหม้อครามมีข้อห้าม คือ จะไม่ให้ทาแป้ง ไม่ใส่น้ำหอมตามผิวกาย หรือใช้น้ำอบน้ำปรุง เพราะจะทำให้หม้อครามผิดกลืนจะส่งผลให้หม้อครามจะหลับหรือหม้อครามนอน (จะทำให้สีเพี้ยนและย้อมสีไม่สวยหรืออาจถึงขั้นครามตาย) การจะทำให้หม้อครามฟื้นตัวต้องใช้เป็นเวลานานทำให้ถือกันว่าหม้อครามมีชีวิต (Gaanbasik. (2565). กรรบาสิก. ออนไลน์) แม้กระทั่งกระบวนการขอแบ่งน้ำครามจะต้องมีพิธีกรรมต้องมีดอกไม้ธูปเทียนมาขอกันเพื่อเป็นความหมายมาเป็นสิ่งของที่ล้ำค่า เมื่อเอาไปแล้วจะต้องดูแลรักษาเอาใจใส่ซึ่งความเชื่อของคนโบราณก็จะเป็นแบบอย่างที่ดีที่ควรนำไปปรับใช้และปฏิบัติ เพราะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและจิตวิญญาณของคราม ถ้าเราดูแลเอาใจใส่ สิ่งนั้นก็อยู่กับเราไปอีกนานเท่านาน ด้วยคติที่ว่าของทุกอย่างนั้นมีคุณค่า แต่ใครจะมองคุณค่าของมันและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทำให้หม้อครามและเปรียบเสมือนพ่อครูหรือแม่ครูของท้องถิ่น

กล่าวได้ว่าความเชื่อเรื่องครามมีชีวิตนั้นมาตั้งแต่โบราณ เนื้อครามหรือการทำหม้อครามมีความเชื่อที่ถูกถ่ายทอดมาทุกสมัยว่าเนื้อครามหรือหม้อครามในกระบวนการวิธีทำนั้นจะถือว่าครานั้นมีชีวิตต้องคอยให้ข้าวให้น้ำเลี้ยงดูเพื่อให้ครามเติบโตจึงเปรียบเทียบครามเป็นสิ่งที่มีชีวิตและจิตวิญญาณเนื่องจากไม่สามารถเข้าใจถึงเหตุผลต่างๆที่เกิดขึ้นกับการก่อหม้อครามได้ การให้ข้าวให้น้ำคือการผสมวัตถุดิบที่มีกรดและด่างลงไปดังเช่นน้ำค้างน้ำปูนใส และน้ำมะขาม น้ำมะนาวหรือสับปะรด เนื่องด้วยหม้อครามหรือเนื้อครามมีความเปราะบางต่อสภาพแวดล้อมกลืนและอุณหภูมิจึงทำให้รู้สึกถึงการมีชีวิตของคราม และเปรียบเสมือนพ่อครูหรือแม่ครูของท้องถิ่น

วิถีชีวิตครอบครัวและประเพณี

ความเชื่อประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการย่อมครามเป็นภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นในชุมชน ถ้าครามเป็นส่วนประกอบที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ อาทิเช่น พิธีการเกิด งานศพ แต่งงาน หรือแม้กระทั่งการเตรียมตัวเป็นผู้ใหญ่ ผ้าครามมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการเกิดของชาวภูไท เริ่มตั้งแต่ผู้ที่จะเป็นแม่หรือผู้ที่มีครรภ์จะต้องเตรียมพร้อมทอผ้าไว้สำหรับลูกที่จะเกิดมา ประกอบไปด้วยผ้าอ้อม ผ้าห่มพุกหรือที่นอน เครื่องนุ่งห่ม ผ้าทำความสะอาดหรือผ้าห่อตัวหลังคลอดและผ้าสำหรับทำเปลนอน นอกจากนี้สิ่งของเหล่านี้แล้วยังต้องเตรียมผ้าสำหรับก้านผู้ที่มาทำคลอดเพื่อแสดงถึงความขอบคุณส่วนมากมักจะมอบเป็นผ้านุ่ง ผ้าห่ม หรือซิ่น และสุดท้ายจะมีการเตรียมผ้าปูรองกับตั้งสำหรับความเชื่อที่ว่าเด็กแรกเกิดเมื่อออกมาแล้ว จะต้องถูกแดดในตอนเช้าร่างกายจะได้แข็งแรงและเติบโตอย่างสง่างาม (เกรียงไกร หัวขุณยศาล, 2557, น.44) และในช่วงสำคัญของการเกิดมักจะผลิตจากผ้าย่อมครามที่ทำจากผ้าฝ้าย ในลักษณะที่เป็นผ้าขาวม้าหรือผ้าชนิดอื่นๆที่พอจะหาได้มาใช้สำหรับการทำคลอด ผู้หญิงจะต้องจำเป็นที่จะต้องสวมผ้าถุงของแม่หรือสามีที่เชื่อกันว่าจะสามารถคลอดลูกได้สะดวกผ้าถุงสมัยก่อนจะเป็นผ้าฝ้าย ผ้าย่อมครามเนื่องด้วยมีคุณสมบัติช่วยบรรเทาอาการปวดแสบปวดร้อนระหว่างทำคลอด จนถึงกับมีคำกล่าวเกี่ยวกับ การทำผ้าของชาวผู้ไทว่า “มีเป็นลิงเป็นลายมีห่อเอาไผ่” แปลความได้ว่า “ไม่เรื้อนรู้การทอผ้า และลวดลายของหมักก็ไม่ให้มีสามี” (ห้องไทยศึกษานิตยสารสำนักวิชา เทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2536, น.96) ผ้าย่อมครามกับประเพณีแต่งงาน เป็นเครื่องสินสอดหรือของขวัญหรือการขอขมาผู้ใหญ่ เรียกว่า “ผ้าจะมา” (บ้านไทยทรงดำ. (2565). การแต่งงานของชาวไทยทรงดำ. ออนไลน์) เป็นผ้าที่แสดงถึงความสามารถของฝ่ายเจ้าสาว เป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถประจักษ์แก่ผู้ใหญ่ฝ่ายชายได้ทราบ ว่าเป็นคือเหมาะสมในการออกเรือนพร้อมที่จะมีครอบครัวและเป็นแม่บ้านต่อไปในอนาคต

“ผ้าย่อมครามกับประเพณีการเกิดสมัยก่อนชาวผู้ไทเมื่อคลอดลูกก็จะอยู่ไฟที่บ้าน แต่ปัจจุบันนิยมคลอดลูกที่โรงพยาบาลและกลับมาพักผ่อนที่บ้าน การอยู่ไฟก็มีอยู่บ้างแต่ไม่แพร่หลายเหมือนสมัยก่อน เนื่องจากเงื่อนไขของเวลา การคลอดโดยใช้หมอดำแย สามีจะเป็นผู้หาผ้าขาวม้ามาผูกกับซื่อโยงลงมาเพื่อให้ภรรยาจับหรือถ่วงขณะคลอด เมื่อเด็กคลอดออกมาแล้วก็จะใช้ผ้ามาห่อหุ้มร่างกายแล้วนำไปวางในกระด้ง หลังจากการอยู่ไฟแล้วก็จะมีการสู่ขวัญแม่และเด็ก”
” พิมพ้อมร นิยมคำ (สัมภาษณ์, 2564)

ข้อมูลดังกล่าวจึงทำให้เห็นว่าผู้หญิงได้รับการอบรมสั่งสอนและเรียนรู้เรื่องผ้า การทอผ้าจากแม่และญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง โดยเฉพาะเรื่องของผ้า ผู้หญิงจะถูกอบรมสั่งสอนมา ตั้งแต่เด็กผ่านการดูการฝึกและการปฏิบัติจริง โดยมีแม่ ย่า ยาย ป้า น้า ซึ่งเป็นญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าว (สำนักงานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาคนเญย์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542, น.109) ครามผีสิง เป็นความเชื่อที่ถูกถ่ายทอดต่อกันมา เนื่องด้วย ลักษณะพิเศษของหม้อย้อมคราม ที่มีความน่าพิศวงชวนสงสัยจึงทำให้มีความเชื่อบ้านหม้อคราม หรือตัวครามนั้นมีผีสิง เนื่องจากกระบวนการการผลิตหม้อครามหรือตัวเนื้อครามมีความซับซ้อนในการผลิต ผู้คนส่วนใหญ่จึงดูแลและเอาใจใส่การก่อก่อหม้อครามเป็นอย่างดี แต่ไม่ทราบสาเหตุใดจึง ทำให้หม้อครามเกิดเสียหรือหม้อตายโดยไม่มีสาเหตุ (หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. (2565). ภูมิปัญญา ย้อมผ้าคราม ความเชื่อเจ้า หัวใจอนุรักษ์. ออนไลน์) บางครั้งเมื่อปล่อยทิ้งไว้ก็จะกลับมาใช้ได้ เหมือนดังปกติคนโบราณไม่รู้ถึงปรากฏการณ์และไม่รู้ถึงสาเหตุกระบวนการอย่างไรในปัจจุบันจะมี ข้อเสนอพื้นฐานว่าหม้อครามนั้นมีผีสิงที่คอยปกป้องรักษาดูแลตัวเนื้อครามถ้าหม้อครามเสียดัง ลักษณะดังกล่าวแสดงว่าผีที่คอยเฝ้าหม้อครามนั้นได้หายไปและเมื่อหม้อครามสามารถใช้ได้ตามปกติก็จะแสดงถึงว่าผีที่คอยดูแลหม้อครามนั้นกลับมาคอยดูแลแล้ว

กล่าวได้ว่า ความเชื่อในเรื่องครามเป็นภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดมาตั้งแต่โบราณ รุ่นสู่รุ่น ในชุมชนหรือผ้าครามเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีและพิธีกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เป็นตัวแทนเป็นของฝากเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึง ประเพณีอันดีที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่นพิธีการ แต่งงาน การเกิด การตาย หรือแม้กระทั่งเป็นสัญลักษณ์สำหรับเพศหญิงที่แสดงถึงการเติบโต ผ้า ครามถูกใช้ ในพิธีกรรมต่างๆที่สำคัญในชีวิต บางครั้ง ครามก็ถูกกล่าวว่าเป็นสิ่งลี้ลับมีผีสิงเป็น ความเชื่อของคนทำครามในสมัยโบราณเนื่องด้วยครามหรือการต่อหม้อครามมีการดูแลเป็นอย่างดี บางครั้งหม้อครามก็ตายอย่างมีทราบสาเหตุบางครั้งก็กลับมาใช้ได้เหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้นจึงทำให้มีความรู้สึกว่ามีสิ่งลี้ลับสิงอยู่ในหม้อคราม

ฝ้าย้อมครามกับทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไป

“พิมพ์อร นิยมการค้า กล่าวว่ฝ้าย้อมครามที่เคยใช้ในชีวิตประจำวันเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ไม่เหมาะกับการใช้อีกต่อไปเนื่องด้วยมีราคาที่แพงและลวดลายต่างๆที่เพิ่มขึ้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมแก่การไปสวมใส่และกลายเป็นผลิตภัณฑ์ทางการค้า มากกว่าที่ชาวบ้านจะใส่หรือใช้ในเหมือนแต่ก่อน แต่ก่อนฝ้าย้อมครามแสดงถึงความทุกข์ยากของคน ชนชั้นเกษตรกรรม แต่ปัจจุบันความทุกข์ยากนั้นไม่มีโอกาสที่จะได้สวมใส่หรือใช้ผลิตภัณฑ์จาก ครามอีกแล้ว เพราะฝ้าย้อมครามกลายเป็นผ้าและผลิตภัณฑ์ของชนชั้นที่มีรายได้ค่อนข้างสูงจึงทำให้ วิธีการแต่งกายหรือวิถีชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปสอดคล้องกับ สวัสดิ์ ประดับ ที่กล่าวว่าฝ้าย้อมครามหรือ

วิถีชีวิตการแต่งกายแบบครามได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยเดิมเคยเป็นบริบทที่ใช้ในชีวิตประจำวันของเกษตรกร เคยเป็นเครื่องหมายของชนชั้นแรงงานแต่ปัจจุบันกลับเป็นสินค้าที่มีราคาสูงจนเกินกว่าชาวบ้านหรือชุมชนทั่วไปจะซื้อได้” พิมพอมร นิยมคำ (สัมภาษณ์, 2564) สุวดี ประดับ(สัมภาษณ์, 2564)

ฝ้าย้อมครามกับกระแสโลกาภิวัตน์ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงมีการฟื้นฟูครั้งแรกโดยการนำฝ้าย้อมครามไปจำหน่ายในสถานที่ต่างๆที่เปิดให้ผู้คนได้เข้ามาเลือกซื้อ เช่นงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ออกงานร้านค้าของจังหวัดต่างๆรวมไปถึงงานอำเภอและงานแสดงสินค้า OTOP ระดับประเทศและต่างประเทศโดยนำไปวางจำหน่ายในกลุ่มที่สนับสนุนทั้งในระดับอำเภอและจังหวัดจนทำให้ฝ้าย้อมครามเริ่มเป็นที่รู้จักอีกครั้ง ต่อมาผลิตภัณฑ์จากฝ้าย้อมครามเริ่มเข้าสู่ตลาดที่หลากหลายทำให้มีกลุ่มเป้าหมายและเป็นที่สนใจแก่บุคคลทั่วไปมากขึ้นตลอดจนมีการแปรรูปในลักษณะรูปแบบของผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ เสื้อผ้าแฟชั่น ผ้าสำเร็จรูป เครื่องนอน หรือแม้กระทั่งเฟอร์นิเจอร์ของตกแต่งบ้านผลิตภัณฑ์เหล่านี้ถูกออกแบบตามความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบันที่มีความต้องการอย่างหลากหลายให้คุณค่าและบริบทความหมายของฝ้าย้อมครามนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปจากผลิตภัณฑ์ของชุมชนกลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้าเศรษฐกิจ

คราม กับ แฟชั่น

ครามอยู่ในกระแสแฟชั่นมาตั้งแต่ในสมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน คนไทยได้รู้จักการนำสีที่สกัดมาจากครามและนำมาใช้ประโยชน์ใช้ย้อมผลิตภัณฑ์ทางด้านผ้าเครื่องนุ่งห่มเนื่องด้วยครามมีคุณสมบัติพิเศษทำให้ผู้ที่สวมใส่เย็นสบายป้องกันแมลงกับสัตว์กัดต่อยไม่ร้อนเนื้อผ้าไม่ระคายเคืองมีสัมผัสที่อ่อนนุ่ม มีงานวิจัยในหลายที่ทั้งในอเมริกาและญี่ปุ่นยืนยันว่าสรรพคุณของฝ้าย้อมครามนั้นสามารถป้องกันแสง UV จากแสงแดดได้ป้องกันแบคทีเรียขณะสวมใส่และยังทำให้จิตใจสงบและมีสมาธิเนื่องด้วยผลิตภัณฑ์จากฝ้าย้อมครามนั้นมีกลิ่นหอมอ่อนๆ (Pammphlet (2561). แฟชั่นฝ้าย้อมคราม Indigo. ออนไลน์) ด้วยเสน่ห์ความงามทางด้านสีสันทันของผลิตภัณฑ์จากฝ้าย้อมครามที่มีอัตลักษณ์ทำให้เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายทั่วโลก เนื่องจากแฟชั่นฝ้าย้อมครามมีลักษณะพิเศษที่ไม่เหมือนใครมีโทนสีที่ใช้งานสุภาพรวมไปถึงมีสีสันทันที่สดใสสะดุดตาทำให้ถูกเลือกมาใช้ในวงการแฟชั่นเสมอ

กล่าวได้ว่าอนาคตของการย้อมครามถูกกำหนดให้เป็นทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จนถึงปัจจุบันช่างฝีมือและการย้อมครามยังคงสืบทอดมารุ่นสู่รุ่น อย่างไรก็ตาม ความต้องการเครื่องแต่งกายที่ใช้เทคนิคย้อมครามได้ลดลง ด้วยเหตุนี้ในกลุ่มช่างฝีมือฝ้าย้อมครามบาง

คนในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาจึงสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆเพิ่มแนวคิดใหม่ ๆ แต่ยังคงรักษาประเพณีการย้อมครามเอาไว้ เมื่อเวลาเปลี่ยนไปเช่นการย้อมรองเท้าผ้าใบ เสื้อยืด กระเป๋าและสิ่งของอื่น ๆ ที่ใช้งานง่ายในปัจจุบัน มีให้เห็นมากขึ้น นอกจากนี้ศิลปินบางคนยังใช้เทคนิคการย้อมครามเป็นศิลปะร่วมสมัยอีกด้วยหลังจากได้รับรู้ประวัติศาสตร์อันยาวนานของการย้อมครามและขั้นตอนการย้อม จะรู้สึกว่าย้อมครามนั้นเป็นอะไรที่มากกว่าสีที่เข้ม

ภาพประกอบ 5 เสื้อผ้าแฟชั่นคราม

ที่มา : (https://us.lemaire.fr/pages/the-marbled-print?fbclid=IwAR3u0zP5Y97t-C6bcnjZuzp8MYlzfzJY2Spt18sKKFv_g0u_6FUgca63T7M) 2564

2.3 กระบวนการผลิตและเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลาย กระบวนการผลิตผ้าย้อมคราม

“ยุพินศรี สายทอง ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของการทำย้อมไว้ว่า การย้อมบนผืนผ้าได้เคยทำกันมาเกือบทุกส่วนของโลก ในสมัยเอเชียโบราณแผ่ขยายไปยังตอนกลางของทวีปอินเดียไปยังมาเลเซียและข้ามไปยังแอฟริกา การทอผ้าซึ่งมีมาแต่โบราณนอกจากจะขุดพบในสมัยจีนโบราณแล้วยังมาจากพวกคาราวานสมัยก่อน มีหลักฐานปรากฏว่าการมัดย้อมได้เกิดขึ้นในตอนต้นราชวงศ์ถังของจีน ราวปี ค.ศ.618-906 ต่อจากนั้นได้แพร่หลายไปยังญี่ปุ่น เมื่อฝ้ายและผ้าฝ้ายเป็นที่รู้จักกันมาเป็นเวลาหลายร้อยปี ต่อมาในศตวรรษที่ 19 คนทั่วไปก็สามารถทำผ้าฝ้ายมัดย้อมเป็นอุตสาหกรรมครัวเรือนได้ เนื่องจากการอุตสาหกรรมได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น” (ยุพินศรี สายทอง. 2544: 12-13)

ประวัติการทำผ้าย้อมได้เริ่มต้นทำกันตั้งแต่ในสมัยเอเชียโบราณแม่และแพร่ขยายไปยังตอนกลางของทวีปอินเดียและวัฒนธรรมอินเดียมีการแพร่ขยายไปยังเขตแหลมมาลาญ (มาเลเซีย) และข้ามไปยังแอฟริกา การทอผ้าและการทำผ้าย้อมที่มีมาแต่โบราณนอกจากจะขุดพบในสมัยจีนโบราณแล้ว ยังมาจากพวกคาราวานในสมัยก่อนที่มาของการทำไหมซึ่งเริ่มในยุคนี้ด้วยและทำให้ป่าทอและผ้าย้อมเป็นสินค้าที่สำคัญในเส้นทางสายไหมที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ และในทวีปอเมริกาเริ่มการมัดย้อมการย้อมผ้าจากสีธรรมชาติจากชาวโคลัมเบียในยุคแรก นิยมมากในแถบอเมริกาใต้(ว.ศ.ผ้ามัดย้อม. (2564). ประวัติผ้ามัดย้อม. ออนไลน์) โดยเนื้อหาข้อมูล สรอดคล้องกับ สุวดี ประดับ, (2564) “โดยชาวอินเดียแดง จีนและไทย การทำผ้าย้อมสีจากธรรมชาติได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นในตอนต้นสมัยของประเทศอินเดียก่อนที่จะมาถึงประเทศญี่ปุ่น เสื้อผ้าของคนทั่วไปแสดงให้เห็นถึงการเขียนภาพสีน้ำบนผนัง ผ้ามัดย้อมครามของไทยเป็นสิ่งที่เรียกได้ว่าเป็นภูมิปัญญาทางหัตถกรรมเนื่องด้วยประเทศไทยเป็นศูนย์กลางในแถบดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียนเป็นถิ่นฐานที่มีผู้นอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก และนำเอาวัฒนธรรมการมัดย้อมเข้ามาคาดว่า เป็นวิถีที่ง่ายและสวยงาม” สุวดี ประดับ (สัมภาษณ์ , 2564)

“...Beauty of Blue and White: Traditional Chinese Indigo-Natural indigo-dye has a long history in China, dating back to the Qin and Han Dynasties (BC 221-220), and indigo-dyed cloth had been used as a main material for clothes for at least 1,000 years. Natural indigo is extracted from four kinds of plants: *Strobilanthes cusia*, *Indigofera tinctoria*, *Polygonum tinctorum* and *Isatis tinctoria*. In Chinese, any plant that can be used to extract indigo is generally named "Lan Cao" (literally, "blue plants")....” (Chinese Culture. (2564)การย้อมคราม. ออนไลน์)

“สีย้อมครามธรรมชาติมีประวัติศาสตร์อันยาวนานในประเทศจีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฉินและราชวงศ์ฮั่น (พ.ศ. 221-220) โดยผ้าย้อมครามถูกนำมาใช้เป็นวัสดุหลักในการผลิตเสื้อผ้ามากกว่า 1,000 ปี ครามธรรมชาติสกัดจากพืช 4 ชนิด ได้แก่ *Strobilanthes cusia*, *Indigofera tinctoria*, *Polygonum tinctorum* และ *Isatis tinctoria* ในประเทศจีนพืชที่สามารถให้สีครามได้ ในภาษาจีนเรียก "หลานเฉา" โดยลักษณะเด่นของสีย้อมครามมักให้กลิ่นหอมจางๆ สามารถกันแมลงได้ตามธรรมชาติ” (Chinese Culture. (2564)การย้อมคราม. ออนไลน์) (แปลโดยวันศนิ กระจ่างยุทธ, 2564)

ลวดลายส่วนใหญ่มี 2 ประเภท แบบแรกเป็นแบบสีชาวมิมพ์ลายบนพื้นหลังสีน้ำเงิน อีกอันมีลวดลายสีน้ำเงินบนพื้นขาว ลวดลายบนผ้าทั้งสองด้านพัฒนาขึ้นในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา เนื้อหาเกี่ยวกับพืช สัตว์ในตำนาน สัตว์มงคล และตัวละครในเรื่องราวที่คนจีนปรารถนาดีต่อชีวิตของพวกเขา ผ้าย้อมครามหนานทงตั้งตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิง (1368-1644) และราชวงศ์ชิง (1644-1911) หนานทงในมณฑลเจียงซูเป็นผู้ผลิตผ้าย้อมครามรายใหญ่ ในเดือนพฤษภาคม 2549 เทคนิคการย้อมสีน้ำเงินได้รับการอนุมัติให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของชาติโดยสภาแห่งรัฐ”

“...日本の藍染は江戸時代、現在の徳島県で盛んに作られました。江戸時代に盛んに作られた理由としては、江戸時代には庶民は華美を禁じられていたことが挙げられます。紫や紅、梅色などの高貴とされていた色が使用不可となり、藍色が多く使われるようになったのです。江戸の庶民たちは、制限を加えられた中でも、なんとか洒落た物を身に付けたいという願望を持ち続けていました。そこで、政治を行う人たちには贅沢とは見えないような贅沢な物である、藍染で染めた物を作っていたのです。明治時代、開国した日本に訪れた海外の人々は藍染の鮮やかで深みのある藍色（青）を「ジャパン・ブルー」と賞賛したといえます。絹、麻、木綿などの天然素材によく染まり、藍染をした物には消臭効果があり汗臭くならなかったり、虫除けや蛇除けの効果があるといわれています。木綿や麻の粗末な生地に着物などの衣類はもちろん、てぬぐい、のれん、夜着（搔卷）...” (お探しのページが見つかりません. (2564). ย้อมครามในประเทศญี่ปุ่น. ออนไลน์.) (แปลโดยวันศนิ กระฉ่าง ยุทธ, 2564)

“การย้อมครามในญี่ปุ่นเกิดขึ้นอย่างแข็งแกร่งในจังหวัดโทคุชิมะในยุคเอโดะในปัจจุบัน สาเหตุที่สร้างอย่างแข็งแกร่งในสมัยเอโดะก็เพราะว่าคนทั่วไปถูกห้ามไม่ให้ดงามในสมัยเอโดะ สีอันสูงส่ง เช่น สีม่วง สีแดงเข้ม และสีพลัมใช้ไม่ได้ และครามก็เป็นที่นิยมมากขึ้น คนทั่วไปในเอโดะยังคงมีความปรารถนาที่จะสวมใส่เสื้อผ้าที่ทันสมัยแม้จะอยู่ภายใต้ข้อจำกัด ผมเคยทำของที่ย้อมด้วยสีคราม ซึ่งเป็นของหรูหราที่นักการเมืองมองว่าไม่หรูหรา ว่ากันว่าชาวต่างชาติที่มาเยือนญี่ปุ่นซึ่งเปิดในสมัยเมจิยกย่องสีครามที่สดใสและลึกดำ (สีน้ำเงิน) ของการย้อมครามว่าเป็น "สีน้ำเงินเจแปน" มักถูกย้อมด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่น ไหม ลินิน และผ้าฝ้าย และว่ากันว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามมีฤทธิ์ระงับกลิ่นกายและไม่มีการเสียดสี และมีฤทธิ์ไล่แมลงและงู ไม่เพียงแต่เสื้อผ้า เช่น ชุดกิโมโนที่ทำจากผ้าฝ้ายและลินินคุณภาพต่ำเท่านั้น แต่ยังมีสินค้าหลากหลายประเภท เช่น

ผ้าเช็ดตัว ไม่ตรีจิต ชุดนอน (ไคมากิ) * และพระคัมภีร์ที่ถูกข้อม” (お探しのページが見つかりません. (2564). ข้อมครามในประเทศญี่ปุ่น. ออนไลน์.)

ชุदनอน (ไคมากิ)เป็นเครื่องนอนหรือ ผ้าปูที่นอนหนาคล้ายกิโมโนพร้อมแขนเสื้อ และทำจากผ้าฝ้ายที่ย้อมมาจากสีคราม ในช่วงสมัยเอโดะ ผ่านนมผ้าฝ้ายยังคงเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย ในสมัยโบราณ และยังเป็นเสื้อหนาวที่สวมใส่โดยชุदनอนแบบยาว (kaimaki) ในบริเวณที่มีอากาศหนาวจัด สีข้อมครามจะเข้มขึ้นเมื่อจำนวนครั้งที่แช่ในของเหลวเพิ่มขึ้น สำหรับคนญี่ปุ่น สีครามอ่อนมากคือ "มิซุอาซากิ" สีฟ้าอมเขียวเข้มกว่าเล็กน้อยคือ "นันโดะ" และสีเข้มกว่าคือ "คาจิ" เทคโนโลยีสำหรับการข้อมครามเทียมถือกำเนิดขึ้น วัฒนธรรมการข้อมครามที่ใช้เวลานานและใช้แรงงานมากมีแนวโน้มลดลงแต่กลับกันการข้อมครามกลับมีอัตลักษณ์ที่น่าแปลกคือ ที่วิธีการข้อมครามที่ซับซ้อนและใช้เวลานานนี้และวิธีการข้อมอันชาญฉลาดนี้ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมแก่ค่าควรอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป

กล่าวได้ว่าความงามของสีน้ำเงินและขาว ผ้าข้อมครามในรูปแบบจีนโบราณ ญี่ปุ่นหรือแม้กระทั่งประเทศไทย เป็นการข้อมที่มีลักษณะพิเศษโดยมีสีขาวเป็นตัวค้น การข้อมครามธรรมชาติมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน สมัยราชวงศ์ฉินและราชวงศ์ฮั่นของประเทศจีน (พ.ศ. 221-220) และผ้าข้อมครามก็ถูกใช้เป็นวัสดุหลักสำหรับการทำเสื้อผ้ามาไม่ต่ำกว่า 1,000 ปี การข้อมด้วยคราม มีความนิยมมากในหลากหลายประเทศแต่ที่เห็นเด่นชัดอยู่ในทวีปเอเชียเรียกได้ว่าเป็นพหุวัฒนธรรมร่วมกัน ผ้าที่ย้อมด้วยพืชเหล่านี้มักจะมีกลิ่นหอมจาง ๆ และสามารถกันมอดแมลงได้ตามธรรมชาติซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษที่ได้จากการข้อมผ้าคราม การข้อมครามก็สามารถเกิดแสดงเทคนิคได้หลากหลาย เป็นเรื่องแปลกที่ วิธีที่ซับซ้อนในการข้อมครามและวิธีการย้อมสีถูกคิดขึ้นมาอย่างยาวนานประณีต ขั้นตอนในการผลิตผ้าข้อมครามนั้นแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่นทำให้มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปแต่ด้วยเป็นกลวิธีที่คนส่วนใหญ่คิดว่าเป็นวิธีง่ายต่อการทำลดลายผ้าแต่กลับกันเป็นวิธีที่ยุ่งยากและซับซ้อน ในความเชื่อของชาวเอเชียหญิงสาวผู้ที่มีความสามารถในการทอผ้า มัดข้อมผ้า หรือผลิตผ้า จะถือว่าเป็นสตรีชั้นยอดของชุมชนอีกทั้งตัวผ้าครามนั้นยังมีคุณสมบัติที่ป้องกันแมลงและแสงแดดเหมือนกันในทุกพื้นที่ที่มีการผลิตผ้าคราม

ขั้นตอนการผลิตวัตถุดิบการผลิต

ขั้นตอนและวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตข้อมมี การเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพพื้นที่และสังคม แต่โดยพื้นฐานแล้วขั้นตอนกระบวนการต่างๆ มีความคล้ายคลึงกันการเตรียมขั้นตอนมักจะ

เริ่มจากการเพาะปลูกต้นครามเมื่อเจริญเติบโตได้ที่แล้วเมื่อเวลาที่เหมาะสมจะถูกเก็บเกี่ยวและนำมาผลิตเป็นน้ำครามต่อไป

1. ต้นคราม ต้นครามเป็นพุ่มไม้ขนาดเล็กเป็นต้นที่มีกิ่งก้านสาขาค่อนข้างมากมีความสูงประมาณ 4 ถึง 6 ฟุตมีลำต้นลักษณะสีเขียวขยายพันธุ์โดยใช้วิธีการเพาะเมล็ดโดยเป็นพรรณไม้ในรูปแบบที่ชอบแสงแดดทนทานต่ออากาศร้อน ฝนและดินเค็มได้ดีมากขึ้นตามป่าโปร่งในแถบภาคอีสานภาคเหนือของประเทศไทยรวมถึงยังขึ้นได้มากในแถบทวีปเอเชียเนื่องด้วยมีอากาศร้อนชื้นฝนตกจึงทำให้ต้นครามสามารถเจริญเติบโตได้เป็นอย่างดีนิยมนำมาเพาะปลูกไว้เพื่อสำหรับใช้สอยทำสีย้อมผ้า

2. เนื้อคราม ได้จากการแช่ใบและต้นครามสดจากต้นครามที่ปลูกในพื้นที่ส่วนมากจะขึ้นในแถบพื้นที่อากาศร้อนชื้นนำมาผ่านกระบวนการหมักโดยใช้วัตถุดิบต่างๆ เช่น กรด และต่าง เพื่อให้เกิดเนื้อครามที่ใช้สำหรับย้อม

3. เส้นใย คือ เส้นฝ้ายเข็นมือหรือโรงงาน เป็นเส้นฝ้ายที่ทำจากธรรมชาติ 100 เปอร์เซ็นต์ ที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้สำหรับการย้อมสีโดยเฉพาะจะทำให้เส้นใยดูสีได้ดี

4. ผ้าทอผืนแบบสำเร็จ คือ แต่จะต้องเป็นผ้าทอที่ทำมาจากผ้าฝ้ายธรรมชาติ 100 เปอร์เซ็นต์ จะทำให้ดูดีสีได้ดีและมีความสวยงาม

วิธีการผลิต

การเตรียมเนื้อคราม ต้นครามที่ปลูกได้ จะเก็บเกี่ยวใบครามสดพร้อมกิ่งก้านอายุ 3-4 เดือน ในช่วงเช้ามีดม้วนมัดเป็นพอน เรียงลงในภาชนะเกือบเต็ม ทับด้วยวัตถุหนัก เติมน้ำลงไปพอท่วม แช่ไว้ 10-12 ชั่วโมง จึง กลับใบครามและแช่ต่ออีก 10-12 ชั่วโมง หรือแช่นาน 18-24 ชั่วโมง แยกกากออกเติมปูนขาวหรือปูนแดง พักไว้ 1 คืน รินน้ำใส่ทิ้ง เก็บเป็นเนื้อครามเปียก และตีเนื้อครามจนขึ้นฟูและพักไว้

ภาพประกอบ 6 การทำเนื้อคราม ,

ที่มา: วันศนิ กระจำงยุทธ 2565

ภาพประกอบ 7 การตีเนื้อคราม

ที่มา: วันศนิ กระจำงยุทธ 2565

การเตรียมน้ำต่าง การทำน้ำต่างแตกต่างกันไปแต่ละพื้นที่โดยแบ่งตามบริบทของสภาพชุมชนเนื่องจากวัตถุดิบที่นำมาใช้ทำเป็นขี้เถ้าเพื่อทำน้ำต่างนั้นก็ต่างกันแต่ละพื้นที่ บางพื้นที่จะใช้ต้นกล้วยตากแห้งสนิทจนไม่มีความชื้นนำไปเผาและเมื่อได้ขี้เถ้ามาแล้วจะนำขี้เถ้ามาแช่น้ำและกรองเอาขี้เถ้ามาใช้กลายเป็นน้ำต่าง

ภาพประกอบ 8 ขี้เถ้าจากต้นกล้วยตากแห้ง ,

ที่มา: วันศนิ กระจ่างยุทธ 2565

ภาพประกอบ 9 การแช่ขี้เถ้าและกรองน้ำต่าง

ที่มา: วันศนิ กระจ่างยุทธ 2565

การก่อกหม้อเตรียมน้ำย้อม นำเนื้อครามเปียกผสมน้ำขี้เถ้า โจง 2-3 ครั้ง ในทุกเช้า-เย็น จนกว่าน้ำย้อมจะเป็นสีเหลืองอมเขียวหรือเขียวยอดตอง ชุบน้ำ ฟองสีน้ำเงินเข้มวาว ไม่แตกยุบ ใช้เวลาประมาณ 15 -20 วัน ปริมาณอัตราส่วน น้ำต่าง 3 ชั้น ต่อเนื้อคราม 3 กระบวย ใส่งกรด เป็นผลไม้รสเปรี้ยวในจำนวนเท่าไข่ต้ม 1 ลูก

ภาพประกอบ 10 เตรียมน้ำครามและใส่มะขามเปียก, น้ำด่าง

ที่มา: วันศนิ กระจำนงยุทธ 2565

การย้อมคราม ทำได้ 2 วิธี ดังนี้

1. การย้อมเส้นใย นำเส้นใยฝ้ายหรือใยกันซง มาล้างด้วยน้ำสะอาด ทำการบิดให้หมาดและนำไปย้อม จากนั้นล้างด้วยน้ำให้สะอาด ตากให้แห้งในที่ร่มแล้วจึงนำไปทอเป็นผืนตามลวดลายที่ต้องการ
2. การย้อมทั้งผืน นำผ้าฝ้ายผืนที่ไม่ผ่านการ ย้อมมาทำความสะอาดด้วยน้ำสะอาดหรือต้มผ้า บิดให้หมาดและนำไปย้อมบิดในถังสักรูและนำออกมาบิดให้โดนอากาศทำจนกว่าจะได้ความเข้มที่พอใจ จากนั้นล้างด้วยน้ำให้สะอาด ตากให้แห้งในที่ร่มหรือที่มีอากาศถ่ายเทสะดวก

ภาพประกอบ 11 ต้มผ้าขาวที่จะใช้ย้อม ,

ที่มา: วันศนิ กระจำนงยุทธ 2565

ภาพประกอบ 12 นำไปย้อมคราม

ที่มา: วันศนิ กระจ่างยุทธ 2565

ภาพประกอบ 13 นำผ้าที่ย้อมมาโดนอากาศ,

ที่มา: วันศนิ กระจ่างยุทธ 2565

ภาพประกอบ 14 ผ้าที่ย้อมเสร็จ

ที่มา: วันศนิ กระจำยงยุทธ 2565

คุณลักษณะของผ้าคราม

โทนสี เป็นสีน้ำเงินของครามเขดสีตั้งแต่สีฟ้าอ่อนเกือบขาว แล้วเข้มขึ้นจนเป็นสีน้ำเงินเข้มเป็นสีฟ้าอมเขียวและน้ำเงินที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

เส้นใย เป็นเส้นฝ้ายเส้นมือ หรือโรงงานต้องเป็นเส้นฝ้ายแท้ 100 เปอร์เซ็นต์ จะเป็นคุณสมบัติที่ดีในการย้อมสีได้ดีที่สุด

ลวดลายตามภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นลวดลายที่เกิดขึ้นตามท้องถิ่นหรือเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นมาจากความคิดสร้างสรรค์พื้นบ้านโดยมีการเรียนแบบความสวยงามธรรมชาติตามท้องถิ่นความเชื่อ หรือลวดลายเลขาคณิตที่เกิดจากการตั้งใจในการทำเทคนิคลวดลายที่สะสมมาจากปราชญ์ชุมชน

วิธีการย้อมครามปูยี่ (กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศจีน)

นำพืชที่ให้สีคราม กิ่งไม้ขนาด 2-3 นิ้ว นำดอกไม้ที่บานในเดือน 7 นำใบของต้นครามมาใส่ในภาชนะที่จะใช้หมักหรือก่หม้อคราม นำเปลือกของไม้ไผ่ที่ให้สีแดงเตรียมผสมสีไว้ หลังจากนั้น เอน้ำหมักครามผสมน้ำขี้เถ้าลงไปผสมให้เข้ากัน นำผ้าที่ต้องการย้อมมาแช่ไว้ 30 นาทีแล้วยกออกนำไปล้างน้ำออก นำไปตากจนแห้ง หลังจากนั้นนำมาย้อมซ้ำอีกครั้ง จนกว่าจะได้ความเข้มที่ต้องการ นำไปตากเป็นเวลา 5-10 วัน หลังจากนั้นนำผ้าที่ได้ไปแช่ในแอ่งเปี้ยกที่ทำจากมันนำผ้าไปแช่สีแดงที่ทำจากไม้ไผ่ หลังจากนั้นเป็นการนำผ้าไปล้างออกด้วยน้ำสะอาด และทำซ้ำไป 2-3 รอบ จนผ้าครามมีประกายแดงตามต้องการสุดท้ายใส่ไข่ไก่ลงไปลงในน้ำที่หมักเพื่อเป็นการลือคสี จึงนำไปตาก สีที่ได้ถูกกำหนด ด้วย ระยะเวลาในการหมัก และระยะเวลาในการตาก

บทสัมภาษณ์ในการเยี่ยมชม ใช้เวลาย่อมประมาณครึ่งเดือน จะเยี่ยมชม7-8ครั้ง โดยแต่ละครั้งใช้เวลา4-5 วัน ครั้งแรกเยี่ยมชมคราม รอแห้ง5-10วัน ขั้นตอนที่2 ย่อมแดง15-20 นาที ล้างน้ำ รอแห้ง 5-10 วัน ทำวนไป 7-8 ครั้ง (Lǐ róng jìng(李荣静), 2016, น.51)

วิธีการย้อมครามประเทศญี่ปุ่น

ชาวญี่ปุ่นนิยมใช้ "มีสีสะอาโออิมีสีซาจิ" สำหรับสีครามอ่อนมาก "นาโคะนันโด" สำหรับสีฟ้าอมเขียวที่เข้มกว่าเล็กน้อยและ "อาเกอิโรคาซึอิโระ" สำหรับสีที่เข้มกว่าหลังจาก "คราม" เป็นชื่อที่ถูกใช้และให้ความสำคัญตั้งแต่ดั้งเดิม ร้านขายผ้าย้อมครามโดยเฉพาะ "Konya Koya" ได้เปิดขึ้นในสถานที่ต่างๆเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมคราม แต่ในช่วงต้นสมัยโชวะได้ถือกำเนิดเทคโนโลยีการย้อมครามเทียมขึ้น วัฒนธรรมการย้อมครามที่ใช้เวลานานและใช้แรงงานคนได้ลดลง ยีนส์ครามและสีครามถูกย้อมด้วยสีครามสังเคราะห์ที่ถูกทำขึ้นเกือบทั้งหมด (wagokoro. (2564). ภูมิปัญญาย้อมคราม. ออนไลน์)

วิธีการทำน้ำยาย้อมครามที่ต้องใช้เวลาและความพยายาม

ระยะเวลาที่ใช้เวลานานถึง 4 ถึง 5 เดือนหลังจากเก็บเกี่ยว (蓼藍)tateai เพื่อทำน้ำยาย้อมครามโดยมีกระบวนการขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 เมล็ดที่หว่านในฤดูใบไม้ผลิและจะถูกตัดในช่วงต้นฤดูร้อน ทำให้แห้งและหั่นหน้าประมาณ 1.5 ซม.

ขั้นตอนที่ 2 ใบไม้ถูกโรยด้วยน้ำและกองขึ้นสูงถูกวางไว้ในอาคารที่เรียกว่าเตียง(nedoko)ประมาณ 3 เดือน คอยพรมน้ำในขณะที่ดูสภาพอากาศและอุณหภูมิของแต่ละวัน คอยดูและกวาดเข้าด้วยกัน หมักและอบไอน้ำในอากาศที่ร้อน การหมักของPersicaria tinctoriaนี้เรียกว่า สุกุโมะ(蓼) โดยใช้ถังไม้หรือโองดินเผา

ขั้นตอนที่ 3 ในการทำ สุกุโมะ (蓼) น้ำยาย้อมสีขั้นแรกให้เติมน้ำโงปุ่นขาว แป้งน้ำตาล สาเก ขี้เถ้า ลงในโถสีคราม ที่ฝังอยู่ในดินและควบคุมอุณหภูมิให้อยู่ที่ 30 องศา เมื่อจุลินทรีย์เริ่มทำงานและหมักต่อไปเมื่อมีกลิ่นเหมือนปุ๋ยหมักก็จะเสร็จในเวลาประมาณหนึ่งสัปดาห์ ในสถานที่ย้อมผ้า Konya แบบดั้งเดิมอุณหภูมิจะถูกควบคุมโดยการจัดเรียงขวดสีครามที่มีน้ำยาย้อมสีและจุดไฟรอบๆบริเวณในสมัยเอโดะมีการสั่งหอยกาบจากเมืองคุระนะจังหวัดมิเอะนำมาอบบดเป็นผงและใช้เถ้าหอยแทนหินปูน ขี้เถ้าเปลือกหอยทำให้ สุกุโมะ (蓼) มีความอ่อนนุ่มและเพราะละลายในสีย้อมครามได้ในระดับปานกลาง ทำให้สูกุโมะ (蓼) จึงมีอายุการใช้งานยาวนานขึ้น เนื่องจากเป็นเปลือกหอยจึงอ่อนโยนต่อผิวหนังของมนุษย์ ในทางกลับกันหินปูนไม่

ละลายในน้ำและไม่ได้ทำหน้าที่เป็นอาหารของจุลินทรีย์ดังนั้นยิ่งเติมมากเท่าไรก็จะยิ่งตกค้างอยู่ในสีย้อมซึ่งจะทำให้พีชครามไม่ละลายในสีย้อม ในขณะที่กวนหินปูนจะทำให้สุกโมะ (染) แข็งตัวและยากต่อการกวนและว่ากันว่าหินปูนไม่ดีต่อร่างกายมนุษย์

ขั้นตอนที่ 4 เมื่อหมักจนได้ที่ฟองจะขึ้นที่ด้านบนบ่งบอกว่าสามารถนำไปย้อมได้แล้ว สภาพนี้เรียกว่า "ดอกครามบาน" และชุดของกระบวนการในการทำน้ำยาย้อมสีนี้เรียกว่า "Aidate" และ "ai o tata teru" ในแต่ละภูมิภาคและช่างฝีมือมีเอกลักษณ์ในการทำสีครามที่แตกต่างกัน แต่ในขั้นตอนสุดท้ายต้องตรวจสอบด้วยตา มือ หรือกลิ่นในบางครั้งก็ต้องชิมเพื่อตรวจสอบความเป็นต่าง เรียกได้ว่าต้องใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าเพื่อตรวจสอบให้แน่ใจ เป็นงานฝีมืออย่างแท้จริง สุกโมะ (染) ที่เสร็จแล้วสามารถนำไปย้อมสีตามเดิมหรือจะทำให้แข็งตัวได้โดยการเอาน้ำมาทำเป็น "藍玉 Aidama" การทำให้เป็น "藍玉 Aidama" สามารถจัดเก็บและขนส่งไปยังที่ห่างไกลได้ "藍玉 Aidama" ที่ผลิตในโทคุชิมะทำโดยการผสมทรายจากชายฝั่งโนะนะในจังหวัดโคจิ และกล่าวกันว่าเกลือที่มีอยู่ในทรายบนชายฝั่งนั้นป้องกันการเน่าเสียได้ ดังนั้นในสมัยเอโดะ "藍玉 Aidama" นี้จึงถูกซื้อขายและใช้ที่ร้านย้อมผ้าในที่ต่างๆทั่วประเทศ แต่ในบางครั้งต้อง รดน้ำ พลิกกลับ ให้อาหาร ทำให้อุ่นต้องใช้เวลาและความพยายามในการย้อมครามเหมือนกับการเลี้ยงดูสิ่งมีชีวิต และว่าการย้อมครามเป็นเรื่องยาก ที่จะรักษาค่า pH ของของเหลวที่ทำไว้ให้คงที่เพื่อไม่ให้กลายเป็นกรด

วิธีการย้อม

จุ่มด้ายธรรมชาติหรือผ้าลงในน้ำยาย้อมสีพร้อมกันในครั้งเดียว หลังจากนั้นบีบวัสดุย้อมสีให้แห้งแล้วแช่ในน้ำสะอาดเพื่อให้สัมผัสกับอากาศ โดยทั่วไปจะแช่ในน้ำ แต่ก็มีกรบบอกด้วยว่าถ้าแช่ในน้ำถั่วเหลืองจะทำให้เกิดปฏิกิริยาทางเคมีและง่ายต่อการย้อม ในตอนแรกจะมีลักษณะเป็นสีเขียวอมเหลือง แต่เมื่อสีย้อมครามทำปฏิกิริยาทางเคมีกับออกซิเจนจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำเงินทันทีที่สัมผัสอากาศ อีกทั้งการย้อมและซักซ้ำ (การย้อมแบบทับซ้อน) สีจะเปลี่ยนจากสีน้ำเงินอ่อนเป็นสีครามเข้ม โดยการเย็บบริเวณที่คุณไม่ต้องการย้อมด้วยด้ายแล้วจุ่มลงในน้ำยาย้อมสีลายที่เหลือจากการเย็บยังคงเป็นสีขาวในบริเวณที่เย็บ เรียกว่าการมัดย้อม (山崎和樹, 2008, น.21)

เทคนิคที่นิยมใช้ในการย้อม

- 1) การมัดย้อมอย่างง่าย (True plangi)
- 2) การพับจีบ (Folding)
- 3) การเย็บเนา (Titik, Stetching)

- 4) กรรมวิธีการจับผ้าฝน (Finger-Pleated)
- 5) กรรมวิธีพันรอบแกน (Pole-wapping)
- 6) กรรมวิธีไม้แบบประกบ (Clamped Blocks, Pressure Between Doards)

กล่าวได้ว่าผ้าย้อมครามมีกำเนิดในแถบเอเชีย และแพร่กระจายลงไปตามทิศใต้ของประเทศอินเดียและหมู่เกาะมลายูรวมไปถึงแอฟริกา มีการแพร่กระจายตามเส้นทางคาราวานการค้าเส้นทางสายไหม นักโบราณคดีได้ขุดค้นพบเศษผ้าโบราณในระหว่างเส้นทางสายไหม (Silk Road) ซึ่งเป็นเส้นทางสำคัญทางการค้าของประเทศจีนไปสู่ดินแดนเปอร์เซียหรือตะวันออกกลางในปัจจุบัน สินค้าที่ถูกลำเลียงส่วนใหญ่จะมีทั้งผ้าย้อมครามและผ้าไหมผ้าชนิดอื่นๆจากถิ่นฐานที่หลากหลาย กรรมวิธีการย้อมครามปรากฏอยู่ในมณฑลเสฉวน (Szechwan) ยูนนาน (Yunnan) และ กุ้ยโจว (Guizhou) ที่อยู่ทางทิศใต้ของประเทศจีนโดยเฉพาะผ้าไหมและผ้าฝ้ายที่เริ่มใช้ในศตวรรษที่ 16 มีลวดลายลักษณะพิเศษที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละที่ตั้งและแหล่งผู้ผลิตเช่นเดียวกันกับที่เป็นการย้อมผ้าโดยใช้เทคนิคแบบญี่ปุ่นจากเมืองเกียวโตโดยมีการวางลวดลายและสีที่เป็นเอกลักษณ์ ยุกาตะหรือชุดประจำชาติญี่ปุ่นที่ใช้เทคนิคชิโบริ เป็นมัดย้อมสีน้ำเงินบนผ้าฝ้าย วางลายใหญ่ๆกระจายทั่วทั้งผืน เป็นต้น (วิชัย ไกละวิทย์มงคล, (2542), น.99-101)

คณิง จันทรศิริ ได้กล่าวไว้ว่าการทำลวดลายการมัดลวดลายเป็นเทคนิคที่คนส่วนมากใช้สำหรับการทำผ้าที่มีลักษณะเป็นผืนและนำมาผูกมัดส่วนมากนิยมใช้เป็นผ้าทอสำเร็จเป็นกระบวนการกั้นสีที่ทำให้สีไม่ซึมเข้าไปในบริเวณที่ด้วยกั้นสีเอาไว้ เพื่อให้เกิดความสวยงามหรือลวดลายที่เกิดขึ้นตามความต้องการ ลวดลายจะสวยงามหรือน้อยเพียงใดจะขึ้นอยู่กับเทคนิคที่ใช้กั้นสีหรือวัสดุที่นำมาใช้กั้นสีไม่ให้สีย้อมนั้นผ่านหรือซึมเข้าไปได้ ซึ่งคงเหลือเนื้อผ้าให้ติดสีที่ย้อมจากสีครามหรือสีชาวลับกันไป ส่วนมากวัสดุที่นำมาใช้จะทำมาจากเส้นใยธรรมชาติ ต้องผ่านกระบวนการทำความสะอาดเพื่อไม่ให้มีสิ่งสกปรกเจือปนจึงนำมาสามารถกั้นสีและย้อมครามได้จะสามารถใช้เทคนิคในรูปแบบของ ผูก มัด ทับ พับ หรือเย็บ หรือวิธีการกั้นสีโดยใช้เทคนิคต่างๆแล้วแต่ตามภูมิภาคหรือสถานที่กระบวนการเหล่านี้จะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตั้งแต่ขนาดเล็กตลอดจนไปถึงขนาดใหญ่และสามารถสร้างลวดลายได้อย่างหลากหลาย (คณิง จันทรศิริ, 2531, น.18)

ผ้าย้อมครามในรูปแบบของจีนเป็นผ้าย้อมครามธรรมชาติมีลวดลายอยู่ด้วยกัน 2 แบบคือหนึ่งเป็นการใช้ลวดลายสีชาวมิมพ์ลงบนพื้นสีน้ำเงิน สองเป็นการใช้ลวดลายสีน้ำเงินมิมพ์ลงบนพื้นสีขาว ลวดลายบนผ้าทั้งสองด้านได้รับการพัฒนาในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา โดยเน้นลวดลายไปในรูปแบบพืชพรรณธรรมชาติ สัตว์ในตำนานและสิ่งเป็นมงคล รวมไปถึงตัวละครในเรื่องราวที่แสดงถึงความปรารถนาดีต่อชีวิตของชาวจีน ผ้าย้อมครามหนานตงจากสมัยราชวงศ์หมิง (1368-1644) และราชวงศ์ชิง (1644-1911) (Chinese Culture. (2564). การย้อมคราม. ออนไลน์) ผ้าย้อมครามก็ถูกใช้เป็นตัวหลักสำหรับการทำเสื้อผ้าโดยเฉพาะเทคนิคผ้ามัดย้อมมีมากในแทบทางใต้ของประเทศจีนชนกลุ่มน้อยหรือชาติพันธุ์ในแบบมณฑลกุ้ยโจวมีชื่อเสียงในเรื่องมัดย้อมคราม(山崎和樹, 2008, น.18)ผ้ามีความโดดเด่นตรงที่มีการนำไปจุ่มย้อมครามเพื่อให้ได้สีน้ำเงินคราม วิธีการนี้ทำให้ผ้ามีสีสม่ำเสมอโดยใช้เทคนิคดั้งเดิมโดยมีวิธี 3 ขั้นตอนดังนี้

- 1) การมัดย้อมอย่างง่าย (True plangi)
- 2) การพับจีบ (Folding)
- 3) การกั้นสีโดยใช้แบ่งเปียก

หากย้อนกลับไปในศตวรรษที่ 6 และ 8 การทำซิโบริในญี่ปุ่นมีการคาดเดาว่า อาจจะมีการถ่ายทอดจากประเทศจีน ผลงานการมัดและผูกเพื่อกั้นสีย้อมในยุคแรกๆ หลายชิ้นได้รับการอนุรักษ์ที่บ้านไม้ของวัดพุทธโทโดจิ เป็นทรัพย์สินสมบัติของจักรพรรดิโซเมซึ่งจักรพรรดินี้ ได้บริจาคให้หลังองค์จักรพรรดิสิ้นพระชนม์ในปี ค.ศ. 756 และเก็บรักษาไว้จนปัจจุบันสมบัติล้ำค่าของประเทศญี่ปุ่น สมบัติเหล่านี้ได้รับการปกป้องให้ปลอดภัยจากสภาพอากาศชื้นของประเทศญี่ปุ่นเพราะอากาศเป็นตัวทำลายอย่างดีอาจทำให้ผ้าชำรุดได้ เกียวโตเป็นศูนย์รวมศิลปะญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นเครื่องแต่งกายในราชสำนักเสื้อคลุม ซึ่งใช้เป็นเสื้อชั้นนอกทำด้วยผ้าไหม แต่ละชั้นย้อมด้วยเฉดสีที่มีความต่างกัน หลักฐานปรากฏในผลงานจิตรกรรมจากยุคอดีต เช่นเดียวกับความเฟื่องฟูของซิโบริในช่วงยุคสมัยเดียวกันที่มีแนวคิดทันสมัยในการตกแต่งผืนผ้าด้วยวิธีการเย็บเพื่อกั้นสีย้อม และบุคคลทั่วไปนิยมใช้ผ้ามัดย้อมชนิดนี้ เช่น ผ้าปานหรือผ้าฝ้ายที่มัดย้อมด้วยสีคราม ขณะที่ผ้าไหมสงวนไว้สำหรับชนชั้นสูงเพื่อใช้ตกแต่งร่างกาย (Gunner 2006: น.11)

การย้อมสีครามในญี่ปุ่นถูกผลิตขึ้นอย่างจริงจังในช่วงสมัยเอโดะ หรือจังหวัดโทคุชิมะในปัจจุบัน สาเหตุที่ทำให้การย้อมครามเป็นที่นิยมในสมัยเอโดะก็คือคนทั่วไปถูกห้ามไม่ให้มีความหรูหรางดงามในสมัยเอโดะ สีม่วงหรือสีแดงเข้ม สีพาสเทลเป็น สีที่ถูกมองว่าสูงส่งไม่สามารถนำมาใช้ได้ และสีครามก็ได้รับความนิยมมากขึ้นคนทั่วไปในเอโดะ(Japan Blue. (2564).

ย้อมคราม. ออนไลน์) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้คนสร้างผ้าย้อมครามซึ่งเป็นสิ่งหรูหรา กล่าวกันว่า ชาวต่างชาติที่มาเยือนญี่ปุ่นซึ่งเปิดประเทศในยุคเมจิต่างยกย่องAizomeที่สดใสและเข้มลึก (สีน้ำเงิน) ของการย้อมครามว่า "Japan Blue" การตกแต่งที่พิเศษออกไปตามที่แต่ละแห่ง จะคิดค้น ดัดแปลงขึ้น ก็จะมีการเดิมชื่อลงไป เช่น เกียวชิโบริ (Kyo Shibori) เป็นงานออกแบบบนผ้าไหม จากเกียวโต เป็นการออกแบบที่พิถีพิถันในการจัดวางลายบนแถบสี และผ้าฝ้ายที่ย้อมสีน้ำเงิน คราม เรียกว่า ยูคาตะ ชิโบริ (Yukata Shibori) มีลวดลายใหญ่ ๆ หนักแน่น ดูกระจัดกระจาย

1) โอเคจิเม ชิโบริ (Okejime Shibori) เป็นวิธีการย้อมที่ดีอีกวิธีหนึ่ง โดยการใส่เส้นใยหรือผ้าเพียงครั้งเดียว

2) Shibori (ชิโบริ) เป็นรูปแบบการย้อมผ้าให้เกิดลวดลายชนิดหนึ่งของ ประเทศญี่ปุ่นเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศและต่างประเทศอีกด้วย กระบวนการทำให้เกิดลวดลายมีมากมาย เช่น การพันมัด การพับ การพัน หลักวิธีที่เป็นที่นิยมที่สุดคือการเย็บ

3) Katazome (คาตาโซเมะ) เป็นรูปแบบที่คล้ายการพิมพ์ลายผ้าแต่ใช้เทคนิคการกันสีโดยใช้แป้งเปียกหรือขี้ผึ้งปากก็ได้ (吉原均. (2019). น.22.)

กล่าวได้ว่าจากการศึกษาเทคนิควิธีการกระบวนการย้อมจะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีวิธีขั้นตอนการย้อมเทคนิคต่างๆที่ไม่ต่างกันมากนัก ไม่ว่าจะเป็นการย้อมในรูปแบบของเทคนิคของชนชาติไทยหรือชนชาติอื่นๆ นั้นล้วนมีกรรมวิธีที่คล้ายคลึงกัน จึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับงานสร้างสรรค์ให้เทคนิคกระบวนการต่างๆที่ทำได้ เช่นเดียวกันกับกลุ่มย้อมครามธรรมชาติ ที่สามารถนำเทคนิคต่างๆในรูปแบบของผสมผสานมาเป็นเทคนิคในการจับกลุ่มการทำย้อมสีครามธรรมชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเทคนิควิธีใด หรือชนชาติใดสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือการอนุรักษ์รักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาและวิธีการถ่ายทอดตลอดจนสืบทอดให้กับคนรุ่นหลังและสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายต่อไป

3. หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์และการพัฒนาผลิตภัณฑ์

การออกแบบ

การออกแบบ(Design) หมายถึง การถ่ายทอดความคิดทางด้านการสร้างสรรค์ ออกมาเป็นผลงานหรือเป็นกระบวนการที่สามารถให้ผู้รับรู้และสัมผัสได้โดยสอดประสานเพื่อให้มีความเข้าใจในผลงานและกระบวนการซึ่งจะเป็นกระบวนการทำงานในด้านต่างๆการออกแบบ มักจะใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นตัวกำหนดในการสร้างหรือพัฒนาในรูปแบบใหม่ๆในเชิงประจักษ์ และมีคุณค่าและคุณภาพ โดยการออกแบบปัจจุบันได้กลายเป็นวัฒนธรรมและเทคโนโลยีใน

รูปแบบใหม่ซึ่งมีคุณประโยชน์ในเชิงประจักษ์ต่อประเทศชาติมีการเน้นการผลิตเป็นจำนวนมากในรูปแบบของสินค้าเพื่อส่งไปยังผู้บริโภค(Consumer)การออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product Design) คือการออกแบบสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตรประจำวันหรือการตอบสนองการแก้ไขปัญหาในการใช้ชีวิตซึ่งนำมาเพื่อการใช้ประโยชน์ในวิถีชีวิตตลอดจนการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คน

การออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการศึกษาหรือวิจัยในหลายรูปแบบโดยใช้ภูมิปัญญาเป็นการอภิปรายผลต่อยอดและการสร้างแนวคิดและองค์ประกอบเพื่อนำมาสู่ความรู้ในรูปแบบของการออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาพื้นบ้านของไทยโดยส่วนใหญ่รูปแบบและแรงบันดาลใจที่สำคัญที่ทำให้ผู้คนนำมาออกแบบให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ส่วนมากมักแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ รูปทรงจากธรรมชาติ (Natural from) และรูปทรงที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man Made from) ดังนั้นลักษณะรูปทรงจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ดั้งเดิมโดยยังไม่ผ่านการพัฒนาตัดแปลงซึ่งเป็นวัตถุดิบชั้นดีที่สามารถนำมาต่อยอดได้อย่างมีประสิทธิภาพจะทำให้นักออกแบบสามารถสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างต่อเนื่องและไม่มีข้อจำกัดเนื่องด้วยความเข้าใจต่อภูมิปัญญาพื้นฐานของชาติได้เป็นอย่างดี (อรัญ วานิชกร, 2557, น.23)การสร้างแรงบันดาลใจโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Inspiration & Appreciation)ซึ่งเป็นการศึกษาในรูปแบบของคุณค่าให้เกิดเป็นรูปธรรม ได้แก่เส้น ลวดลาย รูปทรงรูปทรงสี และพื้นผิววัสดุในเชิงนามธรรมของผลิตภัณฑ์ ได้แก่ความซาบซึ้งในเรื่องราวและคุณค่านัยยะความหมายตลอดจนจิตวิญญาณที่อยู่ภายในภูมิปัญญาและคติชนแนวคิดในเชิงการแก้ไขปัญหาหลักการจัดการที่รวบรวมและฝังอยู่ในลักษณะของผลิตภัณฑ์(อรัญ วานิชกร, 2555)

หลักการออกแบบขั้นพื้นฐานได้แก่การใช้องค์ประกอบศิลป์ไม่ว่าจะเป็น จุด เส้น รูปทรง รูปทรงแบบ น้ำหนัก สี พื้นผิวที่นำมาจัดเรียงให้เกิดความสวยงามโดยมีหลักการวางใน 2 รูปแบบ ดังนี้

จุดสำคัญหลัก

1.ความอันหนึ่งอันเดียวกัน(unit) ในการออกแบบชิ้นงานผู้ออกแบบต้องคำนึงถึงการคิดภาพรวมของงานทั้งหมดให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นกลุ่มก้อน มีความสัมพันธ์ที่ไหลลื่นไม่ดูแปลกแยกต่อกันมีความกลมกลืนและไปในทิศทางเดียวกันและขอให้พิจารณาในส่วนย่อยในลำดับถัดไป

2.ความสมดุล (balancing) ความสมดุลหรือความถ่วงที่เป็นหลักการทั่วไปของการทำงานศิลปะ ให้ความรู้สึทางด้านความสมดุลของงานและความรู้สึกนึกคิดความงามของสิ่งของนั้นซึ่งสามารถแบ่งความสมบรูณ์ได้ออกเป็น 2 ประเภท สมมาตรและอสมมาตร

จุดสำคัญรอง

มีลักษณะคล้ายกับจุดที่เน้นแต่มีความสำคัญที่ลดหลั่นลงไป ซึ่งอาจเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบที่สำคัญอาจเรียกได้ว่าเป็นการเน้นจุดสำคัญที่เป็นส่วนที่ทำให้ผลงานการออกแบบมีลักษณะที่โดดเด่นขึ้นจนกลายเป็นงานออกแบบผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ

1. จังหวะ (Rhythm) จากหลักการที่ว่าสิ่งใดที่สัมพันธ์กันย่อมมีจังหวะมีระยะห่างหรือความถี่ในผลงานของตัวเอง หรือสิ่งแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กันอยู่จึงทำให้เกิดจังหวะในการออกแบบในรูปแบบของการใช้เส้น สี เงา ช่วงจังหวะของการตกแต่งไฟ หรือลวดลายที่มีความสัมพันธ์กันทำให้เกิดความงาม

2. ความแตกต่าง (Contrast) ความรู้สึกที่แตกต่างจะช่วยให้เกิดจุดเด่นของภาคมีการเคลื่อนไหวโดยไม่ซ้ำซากจนเกินไป หรือเกิดทำให้เกิดความเบื่อบ่อยของผู้ออกแบบ การออกแบบยุคใหม่ในปัจจุบันมักจะทำให้เกิดความรู้สึกขัดกันหรือตัดกันเพื่อเพิ่มรสชาติและเพิ่มจุดเด่นให้กับตัวผลิตภัณฑ์

3. ลวดลาย (Pattern) ลวดลาย คือลักษณะรูปร่างรูปทรง หรือเส้นเป็นส่วนประกอบ รวมถึงเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่อย่างซับซ้อนเหมือนกันใกล้เคียงกันเป็นลายเส้นรูปทรงอิสระหรือลวดลายของพืชพันธุ์ธรรมชาติ ซึ่งจะพบเห็นได้ในชีวิตประจำวันมนุษย์ได้สร้างเลียนแบบรูปแบบของธรรมชาติ เช่นลวดลายบนอิฐกำแพงรั้ว สายตาสาธารณะลายจิตรกรรมสถาปัตยกรรมต่างๆเป็นสิ่งที่สร้างจุดเด่นให้ทราบถึงสถาปัตยกรรมหรือชิ้นงานนั้นๆ (ยามะ. (2565). ลวดลาย. ออนไลน์)

ลายเส้นและสีเส้นที่ถูกนำมาประดิษฐ์สร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ความงามและนำมาใช้ประดับตกแต่งในงานสร้างสรรค์หรืองานศิลปะประเภทต่างๆ ทั้งในรูปแบบของงานทัศนศิลป์ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และงานประยุกต์เสียงต่างๆ ในรูปแบบของการออกแบบผลิตภัณฑ์ออกแบบของตกแต่งเป็นต้น ยังสามารถนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์รูปแบบต่างๆได้อีกด้วย (บทเรียนออนไลน์. (2565). ความหมายของลวดลาย. ออนไลน์)

ลวดลายในรูปแบบธรรมชาติเช่นพืชพันธุ์ดอกไม้ สัตว์ แมลง ส่วนมากปรากฏจากธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้มนุษย์มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สร้างและทำให้มีจินตนาการที่สร้างสรรค์ไม่มีที่สิ้นสุดในรูปแบบของลวดลายจึงสามารถต่อยอดได้ตลอดเวลา

4. ความกลมกลืน (Harmonies) เป็นการพิจารณาของภาพองค์รวมของชิ้นงานทั้งหมดแม้จะมีบางอย่างไม่เข้ากันแตกต่างกัน เช่นการใช้สี ลวดลายหรือการใช้พื้นผิวที่ขัดแย้งแต่ก็สามารถทำให้ดูกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มาจากผลิตภัณฑ์พื้นบ้านมี 9 ประการ คือ 1) หน้าที่การใช้สอย 2) ทางด้านความปลอดภัย 3) คงทนแข็งแรง 4) สะดวกสบาย 5) ความสวยงาม 6) ราคา 7) คงทน 8) วัสดุที่ใช้ในการผลิต 9) การขนส่ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอุดมศักดิ์ สารีบุตร, (2550: 18-19) กล่าวไว้ว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์นั้นนักออกแบบควรจะพิจารณาในแง่มุมในด้านต่างๆ ได้แก่ 1) ประโยชน์ใช้สอยการออกแบบให้เหมาะสมกับการใช้งาน 2) โครงสร้างของผลิตภัณฑ์ทำให้เหมาะสมกับชิ้นงานมีความคงทนหรือไม่และมีราคาที่เหมาะสม 3) ความสะดวกสบายในการใช้สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ต้องคำนึงสัดส่วนให้เหมาะสมกับการใช้งานไม่ว่าจะเป็นขนาดรูปร่างหรือรูปทรง 5) ความงามที่มีรูปร่างและรูปทรงที่สามารถถ่ายทอดอัตลักษณ์ออกมาได้ซึ่งมีความสัมพันธ์กับ ผกามาศ ไชยวิสุทธิกุลและณัฏษ์ กุณิศร (2557: 105)

ประเทศไทยได้นำแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นแนวทางหนึ่งของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (2555-2559) ซึ่งมีหลักการสำคัญคือการ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี) เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยเรื่องการใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนมาพัฒนาเศรษฐกิจและหนึ่งในนั้นคือการออกแบบผลิตภัณฑ์พื้นบ้านโดยนโยบายมีความสอดคล้องกับการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการ (Value Creation) ซึ่งใช้องค์ความรู้และนวัตกรรมอีกทั้งทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและการใช้วิถีความเป็นไทยซึ่งสามารถทำให้การพัฒนาประเทศมีความสอดคล้องกับกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ (เสาวรภย์ กุสุมา ณ อยุธยา, 2553, น.26) ต่อมาในช่วงสมัยท่านนายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งในขณะนั้นเป็นนโยบายที่เป็นการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์พื้นบ้านโดยใช้ภูมิปัญญาเป็นฐานเพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์จากชุมชนเป็นการสร้างงานและรายได้ให้กับชุมชนอีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปและภูมิปัญญาอีกด้วย (ธัญมัย เจียรกุล, 2557, น.18) กล่าวไว้ว่า หนึ่งในตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) " ยังคงเป็นปัญหาตลอดมาจากการสังเคราะห์งานวิจัยด้าน OTOP จะพบว่าสินค้า OTOP ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกายมีปัญหาด้านการตลาด เนื่องจากขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ขาดการพัฒนาด้านบรรจุภัณฑ์ ขาดการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ ขาดเอกลักษณ์ของ สินค้าและมีช่องทางการจัดจำหน่ายจำกัด จึงทำให้หลักการรูปแบบในการออกแบบเป็นสิ่งสำคัญต่อหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) โดยสอดคล้องกับที่กล่าวเรื่องการเพิ่มมูลค่ากับการออกแบบสินค้าในชุมชน (เสาวรภย์ กุสุมา ณ อยุธยา, 2553, น.26) เพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการ (Value Creation) โดยใช้องค์ความรู้และนวัตกรรมอีกทั้งความหลากหลายของทรัพยากรทางวัฒนธรรมและวิถีความเป็นไทยซึ่ง

จะทำให้การพัฒนาประเทศมีความสอดคล้องกับกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศพัฒนาแล้ว

กล่าวได้ว่าการออกแบบผลิตภัณฑ์พื้นบ้านมีหลักการที่สำคัญโดยกำหนดจากวัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นหรือภูมิปัญญาที่มีอยู่โดยหลักการการออกแบบผลิตภัณฑ์พื้นบ้านให้ความสำคัญกับการออกแบบโดยใช้องค์ประกอบศิลป์ไม่ว่าจะเป็น เส้น สี แสง เงา รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว และให้ความสำคัญกับขนาดเป็นสิ่งสำคัญ มีการสร้างจุดเด่นโดยใช้องค์ประกอบที่ให้ความสำคัญไม่ว่าจะเป็นความสมดุล ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือแม้กระทั่งความแตกต่าง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการออกแบบให้ผลิตภัณฑ์พื้นบ้านนั้นมีความโดดเด่นและเข้าถึงง่ายมากขึ้นโดยมีการสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือ o top ที่มีอยู่ตามพื้นบ้านของประเทศไทยเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับภูมิปัญญาและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์โดยใช้องค์ความรู้ทางด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์พื้นบ้านมาเป็นตัวประกอบ

4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

4.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านหรือชุมชนเป็นผู้คิดค้นขึ้นและสามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาได้ ทั้งในรูปแบบของสติปัญญาองค์ความรู้ของชาวบ้าน ดังนั้น จะมีกระบวนการครอบคลุมถึงเนื้อหาสาระและแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในวงกว้าง กล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยองค์ประกอบความรู้ในด้านที่หลากหลายอย่างเช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้กล่าวเอาไว้ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541, น.41)สอดคล้องกับภูมิปัญญาหรือในภาษาอังกฤษที่เรียกว่า Wisdom หมายถึงความรู้ความสามารถที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่วิถีการนำปฏิบัติของวิถีชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาของมนุษย์หรือพูดง่าย ๆ ว่าภูมิปัญญาคือพื้นฐานของความรู้ของคนในชุมชนหรือสังคมนั้นๆทำให้เป็นแนวทางปฏิบัติมีความเชื่อถือความเข้าใจร่วมกันจึงเรียกว่าภูมิปัญญา (ประภัสสร ทอง. (2565). **ภูมิปัญญาไทย : องค์ความรู้ที่มีคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมไทย. ออนไลน์**)

ภูมิปัญญาไทยหมายถึง องค์ความรู้และความสามารถทักษะในการดำเนินชีวิตของคนไทยเกิดมาจากการสะสมประสบการณ์ที่เคยผ่านการเรียนรู้มาและเลือกที่จะสรรค์สร้างปรับปรุงและพัฒนาเพื่อการถ่ายทอดที่สืบต่อกันมาในสังคมไทย เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยให้เกิดความสมดุลกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตที่เหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาที่มีลักษณะเป็นองค์ความรู้ที่รวบรวมเอาไว้มีคุณค่าในด้านทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตแบบ

ไทย ในขณะที่เดียวกันภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่องอกเงยขึ้นมาใหม่จะทำให้ช่วยให้นักเรียนรู้การพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆสามารถปรับตัวได้ง่ายและดำเนินวิถีชีวิตแบบคนไทย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช, 2560, มาตรา 17 (1), น.57) โดยลักษณะภูมิปัญญาแบบองค์รวมมีความโดดเด่นในหลากหลายด้านเช่นด้านเกษตรกรรมด้านหัตถกรรมและด้านอุตสาหกรรม หรือด้านการแพทย์แผนไทยการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆด้านศิลปะวัฒนธรรมและภาษาปรัชญาศาสนาประเพณีจึงกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมในรูปแบบของภูมิปัญญาสามารถนำไปพัฒนาเป็นเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาไทยได้

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Folk Wisdom)

กระทรวงศึกษาธิการ (2539 : 2) ให้ความหมายว่าความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่ผ่านกระบวนการการศึกษาในรูปแบบของวิถีชีวิตมีการสังเกตการคิดวิเคราะห์ห้จนเกิดสติปัญญาและตกผลึกในความคิดกลายเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบขึ้นมาเฉพาะด้านในหลากหลายเรื่องราว ความรู้ที่กล่าวมาไม่ได้แยกย่อยออกมาเป็นสารใดสารหนึ่งโดยเฉพาะ (เทศบาลตำบลไทรโยคน้อย. (2565). ภูมิปัญญา. ออนไลน์) อาจกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ในสมัยโบราณจนถึงปัจจุบันที่ช่วยให้การเรียนรู้ การแก้ไขปัญหา การวางแผนจัดการระบบต่างๆและการปรับตัวในวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในชุมชนและสังคมหากมีการศึกษาค้นคว้าและนำไปใช้ประโยชน์จะเกิดการถ่ายทอดและพัฒนาสู่คนรุ่นใหม่ได้อย่างเหมาะสม

รัตนะ บัวสนธิ (พระครูวินัยธรประจักษ์, 2545: 9; อ้างอิงจาก รัตนะ บัวสนธิ, ม.ป.ป.) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจหมายถึง กระบวนการทัศนคติความคิดของบุคคลที่มีต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมโดยรอบซึ่งอาจจะมีรากฐานจากศาสนา คติชนความเชื่อ จารีตประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน สามารถปรับและเปลี่ยนแปลงได้ในตามยุคตามสมัย สามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ ภูมิปัญญาที่เกิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และมนุษย์ และสุดท้ายภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับระบบระเบียบอาชีพในลักษณะเพื่อการผลิตและพึ่งตนเอง

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2550: 15) กล่าวว่า แนวคิดทางด้านมานุษยวิทยาและสังคมวิทยากล่าวด้วยเรื่องระบบวัฒนธรรมรอง (Sub-Culture system)สามารถจำแนกโดยใช้ภูมิปัญญา 3 ส่วนตามชั้นวรรณะทางสังคม กระบวนการถ่ายทอดและกระบวนการพัฒนาของภูมิปัญญาที่มีอยู่ได้แก่ 1 ภูมิปัญญาชาวบ้าน(Popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาที่มีอยู่ตามท้องถิ่น (Local wisdom) ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน(Traditional Wisdom) 2 ภูมิปัญญาหลวง หรือ

ภูมิปัญญาของชนชั้นในระบบปกครอง 3 ภูมิปัญญาในระดับสากลหรือรากฐานภูมิปัญญาที่ประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบคือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้

กล่าวได้ว่าภูมิปัญญาถูกแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ ภูมิปัญญาในระดับท้องถิ่น ภูมิปัญญาในระดับชาติและ ภูมิปัญญาในระดับสากล โดยมีความหมายว่าเป็นลักษณะของความรู้ ความคิดทัศนคติในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนหรือสังคม ที่ใช้มาประกอบอาชีพและดำเนินวิถีชีวิตตามรูปแบบของตนเอง การคิดวิเคราะห์จนเกิดสติปัญญาและสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดสู่การถ่ายทอดในหลากหลายรูปแบบกระบวนการภูมิปัญญาเรียกได้ว่าเป็นพื้นฐานของความรู้และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และมนุษย์ ภูมิปัญญาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสถานที่ ภูมิปัญญาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างศึกษา ธรรมชาติทำให้ภูมิปัญญาเป็นสิ่งสำคัญและเป็นรากฐานของมนุษย์ที่ใช้ดำเนินชีวิตและเป็นต้นทุนที่จะสามารถนำมาพัฒนาสู่การถ่ายทอดและนวัตกรรมใหม่ต่อไป

4.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์

การพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์ มีความสำคัญในอุตสาหกรรม ของประเทศ เนื่องด้วยประเทศไทย มีศักยภาพ ทางด้านการพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์ โดยมีทั้งรัฐและเอกชน ให้การสนับสนุน และแสวงหาแนวทางในการพัฒนาในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ อุตสาหกรรมแบบท้องถิ่น มีการแปรผันไปตามกาลเวลาหมุนเวียนไปเรื่อยๆและได้รับอิทธิพล ต่อ เศรษฐกิจและสังคม ทำให้ผลิตภัณฑ์เดิม ต้องมีการปรับตัว และเข้าใจวัฏจักรของผลิตภัณฑ์ ที่มีประโยชน์ต่อการตลาด รวมถึงเรียนรู้ ความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ จึง สามารถทำให้วิเคราะห์หลักสถานะต่างๆให้เกิดขึ้น ตามคำต้องการ และวัฏจักรของผลิตภัณฑ์นั้นได้ พรสของวงศ์สิงห์ทอง (2545) กล่าวว่า ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิม เป็นการเริ่มต้นและต้อง เตรียมกระบวนการคิด ตั้งเป้าหมาย ภายในองค์กร เพื่อให้มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน และมีแนวคิดใหม่ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบปัจจุบัน

ความหมายของการพัฒนาผลิตภัณฑ์

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ หมายถึง การพัฒนาผลิตภัณฑ์เดิมให้มีลักษณะรูปลักษณ์ใหม่ให้ดีขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการ ของกลุ่มผู้บริโภค ได้มากขึ้น หรือเป็นสิ่งที่เกิดจากความรู้อย่างใหม่ และผนวกกับความคิดสร้างสรรค์ ที่เอื้อประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ ชุมชนและสังคม ผลิตภัณฑ์ใหม่ ควรมีลักษณะเด่นที่สำคัญคือ

1. มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์กล่าวได้ว่า ผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์มีลักษณะที่แตกต่าง จะสามารถดึงดูดความต้องการ ของผู้ที่พบเห็น ทั้งกลุ่มเดิมและกลุ่มใหม่ได้

2.ผลิตภัณฑ์ที่สามารถทดแทนผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ อาจเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิม อย่างสิ้นเชิง หรือมีการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบใหม่เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์และยุคปัจจุบันมากขึ้น

3.ผลิตภัณฑ์เลียนแบบ มีลักษณะเป็นผลิตภัณฑ์ที่เลียนแบบลักษณะผลิตภัณฑ์เก่า หรือเป็นผลิตภัณฑ์ที่เลียนแบบผลิตภัณฑ์สินค้าเดิมที่เคยมีอยู่แล้ว นำมาผลิตซ้ำเพื่อสนองความต้องการของกลุ่มผู้บริโภค

ศิริวัน เสรีรัตน์ (2560) กล่าวว่า การนำเสนอผลิตภัณฑ์ ต่อท้องตลาด มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนา รูปแบบของผลิตภัณฑ์ และได้รับความร่วมมือ จากทุกฝ่าย เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า และเพื่อผลิตภัณฑ์สินค้า ให้มีคุณภาพสามารถต่อยอดทางด้านคุณภาพและราคาได้ ซึ่งการตัดสินใจ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความจำเป็นที่จะต้องเลือกแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบใหม่ จะประกอบไปด้วยการค้นหา การประเมิน และแนวคิด เพื่อรูปแบบในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เมื่อมีแนวคิดแล้ว จะเกิดจุดมุ่งหมาย และผลสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีการ ทำควบคู่ไปกับการตลาด จะทำให้ผลิตภัณฑ์ที่มีการพัฒนา มีการสอดคล้อง ไปด้วยความต้องการ ของผู้บริโภคในปัจจุบัน (พิบูล ธิปะपाल, 2559)

กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์

กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มี 8 ขั้นตอน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2560) อธิบายรายละเอียด ดังนี้ การการสร้างแนวคิด กำหนดวัตถุประสงค์ ผลิตภัณฑ์ เป็นจุดพื้นฐาน เริ่มต้นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการ ค้นหาหา คู่ ความคิด ในด้านผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยมีความคิด และมองเห็นผลิตภัณฑ์ ให้มีความชัดเจน มากขึ้น และเป็นขั้นตอนที่ต้องค้นคว้าหาแหล่งความรู้ และวิธีการ จัดการความรู้และความคิด

1.การสร้างแนวคิด และตั้งวัตถุประสงค์ ให้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นการเริ่มต้นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ค้นหาเกี่ยวกับความคิด การตั้งอัตลักษณ์และสร้างจุดเด่น จะใช้อะไรจากขายอะไร จะนำเสนออะไร ให้ค้นหา แหล่งแนวคิด และแหล่งวัตถุดิบ

2.การกลั่นกรอง และประเมินความคิด เป็นการพิจารณากลั่นกรอง ความคิด ในด้านผลิตภัณฑ์ นำมาวิเคราะห์และพัฒนา

3.การพัฒนาแนวคิด และการทดสอบ เป็นสิ่งที่ต้องทำ หลังจากผ่านกระบวนการทั้ง สอง เป็นการพัฒนาแนวคิดในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ ที่ผู้สร้าง สามารถแสดงความคิดสร้างสรรค์ ที่มีต่อผลิตภัณฑ์ รวมไปถึง สร้างภาพลักษณ์ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ให้ผู้บริโภคมี

ความเข้าใจ และจะต้องมีการตรวจสอบความคิด โดย ทดสอบกับกลุ่มผู้บริโภค เพื่อให้ ผลิตภัณฑ์
ของเรามีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับ และสามารถนำไปสู่ขั้นตอนการพัฒนาต่อไปได้

4.การพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาด เป็นปัจจัย หนึ่งในที่เป็นเครื่องมือที่
สำคัญในการวางจุดมุ่งหมาย ของผลิตภัณฑ์ โครงสร้างและพฤติกรรมของผู้บริโภค ตลาดความ
ต้องการ รวมไปถึงพัฒนากลยุทธ์ ในการขาย ตลอดไปถึงนำความคิดเห็น ของผู้บริโภคมาปรับปรุง
ในผลิตภัณฑ์

5.การวิเคราะห์แผนทางธุรกิจ เป็นการพิจารณา ในเรื่องเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์
ใหม่หรือต้องการคัดเลือก ผลิตภัณฑ์ มองแนวทางความเป็นไปได้ ในขั้นตอนนี้ จะเป็นการ
กำหนดอัตลักษณ์ลักษณะของผลิตภัณฑ์ คาดคะเนความต้องการซื้อของผู้บริโภค การตั้งต้นทุน
และกำไรรวมไปถึง กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ การศึกษาความเป็นไปได้ แนวรูปแบบของการ
พัฒนาผลิตภัณฑ์

6.การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ก็นเป็นการเปลี่ยนความคิด เดิมที่มีอยู่แล้วมีการ
วิเคราะห์ผลแยกแยะผลิตภัณฑ์เปลี่ยนรูปร่าง และคลื่นประกอบด้วยการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์
ในรูปแบบใหม่ มีการทำสินค้าตัวอย่าง และการพัฒนาหน้าที่การทำงานของผลิตภัณฑ์ หรือ
ฟังก์ชันใหม่ๆ

7.การทดสอบตลาด เป็นการนำผลิตภัณฑ์ ที่มีการพัฒนาแล้ว เข้าสู่
ท้องตลาด เพื่อเป็นการทดสอบ ว่าได้รับการยอมรับของกลุ่มผู้บริโภค และกลุ่มเป้าหมาย นี้จะทำ
ให้ รู้ถึงข้อบกพร่อง ที่ควรแก้ไข และปรับปรุง หรือเรียกง่ายๆว่า การผลิตผลิตภัณฑ์ตัวอย่าง

8.การดำเนินธุรกิจ คือการเสาะหาช่องทาง นำผลในการวิเคราะห์ ผลิตภัณฑ์
เป้าหมายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมไปถึง รูปแบบของผลิตภัณฑ์ เข้าสู่ท้องตลาด เพื่อวางจัด
จำหน่าย ในทุกรูปแบบ

รศ. ดร.นฤมล มาแทน (2558) ความสำคัญของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือการทำ
ให้วัตถุดิบ และผลิตภัณฑ์ ที่มีอยู่ในชุมชนมีมูลค่าที่สูงขึ้น วัตถุดิบที่ส่วนมาก เป็นวัตถุดิบทาง
การเกษตร แต่มีศักยภาพสูง และไม่อาจเก็บรักษาได้นาน อาจเกิดการ เสื่อมโทรม เสื่อมเสียจาก
สิ่งแวดล้อมได้ง่าย มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ที่ลดลง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ จึงมีบทบาทสำคัญ ในการ
เพิ่มมูลค่า ให้กับวัตถุดิบ และภูมิปัญญา ที่มีอยู่ ในท้องถิ่น และมีขั้นตอนและกระบวนการ ในการ
พัฒนาผลิตภัณฑ์ ดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของผลิตภัณฑ์ให้ชัดเจน
2. การกำหนดข้อจำกัดของผลิตภัณฑ์

3. การสร้างแนวความคิดผลิตภัณฑ์
 4. การคัดเลือกแนวคิดของผลิตภัณฑ์
 5. การวิเคราะห์ความเป็นไปได้และทิศทางของการตลาดในด้านของผลิตภัณฑ์

6. การพัฒนาแนวคิดของผลิตภัณฑ์
7. การสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบ
8. การพัฒนากระบวนการผลิต
9. การทดสอบผลิตภัณฑ์และทดลองตลาด
10. การวางแผนการตลาดและศึกษาผู้บริโภค
11. สถานที่จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์

สรุปได้ว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นกระบวนการที่สำคัญที่ทำให้ผลิตภัณฑ์หรือภูมิปัญญาในชุมชนได้มีการพัฒนาและต่อยอด เพื่อขยายวงกว้าง ให้กับตลาดมากขึ้น เป็นการศึกษาค้นหาหาข้อมูลจากอัตลักษณ์ ในชุมชนรวมไปถึง มีการวางจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผลิตภัณฑ์นั้น เป็นที่น่าสนใจและสามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยมีกระบวนการ และขั้นตอน ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ หลากรูปแบบ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ ชุมชนได้มีการปรับตัวตามยุคสมัย เข้าใจกลุ่มเป้าหมายและผู้บริโภค และนำมาซึ่ง ข้อคิดเห็น ของผู้บริโภค และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้

4.3 การถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างใหม่

แนวคิดการสร้างช่างใหม่และการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทั้ง 2 ประเภทมีความสำคัญต่อองค์กรหรือชุมชนโดยเฉพาะความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์การทำงานให้วิถีชีวิตหากมีการดึงความรู้ที่ออกมาใช้เปลี่ยนแปลงและพัฒนาทำให้เกิดรูปแบบใหม่ในการเรียนรู้ จะสามารถเพิ่มพูนทักษะและกระบวนการการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของความรู้ที่ถูกเรียกว่า เกลียดความรู้(Knowledge Spiral) หรือ SECI Model ของ Nonaka และ Takeuchi (1995) (Ikujiro Nonaka & Ryoko Toyama. (2003). 1, 2-10.)เป็นการอธิบายการถ่ายทอดความรู้และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความรู้ทั้ง 2 ประเภทจนเกิดความรู้ใหม่ มีทั้งหมดก็ขั้นตอนได้แก่ Socialization, Externalization, Combination และ Internalization

1 Socialization หรือ วิธีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมความรู้หรือองค์ความรู้ถูกสร้างขึ้นผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมหรือชุมชนนั้นๆการกระทำที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันที่

มีส่งผลถึงสภาพแวดล้อมให้เกิดการขยายความรู้ผ่านกระบวนการที่ปรับเปลี่ยนความรู้โดยนัยเป็น ความรู้ที่ชัดแจ้ง

2. Externalization หรือ กระบวนการกระจายสู่ภายนอก เป็นการแลกเปลี่ยน องค์ความรู้ในรูปแบบของโดยนัยไปเป็นความรู้ชัดแจ้ง(Tacit to Explicit) ซึ่งเป็นหลักสำคัญของ กระบวนการสร้างความรู้ เนื่องจากเป็นการนำความรู้โดยนัยจากตัวบุคคลหรือผู้ที่ทำการถ่ายทอด ความรู้ออกมา ให้มีความชัดเจนมากขึ้น ผ่านกระบวนการบันทึกมีลักษณะเป็นลายลักษณ์อักษร หรือจารึกเพื่อสามารถถ่ายทอดและจดจำหรือสามารถส่งต่อความรู้ไปยังผู้อื่น เป็นฐานข้อมูลหรือ ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ ทฤษฎีต่างๆ รูปภาพหรือเอกสารจะเรียกได้ว่าลักษณะของความรู้หรือการ ถ่ายทอดต้นแบบ

3 Combination หรือ ขั้นตอนของการแลกเปลี่ยนความรู้ในรูปแบบที่ชัดแจ้งไป เป็นความรู้ แบบชัดแจ้ง(Explicit to Explicit) ด้วยความรู้ที่ชัดแจ้งจะรวบรวมไว้ทั้งภายในและ ภายนอกตัวชุมชนหรือสังคมจะถูกรวบรวมไว้มีการแก้ไขและประมวลผลเพื่อจัดการกับความ ซ้ำซ้อนให้เกิดเป็นระบบ ผ่านกระบวนการรวบรวมความรู้จนกลายเป็นความรู้ในรูปแบบใหม่และ เป็นกระบวนการที่สามารถทำให้ความรู้ที่ได้มาสามารถจับต้องได้และนำไปพัฒนาใช้ประโยชน์ใช้ งานได้ ความรู้ที่ชัดแจ้งถูกรวบรวมกันโดยอาศัยแลกเปลี่ยนของบุคคลเป็นหลัก ผ่านการสื่อสารใน ช่องทางต่างๆ

4 Internalization หรือ เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้โดยนัยเป็นกระบวนการที่ แลกเปลี่ยนความรู้ชัดแจ้งเป็นความรู้โดยนัย(Explicit to Tacit) แต่เกิดจากการกระทำความเข้าใจ ในรูปแบบชัดแจ้งของบุคคลต้นเกิดองค์ความรู้ใหม่ ผ่านกระบวนการความรู้และวิเคราะห์จาก ตัวตนซึ่งองค์ความรู้นี้จะถูกนำมาประยุกต์เพื่อปรับใช้กับสถานการณ์ความเป็นจริง จนกลายเป็น พื้นฐานในการปฏิบัติการดำเนินชีวิตในรูปแบบใหม่ดังนั้นความรู้ชัดแจ้งที่ถูกต้องถูกนำมาคิด ปฏิบัติหรือสะท้อนความคิดจนเกิดประสบการณ์และสามารถรวมกับวิจารณ์ญาณและองค์ความรู้ ที่มีกลายเป็นความรู้ใหม่เพื่อใช้ประโยชน์

พระมหาสนอง ปัจโจปการี (ม.ป.ป.: 343-345) กล่าวว่า การดำรงอยู่และวิถีสืบทอด ศิลปวัฒนธรรม สามารถจำแนกได้ดังนี้

- 1 วัฒนธรรมการกระทำที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้
- 2 วัฒนธรรม เป็นมรดกที่ตกทอดของสังคม สามารถถ่ายทอดและสืบต่อไปได้โดย การใช้สัญลักษณ์

3 วัฒนธรรมถือว่าเป็นวิถีชีวิตสามารถกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

4 วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อยู่ตลอดเวลา (การถ่ายทอดองค์ความรู้ชุมชนบ้านแพรว. (2565). การถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างใหม่. ออนไลน์) การสืบทอดความรู้ของช่างใหม่มี 3 แนวทางได้แก่

- 1 ในลักษณะที่เป็นลายลักษณ์อักษรการจดบันทึกตำราและเอกสารต่างๆ
- 2 ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นในรูปแบบลักษณะการบอกเล่าเรื่องราวต่างๆหรือทำให้ดูเป็นตัวอย่าง

3 รูปแบบผสมมีทั้งรูปแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษรมีตำราเอกสารอ้างอิงต่างๆรวมไปถึงการบอกต่อถ่ายทอดและทำให้ดูเป็นแนวทางโดยฝึกเรียนรู้และสังเกตเป็นต้น

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2550: 19-25) กล่าวว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาทำได้หลากหลายวิธีขึ้นอยู่กับการจัดการองค์ความรู้ที่จะถูกถ่ายทอดและการตัดสินใจของผู้ที่ถ่ายทอดเป็นหลักทั่วไปมีอยู่ 2 วิธีได้แก่ วิธีได้แก่การ วิธีได้แก่การถ่ายทอดองค์ความรู้โดย เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนัง การขับร้อง คติชนความเชื่อและจารีตประเพณีต่างๆ เครื่องมือที่ใช้ถ่ายทอดภูมิปัญญา มี 2 รูปแบบคือ แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษรประเภทที่ใช้เป็นการบอกสอนในรูปแบบของทำนองหรือเพลง นิทานพื้นบ้าน ไสยศาสตร์ภาษาท้องถิ่นเป็นต้น ประเภทที่มีลายลักษณ์อักษรเช่น ตำราสมุดบันทึกต่างๆ

ปรีชา หิรัญประดิษฐ์ (2532: 23-25) วัฒนธรรมพื้นบ้านมีลักษณะโดยทั่วไป 1 การสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาอันสองอยู่ร่วมกันด้วยการบอกเล่า 3 ผสมผสานร่วมกับวัฒนธรรมอื่นเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย 4 บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมโดยส่วนมากเป็นการถ่ายทอดในรูปแบบที่เป็นการบอกเล่าหรือทำให้ดูบ้านก็มีลายลักษณ์อักษรหรือมีตำราควบคู่ไปด้วยบ้างก็เป็นการจดจำและบอกต่อเพียงเท่านั้น

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2550: 19-25) กล่าวว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาทำได้หลากหลายวิธีขึ้นอยู่กับองค์ความรู้และการตัดสินใจของผู้ที่จะถ่ายทอดโดยหลักการทั่วไปมีอยู่ 2 วิธีคือ 1 การ การถ่ายทอดโดยตรงเช่น การถ่ายทอดโดยตรงเช่นนำ นำประเพณีวัฒนธรรมมาควบคุมสังคม (Social Control) สร้างบรรทัดฐานสร้างบรรทัดฐาน (norms) โดยใช้ระบบความสัมพันธ์เครือญาติและคติชน (Folklore) ที่มีอยู่ในชุมชนนำมาเป็นเครื่องมือ 2 การถ่ายทอดโดยอ้อม เช่นจิตรกรรมฝาผนัง การละเล่นขับร้อง คติความเชื่อ และจารีตประเพณีต่างๆ เครื่องมือที่ถูกนำมาใช้ถ่ายทอดความรู้มีอยู่ 2 รูปแบบได้แก่ แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษรจะกล่าวถึง

ประเภทใช้ถ้อยคำเช่น พฤติกรรมสอนให้เรียนแบบระบอ่าพ็อน ละคร เป็นต้น แบบมีลายลักษณ์อักษรเป็นจำพวกเช่นจารึก หนังสือตำรา เป็นต้น โดยสอดคล้องกับพุทธวงศ์ พงศไพบูลย์ (2545: 21) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ของคนไทยเป็นไปในรูปแบบที่ต้องการให้ผู้เรียนมีความจดจำและเรียนแบบเป็นหลักมากกว่าสอนตามลายลักษณ์อักษรมุ่งเน้นวิธีการปฏิบัติมากกว่าการจดบันทึก

เสรี พงศ์พิศ (2546: 44-45) ที่กล่าวว่า ปัญญาคือศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตซึ่งผู้คนในชุมชนจะต้องสืบทอดและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ปัจจัย 4 อาชีพ อาชีพการทำมาหากินในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติและ การบูรณาการจากภูมิปัญญาเป็นการถ่ายทอดแบบจดจำ

สรุปได้ว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาหรือถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างใหม่ เป็นการถ่ายทอดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่อดีตจากรุ่นสู่รุ่นเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้หรือการตัดสินใจของผู้ที่จะถ่ายทอดเป็นที่ตั้งส่วนมากมี 2 วิธีได้แก่ 1 กระบวนการในรูปแบบการถ่ายทอดโดยใช้องค์ความรู้ที่มีจากตัวตนหรือองค์ความรู้ภายในจากผู้ที่จะถ่ายทอด ในลักษณะนี้จะเป็นการบอกเล่าหรือเป็นพฤติกรรมเลียนแบบไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นลักษณะการจำองค์ความรู้นำมาปรับใช้และฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ 2 เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ในลักษณะที่มีรูปแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษรเกิดจากการจดบันทึกมีจารึก ในหลากหลายรูปแบบเป็นการถ่ายทอดโดยมีอุปกรณ์ในการสื่อสารสามารถฝึกฝนได้ด้วยตนเอง การถ่ายทอดองค์ความรู้เป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์หรือเรียกว่าเป็นวิถีชีวิตที่ถูกถ่ายทอดต่อกันมาไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำมาหากิน คติความเชื่อที่สั่งสมและถ่ายทอดออกมาเพื่อเป็นหลักปฏิบัติหรือวิถีปฏิบัติของผู้คนในชุมชน

5.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เมธวดี พยัมประโคน (2559) เรื่องผ้าไหมทอพื้นบ้านในเขตจังหวัดสุรินทร์เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นในเรื่องของวิถีชีวิตชุมชนและการสร้างช่างใหม่รวมไปถึงการสืบทอดในรูปแบบที่มีอยู่ในชุมชนการส่งต่อความรู้หรือยังช่างรุ่นใหม่ในรูปแบบปัจจุบันความรู้และภูมิปัญญาในการทอผ้า ความเชื่อท้องถิ่นที่ส่งผลต่อปัจจัยในการดำรงวิถีชีวิตและการผลิตผ้าตลอดจนไปถึงปัจจัยของผู้บริโภคและสังคมชุมชนทอผ้าทำให้คนพบว่าผู้บริโภคและสังคมที่มีความสนใจในด้านการทอผ้าที่มีสีสันสดใสและความสวยงามปราณีเหมาะสมควรกับการนำมาตัดชุดแต่งกายในปัจจุบัน

ชนกนาถ มะยุไซ (2555) ศิลปะการออกแบบลวดลายผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติศึกษาเฉพาะในรูปแบบประเภทเทคนิคกระบวนการการออกแบบลวดลายด้วยการมัดย้อมผ้า กระบวนการสกัดสีย้อมผ้าจากธรรมชาติซึ่งเป็นการศึกษาการสกัดสีจากธรรมชาติโดยใช้พืช 4 ชนิด ได้แก่ เปลือกต้นฝาง, กล้วยปลีสีม่วง, ใบกระเพรา และเปลือกมะม่วงและประยุกต์นำการ

ออกแบบลวดลายของผ้ามัดย้อมเบื้องต้นมาใช้จนเกิดเป็นลวดลายใหม่ในรูปแบบของการย้อมผ้า และสีถ้าเกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีสีสันสวยงามและลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์

ชัยวัฒน์ แก้วคล้ายขจรศิริ (2555) กระบวนการย้อมผ้าครามและพืชชนิดอื่นๆที่นำมาพัฒนาเป็นผ้าทอมือจากสีธรรมชาติศึกษากระบวนการย้อมครามและพืชชนิดอื่นๆจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ที่กำหนด เกิดการพัฒนาผ้าทอมือจากสีธรรมชาติที่ยังคงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของสังคมไทยในปัจจุบัน

จิรภัทร เริ่มศรี (2562) กลยุทธ์การสื่อสารอัตลักษณ์ผ้าย้อมครามสกกลนคร ศึกษาสภาพการสื่อสารอัตลักษณ์ผ้าย้อมครามสกกลนคร (2) เพื่อกำหนดแผนกลยุทธ์การสื่อสารอัตลักษณ์ผ้าย้อมครามสกกลนคร เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mix Method Research) ระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและวิธีวิจัยเชิงปริมาณ นำข้อมูลมาวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) แล้วกำหนดแผนกลยุทธ์การสื่อสารอัตลักษณ์ผ้าย้อมครามสกกลนครด้วย TOWS MATRIX Analysis และระดมความคิดเห็น (Focus Group) โดยผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบแผนกลยุทธ์การสื่อสารอัตลักษณ์ผ้าย้อมครามสกกลนคร

เฉลิมชัย สุวรรณวัฒนา (2563) สีนวัตกรรมความเชื่อของคนไทยมีอิทธิพลต่อความเชื่อความรู้สึกนึกคิด ของผู้ที่พบเห็นโดยเฉพาะมีผลกระทบต่อจิตนาการ มองเห็นส่วนใหญ่มักเป็นสัญลักษณ์หรือที่แสดงถึงความเชื่อหรือตัวแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งเสมอประเทศไทยก็เช่นกันที่มีความเชื่อในรูปแบบที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นศาสนา สถาบันกษัตริย์ หรือจะเป็นเครื่องมือที่บ่งบอกถึงชนชาติหรือวรรณะทางสังคมก็เป็นได้

เจษฎา พัฒรานนท์ (2553) การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในกรณีศึกษา กลุ่มจักสานใบกะพ้อตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานท้องถิ่นในภาคใต้ โดยมีบริบทชุมชนในกลุ่มเครื่องจักสานใบกะพ้อและวิธีการวิจัยในการปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม เพื่อมุ่งเน้นรูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานท้องถิ่นที่สามารถนำมาพัฒนาและจัดจำหน่าย และถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เยาวชนในท้องถิ่นเพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานและการถ่ายทอดองค์ความรู้เป็นรูปธรรม

อนรุทธิ์ สายทอง วงเดือน อุดมเดชาเวทย์ และประไพพันธ์ แดงใจ . (2545). การศึกษารูปแบบของผ้าย้อมครามและกระบวนการย้อมผ้าด้วยสีครามของกลุ่มภูไทในประเทศไทย สปป.ลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ภูไทเป็นกลุ่มชนชาติที่อพยพมาจากจีนตอนใต้ตลอดจนเวียดนาม สปป.ลาวและประเทศไทยเป็นผู้ที่ใช้เส้นใยฝ้ายเส้นมือทอขัดสารเป็นผ้าขาวและนำมา

ย่อมโดยใช้สิทธิธรรมชาติจากกรรมและสร้างลวดลายด้วยการทอขาดสารสลัสีขาวและสีน้ำเงินเป็นรูปแบบเฉพาะของชาวภูไท เป็นการศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามของกลุ่มภูไทในทั้งหมด 3 ประเทศ โดยศึกษากระบวนการผลิตเส้นใยมัดหมี่และกระบวนการย้อมสีครามของชาวภูไทโดยเฉพาะอัตราส่วนในการผลิตน้ำครามที่มีความแตกต่างกัน

ชวนะพล น่วมสวัสดิ์ ชนัชฎา จุลลัษฐีชัย และขาม จาตุรงค์กุล (2560) การพัฒนารูปแบบผ้าย้อมครามและการออกแบบผลิตภัณฑ์สำหรับตกแต่งบ้านโดยศึกษากระบวนการวิธีการดำเนินงานในการทำสีครามในพื้นที่ของจังหวัดสกลนครซึ่งเป็นจังหวัดที่ได้รับการยอมรับทางภูมิศาสตร์ในเรื่องของผ้าครามโดยพื้นที่จังหวัดสกลนครมีการปลูกเลี้ยงไหมเลี้ยงฝ้ายและทำผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับการย้อมสีธรรมชาติจากกรรมเป็นจำนวนมากซึ่งกระบวนการย้อมครามน้ำเป็นภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันทั้งในเรื่องของความเชื่อและสิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าครามจึงมีการศึกษาถึงกระบวนการการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อยอดจากผลิตภัณฑ์ครามธรรมชาติ

Ruoyue Kong (2021) Bouyei เป็นกลุ่มชนกลุ่มน้อยขนาดใหญ่ในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน แผ่นดินใหญ่ของพวกเขาคือมณฑลกุ้ยโจวซึ่งเป็นสาขาการวิจัย วัฒนธรรมทางสังคมของ Bouyei มีความโดดเด่นโดยเฉพาะวัฒนธรรมสิ่งทอ สิ่งทอ Bouyei เป็นหนึ่งในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาว Bouyei ที่สำคัญที่สุด จึงเป็นเรื่องน่าตื่นเต้นสำหรับคนนอกในจีนและชาวต่างชาติ สิ่งทอ Bouyei อยู่ระหว่างสิ่งทอเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมสำหรับ Bouyei และ Commoditization เพื่อสร้างรายได้ให้กับชาว Bouyei เช่นสินค้าและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหลักที่กุ้ยโจวเพื่อชมสิ่งทอหรือผ้าย้อมคราม ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของความทันสมัยทางแฟชั่นในมณฑลกุ้ยโจวและโดยประเทศจีนมีการสร้างแบบจำลองขึ้นเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ ดังนั้นสิ่งทอหรือผ้าย้อมคราม Bouyei เป็นลักษณะทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยในกระบวนการพัฒนาชนกลุ่มน้อยของจีน

ศิริเพ็ญ วรปัสสุ (2553) ในปี พ.ศ. 2550 ที่ผ่านมา เป็นปีที่ครบรอบการสถาปนาทางการทูตระหว่างไทยและญี่ปุ่น ครบรอบ 120 ปี เป็นการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างสยามและญี่ปุ่นแต่จริงแล้วความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่นเดินมามากกว่า 600 ปีนับตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นการเริ่มต้นติดต่อค้าขายตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างอาณาจักรวิทิว และอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาของประเทศไทยจะพบว่าจากเอกสารในประเทศต่างๆเช่นประเทศเกาหลี จีน จะพบได้ว่ากรุงศรีอยุธยามีความสัมพันธ์กับอาณาจักรวิทิว ซึ่งอาณาจักรวิทิวนั้นคือเกาะโอกินาว่าทางตอนใต้ของประเทศญี่ปุ่นและมี

ความสัมพันธ์กับอาณาจักรทางตอนใต้ของประเทศญี่ปุ่นจำนวนมากทำให้ศิลปะวัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์บางอย่างถูกถ่ายทอดและเดินทางระหว่างไทยและญี่ปุ่นก็เป็นได้

ทอแสงรุ่ง มโนริ(2564) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางด้านกระเป๋าผ้ามัดย้อม จากสี่ธรรมชาติ พบว่า ส่วนมาก จะต้องมีลวดลายที่สวยงามและมีความคิดสร้างสรรค์ในด้านการพัฒนา ลวดลายและรูปแบบของกระเป๋า รวมไปถึง ความสอดคล้องในด้านการตลาด เช่นคุณภาพสถานที่หรือไปถึงความพึงพอใจของผู้บริโภค จึงทำให้ต้องมีความคำนึงถึง กระณีศึกษากลุ่มมัดย้อมสี่ธรรมชาติ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น” มุ่งศึกษาการเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเด็นของผ้าย้อมครามในเขตพื้นที่ 3 ประเทศ ไทย จีน และญี่ปุ่น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์ในด้านผ้าย้อมครามอย่างเด่นชัด เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึก และ รวมถึงการศึกษาลักษณะลวดลาย กระบวนการผลิตตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างรุ่นใหม่ โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น และพื้นที่
2. ประชากร การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง และหน่วยวิเคราะห์
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ
5. การเข้าสู่พื้นที่ในการศึกษา
6. การเก็บรวบรวมข้อมูล
7. การวิเคราะห์ข้อมูล
8. การนำเสนอข้อมูล

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น และพื้นที่

ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้น เพื่อรวบรวมข้อมูลสำหรับแนวทางพื้นฐานในการวิจัย จากหนังสือ บทความ วารสาร เอกสารในงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แหล่งข้อมูลที่ศึกษา หน่วยงาน การศึกษา ห้องสมุดสถาบันการศึกษา หน่วยงานต่าง ๆ และการสัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

พื้นที่ศึกษา เพื่อให้ได้สนามวิจัยที่ตอบรับกับเป้าหมาย และได้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือสถานที่แห่งนั้นเป็นตัวแทนของภาพสะท้อนของ “ การศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น ” ผู้วิจัยได้เลือกศึกษากลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มอย่างเจาะจง กลุ่มชุมชนผ้าย้อมครามจังหวัดสกลนคร จำนวน 3 แห่ง โดยใช้เกณฑ์การสุ่มแบบเจาะจง ได้แก่ กลุ่มชุมชนผ้าย้อมครามจังหวัดสกลนครประเทศไทย กลุ่มชุมชนผ้าย้อมครามทอทก้วยใจหว่มหมู่บ้าน Danzhai Wanda Village ประเทศจีนจำนวน 3 แห่ง และ กลุ่มกลุ่มชุมชนผ้าย้อมครามในหมู่บ้าน Kamita จังหวัดโทคุชิมะ ประเทศญี่ปุ่นจำนวน 3 แห่ง ที่มุ่งเน้นไปในทิศทาง

ผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ตลอดจนมีการผลิตเป็นขั้นตอนและผลิตภัณฑ์สินค้าสำเร็จเองอย่างชัดเจน และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่คนรุ่นใหม่

2. ประชากรและการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง และหน่วยวิเคราะห์

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มอย่างเจาะจง โดยคัดเลือกจากกลุ่มชุมชนผ้าย้อมคราม ในจังหวัดสกลนครประเทศไทย จำนวน 3 แห่ง โดยใช้เกณฑ์การสุ่มแบบเจาะจงจากกลุ่มชุมชนย้อมครามในมณฑลกุ้ยโจวหมู่บ้าน Danzhai Wanda Village ประเทศจีนจำนวน 3 แห่ง และ กลุ่มชุมชนย้อมครามหมู่บ้าน Kamita จังหวัดโทคุชิมะ ประเทศญี่ปุ่นจำนวน 3 แห่งที่มุ่งเน้นไปในทิศทางผ้าย้อมคราม ตลอดจนมีการผลิตเป็นขั้นตอนและผลิตภัณฑ์สินค้าสำเร็จเองอย่างชัดเจน และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่คนรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ภาคสนาม ที่สามารถเข้าถึงและเก็บข้อมูลต่างๆได้ รวมทั้งการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และค้างแรมในพื้นที่เพื่อให้งานวิจัยเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ตามระบบและระเบียบของการวิจัยภายใต้ระยะเวลาที่กำหนดวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิด

พื้นที่ศึกษา :

2.1 กลุ่มชุมชนผู้ผลิตผ้าย้อมครามจังหวัดสกลนครประเทศไทย จากแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง โดยใช้เกณฑ์การสุ่มแบบเจาะจง 1.ร้านครามทอง 2.ร้านครามสกล 3.สวนแมนคราฟ

2.2 กลุ่มชุมชนผู้ผลิตผ้าย้อมครามมณฑลกุ้ยโจวประเทศจีนในหมู่บ้าน Danzhai Wanda Village จากแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง โดยใช้เกณฑ์การสุ่มแบบเจาะจง 1.โอเป่า หรง ล่า หราน (欧报浪蜡染) 2.หนิงเจี้ยนล่าจู่ (宁舰蜡染) 3.ร้านvimimo

2.3 กลุ่มชุมชนผู้ผลิตผ้าย้อมครามจังหวัดโทคุชิมะประเทศญี่ปุ่นในหมู่บ้าน kamita จากแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง โดยใช้เกณฑ์การสุ่มแบบเจาะจง 1.ร้าน wazano yakata 2.ร้านaizome ruafu 3. Hi-COLOR handwork

การกำหนดกลุ่มประชากร

ผลิตภัณฑ์จากกลุ่มชุมชนในแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง โดยใช้เกณฑ์การสุ่มแบบเจาะจงโดยมี จังหวัดสกลนครประเทศไทย กลุ่มชุมชนจากแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง ในหมู่บ้าน Danzhai Wanda Village มณฑลกุ้ยโจวประเทศจีน และกลุ่มชุมชนจากแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง ในหมู่บ้าน kamita จังหวัดโทคุชิม่าประเทศญี่ปุ่น

1. จำนวนผลิตภัณฑ์จากกลุ่มเป้าหมายแต่ละพื้นที่ไม่น้อยกว่า 50 ชิ้น
2. กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกในแต่ละพื้นที่จำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

จำนวนผลิตภัณฑ์จากกลุ่มเป้าหมายแต่ละพื้นที่ไม่น้อยกว่า 50 ชิ้นโดยกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกในแต่ละพื้นที่จำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน

1. สินค้าที่เกี่ยวกับผ้าและสิ่งทอด้วยเทคนิคต่างๆ
2. เสื้อผ้าแฟชั่นสำเร็จรูป
3. เครื่องประดับแฟชั่น
4. ของใช้ตกแต่ง Life-style

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ตารางวิเคราะห์ลักษณะผ้าย้อมคราม แบบเลือกตอบ (Cheek List) และปลายเปิด ในรูปแบบของ (Opened-end) เกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของผ้า 6 ด้านดังนี้ คือ

1. กระบวนการย้อมสี
2. เทคนิค
3. แบบลวดลาย
4. องค์ประกอบในการออกแบบผลิตภัณฑ์

(ข้อมูลวิจัยเพิ่มหรือลดในบางรายหัวข้อ เนื่องจากผ้าแต่ละแบบมีลักษณะที่แตกต่างกัน หรือลักษณะการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ต่างกัน)

2. แบบสัมภาษณ์ช่างผู้ผลิตและผู้เชี่ยวชาญ เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structure interview) แบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลที่เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้สัมภาษณ์มีลักษณะแบบเลือกตอบ (Cheek List) และแบบเติมคำตอบ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตและการออกแบบและปัจจัยในด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้และสร้างช่างใหม่

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะ

4. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบไปด้วย ตารางวิเคราะห์ลักษณะผ้าคลุมครามแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างตามขั้นตอนดังนี้

1. การสอบถามข้อมูล

ผู้วิจัยมีความสนใจในผลิตภัณฑ์คลุมครามในประเด็นผ้าคลุม ทำการลงพื้นที่สอบถามข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญของชุมชน และบันทึกข้อมูลรวมไปถึงรวบรวมข้อมูล

2. การสังเกต

ผู้วิจัยได้สังเกตกระบวนการ และเทคนิค จึงเกิดความสนใจในการนำไปใช้กับวัสดุ อื่นๆจึงศึกษากระบวนการผลิต เทคนิค และรวมไปถึงจำแนกผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่เกิดจากผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมครามในรูปแบบของการย้อมการศึกษาและวัสดุในการผลิต ผู้วิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับวัสดุประเภทต่างๆที่มีความเป็นไปได้ในการออกแบบและการผลิต รวมไปถึงเทคนิคต่างๆ ในการใช้ร่วมกับวัสดุส่วนกระบวนการผลิตชิ้นงานตัวอย่างได้ศึกษาวิธีการผลิตต่างๆ เช่น การร้อย การทอ การย้อม การฟอก การกัดตัดเย็บ เพื่อเข้าสู่กระบวนการพัฒนาการผลิตงานต่อไป

5. วิเคราะห์และเปรียบเทียบรูปแบบของผลิตภัณฑ์

1. กระบวนการผลิต
2. ลวดลายของผ้าคลุมคราม
3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์
4. การถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างรุ่นใหม่

6. การสร้างแบบตารางวิเคราะห์การเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมคราม

1. ศึกษาลักษณะผ้าคลุมครามจากชุมชนในจังหวัดสกลนครประเทศไทย ชุมชนในจังหวัดโทคุชิม่าประเทศญี่ปุ่น และชุมชนในมณฑลกุ้ยโจวประเทศจีนเพื่อสร้างกรอบแนวคิด
2. นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นมาตรวจสอบแก้ไขเพิ่มเติมให้ครอบคลุมเนื้อหา ให้มีความถูกต้องและชัดเจนในด้านของภาษา การใช้คำ เพื่อให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด
3. นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขไปขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบและแก้ไขเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหา ปรับปรุงการใช้ภาษาให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น
4. นำตารางวิเคราะห์ลักษณะผ้าคลุมครามจากชุมชนในจังหวัดสกลนครประเทศไทย ชุมชนในจังหวัดโทคุชิม่าประเทศญี่ปุ่น และชุมชนในมณฑลกุ้ยโจวประเทศจีน ไปทดลองใช้ (Try

Out) กับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มประชากรที่จะศึกษา เพื่อนำผลมาสรุปว่า ตารางที่ใช้มีประสิทธิภาพมากพอที่จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้

5. นำตารางวิเคราะห์ลักษณะฝ่ายอ้อมความจากชุมชนในจังหวัดสกลนครประเทศไทย ชุมชนในจังหวัดโทคุชิม่าประเทศญี่ปุ่น และชุมชนในมณฑลกุ้ยโจวประเทศจีนมาปรับปรุงและแก้ไขให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นเพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย

การสร้างแบบสัมภาษณ์สำหรับการลงพื้นที่

1. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปขอคำแนะนำปรึกษาจากที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบและแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนเรื่องข้อเนื้อให้ครอบคลุมและชัดเจนมากขึ้นในด้านการใช้ภาษาและถ้อยคำ จากนั้นนำมาปรับปรุงและแก้ไขให้สมบูรณ์มากที่สุดตามที่ได้ปรึกษาอาจารย์

2. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขจากคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว ไปขอคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน พิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เกณฑ์คุณสมบัติผู้ทรงคุณวุฒิ มีดังนี้

2.1 ผู้สอนด้านออกแบบสิ่งทอ หรือสายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบโดยเป็นอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา มีประสบการณ์ในการสอนไม่น้อยกว่า 5 ปีและมีประสบการณ์ในการวิจัยเรื่องผ้า จำนวน 2 ท่าน

2.2 ผู้สอนด้านศิลปะหรือศิลปศึกษาโดยเป็นอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา มีประสบการณ์ในการสอนไม่น้อยกว่า 5 ปีและมีประสบการณ์ในการวิจัย จำนวน 2 ท่าน

2.3 ผู้สอนด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์โดยเป็นอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา มีประสบการณ์ในการสอนไม่น้อยกว่า 5 ปีและมีประสบการณ์ในการวิจัย จำนวน 1 ท่าน

3. นำเครื่องมือที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาแล้วมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ จากนั้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและแก้ไขอีกครั้ง

4. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ นำไปทดลองใช้สัมภาษณ์ผู้ประกอบการผู้ผลิตช่างหรือผู้เชี่ยวชาญในการผลิตโดยไม่ใช้กลุ่มประชากรจำนวน 3 ท่าน เพื่อให้มีความเหมาะสมกับข้อมูลที่ต้องการและเวลาในการสัมภาษณ์

5. นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงและแก้ไขเพื่อนำไปใช้กับกลุ่มประชากรในการวิจัย

การสร้างแบบสอบถามสำหรับผู้ประกอบการและผู้บริโภคฝ่ายอ้อมความจังหวัดสกลนครประเทศไทย มณฑลกุ้ยโจวประเทศจีนและ จังหวัดโทคุชิม่าประเทศญี่ปุ่น

1. ศึกษาเอกสาร งานวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ฝ่ายอ้อมความเพื่อสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดทิศทางของแบบสอบถามในด้านปัจจัยที่เกี่ยวกับการผลิต

2. นำเครื่องมือที่ได้สร้างขึ้น ตรวจสอบแก้ไข และเพิ่มเติมในเรื่องความครอบคลุมของเนื้อหา ความถูกต้องของภาษา การใช้ถ้อยคำเพื่อปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

3. นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขไปขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบแก้ไข พิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความครอบคลุมของเนื้อหาและการใช้ภาษา นำมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมมากขึ้น

4. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มประชากรที่จะศึกษา หาค่าความเที่ยง (Reliability) เพื่อวัดความสอดคล้องภายใน (Validity and Reliability)

7. การเข้าสู่พื้นที่ในการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ แบบเจาะลึกให้ได้ข้อมูลให้ได้มากที่สุด และถูกต้องเพียงพอต่อการวิเคราะห์ตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยผู้วิจัยเริ่มทำความรู้จักกลุ่มชุมชนและผู้ประกอบการในด้านของผลิตภัณฑ์ผ้าอ้อมครามที่ได้รับการคัดสรรคุณภาพที่มุ่งเน้น โดยเฉพาะประเด็นผ้าอ้อมทั้งหมดด้วยตนเองก่อนจะแนะนำตัวต่อชุมชนและผู้ประกอบการและช่างลายอื่นๆ ในแต่ละกลุ่มแบบบอกต่อ (Snow ball sampling) จากนั้นนำข้อมูลเบื้องต้นกลับมาทำแนวทางคำถาม (Guideline Question) ก่อนพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ลักษณะปลายเปิดกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Interview) ให้มีรายละเอียดที่สามารถสัมภาษณ์ในเชิงลึก (In Dept Interview)

8. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้จัดทำหนังสือรับรองขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยโดยใช้แบบสอบถามจากทางบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อขอความร่วมมือไปยังสถานที่ในกลุ่มตัวอย่าง

เก็บรวบรวมด้วยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้จัดทำหนังสือรับรองขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อขอความร่วมมือไปยังไปยังสถานที่ในกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1. กลุ่มชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าอ้อมครามจังหวัดสกลนครประเทศไทย จากแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1. ไร่ครามทอง 2. ไร่ครามสกล 3. สวนแมนคราฟ

2. กลุ่มชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามมณฑลกุ้ยโจวประเทศจีนในหมู่บ้าน Danzhai Wanda Village จากแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1. โอบี้ หรั่ง ล่า หว่าน (欧报浪蜡染) 2. หิงเจี้ยนล่าจู่ (宁舰蜡染) 3. ร้านvimimo

3. กลุ่มชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามจังหวัดโทคุชิมะประเทศญี่ปุ่นในหมู่บ้าน kamita จากแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1. ร้านwazano yakata 2. ร้านaizome ruafu 3. Hi-COLOR handwork

4. ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ที่มีความรู้ในด้านการหัตถกรรมผ้าย้อมคราม

การเก็บข้อมูลจากตารางวิเคราะห์ นำตารางวิเคราะห์ลักษณะผ้าย้อมครามจาก ชุมชนในจังหวัดสกลนครประเทศไทย จังหวัดโทคุชิม่าประเทศญี่ปุ่นและมณฑลกุ้ยโจวประเทศจีน

9. การวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อนำไปใช้สรุปผลโดยกำหนดค่าสถิติประกอบไปด้วย 4 ส่วนดังนี้

ตอนที่ 1 การสอบถามกลุ่มผู้สืบทอด

ตอนที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

ตอนที่ 3 ตารางวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามจากกลุ่มชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามจังหวัดสกลนครประเทศไทย จังหวัดโทคุชิม่าประเทศญี่ปุ่น และมณฑลกุ้ยโจว ประเทศจีน

ตอนที่ 4 แบบสอบถามความพึงพอใจและทัศนคติของผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

10. การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลนำผลมาวิเคราะห์มาอภิปรายผลนำเสนอในรูปแบบความเรียง สรุปหา ความสอดคล้องที่แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและปัจจัยที่ส่งผลให้กลุ่มชุมชนผลิตภัณฑ์ ผ้าย้อมครามในเขตพื้นที่ ไทย จีน และญี่ปุ่นประสบความสำเร็จและพบข้อปัญหาที่แตกต่างรวมไป ถึงวิธีการพัฒนาผ้าย้อมครามของประเทศไทยใน 4 ประเด็นดังนี้

1. กระบวนการผลิต วัสดุอุปกรณ์ เทคนิค
2. สี ลวดลาย รูปร่าง รูปทรง
3. การออกแบบ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าย้อมคราม
4. การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการสร้างช่างรุ่นใหม่ วิธีการสืบทอดทางภูมิปัญญา

บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น มีวัตถุประสงค์ในประเด็นดังต่อไปนี้ 1) กระบวนการผลิต 2) ลวดลายของผ้าย้อมคราม 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ 4) การถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างรุ่นใหม่ ในบทวิเคราะห์วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น โดยการศึกษาผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสอบถามเพื่อนำมาเสนอการวิเคราะห์เปรียบเทียบตามกรอบการวิจัย

4.1 กระบวนการผลิต

จากการศึกษา วิเคราะห์ และสัมภาษณ์ ในประเด็นของการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามใน 3 แหล่งพื้นที่ในประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น จากกลุ่มชุมชนผ้าย้อมคราม จากแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียงจำนวน 3 แห่ง โดยเป็นกลุ่มผู้ประกอบการในแต่ละประเทศ พบว่าในด้านกระบวนการการผลิตทั้ง 3 พื้นที่ ถูกแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนที่สำคัญคือ 1) แหล่งการผลิต 2) ขั้นตอนกระบวนการผลิต

4.1.1 แหล่งการผลิต

ในด้านแหล่งการผลิตผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ประเทศให้ความคิดเห็นไว้ว่า แหล่งการผลิตต้นครามควรอยู่ในสภาพอากาศที่เหมาะสม อยู่ในเขตร้อนชื้น และสามารถปลูกได้ตลอด แหล่งการผลิตที่ดีจะทำให้มีคุณภาพของเม็ดย้อมครามมีลักษณะให้สีที่ดีทำให้มีสีที่สด เข้ม สวยงาม แหล่งการผลิตเรียกได้ว่าเป็นปัจจัยแรกที่สำคัญของกระบวนการผลิตเนื่องด้วยการมีต้นครามคุณภาพดีจะต้องมาจากแหล่งผลิตที่มีคุณภาพหรือมาจากสวนหรือไร่ที่มีการดูแลต้นครามเป็นอย่างดี โดยทั้ง 3 ประเทศเป็นแหล่งที่นิยมปลูกครามมากเป็นอันดับต้นของประเทศเนื่องด้วยสภาพอากาศและสภาพสิ่งแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูกต้นคราม

แหล่งพื้นที่ประเทศไทย จังหวัดสกลนคร

สกลนครเป็นจังหวัดที่ลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดขึ้นอยู่กับอิทธิพลมรสุมที่พัดประจำฤดูกาลคือ มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ โดยจะมีมวลอากาศเย็นและแห้งจากทางตอนใต้ของประเทศจีนเข้าปกคลุมในช่วงประมาณเดือนตุลาคมจนถึงประมาณเดือนกุมภาพันธ์จะทำให้มีอากาศที่เย็นสบาย และมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดมวลอากาศชื้นจากมหาสมุทรเข้าปกคลุมในช่วงฤดูฝน ในช่วงประมาณเดือนพฤษภาคมจนถึงเดือนตุลาคม ทำให้มีฝนตกชุกจึงทำให้สภาพหน้าดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกต้นครามเป็นอย่างดีเนื่องด้วยต้นครามมี

ลักษณะเฉพาะตัวและขึ้นได้ดีในพื้นที่ดินที่อุดมสมบูรณ์อากาศไม่ร้อนจัดหรือหนาวจัดจนเกินไป รวมไปถึงเป็นพืชที่ต้องการความชุ่มชื้นจึงจะเจริญงอกงามและให้สีที่สวยงามเมื่อนำมาก่อหม้อคราม การก่อกหม้อครามมีปัจจัยที่สำคัญหลายประการประกอบอยู่ร่วมกันได้แก่ ต้นคราม ใบคราม ปูนขาว หรือเรียกว่าวัสดุในการก่อกหม้อคราม แต่หากวิเคราะห์ลึกลงไปแล้ว แหล่งการปลูกที่ดีต้องมีดินที่มีคุณภาพ น้ำที่มีปริมาณที่เหมาะสม รวมไปถึงสภาพอากาศที่เอื้ออำนวย ทำให้ต้นครามหรือใบครามมีคุณภาพที่สมบูรณ์เหมาะแก่การนำมาผลิตสีครามที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

“... เป็นความโชคดีของจังหวัดสกลนครที่เป็นพื้นที่ที่ปลูกต้นครามเป็นจำนวนมากเนื่องด้วยมีอากาศที่เหมาะสมอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 25 องศา ถึง 30 องศา สามารถปลูกครามได้ตลอดทั้งปี เพราะจังหวัดสกลนครเป็นจังหวัดที่ไม่ร้อนเกินไปและฝนไม่ตกมากจนเกินไปจนทำให้ต้นครามตาย ต้นครามมีการเจริญเติบโตอย่างงอกงามและให้คุณภาพที่ดีเมล็ดสีที่สวยงามเมื่อนำมาก่อหม้อคราม คนในจังหวัดจึงนิยมปลูกต้นครามเพื่อใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามในจังหวัดสกลนคร เพราะถือเป็นครามที่มีคุณภาพดี ...”

(ปราชญ์ นิยมคำ การสื่อสารส่วนบุคคล วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2566)

ปัจจัยในด้านพื้นที่หรือแหล่งที่มาของวัตถุดิบ เป็นปัจจัยที่หลายพื้นที่มองข้าม เนื่องจากเวลาในการใช้งานหรือนำต้นครามมาเข้าสู่กระบวนการผลิตใช้ต้นครามเป็นจำนวนมาก คนส่วนใหญ่หรือผู้ประกอบการบางพื้นที่จึงมองข้ามความสำคัญของแหล่งที่มาหรือแหล่งพื้นที่เพาะปลูกของต้นคราม นอกจากจังหวัดสกลนครมีความโชคดีในด้านภูมิอากาศที่เป็นอากาศที่มีความเหมาะสมกับการปลูกต้นครามแล้วความสำคัญของค่า pH ความเป็นกรดด่าง และความอุดมสมบูรณ์ของพื้นดินก็มีส่วนเป็นอย่างมากที่ทำให้ต้นครามมีคุณภาพที่ดีและสามารถนำไปสู่กระบวนการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แหล่งพื้นที่ประเทศจีน มณฑลกุ้ยโจว

แหล่งพื้นที่ประเทศจีน มณฑลกุ้ยโจว เป็นพื้นที่ผลิตครามที่มากที่สุดในประเทศจีน เนื่องด้วยในแถบนี้มีสภาพอากาศอุณหภูมิที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของต้นครามหรือพืชที่ให้ลักษณะสีครามเป็นอย่างดี สามารถคำนวณช่วงเวลาในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวพืชที่ให้สีครามได้อย่างเหมาะสม เมื่อมาจากแหล่งพื้นที่วัตถุดิบที่ดีแล้ว ตัวพืชที่ให้สีครามหรือต้นครามจะมีคุณภาพที่ดี สีที่เข้มชัด และให้ปริมาณสีที่มาก จึงมีความสำคัญในเรื่องของแหล่งพื้นที่เพาะปลูก

ซึ่งแหล่งเพาะปลูกที่ดีที่สุดอยู่ที่มณฑลกุ้ยโจว (Guizhou) ตั้งอยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของ สาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นมณฑลเขตชั้นในที่ไม่มีทางออกทะเล อยู่ที่ราบสูงหยุนกุย (Yungui) อยู่ในเขตร้อนชื้นร้อนชื้นสภาพอากาศจึงอบอุ่นและชุ่มชื้น อุณหภูมิตลอดปีโดยเฉลี่ยประมาณ 15 องศาเซลเซียส ในช่วงฤดูหนาวอากาศจึงไม่หนาวจัด ประมาณ 3-6 องศาเซลเซียส และฤดูร้อน อากาศไม่อบอ้าว ประมาณ 22-25 องศาเซลเซียส อีกทั้งตั้งอยู่บนส่วนตะวันออกของที่ราบสูงหยุน กุย มีลักษณะภูมิประเทศเต็มไปด้วยภูเขา โดยทางตะวันตกและตอนกลางเป็นที่สูง มีประชากรชน กลุ่มน้อยหรือชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตในการทำเกษตร ด้วยสภาพอากาศที่เหมาะสมทำให้ต้นคราม เติบโตได้ดีในแถบบริเวณนี้ เป็นที่ราบสูงล้อมรอบไปด้วยภูเขาทำให้ดินมีทรัพยากรที่ทำให้ต้นคราม เติบโตอย่างอุดมสมบูรณ์มีใบที่ใหญ่ ให้สีที่เข้มข้นชัดเจน มีช่วงเวลาเพาะปลูกแน่นอนสามารถ วางแผนในการเก็บเกี่ยวและก่อบหม้อเพื่อย้อมครามได้อย่างตรงเวลาผู้ประกอบการทั้ง 3 แห่งที่ให้ ข้อมูลจึงมีความคิดเห็นที่ตรงกัน

“... แหล่งที่เพาะปลูกต้นครามมีความสำคัญต่อกระบวนการผลิตเนื่อง ด้วยประเทศจีนเป็นประเทศที่มีภูมิประเทศที่หลากหลายจึงทำให้มีพืชเฉพาะถิ่นค่อนข้างมาก เช่นเดียวกับต้นคราม เป็นพืชที่ขึ้นในแถบมณฑลกุ้ยโจวเป็นส่วนมากและเป็นพืชประจำถิ่น อีกทั้งมี คุณภาพที่ดีที่สุดถ้าเทียบกับแหล่งพื้นที่อื่นๆ ทำให้ชนกลุ่มน้อยในแถบนี้เลือกปลูกต้นครามเป็น จำนวนมากเพื่อใช้ประกอบการทำเครื่องนุ่งห่ม ถ้าเป็นแหล่งผลิตอื่นอาจจะไม่สามารถนำมาใช้ได้ เนื่องด้วยสีที่มีความแตกต่างกัน ...”

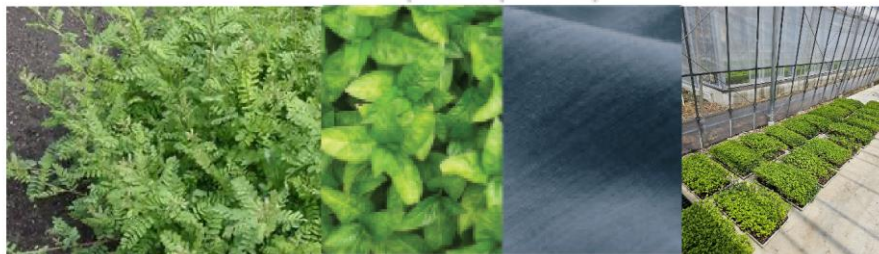
(หลงกวงเม่ย การสื่อสารส่วนบุคคล วันที่ 8 กรกฎาคม 2566)

แหล่งพื้นที่ประเทศญี่ปุ่น จังหวัดโทคุชิม่า

จากแหล่งข้อมูลทั้ง 3 แห่ง กล่าวว่า จังหวัดโทคุชิม่า เป็นจังหวัดหนึ่งในประเทศ ญี่ปุ่นมีขนาดปานกลางอยู่ในภูมิภาคชิโกกุของประเทศญี่ปุ่น เป็นจังหวัดที่ติดกับทะเลเป็น ส่วนมากจะเต็มไปด้วยภูเขาและป่าไม้สภาพอากาศนั้นแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ทางตอนเหนือ ของจังหวัดมีฝนตกเล็กน้อย ทางตอนใต้กลับมีฝนตกเป็นปริมาณมาก อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีอยู่ที่ ประมาณ 12-16 องศาเซลเซียส ซึ่งเป็นอากาศที่ถือว่าอบอุ่นกว่าจังหวัดอื่นๆ ที่มีพื้นที่ชายทะเล จำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางแถบอำเภอเมืองโทคุชิมะ เหมาะสำหรับ ขั้นตอนการเพาะปลูก และเก็บเกี่ยวในทุกฤดูกาล เพราะมีอากาศอบอุ่นตลอดทั้งปีถ้าเทียบกับอากาศทั้งประเทศ เนื่อง ด้วยเหตุนี้ทำให้แหล่งพื้นที่ที่เพาะปลูกต้นครามจึงมีผลต่อคุณภาพของตัวต้นครามเป็นอย่างมาก

ลักษณะพื้นที่ทางตอนใต้ของประเทศญี่ปุ่นมีอากาศอบอุ่นตลอดเกือบทั้งปีถ้าเทียบกับทั่วทั้งประเทศ ทำให้มีอากาศที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของพืชชนิดนี้เนื่องด้วยพืชชนิดนี้เป็นพืชที่เติบโตได้ดีในลักษณะของสภาพอากาศร้อนชื้น สถานที่ในการเพาะปลูกจึงไม่สามารถทำให้ต้นครามเจริญเติบโตได้หรือถ้าเจริญเติบโตได้จะทำให้เกิดอาการตายหมายความว่าต้นจะสามารถเจริญเติบโตได้ในระยะหนึ่งเมื่อมีอุณหภูมิที่ลดลงอากาศที่หนาวจัดจะทำให้ต้นครามแข็งตัวหรืออ่อนนุ่มจนตายลงไปในที่สุด ทำให้สถานที่หรือแหล่งที่มาของวัตถุดิบจึงมีความสำคัญและเป็นหนึ่งในกระบวนการขั้นต้นของการเตรียมผลิตนํ้าย้อมคราม โดยตรงกับคำผู้ให้สัมภาษณ์ คว้าตะ आयุมิ กล่าวว่... แหล่งในการเพาะปลูกต้นครามมีความสำคัญมาก ถ้าเป็นครามที่มาจากจังหวัดจิกะสี จะอ่อนกว่ามาก และเป็นครามที่นำมาผลิตค่อนข้างยาก แหล่งผลิตจึงมีความสำคัญมันจะทำให้วัตถุดิบที่นำไปก่อนหม้อครามมีคุณภาพที่ดีและให้สีที่ชัดเจน โทคุชิมามีแสงแดด อากาศ และดินที่เหมาะสมจึงทำให้เป็นแหล่งผลิตต้นครามที่ดีที่สุดในประเทศ ...”

กล่าวได้ว่าจากทั้ง 3 แหล่งและ 3 ประเทศ ให้ความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ แหล่งผลิตมีความสำคัญต่อกระบวนการการผลิตเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยถ้าแหล่งผลิตที่ไม่เหมาะสมจะทำให้คุณภาพของต้นครามไม่ได้คุณภาพที่ดี จำเป็นจะต้องอยู่ในสภาพพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการปลูกต้นคราม ทั้งสภาพอากาศที่มีความจำเป็นจะต้องใช้อุณหภูมิ โดยเฉลี่ย 20-30 องศาเซลเซียส มีสภาพอากาศร้อนชื้น มีแสงแดดจัด ต้นครามจึงจะเจริญงอกงามเป็นอย่างดี อีกสาเหตุหนึ่ง อุณหภูมิของดินและสารอาหารต้องมีความเหมาะสมไม่เป็นกรดหรือด่างมากเกินไป มีความอุดมสมบูรณ์ของหน้าดินและมีแร่ธาตุที่เหมาะสม จึงจะทำให้ต้นครามเจริญเติบโตได้ดีและมีประสิทธิภาพพร้อมนำไปใช้งานและจะทำให้ต้นครามมีขนาดใบที่ใหญ่ให้สีที่คมชัดเข้ม สามารถใช้ได้ตั้งแต่ ใบ ลำต้น ตลอดจนถึงราก ถ้ามีแหล่งพื้นที่ที่เหมาะสมดังที่กล่าวมา จะทำให้การก่อนหม้อคราม หรือนำต้นครามไปแปรรูปเป็นเนื้อคราม ทำให้ยังมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพราะถ้ามาจากแหล่งพื้นที่ที่ไม่มีความอุดมสมบูรณ์ มีอุณหภูมิที่ไม่เหมาะสมกับการปลูกคราม จะทำให้ครามให้สีที่น้อยไม่คมชัดหรือแม้กระทั่งอากาศที่เย็นจนเกินไปจะทำให้ต้นครามตาย หรือมีลักษณะแข็งหรือเฉาตายไปในที่สุด จึงจะไม่สามารถนำมาผลิต หรือก่อนหม้อครามเป็นเนื้อครามได้

ประเทศไทย**ประเทศจีน****ประเทศญี่ปุ่น**

ภาพประกอบ 15 ลักษณะต้นครามของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น

ทีมา วันศนิ กระจ่างยุทธ

4.1.2 ขั้นตอนกระบวนการผลิต**4.1.2.1 ขั้นตอนการเตรียมวัสดุอุปกรณ์****4.1.2.2 ขั้นตอนการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ของประเทศไทย**

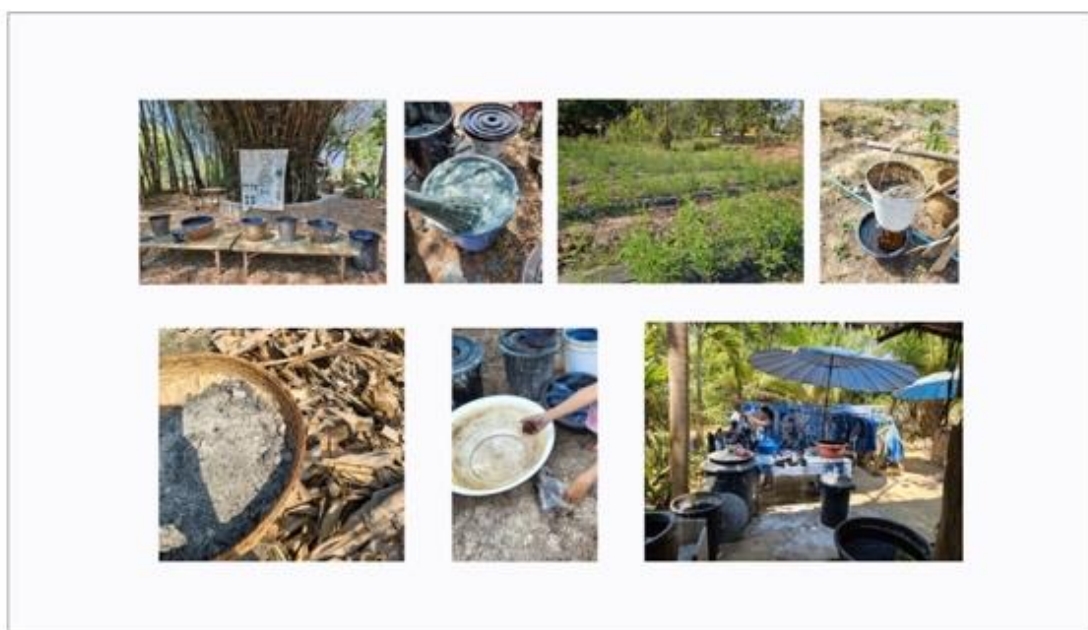
ประเทศไทยให้ความสำคัญในเรื่องของวัสดุอุปกรณ์ในระดับค่อนข้างมาก เนื่องด้วยจะเป็นขั้นตอนในการเตรียมอำนวยความสะดวกให้แก่การก่อก้อนครามได้เป็นอย่างดี ถ้ามีวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมจะทำให้ขั้นตอนในการทำจะสะดวกมากยิ่งขึ้น และลดข้อผิดพลาดในการทำ ในขั้นตอนนี้ถึงแม้ในบางพื้นที่จะกล่าวหาว่าวัสดุอุปกรณ์มีผลต่อการก่อก้อนครามหรือความคมชัดของสีคราม แต่โดยส่วนใหญ่พบว่า การเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ไม่มีผลต่อคุณภาพของการก่อก้อนคราม ในพื้นที่ประเทศไทยมีกระบวนการการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่ถูกแบ่งออกเป็น 7 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1.เตรียมภาชนะที่ใช้ผสมต้นคราม โดยมีลักษณะเป็นหม้อหรือถังเพื่อใช้รองรับบรรจุเนื้อคราม
- 2.เตรียมเครื่องมือสำหรับผสมไม่ว่าจะเป็นตะกร้อ ไม้พาย หรือไม้ที่มีลักษณะยาว ใช้สำหรับตีหรือกวนเนื้อครามให้เข้ากัน
- 3.เตรียมต้นครามสดสูง 4-6 ฟุต อายุ 3-4 เดือน ตัดเป็นท่อน
- 4.เตรียมน้ำต่างจากพืชหรือน้ำขี้เถ้าจากพืชตามแต่ละพื้นที่หรือตามสูตร

5.เตรียมกรดหรือน้ำกรดจากผลไม้ชนิดต่างๆ ตามสูตร เตรียมน้ำต่างหรือ
ซีเถ้าจากพืชตามสูตร

6.เตรียมสถานที่ให้เป็นที่โล่งอากาศถ่ายเทได้สะดวก

7.เตรียมฝาเพื่อปิดภาชนะของหม้อคราม

ภาพประกอบ 16 ขั้นตอนการเตรียมวัสดุและอุปกรณ์

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

4.1.2.3 ขั้นตอนการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ของประเทศจีน

จากผู้ประกอบการทั้ง 3 แห่ง ในแหล่งพื้นที่ในการวิจัยให้ความคิดเห็นตรงกันว่า
ขั้นตอนในการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ของประเทศจีนเพื่อใช้ในการก่อหม้อครามหรือผลิตตัวเนื้อคราม
นั้น เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการ ซึ่งทำให้เกิดความสะดวกรบายและลดระยะเวลาในการทำงาน
ไม่ได้มีขั้นตอนที่ซับซ้อนเพียงแค่ว่าคัดเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่ถนัดมือตามแต่ละบุคคลที่ต้องการใช้เพียง
เท่านั้น การเตรียมวัสดุอุปกรณ์จึงขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่ามีความถนัดอย่างไร แต่ส่วนมากก็จะ
จำแนกตามขั้นตอนและการเตรียมอุปกรณ์ ดังนี้

1.เตรียมภาชนะที่ใช้ผสมต้นครามมีลักษณะเป็นหม้อหรือถังเพื่อใช้รองรับ
บรรจุเนื้อคราม ส่วนใหญ่จะทำจากไม้เนื้อหนา

2.มีดที่คม กรรไกร และไม้ที่ลักษณะเป็นกระบองสั้นๆ

3.เตรียมเครื่องมือสำหรับการผสม ไม้พาย หรือไม้ที่มีลักษณะยาว ใช้สำหรับ
ตีหรือกวนเนื้อครามให้เข้ากัน

4.เตรียมต้นครามสดสูง 4-6 ฟุต อายุ 3-4 เดือน ตัดเป็นท่อน

5.หม้อหนึ่ง เพื่อให้ต้นครามสลดเร็วขึ้น

6.เตรียมน้ำต่างจากพืชหรือน้ำขี้เถ้าจากพืชตามแต่ละพื้นที่ หรือตามสูตร
เหล่านี้ที่ได้จากการหมักข้าว

7.เตรียมกรดหรือน้ำกรดจากผลไม้ชนิดต่างๆ ตามสูตร

8.เตรียมฝาเพื่อปิดภาชนะของหม้อคราม

9.เตรียมสถานที่ให้เป็นที่โล่งอากาศถ่ายเทได้สะดวก

4.1.2.4 ขั้นตอนการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ของประเทศญี่ปุ่น

ในขั้นตอนนี้ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เนื่องด้วยสภาพอากาศ
มีผลต่อการก่อกำหม้อคราม จึงทำให้ต้องคำนึงถึงขั้นตอนในการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะสมเป็น
อย่างแรก ถึงแม้อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 15-25 องศาเซลเซียส ของแหล่งพื้นที่จะเป็นอุณหภูมิที่
เหมาะสมแก่การปลูกต้นครามแต่ด้วยสภาพภูมิประเทศเป็นลักษณะแบบเกาะ มีลมแรง และมี
ฤดูกาล 4 ฤดูกาลอย่างชัดเจน จึงทำให้ต้องมีขั้นตอนในการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะสมและ
ช่วยในการทำให้อุณหภูมิคงที่ที่เหมาะสมกับกระบวนการผลิตเนื้อคราม ในกระบวนการผลิตเนื้อ
ครามจำเป็นจะต้องใช้อุณหภูมิ ประมาณ 25-30 องศาเซลเซียส จึงจะเป็นอุณหภูมิที่เหมาะสมกับ
การผลิตเนื้อครามหรือการปลูกต้นคราม การควบคุมอุณหภูมิจึงมีผลกับอุปกรณ์ที่นำมาใช้ โดยมี
ขั้นตอนในการเตรียมดังนี้

1.เตรียมภาชนะที่ใช้ผสมต้นคราม โดยมีลักษณะเป็นหม้อหรือถังเพื่อใช้
รองรับบรรจุเนื้อคราม ส่วนใหญ่จะทำจากไม้เนื้อหนา ลักษณะเป็นปากกว้างก้นลึกเพื่อใช้ฝังดิน
และเพื่อควบคุมอุณหภูมิ ปัจจุบันเป็นหม้อควบคุมอุณหภูมิไฟฟ้า

2.พื้นที่ที่ใช้เก็บต้นครามที่นำมาทำเป็นลักษณะแห้ง

3.เตรียมต้นครามสดสูง 4-6 ฟุต ตัดเป็นท่อนที่เก็บเกี่ยวในเดือน 7

4.ไม้พื้นที่ใช้เผาเพื่อใช้คุมอุณหภูมิห้อง

5.ห้องเก็บครามแห้ง (สุซูโมะ)

- 6.เตรียมปูนขาวที่ทำจากเปลือกหอย
- 7.เหล้าที่ได้จากการหมักข้าว
- 8.เปลือกข้าวสาลี
- 9.เตรียมฝาเพื่อปิดภาชนะของหม้อคราม
- 10.เตรียมสถานที่ให้เป็นที่โล่งอากาศถ่ายเทได้สะดวก
- 11.นาฬิกาจับเวลา

กล่าวได้ว่าวัสดุอุปกรณ์ในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันออกไปโดยแต่ละประเทศจะให้ความสำคัญ ตามแต่ละบริบทในการใช้ ประเทศไทยมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันกับประเทศจีนที่ให้ความสำคัญเห็นว่า วัสดุอุปกรณ์หรือขั้นตอนการเตรียมวัสดุอุปกรณ์เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ทำให้สามารถลดขั้นตอนและอำนวยความสะดวกในกระบวนการขั้นตอนการผลิตได้เป็นอย่างดี เมื่อมีอุปกรณ์ที่ดีจะส่งผลให้มีความสะดวกสบายและคล่องตัวในการใช้สอยหรือสะดวกสบายในกระบวนการผลิต ในส่วนของประเทศญี่ปุ่นในขั้นตอนการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ประเทศญี่ปุ่นค่อนข้างให้ความสำคัญมาเป็นอันดับแรก เนื่องด้วยสภาพอากาศที่แปรปรวนทำให้อากาศมีอากาศหนาวและลมแรง รวมไปถึงอุณหภูมิมีผลต่อคุณภาพของเม็ดสี ในกระบวนการผลิตจึงทำให้ขั้นตอนการเตรียมวัสดุอุปกรณ์สามารถคุมอุณหภูมิหรือรักษาความเป็นกรดต่าง โดยทำมาจากวัสดุที่ทำให้ ความสมดุลของน้ำครามคงที่ จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ในขั้นตอนการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ของประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญดังที่คุณยามากูจิ นาโอมิ กล่าวว่"... ในประเทศญี่ปุ่นมีสภาพอากาศค่อนข้างแปรปรวน ถึงแม้จะมีสภาพอากาศที่เหมาะสมแก่การผลิตคราม แต่สิ่งที่ต้องช่วยนั่นก็คือวัสดุอุปกรณ์ เมื่อเรามีการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการผลิต จะสามารถควบคุมอุณหภูมิของการผลิตเนื้อครามได้เป็นอย่างดี จะทำให้คุณภาพของเนื้อครามยิ่งดีขึ้น ..." โดยกลับกันประเทศไทยและจีน เป็นเพียงแค่กระบวนการ เตรียมความพร้อม ในการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามเพียงเท่านั้นโดยสอดคล้องกับหรั่งล่า หว่าน "... วัสดุอุปกรณ์เป็นเพียงเครื่องมือ ในการอำนวยความสะดวกให้กับผู้ผลิตเท่านั้น ไม่มีผลต่อคุณภาพของเนื้อครามหรือสีที่เกิดขึ้น ขั้นตอนการคัดเลือกวัสดุ หรือขั้นตอนการเตรียมวัสดุส่วนมากก็จะตามความถนัดของผู้ผลิต ..."

4.1.3 ขั้นตอนการหมักสีหรือการก่หม้อคราม

4.1.3.1 ขั้นตอนการหมักสีหรือการก่หม้อครามในประเทศไทย

ในประเทศไทยการหมักสีหรือการก่หม้อครามเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของประเทศ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในแถบจังหวัดสกลนคร โดยแฝงไปด้วยภูมิปัญญา วาทกรรม

ความหมาย และพิธีกรรมต่างๆ ไว้ในกระบวนการการหมักสี ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการก่อกหม้อครามเป็นอย่างมาก จนมีคำพูดที่เรียกว่า “ครามมีชีวิต” เนื่องด้วยการก่อกหม้อครามมีกระบวนการที่หลายขั้นตอน ซับซ้อน และต้องใช้ความพิถีพิถันเอาใจใส่ เพื่อให้หม้อครามนั้นอยู่รอดหรือขึ้นสีได้ตามต้องการ เนื่องด้วยกระบวนการทำให้ครามขึ้นสีต้องใช้ความแม่นยำของสูตร อุณหภูมิของร่างกาย อุณหภูมิของสิ่งแวดล้อม ค่ากรดต่าง อาหารที่ใช้ และวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้ จึงทำให้กระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่ละเอียดอ่อน ถ้าดูแลการก่อกหม้อครามได้ไม่ดี หรือมีบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป เช่น สภาพอากาศอุณหภูมิหรือค่า pH ที่เปลี่ยนแปลงไป จะทำให้ครามตายและไม่ขึ้นหม้อ จะไม่สามารถนำมาย้อมสีได้ จนมีคำกล่าวที่ว่า “ครามมันมีผีสิง” มันรู้มันเอาตัวรอด ในบางพื้นที่อาจจะมีประเพณีในการไหว้หม้อคราม และข้อห้ามต่างๆ ที่เป็นกุศโลบาย เพื่อป้องกันไม่ให้ครามเสียหายเป็นภูมิปัญญาของชุมชนที่เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการหมักสี โดยกระบวนการหมักสีหรือการก่อกหม้อครามของประเทศไทย ถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท 3 สูตร คือ 1) การก่อกหม้อคราม สูตรจากภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีดั้งเดิม 2) การก่อกหม้อคราม สูตรที่มีการพัฒนาแล้วจากสถาบันทางการศึกษาที่มีการศึกษาในด้านการผสมสูตรคราม สูตรที่ใช้เป็นส่วนประกอบในการก่อกหม้อครามที่ใช้ในพื้นที่กลุ่มตัวอย่างจังหวัดสกลนคร พบว่าส่วนมากในแต่ละพื้นที่ในกลุ่มตัวอย่างของประเทศไทยใช้สูตรที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในประเทศไทยอยู่ 3 สูตร สลับกันไปตามสภาพอากาศหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ วิธีเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการทำน้ำย้อมครามหรือก่อกหม้อคราม แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การเตรียมสีคราม การก่อกหม้อนิต หรือหม้อคราม

ในแต่ละท้องที่หรือแต่ละสูตรจะแบ่งวัตถุดิบออกเป็น 3 ชนิด คือ เนื้อคราม ชี้เถ้า และปูนขาว เนื้อครามที่ได้จากการบ่มคราม ปูนขาวอาจจะได้จากเปลือกหอยหรือหาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไป ทั้ง 2 มีคุณสมบัติที่ไม่แตกต่างกัน น้ำชี้เถ้าของไม้ชนิดต่างๆ จะให้ความเค็มที่มีความแตกต่างกัน เพราะฉะนั้นในแต่ละพื้นที่จะมีการใช้วัสดุที่นำมาใช้ทำน้ำต่างแตกต่างกันออกไป ส่วนมากน้ำต่างหรือน้ำชี้เถ้าจะทำให้มีสีน้ำเงินจางหรือเข้ม หรือความเงางามที่แตกต่างกัน นอกจากนี้การใช้น้ำชี้เถ้าจากพืชต่างๆ มีอย่างหลากหลาย เช่น ใบมะละกอหรือต้นมะละกอ ก้านกล้วย เหง้ากล้วย เปลือกจากผลไม้ เปลือกของผลนุ่น ใบมะขาม ต้นเพกา หรือใบจามจุรี และในบางพื้นที่ยังทำน้ำชี้เถ้าหรือน้ำต่างมาจากก้านมะพร้าวหรือกาบมะพร้าวเป็นต้น

2. การเตรียมน้ำขี้เถ้า

เป็นปัจจัยที่สำคัญ เนื่องด้วยน้ำขี้เถ้าในแต่ละพื้นที่ใช้วัสดุอย่างหลากหลาย แม้ในกระทั่งประเทศไทย ในจังหวัดสกลนคร แต่ละพื้นที่ก็ใช้วัสดุที่มีความแตกต่างกันออกไป ความสำคัญของน้ำขี้เถ้าจะทำให้มีสีน้ำตาลที่สดและสวยงาม อีกทั้งยังมีความเงางามอย่างเฉพาะตัว การเตรียมน้ำขี้เถ้าเริ่มจากการเจาะรูของภาชนะ รองด้วยปุ๋ยฝ้าย ไยมะพร้าว หรือวัสดุที่ใช้กรอง ทำให้หนาแน่น แล้วจึงเติมน้ำให้ท่วมพอดีกับขี้เถ้า จึงค่อยกรองเอาน้ำขี้เถ้าออกไปใช้ สำหรับผู้ที่ทำน้ำขี้เถ้าหรือทำการก่อกำหนดครามจนชำนาญ จะใช้การขีมน้ำขี้เถ้าเป็นจำนวนเล็กน้อย และที่ปลายดินเพื่อทดสอบรสชาติความเค็มซึ่งจะมีสีน้ำตาลเข้ม สัดส่วนของวัตถุดิบสำหรับการก่อกำหนดครามของแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันออกไปเนื่องจากวัตถุดิบอื่นที่เป็นตัวแปร

สูตรที่นำมาใช้ในปัจจุบัน ถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท 3 สูตร ด้วยกันดังนี้ ประเภทที่ 1) สูตรจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่ปรับสูตรในแต่ละพื้นที่ โดยใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ตามแต่ความถนัด หรือการส่งภูมิปัญญา ตามแต่ละท้องถิ่นหรือหมู่บ้าน ไม่ถูกจัดเก็บเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นการสอนรุ่นต่อรุ่น ประเภทที่ 2) เป็นสูตรที่เกิดจากการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมมาปรับปรุง และพัฒนาโดยกลุ่มนักวิจัยในพื้นที่จนกลายเป็นสูตรมาตรฐานที่ให้บุคคลทั่วไปใช้และเข้าใจได้ง่าย

สูตรที่ 1

- 1.เตรียมน้ำขี้เถ้า 3 ลิตร สูตรที่ได้รับการพัฒนา
- 2.น้ำขาวข้าว 2 ลิตร น้ำขาวข้าว หมายถึง น้ำแช่ข้าวเหนียวหรือน้ำขาวข้าวสารก่อนนำไปนึ่งหรือหุง แยกน้ำออกจากข้าวพักไว้ จนเกิดตะกอนหรือส่วนที่เป็นส่วนชั้นๆ หรือหมักไว้ให้มีรสเปรี้ยว เป็นสิ่งที่ใช้ในการเร่งการเกิดสี
- 3.น้ำครามที่ตีเตรียมไว้แล้ว จำนวน 3 ลิตร
- 4.ปูนขาว 300 กรัม

วิธีการทำ นำส่วนผสมทั้งหมดกวนให้เข้ากันโดยใช้เวลา 30-40 นาที ตีจนเกิดฟองขึ้นตั้งยอดแสดงว่าได้สีครามที่พร้อมนำไปใช้ย้อมแล้ว

สูตรที่ 2

- 1.เตรียมน้ำสะอาด 2 ชั้น หรือปริมาณ 2 ลิตร
- 2.น้ำขี้เถ้าจำนวน 2 ถ้วย หรือประมาณ 0.5 ลิตร โดยขี้เถ้าที่นำมาใช้แล้วแต่พื้นที่

3.เนื้อครามที่หมักเรียบร้อยแล้วจำนวน 2-3 ถ้วย ประมาณ 300

มิลลิลิตร

4.ปูนขาว 100 กรัม

สูตรนี้ใช้ระยะเวลา 3-4 สัปดาห์ เป็นสูตรที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน ใช้ระยะเวลาหมักและการดูแล ค่อนข้างมาก ในระยะเวลาที่หมักจะต้องเติมน้ำขึ้น้เก่าและปูนขาวลงไปทิ้งไว้อีกราว 6-8 ชม. จึงจะใช้ได้และสามารถย้อมได้เพียงวันละ 2-3 ครั้งเท่านั้น

สูตรที่ 3

1.เตรียมเนื้อคราม 1 ชัน

2.น้ำขึ้น้เก่า 1 ชัน

3.ปูนขาว เติมจนกว่าน้ำจะเป็นสีน้ำเงิน

4.มะขามเปียก 1 กำมือ หรือเท่าไข่ต้ม

ระยะเวลาในการผสมหรือการก่หม้อครามในสูตรนี้จะใช้ระยะเวลาประมาณ 15 วัน ผสมกันจนเกิดฟองและเต็มวัตถุติดอื่นๆ ลงไป เช่น น้ำขึ้น้เก่าสัดส่วน 1 ต่อ 1 เติมน้ำปูนขาวลงไปสัดส่วน 1 ต่อ 1 จนเกิดเป็นสีน้ำเงินเข้ม หลังจากนั้น 8 ชั่วโมงถึงจะนำมาใช้ย้อมได้ ทั้ง 3 สูตรข้างต้นที่กล่าวมา เป็นสูตรที่ได้รับการยอมรับ จากกลุ่มผู้ประกอบการและกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามทั่วไปในเขตพื้นที่จังหวัดสกลนครที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายยอมรับว่าเป็นสูตรที่ส่วนมากจะนำมาผลิตน้ำย้อมครามได้เป็นอย่างดีให้ผลลัพธ์ออกมาคงที่ไม่เสียหรือไม่สามารถนำผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามได้จากที่ให้สัมภาษณ์ หรือว่า ร้าน กล่าววว่า"... ความสำคัญของการก่หม้อคราม ขึ้นอยู่กับวัตถุดิบที่จะนำมาย้อมจะเป็นตัวกำหนดในการก่หม้อครามหรือสูตรครามเนื่องด้วยวัสดุจะดูดซับสีได้ดีแตกต่างกับการก่หม้อครามหรือสูตรครามหรือความเข้มข้น จะแปรเปลี่ยนไปตามวัสดุที่นำมาย้อม ..."โดยสรออดคล้อง กับณฐมน เฝ่าวงศ์ษา "... การก่หม้อครามในประเทศไทยเป็นขั้นตอนที่ละเอียดอ่อนแฝงไปด้วยภูมิปัญญาและความเชื่อ อาจเนื่องด้วยขั้นตอนมีความละเอียดอ่อนและความเป็นวิทยาศาสตร์มากกว่าด้วยเรื่องของค่ากรดต่างจึงทำให้ในขั้นตอนนี้ต้องใส่ใจเป็นอย่างมาก ..."

4.1.3.2 ขั้นตอนการหมักสีหรือการก่หม้อครามในประเทศจีน

ขั้นตอนการหมักสีและการก่หม้อครามในประเทศจีน การหมักสีในประเทศจีนเป็นภูมิปัญญาของชาติพันธุ์ทางตอนใต้ของประเทศจีน ในมณฑลยูนนาน กุ้ยโจว และกว่างสี ซึ่งเป็นเขตปกครองพิเศษของประเทศจีน ส่วนมากจะเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ในการดำรงชีวิต และผลิตข้าวของเครื่องใช้จากครามหรือเครื่องเงิน อาจกล่าว

ได้ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต้นกำเนิดของชาติพันธุ์ชาย ขอบของประเทศไทย มีวิถีชีวิตและการดำรงชีวิตที่คล้ายคลึงกันนั้นคือการปลูกคราม การทอผ้า และการย้อมผ้าครามโดยสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ พิมพ์อมร โปร่งมณี “... ความสำคัญของกระบวนการย้อมครามเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาติพันธุ์ในทางตอนใต้ของจีน สูตรที่ใช้เป็นสูตรที่ได้รับการสืบทอดมาอย่างยาวนาน ส่วนใหญ่ทุกพื้นที่ที่มีสูตรที่ไม่แตกต่างกัน แต่สิ่งที่ทำให้กระบวนการผลิตหรือการก่อกหม้อครามต่างจากที่อื่นคือเรามีขั้นตอนการลือกสี ...” ในกลุ่มชาติพันธุ์กระบวนการก่อกหม้อครามเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลามากกว่า 1,000 ปี โดยเป็นพื้นฐานของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาติพันธุ์ในแถบนั้น เนื่องด้วยการก่อกหม้อครามเป็นกระบวนการเพื่อเข้าสู่กระบวนการย้อมคราม เพื่อนำเครื่องนุ่งห่มมาย้อมเพื่อปกปิดร่างกาย คุณสมบัติของครามหรือการก่อกหม้อคราม ทำให้มีความสะดวกสบายในการใช้สอยเสื้อผ้า เนื่องด้วยครามเป็นสมุนไพรที่สามารถป้องกันแสงแดด และมีกลิ่นอ่อนๆช่วยไล่แมลงได้เป็นอย่างดี การก่อกหม้อครามจึงเป็นกระบวนการต้น ที่ทำให้ชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ของจีนในทางตอนใต้เลือกที่จะผลิต ในประเพณีความเชื่อของประเทศจีนนั้นส่วนใหญ่ไม่ได้มาจากการย้อมครามแต่มาจากลวดลายสีเป็นส่วนใหญ่ กระบวนการก่อกหม้อครามจึงเป็นกระบวนการต้น ในการผสมสัดส่วนของน้ำย้อมเพียงเท่านั้น ในพื้นที่ของมณฑลกุ้ยโจว หมู่บ้านต้นเงินหวานต้า ที่เป็นหมู่บ้านรวมหลากหลายชาติพันธุ์เข้าไว้ด้วยกันและมีกระบวนการก่อกหม้อครามและทำผ้าย้อมครามเป็นหลัก กลับพบว่าสูตรการผสมหรือการก่อกหม้อครามเป็นสูตรดั้งเดิมจากคำกล่าวคนในท้องที่ “เนื่องจากชนเผ่าเหมียวและชนเผ่าอื่นๆ อาศัยอยู่ในละแวกใกล้กันจึงเกิดการติดต่อไปมาหาสู่กัน ตลอดจนการถ่ายทอดกันทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา จึงทำให้วิธีการย้อมผ้าอาจไม่ได้มีเทคนิค

อะไรที่แตกต่างกันมากนัก มีสูตรที่เหมือนกันไม่ได้แตกต่างกัน จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพียงสูตรเดียวเท่านั้น ยังไม่มีการพัฒนาสูตรให้เป็นกลางหรือสากล ยังคงใช้วัตถุดิบหลักเท่าที่หาได้ หรือวัตถุดิบทดแทนในแต่ละพื้นที่ที่มีอาจจะแตกต่างกันเล็กน้อยตามถิ่นที่อยู่หรือตามความสะดวก

สูตรของประเทศจีนจากภูมิปัญญา

นำพืชที่ให้สีคราม กิ่งไม้ขนาด 2-3 นิ้ว นำดอกไม้ที่บานในเดือน 7 นำใบของต้นครามมาใส่ในภาชนะที่จะใช้หมักหรือก่อกหม้อคราม นำเปลือกของไม้ไผ่ที่หั่นแฉกเตรียมผสมไว้ หลังจากนั้นเอาน้ำหมักครามผสมน้ำขี้เถ้าลงไปผสมให้เข้ากัน

- 1.เตรียมเนื้อครามหรือดินครามสับละเอียด 1 ชั้น
- 2.น้ำขี้เถ้า 1 ชั้น น้ำดินต่างครึ่งชั้น

3. เหล้าข้าวสาลี

4. ไช้ไก่

สูตรการฝังสี

1. แบ่งเปียกจากมันสำปะหลัง

2. นำเปลือกของไม้ไผ่คั่วให้สีแดง

4.1.3.3 ขั้นตอนการหมักสีหรือการก่อกหม้อครามในประเทศญี่ปุ่น

กระบวนการหรือขั้นตอนการหมักสีหรือที่เรียกว่าการก่อกหม้อครามของประเทศญี่ปุ่น เป็นขั้นตอนที่ละเอียดอ่อนพิถีพิถัน แสดงออกถึงภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในกระบวนการ แฝงไปด้วยภูมิปัญญาในเรื่องของการถนอมวัตถุดิบ การรู้จักอุณหภูมิ และการนำวัสดุอุปกรณ์ใกล้ตัวมาใช้ในกระบวนการหมักสี ในขั้นตอนนี้ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยสภาพอากาศที่เป็นสภาพอากาศแบบเกาะ มีอากาศหนาวเย็น ลมแรง และมีความชื้น อีกทั้งมีความแห้งค่อนข้างสูง กระบวนการการหมักสีจึงมีความสำคัญมาก มีขั้นตอนที่ซับซ้อนและละเอียด จึงต้องมีบุคคลที่มีความรู้คอยเฝ้าและติดตามผลอยู่ตลอดเวลา โดยขั้นตอนของการหมักสีในประเทศญี่ปุ่นจะเริ่มหมักในช่วงเดือน 11 จนถึงเดือน 12 หรือประมาณเดือน 1 ซึ่งในช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาของฤดูหนาว จึงต้องทำให้ต้นครามมีกระบวนการที่แห้ง การหมักสีของประเทศญี่ปุ่นมีความแตกต่างอย่างชัดเจนต่างจากในประเทศไทยและจีน โดยขั้นตอนแรกจะนำวัตถุดิบหรือต้นครามมาตากให้แห้งและอบในอุณหภูมิที่สูง โดยเป็นห้องควบคุมอุณหภูมิ เพื่อให้ครามมีลักษณะแห้งเหมือนกับปุ๋ยหรือก้อนดิน จึงสามารถนำมา ก่อกหม้อครามได้ ในขั้นตอนนี้แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและความเชื่อเป็นอย่างมากจนมีคำพูดท้องถิ่นที่ว่า “ครามแห้งหรือสุकुโมะ เป็นครามที่ดีที่สุด เป็นครามที่มีคุณภาพสูง” ขั้นตอนแรกจะเป็นการอบแห้งให้ตัวต้นครามมีลักษณะแห้งเป็นก้อนคล้ายปุ๋ย หลังจากนั้นอาจจะเติมปูนขาว แปะง้ำน้ำตาล ชี้เถ้า หรือสาเก ลงไปตามสูตรในแต่ละพื้นที่ และควบคุมอุณหภูมิให้อยู่ประมาณไม่เกิน 30 องศา เพื่อให้จุลินทรีย์เติบโต อาจจะใช้เวลาหมักประมาณ 1 สัปดาห์ ในขั้นตอนนี้เนื่องด้วยการทำให้ครามมีลักษณะแห้งเป็นก้อนเหมือนปุ๋ย รุยฟู โอโตะกล่าวว่า “... ความสำคัญของการก่อกหม้อครามในประเทศญี่ปุ่น วัตถุดิบที่เรียกว่า สุकुโมะ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด จุดเด่นของประเทศญี่ปุ่นนั่นก็คือการใช้ครามที่มีลักษณะเป็นครามแห้งเพื่อนำมาผสมก่อกหม้อคราม จะทำให้มีสีสันทึบสวยงามและเข้มข้น ...” จะทำให้สีที่เกิดขึ้นมีความเข้มข้นสูงเมื่อนำไปผสมตามสูตรจะทำให้ได้ครามที่มีความสวยงามและสีเข้มข้นอย่างตามต้องการ การควบคุมหม้อครามให้คงที่ รดน้ำพลิกกลับ ให้อาหาร ทำให้อุ่นต้องใช้เวลาและความพยายามในการเลี้ยงดูสิ่งมีชีวิต การย้อมคราม

เป็นเรื่องยากที่จะรักษาค่า pH ของของเหลวที่ทำไว้ให้คงที่เพื่อไม่ให้กลายเป็นกรด โดยประเทศญี่ปุ่นแบ่งสูตรการก่อกหม้อคราม หรือการผสมสีออกเป็น 2 สูตรด้วยกัน คือ

- 1) สูตรที่มาจากภูมิปัญญาดั้งเดิม มีการควบคุมอุณหภูมิ โดยใช้ห้องควบคุมอุณหภูมิโดยการก่อกไฟ
- 2) สูตรที่มาจากภูมิปัญญาดั้งเดิม แต่มีการปรับเปลี่ยนโดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาเพิ่มความสะอาดสบายมากขึ้นใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยสามารถควบคุมอุณหภูมิได้ตลอดเวลาแต่โดยพื้นฐาน สูตรหรือวัตถุดิบที่นำมาก่อกหม้อคราม มีความเหมือนกันทั้ง 2 สูตร

จะแตกต่างกันออกไปในเรื่องของอุณหภูมิ การก่อกหม้อครามของประเทศญี่ปุ่น มีขั้นตอนที่พิถีพิถัน รายละเอียดค่อนข้างมาก มีเรื่องอุณหภูมิเข้ามาเกี่ยวข้อง รวมไปถึงกระบวนการที่ทำให้เป็นกรดและต่าง จึงเกิดความสมบูรณ์ในการก่อกหม้อคราม” และวัสดุอุปกรณ์ก็เป็นตัวแปรที่สำคัญในการทำให้หม้อครามสมบูรณ์

สูตรที่ 1

- 1.สุคุโมะ 1 ส่วน
- 2.แป้งน้ำตาล 1 ส่วน
- 3.ซีเถ้า 1 ส่วน
- 4.ที่ฝังอยู่ในดินและควบคุมอุณหภูมิให้อยู่ที่ไม่เกิน 30 องศา

สูตรที่ 2

- 1.สุคุโมะ 1 ส่วน
- 2.สาเกเหล้าที่หมักจากข้าว 1 ส่วน
- 3.เปลือกข้าวสาลี 1 ส่วน
- 4.น้ำโถปูนขาวจากเปลือกหอย 1 ส่วน
- 5.หม้อไฟฟ้าควบคุมอุณหภูมิให้อยู่ที่ไม่เกิน 30 องศา

สุคูโม่ะ เปลือกข้าวสาเลี้น้ำตาล ครามอบแห้ง ห้อยสำหรับทำปุ่นขาว ชีเก๋า

หม้อครามฝังดิน หม้อครามที่ควบคุมอุณหภูมิ

ภาพประกอบ 17 วัตถุประสงค์การก่อหม้อครามประเทศญี่ปุ่น

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

ตารางแสดงความสำคัญกระบวนการผลิต					
ประเทศ	แหล่งผลิต	ขั้นตอนการผลิต เตรียมอุปกรณ์ และวัตถุดิบ	การก่อกหม้อ คราม	อุณหภูมิ	ระยะเวลา
ไทย	○	○	○	✕	△
จีน	○	△	△	△	△
ญี่ปุ่น	○	○	○	○	○

*หมายเหตุ: ○ มีความสำคัญมาก △ มีความสำคัญ ✕ ไม่ให้ความสำคัญ

กล่าวได้ว่าขั้นตอนการก่อกหม้อครามหรือการผสมสีครามในประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น ถือเป็นภูมิปัญญาที่ตกทอดสืบกันมามีกระบวนการขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน มีบางประการที่มีข้อแตกต่างกันตามวัสดุของพื้นที่หรืออุณหภูมิ สิ่งที่ทำให้เห็นและสะท้อนถึงภูมิปัญญาของการก่อกหม้อครามคือ การรับรู้ถึงอุณหภูมิและค่า pH ความเป็นกรดและด่าง ที่ต้องเกิดขึ้นในกระบวนการการก่อกหม้อคราม ในขั้นตอนนี้ทั้ง 3 ประเทศให้ความสำคัญและเป็นภูมิปัญญาที่ก่อเกิดขึ้นมา ในขั้นตอนของกระบวนการการก่อกหม้อครามในบางพื้นที่ การก่อกหม้อครามถือเป็นภูมิปัญญาและประเพณีที่สำคัญ มีความเชื่อ และความศรัทธา ในบางประการที่ก่อเกิดขึ้นในการก่อกหม้อครามเป็นกระบวนการที่สำคัญมากที่สุด เนื่องด้วยถ้ากระบวนการก่อกหม้อครามหรือผสมสีครามไม่สำเร็จจะไม่สามารถนำวัตถุดิบ เส้นด้าย เส้นไหม เส้นฝ้าย หรือผ้าชนิดต่างๆ ย้อมติดได้เลย การก่อกหม้อครามเป็นกระบวนการย้อมเย็นในรูปแบบเดียวของการย้อมสีธรรมชาติ จึงมีขั้นตอนและความละเอียด ความพิถีพิถัน ในการผลิตหรือการก่อกหม้อคราม โดยความแตกต่างของทั้ง 3 ประเทศมีกระบวนการที่มีส่วนที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันที่สามารถจำแนกได้อย่างชัดเจน จากตารางด้านบนจะเห็นได้ว่าประเทศไทยให้ความสำคัญกับแหล่งผลิต ขั้นตอนการเตรียมอุปกรณ์และวัตถุดิบ การก่อกหม้อคราม และระยะเวลา ในส่วนของเรื่องอุณหภูมิประเทศ

ไทยไม่ได้ให้ความสำคัญมากเท่ากับประเทศจีนและญี่ปุ่น อาจเนื่องด้วยประเทศไทยเป็นประเทศที่มีอุณหภูมิค่อนข้างคงที่และเหมาะสมกับการผลิตผลิตภัณฑ์อ้อมคราม และในส่วนของประเทศจีนจากตารางพบว่าการผลิตหรือกระบวนการการผลิตของประเทศจีนให้ความสำคัญมากที่สุดคือแหล่งการผลิต ส่วนขั้นตอนการเตรียมอุปกรณ์และวัตถุดิบ การก่อก่อหม้ออ้อมคราม อุณหภูมิ รวมไปถึงระยะเวลา ประเทศจีนให้ความสำคัญแต่ไม่ได้ให้ความสำคัญไปกว่าแหล่งผลิต อาจเนื่องด้วยเมื่อมีวัตถุดิบ มาจากแหล่งผลิตที่ดีแล้ว ในกระบวนการขั้นตอนการผลิตอื่นๆ จึงให้ความสำคัญลดน้อยลง เนื่องมาจากมีวัตถุดิบที่ดีแล้ว รวมไปถึงในแถบการผลิตมีอุณหภูมิที่เหมาะสมในการอ้อมคราม จึงอาจไม่ได้เป็นปัญหาและไม่ได้ให้ความสำคัญมากเท่ากับประเทศไทยหรือญี่ปุ่น ส่วนประเทศญี่ปุ่นจากตารางพบว่าให้ความสำคัญกับกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นแหล่งผลิต ขั้นตอนเตรียมการผลิต การเตรียมอุปกรณ์การผลิต หรือการก่อก่อหม้ออ้อมคราม อุณหภูมิ และระยะเวลา เนื่องด้วยประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีปัจจัยทางด้านสภาพอากาศอุณหภูมิมากที่สุดใน 3 ประเทศ เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีความหนาวเย็น จึงต้องมีการกำหนดระยะเวลาในทุกช่วงอย่างชัดเจน ประเทศญี่ปุ่นจึงให้ความสำคัญกับแหล่งการผลิต เนื่องด้วยแหล่งผลิตที่มีอุณหภูมิที่เหมาะสมมีแร่ธาตุที่สมบูรณ์จะทำให้เกิดผลผลิตและนำไปผลิตเป็น เนื้อครามได้อย่างมีประสิทธิภาพ สูตรการก่อก่อหม้ออ้อมครามก็มีผลและเป็นปัจจัยที่ทำให้คุณภาพของสีมีความแปรผัน จึงมีความพิถีพิถันในทุกกระบวนการรวมไปถึงการกำหนดระยะเวลาในการแช่ผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจน เพื่อเป็นการควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์นั้นให้มีสีที่ชัดเจนและสามารถผลิตซ้ำได้ทุกขั้นตอน

4.1.4 ระยะเวลา

ด้านระยะเวลาเป็นหนึ่งในข้อกำหนดของกระบวนการการผลิตในทั้ง 3 ประเทศ ไทย จีน และญี่ปุ่น ระยะเวลาเป็นข้อกำหนดหลักในหลายประเด็น ไม่ว่าจะเป็นประเด็นของการเพาะปลูกและแหล่งพื้นที่ หรือจะเป็นในประเด็นของกระบวนการการผลิต ระยะเวลาเป็นสิ่งสำคัญและเป็นข้อกำหนดหลักในการก่อก่อหม้ออ้อมคราม ระยะเวลาเปลี่ยนไปตามข้อกำหนดของแต่ละประเทศ แต่จะถูกแบ่งออกเป็นระยะเวลา 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1) ช่วงระยะเวลาที่สามารถผลิตได้ รูปแบบที่ 2) ระยะเวลาในการหมักสีหรือก่อก่อหม้ออ้อมคราม รูปแบบที่ 3) ระยะเวลาในการย้อมหรือการแช่ผลิตภัณฑ์เส้นไหมหรือเส้นด้ายเพื่อให้ได้สีตามต้องการ ระยะเวลาจึงเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการการผลิตเป็นอย่างมาก ซึ่งในแต่ละประเทศมีข้อแตกต่างกันออกไปในด้านของระยะเวลาการให้ความสำคัญในระยะเวลาแต่ละรูปแบบก็แตกต่างกันในแต่ละประเทศ

4.1.4.1 ด้านระยะเวลาในประเทศไทย

ด้านระยะเวลาในประเทศไทย จากการสัมภาษณ์และการวิเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 แหล่ง ได้กล่าวว่า ระยะเวลาเป็นสิ่งสำคัญ โดยแบ่งความสำคัญออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1) ช่วงระยะเวลาที่สามารถผลิตได้ 2) ระยะเวลาในการหมักสีหรือการก่อกหม้อคราม 3) ระยะเวลาการย้อมหรือการแช่ผลิตภัณฑ์ลงในน้ำย้อม

รูปแบบที่ 1) ช่วงระยะเวลาที่สามารถผลิตได้

ในประเทศไทยสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามได้ตลอดทั้งปี โดยไม่กำหนดช่วงระยะเวลาหรือเดือน ในการผลิต เนื่องด้วยสภาพอากาศ สิ่งแวดล้อม และความอุดมสมบูรณ์ของดินที่เหมาะสมและเอื้ออำนวย จึงทำให้ระยะเวลาในการผลิตเป็นไปตามต้องการ ไม่มีช่วงฤดูกาลที่หยุดในการผลิต สามารถผลิตต้นครามได้ตลอดทั้งปีเป็นการปลูกหมุนเวียนและทำให้มีกำลังผลิตที่มาก ปัจจัยนี้ถือว่าเป็นข้อดีที่ทำให้ผลิตภัณฑ์ย้อมครามสามารถผลิตได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงสภาวะสภาพอากาศที่เข้ามาเป็นปัจจัยทำให้หยุดการผลิต สามารถทำตามผู้สั่งผลิตได้โดยตรงเป้าหมาย ข้อกำหนดนี้จึงเป็นข้อได้เปรียบจากทั้ง 2 ประเทศ ทำให้เป็นแหล่งผลิตที่ไม่มีช่วงหยุดและการผลิตสดใหม่อยู่เสมอ กลายเป็นแหล่งผลิตใหญ่เมื่ออีก 2 ประเทศต้องมีการหยุดลงเพราะสภาพอากาศและระยะเวลาที่ไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการผลิตได้

รูปแบบที่ 2) ระยะเวลาในการหมักสีหรือการก่อกหม้อคราม

จากการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยด้านระยะเวลาในการก่อกหม้อครามเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งในกระบวนการผลิตซึ่งจะขึ้นอยู่กับสูตรแต่ละสูตร วัสดุอุปกรณ์ในแต่ละชนิดทำให้ระยะเวลามีความแปรเปลี่ยนไปตามสภาพของสูตรหรือวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้ สูตรในประเทศถูกแบ่งเป็นสูตรจากภูมิปัญญาดั้งเดิม และสูตรจากการพัฒนาสูตรจากสถาบันการศึกษา เนื่องด้วยระบบการหมักหรือกระบวนการออกซิไดซ์ของสีในแต่ละสูตรรวมไปถึงการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่แตกต่างกัน ทำให้มีการคำนวณระยะเวลาในการหมักในแต่ละช่วงแตกต่างกันออกไป คุณภาพของสีและความสดใหม่เงางามจึงขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการก่อกหม้อครามหรือหมักสี ในขั้นตอนนี้ส่วนมากทั้ง 2 สูตร จะใช้เวลาในการหมักหรือการก่อกหม้อครามประมาณ 3-4 สัปดาห์

รูปแบบที่ 3) ระยะเวลาในการย้อมหรือการแช่ผลิตภัณฑ์ลงในน้ำย้อม

จากผลการลงพื้นที่ในจังหวัดสกลนครทั้ง 3 แห่ง การใช้ระยะเวลาในการย้อมแบ่งออกไปตามความถนัดหรือความชอบของผู้ผลิตว่าต้องการปริมาณสีเข้มหรืออ่อนแค่ไหน จึงไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าระยะเวลาในการจุ่มผลิตภัณฑ์ลงไปในน้ำย้อมหรือ

ความชอบของตนเอง ในส่วนนี้เป็นระยะเวลาที่ควบคุมได้ยากที่สุดอาจเรียกได้ว่า เป็นเทคนิคลับ เฉพาะส่วนบุคคลจากการสัมภาษณ์เป็นไปในทิศทางเดียวกันว่าไม่สามารถกำหนดเวลาได้อย่างแน่ชัด แต่ระยะเวลามีผลต่อความเข้มข้นของสีโดยปราชญ์ นิยมคำกล่าวว่... เรื่องระยะเวลาเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ขอแบ่งเป็นระยะเวลาของการเพาะปลูก แหล่งการผลิต และระยะเวลาของการก่อกำหนดคราม รวมไปถึงการแช่หรือการย้อมละกัน มันถูกแบ่งในแต่ละช่วงอย่างชัดเจน ให้มีความสำคัญในแต่ละช่วงอาจจะแตกต่างกันในแต่ละเทคนิคของแต่ละบ้าน...” จาก 2 แหล่งใน 3 แหล่งที่เป็นพื้นที่ในการศึกษาที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับระยะเวลาของการนำเอาขึ้นมาพักให้โดนอากาศมากกว่าระยะเวลาในการแช่สี เป็นไปได้ว่าอากาศมีผลต่อระยะเวลาเช่นเดียวกันกับระยะเวลาในการแช่สีหรือย้อมสีโดยสอดคล้องกับ ญฐมน เฝางศษษาที่กล่าวว่ “... ระยะเวลาเป็นปัจจัยที่คนอาจจะละเลยหรือลืมนึกถึงแต่จริงๆ ก็เป็นจุดหนึ่งในกระบวนการที่ต้องให้ความสำคัญประเทศไทยให้ความสำคัญในด้านเวลามากน้อยแค่ไหนคิดว่าแล้วแต่บุคคลแต่ส่วนมากจะแบ่งเป็น 3 ระยะ 1) ระยะช่วงเริ่มผลิต 2) ระยะเวลาการก่อกำหนดคราม และ 3) ระยะเวลาของการแช่หรือย้อมผลิตภัณฑ์ ...” จะเห็นได้ว่าระยะเวลามีความสำคัญและถูกแบ่งออกเป็น 3 ช่วง

4.1.4.2 ด้านระยะเวลาในประเทศจีน

ด้านระยะเวลาในประเทศจีนจากการวิเคราะห์และลงพื้นที่พบว่าในด้านระยะเวลาเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ ในด้านประเทศจีนแบ่งระยะเวลาเป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1) ระยะเวลาในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว 2) ระยะเวลาที่ใช้ในการก่อกำหนดครามและการผลิตเนื้อคราม 3) ระยะเวลาในการย้อมและระยะเวลาในการโดนอากาศขณะย้อม

รูปแบบ 1) ระยะเวลาในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว

ด้วยสภาพภูมิอากาศและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นดินในประเทศจีน ระยะเวลาในช่วงเพาะปลูกต้องมีอุณหภูมิที่เหมาะสม อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 15 องศาเซลเซียส อุณหภูมิกำลังไม่หนาวจัดประมาณ 3-6 องศาเซลเซียส และฤดูร้อนอากาศไม่อบอ้าวประมาณ 22-25 องศาเซลเซียส เริ่มผลิตเดือนกรกฎาคม มีระยะเวลาเพียงแค่สามเดือนในการผลิตจึงมีความจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการเพาะปลูก การเก็บเกี่ยวก็เช่นเดียวกันจะสามารถเก็บเกี่ยวได้ใน 1 ปี และมีเพียงช่วงเดียวเท่านั้น จึงต้องให้ความสำคัญในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว และต้องมีผลผลิตที่ดี จึงสามารถนำมาใช้เพื่อผลิตผลิตภัณฑ์ได้ ระยะเวลาในด้านการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวในประเทศจีนจึงเข้ามามีผลในกระบวนการการผลิต

รูปแบบ 2) ระยะเวลาที่ใช้ในการก่อหม้อครามและการผลิตเนื้อคราม

หลังจากระยะเวลาในการเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยวจะเป็นระยะเวลาที่ใช้ในการก่อหม้อคราม ในขั้นตอนนี้ของประเทศจีนใช้ระยะเวลาประมาณ 1 สัปดาห์หลังจากการเก็บเกี่ยว เป็นช่วงเวลาเตรียมกระบวนการก่อหม้อคราม ช่วงนี้จัดได้ว่าเป็นช่วงเวลาพักผ่อนเตรียมอุปกรณ์ในการก่อหม้อครามหรือผลิตเนื้อคราม ในระยะเวลานี้เป็นช่วงระยะเวลาที่เรียกได้ว่าค่อนข้างเร็วที่สุดในทุกกระบวนการอาจจะใช้เวลาเพียง 1-2 สัปดาห์ในการก่อหม้อครามเพียงเท่านั้น ระยะเวลาในการก่อหม้อครามหรือการหมักไม่มีผลต่อคุณภาพสี จะเป็นช่วงระยะเวลาในการรอคอยเพื่อให้ถึงฤดูการย้อมผ้านั่นเอง ถ้าเปรียบเทียบกระบวนการนี้กับประเทศอื่นระยะเวลาในการก่อหม้อครามเป็นช่วงเวลาที่สั้นที่สุดจาก 3 ประเทศ

รูปแบบ 3) ระยะเวลาในการย้อม

ในด้านระยะเวลาในการย้อมหรือการแช่ผลิตภัณฑ์ลงในสีคราม ในประเทศจีนให้ความสำคัญไปใน 2 ส่วนคือ การแช่ผลิตภัณฑ์และการปล่อยให้อากาศทำปฏิกิริยากับอากาศทำให้เกิดสี ในประเทศจีนให้ความสำคัญไปในทิศทางของการปล่อยให้อากาศทำปฏิกิริยากับอากาศมากกว่า ระยะเวลาในการแช่ผลิตภัณฑ์ มีเวลาในการพักที่ชัดเจนในการแช่ผลิตภัณฑ์ 1 ครั้ง เวลาตามแต่ผู้ผลิตเป็นผู้กำหนด แต่เวลาในการปล่อยให้อากาศทำปฏิกิริยานั้นต่อหนึ่งครั้งประมาณ 3-5 นาที เมื่อสังเกตผ้ามีการเปลี่ยนสีจึงแช่ผลิตภัณฑ์ลงไปในตัวน้ำย้อมใหม่อีกครั้ง จะพบว่า 1) ในส่วนแรกของระยะเวลาที่แช่ผลิตภัณฑ์ ประเทศจีนจะให้ความสำคัญกับจำนวนครั้งที่แช่ผลิตภัณฑ์มากกว่าเวลา ใช้ประมาณ 5-10 ครั้งต่อ 1 ครั้งของการย้อม 2) ในส่วนที่สองในเรื่องของการปล่อยให้อากาศทำปฏิกิริยากับอากาศ ในประเทศจีนจะปล่อยให้ต่อครั้งประมาณ 3-5 นาทีต่อหนึ่งครั้งซึ่งโดยประมาณของการย้อมหนึ่งครั้งคือ 5-10 ครั้งในการปล่อยให้อากาศทำปฏิกิริยากับตัวผลิตภัณฑ์

“... เราให้ความสำคัญในด้านระยะเวลาแบ่งออกเป็น 3 ช่วง 1) ผลิตเก็บเกี่ยวเพาะปลูก 2) ระยะเวลาของการเตรียมย้อมหรือเรียกว่าการก่อหม้อครามเพราะถือเป็นการพักต่อการเก็บเกี่ยว 3) ระยะเวลาในการย้อมในหมู่บ้านหรือชนเผ่าใกล้เคียง ส่วนใหญ่จะใช้กระบวนการเดียวกัน ให้ความสำคัญไปในทิศทางของจำนวนครั้งที่แช่และเวลาของการให้อากาศโดนผลิตภัณฑ์ ...”

(พาน ฉิน สัมภาษณ์ วันที่ 9 กรกฎาคม 2566)

4.1.4.3 ด้านระยะเวลาในประเทศญี่ปุ่น

ด้านระยะเวลาในประเทศญี่ปุ่น อย่างที่รู้กันดีว่าประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญด้านเวลาเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นฤดูกาล เวลาในการทำงาน หรือระยะเวลาในช่วงวัน ซึ่งมีผลต่อการผลิตทั้งสิ้น เรียกได้ว่าระยะเวลาในกระบวนการผลิตมีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยคุณคุวาตะ आयุมิกกล่าววว่า“.... การให้ความสำคัญในด้านระยะเวลา ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญเป็นอย่างแรก โดยลำดับแรกคือระยะเวลาในการเก็บเกี่ยวและเพาะปลูก อาจจะด้วยมีฤดูกาลเข้ามาเป็นตัวกำหนด ลำดับที่สองคือ ระยะเวลาของการก่อกอหม้อครามเพื่อให้ได้สีที่มีคุณภาพ ระยะเวลาที่จะต้องควบคุมอุณหภูมิเป็นอย่างมาก ระยะเวลาสุดท้ายคือระยะเวลาของการควบคุมคุณภาพของเจดสี นั่นคือการแช่ผลิตภัณฑ์ลงในเนื้อคราม...” โดยในด้านระยะเวลาในประเทศญี่ปุ่นถูกจำแนกรูปแบบออกเป็น 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1) รูปแบบของระยะเวลาในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวเพื่อทำเป็นครามแห้งหรือการผลิตสุคุโมะ รูปแบบที่ 2) ระยะเวลาที่ใช้ในการก่อกอหม้อครามและการผลิตเนื้อคราม รูปแบบที่ 3) ระยะเวลาในการย้อม ทั้ง 3 รูปแบบเป็นส่วนสำคัญมากในการผลิต

รูปแบบที่ 1) ระยะเวลาในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวเพื่อทำเป็นครามแห้งหรือการผลิตสุคุโมะ (ใบครามแห้ง)

ประเทศญี่ปุ่นมีช่วงเวลาในการผลิต เพาะปลูก และเก็บเกี่ยวอย่างชัดเจน อาจเนื่องด้วยถูกกำหนดโดยสภาพอากาศและฤดูกาล ทำให้ค่านึงถึงระยะเวลาในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวเพื่อนำไปผลิตครามแห้งหรือสุคุโมะ มีช่วงเวลาในการเพาะปลูกโดยจะเริ่มเพาะปลูกในเดือนที่ 3 มีการเตรียมหน้าดินและเมล็ดเพื่อเตรียมต้นอ่อน เดือนที่ 4 เพาะต้นอ่อนในเรือนเพาะปลูกหรือเรือนกระจก เนื่องด้วยยังมีอากาศที่เย็นและลมแรงค่อนข้างมากถึงแม้จะเข้าสู่ฤดูใบไม้ผลิแล้ว เดือนที่ 5 เป็นเดือนที่ผู้คนเริ่มนำต้นอ่อนออกจากเรือนกระจกและลงดินที่มีการเตรียมไว้ก่อนหน้านี้ ถ้าพูดถึงดินในช่วงฤดูกาลของเดือนที่ 5 เป็นช่วงเวลาที่สดชื่นที่สุดของปี ไม้ร้อน ไม้หนาว และลมไม่แรงมาก แร่ธาตุในดินเป็นช่วงเวลาที่อุดมสมบูรณ์มากที่สุด จึงเป็นช่วงเวลาที่นำต้นอ่อนลงดิน เดือนที่ 6 และเดือนที่ 7 เป็นช่วงเวลาที่ปล่อยให้ต้นครามเติบโตและซึมซับแร่ธาตุในพื้นที่ หลังจากนั้นในกลางเดือนที่ 7 เป็นช่วงเวลาที่ต้นครามเติบโตเต็มที่และเข้าสู่ฤดูร้อนอย่างเต็มรูปแบบ จึงเป็นช่วงเวลาที่เหมาะกับการเก็บเกี่ยวมากที่สุดเลยไปจนถึงปลายเดือนที่ 8 โดยเดือนที่ 8 เป็นเดือนที่แดดแรงจัดและมีอากาศที่แห้งจึงเป็นเดือนที่เหมาะสมแก่การตากต้นครามหรือใบครามที่เก็บเกี่ยวมาได้ให้แห้งสนิท เป็นขั้นตอนในการตรวจเช็คคุณภาพของขนาดใบปริมาณ รวมไปถึงความสะอาดของใบและต้น ที่จะนำไปตากแห้งและเข้าสู่กระบวนการการผลิต

เนื้อครีมแห้งหรือที่เรียกว่า สุกุโมะ (เนื้อครีมแห้ง) ในเดือนที่ 9 ระยะเวลานี้เป็นช่วงที่เรียกว่าเป็นขั้นตอนหรือระยะเวลาของการพักตัวครีมหรือให้ครีมนั้นนอนพัก เพื่อให้หน้าทุกๆ 5 วัน เพื่อเป็นการบ่มให้ตัวครีมที่แห้งอุ้มน้ำและปล่อยให้แห้งอีกครั้ง จะทำให้ตัวครีมเกิดสีที่เข้มขึ้นขึ้น เดือนที่ 10 เป็นช่วงเวลาเก็บเมล็ดครีมเพื่อนำไปเพาะปลูกต่อไปในถัดไป เดือนที่ 11 นำสุकुโมะที่ได้เข้าสู่ห้องที่มีความร้อนเพื่อเร่งดูดความชื้นในตัวสุकुโมะออก ใช้เวลาอย่างน้อย 12-22 ครั้ง ห้องมีอุณหภูมิ 30-40 องศา เพื่อไล่ความชื้นออกให้หมด เดือนที่ 12 เป็นเดือนที่สุकुโมะเตรียมพร้อมสำหรับการก่อหม้อครีม

ภาพประกอบ 18 แสดงระยะเวลาในการเพาะปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว

ที่มา AWA-AI CAIENDER

รูปแบบที่ 2) ระยะเวลาที่ใช้ในการก่อหม้อครีมและการผลิตเนื้อครีม

ระยะเวลาที่ใช้ในการก่อหม้อครีมและการผลิตเนื้อครีมเกิดขึ้นในช่วงเดือนที่ 12 ของทุกปี เป็นช่วงเวลาที่สุकुโมะสำเร็จ “ครีมแห้งหรือสุकुโมะเป็นครีมที่ดีที่สุด เป็นครีมที่มีคุณภาพสูง” เป็นความเชื่อ และภูมิปัญญาของประเทศญี่ปุ่น มีลักษณะแห้งเป็นก้อนคล้ายปุย หลังจากนั้นอาจจะเติมปูนขาว แปะน้ำตาล ชี้เก่า หรือสาเก ลงไปตามสูตร ในแต่ละพื้นที่ ระยะเวลาที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ระยะเวลาในการควบคุมอุณหภูมิโดยจะควบคุมอุณหภูมิให้อยู่

ประมาณไม่เกิน 30 องศา เพื่อให้จุลินทรีย์เติบโต ค่า pH ที่เหมาะสมจะอยู่ที่ประมาณในระยะเวลา 1 สัปดาห์ เนื่องด้วยการทำให้ครามมีการเปลี่ยนจากครามมีลักษณะแห้งเป็นก้อนเหมือนปุ๋ยให้เป็นน้ำย้อม จะทำให้สีที่เกิดขึ้นมีความเข้มข้นสูงเมื่อนำไปผสมตามสูตร จะทำให้ได้ครามที่มีความสวยงามและสีเข้มขึ้นตามต้องการ การควบคุมหม้อครามให้คงที่ขึ้นอยู่กับการทำงานให้อุ่นต้องใช้เวลาและความพยายามในการเลี้ยงดูสิ่งมีชีวิตและการรักษาค่า pH ของของเหลวที่ทำไว้ให้คงที่ เพื่อไม่ให้กลายเป็นกรด โดยประเทศญี่ปุ่นจะให้ความสำคัญในระยะเวลาที่เติมอาหารเป็นสิ่งสำคัญ เช่นเดียวกัน เพราะการก่อหม้อคราม 1 ครั้ง อาจจะต้องใช้ไป 6-8 เดือนรวมตลอดทั้งกระบวนการ จึงต้องให้ความสำคัญกับระยะเวลาอย่างชัดเจน

ภาพประกอบ 19 แสดงระยะเวลาก่อนหม้อครามและการคุมอุณหภูมิ

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

รูปแบบที่ 3) ระยะเวลาในการย้อมหรือการแช่ผลิตภัณฑ์

ระยะเวลาในการย้อมหรือการแช่ผลิตภัณฑ์ส่งผลต่อเฉดสีของครามในประเทศญี่ปุ่น ในทุกขั้นตอนจึงให้ความสำคัญในด้านระยะเวลาเป็นอย่างมาก ในทุกกระบวนการการย้อมและการแช่ผลิตภัณฑ์จะมีจำนวนเวลาชัดเจนในทุกครั้งของการย้อม เพราะทุกครั้งที่ย้อมลงในหม้อครามเฉดสีจะถูกกำหนดโดยเวลาในการแช่ และเวลาในการโดนอากาศ ทำให้ในขั้นตอนนี้

จึงต้องมีนาฬิกาจับเวลาอยู่ด้วยเสมอ ยามาคุจิ นาโอมิ กล่าวว่า“... ความสำคัญของระยะเวลาเป็นตัวกำหนดคุณภาพและสีส้มของผลิตภัณฑ์ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจำแนกระยะเวลาอย่างชัดเจน เนื่องด้วยระยะเวลาเป็นตัวควบคุมคุณภาพ ...” โดยเวลามาตรฐานอยู่ที่ 1 ครั้งต่อ 1 นาที นำขึ้นมาโดนอากาศ 3 นาที ถ้าต้องการเฉดสีที่เข้มขึ้น ในครั้งที่ 2 จะเพิ่มเวลาเป็น 2 นาที และเพิ่มจำนวนนาฬิกาตามเฉดสีที่ต้องการให้จำนวนครั้งและนาทีเพิ่มไปเรื่อยๆ ในระยะนี้มีการวางระยะเวลาอย่างเสถียร ทำให้เกิดเฉดสีอย่างชัดเจนและสามารถทำซ้ำได้คุณภาพสีเดิมทุกครั้ง ระยะเวลาที่สำคัญที่สุดคือระยะเวลาในการแช่ผลิตภัณฑ์ ในการย้อมจะต้องการให้ผลิตภัณฑ์นั้นมีเฉดสีแบบใดจึงขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการแช่ผลิตภัณฑ์ ทำให้อุปกรณ์ที่สำคัญที่สุดในระยะเวลานี้คือ นาฬิกาจับเวลา

ภาพประกอบ 20 การแสดงระยะเวลาในการแช่ผลิตภัณฑ์และแสดงระยะเวลาในการแช่ผลิตภัณฑ์
จำนวนครั้งและชนิดสีที่ได้

ที่มา วันสนิ กระจ่างยุทธ

ตาราง 1 แสดงความสำคัญช่วงเวลาในการผลิต

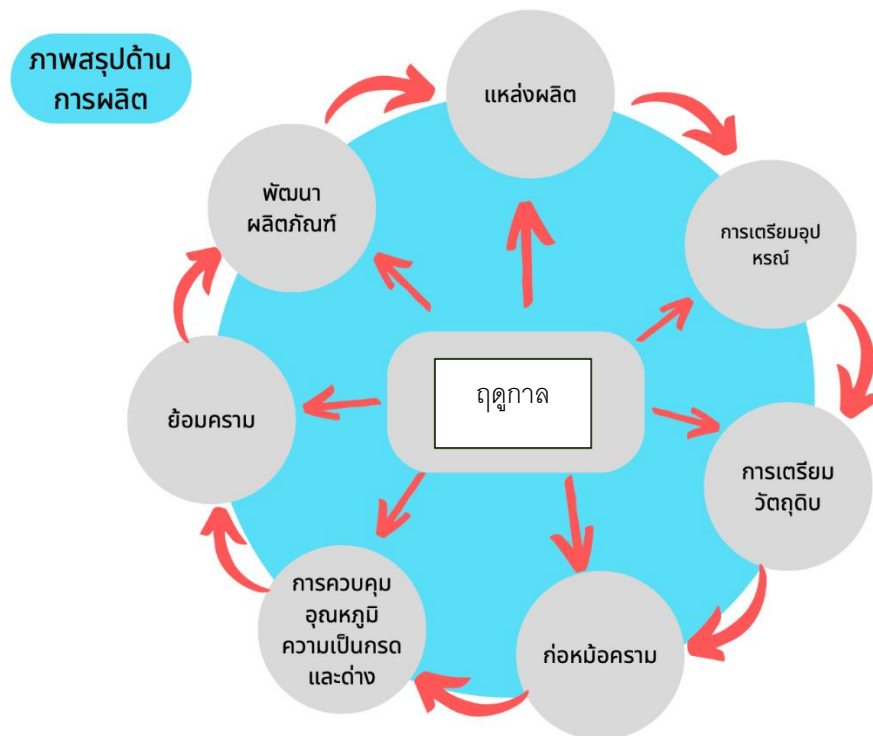
ตารางความสำคัญช่วงเวลาในการผลิต												
ประเทศ	เดือน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ไทย	←—————→											
จีน							←—————→					
ญี่ปุ่น						←—————→						←→

จากตารางเห็นได้ว่าประเทศไทยสามารถมีเพียงแค่ประเทศไทยประเทศเดียวที่สามารถผลิตผลิตภัณฑ์จากครามได้ตลอดทั้งปีโดยมีข้อได้เปรียบทางด้านสภาพสิ่งแวดล้อม อุณหภูมิอากาศที่มีความเหมาะสมในการผลิตตลอดทั้งปีทำเทียบกับประเทศจีนและญี่ปุ่นแล้วจะสามารถผลิตได้ตั้งแต่เดือน 6 เป็นต้นไปเนื่องด้วยเป็น ฤดูร้อนของประเทศญี่ปุ่นและจีนซึ่งจะมีอุณหภูมิที่เหมาะสมในการผลิตจะเห็นได้ว่าประเทศญี่ปุ่นและจีนมีช่วงเวลาในการผลิตที่จำกัดจึงทำให้ต้องมีการผลิตและแปรรูปเพื่อให้มีใช้ตลอดทั้งปีดังประเทศญี่ปุ่นที่จะนิยมผลิตเป็นครามเนื้อแห้งที่เรียกว่า “สุคุโมะ”

ตาราง 2 แสดงถึงความสำคัญของระยะเวลา

ตารางแสดงถึงความสำคัญของระยะเวลา			
ประเทศ	ช่วงเวลาที่สามารถผลิตได้	ระยะเวลาในการหมักสี ก่อนหมักคราม	ระยะเวลาในการแช่ผลิตภัณฑ์
ไทย	สามารถผลิตได้ตลอดปี เดือน 1-12	3-4 สัปดาห์	△
จีน	เริ่มผลิต เดือน 7-12	1 สัปดาห์	△
ญี่ปุ่น	เริ่มผลิต เดือน 8-12	6-8 เดือน	○

*หมายเหตุ: ○ มีความสำคัญมาก △ มีความสำคัญ ✕ ไม่ให้ความสำคัญ

ภาพประกอบ 21 สรุปกระบวนการผลิต

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

กล่าวได้ว่าในด้านระยะเวลาในการย้อมของทั้ง 3 ประเทศ ถูกแบ่งรูปแบบ ออกเป็น 3 รูปแบบคือ รูปแบบที่ 1) ช่วงระยะเวลาที่สามารถผลิตได้ 2) ระยะเวลาที่ใช้ในการก่อก่อนห่อหุ้มและการผลิตเนื้อครามรูปแบบที่ 3) ระยะเวลาในการย้อมหรือการแช่ผลิตภัณฑ์ลงในน้ำย้อม ในแต่ละประเทศมีการให้ความสำคัญในด้านระยะเวลาต่างกันออกไป มีความคล้ายคลึงในบางขั้นตอนและมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนในแต่ละขั้นตอน เนื่องด้วยการให้ความสำคัญในด้านระยะเวลาของแต่ละประเทศมีความสำคัญแตกต่างกันอาจเนื่องด้วยสภาพสิ่งแวดล้อม ความสะดวก อุณหภูมิ อุปกรณ์ หรือรวมไปถึงภูมิปัญญาที่สั่งสม และวัฒนธรรมพื้นถิ่น ที่ทำให้ความสำคัญทางด้านระยะเวลาต่างกัน ในประเทศไทยจะเห็นได้ชัดเจนว่าใน 3 รูปแบบที่มีการจำแนกเรื่องระยะเวลา รูปแบบที่ 2 ในด้านระยะเวลาในการหมักสีหรือการก่อก่อนห่อหุ้ม ประเทศไทยให้ความสำคัญมากที่สุด มีกระบวนการ พิธีกรรม หรือสูตรในการก่อก่อนห่อหุ้มอย่างชัดเจน ส่วนของประเทศจีนจากการสังเกตและวิเคราะห์ข้อมูลจะเห็นได้ว่า การจำแนกรูปแบบด้าน

ระยะเวลาให้ความสำคัญไปในรูปแบบที่ 3 ด้านระยะเวลาในการย้อมที่สำคัญในด้านนี้ ของประเทศจีนให้ความสำคัญไปในทิศทางด้านหลังจากการแช่ผลิตภัณฑ์ คือการให้อากาศโดนผลิตภัณฑ์เพื่อให้ทำปฏิกิริยากับตัวผลิตภัณฑ์ มีช่วงเวลาจำนวนครั้งอย่างชัดเจน และให้ความสำคัญกับการทำซ้ำเพื่อความชัดเจนของสีในผลิตภัณฑ์ และในส่วนของประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญในด้านระยะเวลามากที่สุดเรียกได้ว่าให้ความสำคัญในทุกๆ รูปแบบ มีการกำหนดช่วงเวลาอย่างชัดเจน มีการทำปฏิทินรายปีเพื่อความสะดวก ในด้านระยะเวลาอาจจะ มีผลมาจากภูมิประเทศและสภาพอากาศรวมไปถึงข้อจำกัดต่างๆ ใช้อุปกรณ์ในการจับเวลาอย่างชัดเจนทุกขั้นตอนโดยเฉพาะ รูปแบบที่ 3 ขั้นตอนระยะเวลาการแช่ผลิตภัณฑ์ ความแม่นยำของเฉดสีที่ต้องการ จึงมีระยะเวลากำหนดในการแช่ผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจนที่สุด จะเห็นได้ว่าในด้านระยะเวลาเป็นกระบวนการที่สำคัญกระบวนการหนึ่งของขั้นตอนการผลิต เป็นขั้นตอนที่ไม่สามารถละเลยได้และต้องให้ความสำคัญพิถีพิถันในช่วงกระบวนการนี้ ดังการสัมภาษณ์และคำบอกเล่าถึงความสำคัญในด้านระยะเวลาของแต่ละประเทศได้อย่างเด่นชัด

4.1.5 ภูมิปัญญาในการผลิต

ภูมิปัญญาในด้านการผลิตเกิดจากการที่ชาวบ้านหรือกลุ่มคนในพื้นที่นั้นๆ ได้รับรู้ และเรียนรู้จนเกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงการจำแนกความรู้ ที่เกี่ยวพันไปยังวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนหรือชาติพันธุ์ที่อยู่ในแถบนั้น รูปแบบการพัฒนาและความเข้าใจในภูมิปัญญาของการผลิต การย้อมความเป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นในอุตสาหกรรมภายในครัวเรือนหรือเรียกได้ว่าอุตสาหกรรมในรูปแบบชนบทและบริบทของชุมชน ฐานของภูมิปัญญาในการผลิตผ้าย้อมครามเป็นทุนทางวัฒนธรรมและหลักในการดำเนินชีวิต พิมพ์อมร นิยมคำกล่าวที่ "...การก่อหม้อครามหรือการผลิตคราม เป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของชาวสกลนคร ผู้หญิงทุกคนทุกบ้านในสมัยก่อนต้องทำเป็นสิ่งที่ถูกสอนและถ่ายทอดต่อกันมาของแต่ละบ้าน จนมีความเชื่อว่าเป็นผู้หญิงต้องก่อครามทอผ้าได้ถึงเป็นกุลสตรีที่ดี..." โดยสร้อยคล้องกับหวัง เหมยซิวที่กล่าวว่า "...การทำครามหรือผลิตครามเป็นความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ทางภาคใต้ของจีน เป็นความรู้ที่ผู้หญิงทุกคนต้องเรียนรู้เพราะเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้ที่จะครองเรือนและเป็นความรู้ที่ผู้หญิงทุกคนพึงจะมีเพื่อใช้ดูแลคนในครอบครัวจึงนับว่าเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญ..." โดยมนุษย์เข้าใจในธรรมชาติและเรียนรู้จากธรรมชาติ เพื่อพัฒนาและสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์จนกลายเป็นภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมา กระบวนการการผลิตผ้าย้อมครามเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในครัวเรือนเนื่องด้วยเป็นปัจจัย 4 ที่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ในการชีวิตของมนุษย์ จึงมีการ

เรียนรู้และเกิดภูมิปัญญาที่เด่นชัด คือ 1) ภูมิปัญญาในด้านความเข้าใจในเรื่องของความเป็นกรดและด่าง 2) ความเชื่อและประเพณีในกระบวนการก่อกหม้อคราม

(1.) ภูมิปัญญาด้านสารละลายกรดเบส (ต่าง)

กระบวนการการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามเป็นภูมิปัญญาในด้านการย้อมเย็นชนิดเดียวที่เกิดขึ้น มีปัจจัยหลากหลายแต่สิ่งที่ทำให้เป็นภูมิปัญญาที่เด่นชัดคือความเข้าใจในเรื่องกรดและด่าง ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทางกายภาพและก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาในด้านอื่น ๆ เกิดขึ้น เข้าใจและสามารถตั้งประโยชน์ได้อย่างสูงสุดไม่ว่าจะเป็นความรู้และภูมิปัญญา ในด้านการใช้ความเข้าใจในค่า pH ที่ เป็นความสมดุลของธรรมชาติและหลายๆ องค์ประกอบ นำแปลกที่ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นสิ่งที่กลุ่มคนมีความเข้าใจและสืบถอดภูมิปัญญามาตั้งแต่โบราณ

1.1) สารละลายกรด

คุณสมบัติประเภทของสารละลายกรด กรด คือ สารประกอบที่มีธาตุไฮโดรเจนเป็นองค์ประกอบ เมื่อละลายน้ำแล้วจะมีความสามารถในการแตกตัวทำให้ไฮโดรเจนไอออน (H^+) โดยมีค่าเฉลี่ย pH ต่ำกว่า 7 คุณสมบัติของกรดจะมีรสเปรี้ยว มีคุณสมบัติกัดกร่อนวัสดุต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น โลหะ ไม้ หินปูน หรือแม้กระทั่งเนื้อเยื่อของร่างกาย เมื่อกรดทำปฏิกิริยากับโลหะจะได้ก๊าซไฮโดรเจนซึ่งติดไฟได้ง่าย สามารถแยกหรือจำแนกกรดได้ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ *กรดอินทรีย์ (Organic Acid)* และ *กรดอนินทรีย์ (Inorganic Acid)*

1.2) ภูมิปัญญาการใช้กรดอินทรีย์ (Organic Acid)

พบว่า การย้อมครามหรือภูมิปัญญาในการย้อมคราม ในกระบวนการผลิตนั้นต้องยอมรับว่าจะเกิดภูมิปัญญาในการใช้กรดอินทรีย์หรือเรียกสั้นๆ ว่า กรดจากธรรมชาติ เป็นหนึ่งในหัวใจสำคัญของกระบวนการก่อกหม้อครามหรือเตรียมน้ำย้อมคราม การย้อมครามเป็นการย้อมในลักษณะเย็นรูปแบบเดียวที่ได้จากการหมักเนื้อคราม และมีการผสมกรดและด่างตามสัดส่วนในแต่ละสูตรของแต่ละพื้นที่ ส่วนมากอัตราส่วนจะเป็น 1: 1: 1 หมายความว่า กรด 1 ส่วน น้ำต่าง 1 ส่วน และเนื้อคราม 1 ส่วน ในความจริงแล้วตัวเนื้อครามมีฤทธิ์เป็นกรดอ่อนๆ ตามธรรมชาติอยู่แล้ว จึงเท่ากับความเป็นจริงจะมีกรดจากธรรมชาติ 2 ส่วน กรดที่นำมาใช้ในกระบวนการย้อมครามหาได้จากตามธรรมชาติทั่วไป ส่วนมากจะเป็นผลไม้ตามพื้นถิ่นเท่าที่หาได้ ถ้าเป็นในประเทศไทยจะใช้ผลไม้ที่มีรสเปรี้ยว เช่น สับปะรด มะนาว หรือส้มมะขามเปียก ถ้าเป็นในประเทศจีนจะใช้สับปะรด หรือน้ำมะนาว หรือน้ำข้าวข้าว ที่มีรสเปรี้ยว ส่วนในประเทศญี่ปุ่นจะใส่เป็นเหล้าสาเก ที่ผลิตจากการหมักข้าวที่มีรสเปรี้ยว หรือเปลือกข้าวสาลีที่นำมาหมักกับน้ำตาล จนเกิดเป็นน้ำส้มสายชูที่เรียกว่ามิริน

1.3) สารละลายต่าง (เบส)

ต่าง (เบส) คือ สารประกอบที่มีความสามารถละลายน้ำจะสามารถแตกตัวให้ไฮดรอกไซด์ไอออน (OH^-) โดยมีค่าเฉลี่ย pH สูงกว่า 7 คุณสมบัติของน้ำต่าง (เบส) ทุกชนิดมีรสฝาดและเผื่อน และเมื่อทำปฏิกิริยากับน้ำสะอาดมันจะให้สารละลายที่มีฟองคล้ายสบู่เกิดขึ้น รวมไปถึงการทำปฏิกิริยากับกรด จะได้เกลือและมีผลเท่ากับเป็นกลาง น้ำต่าง (เบส) สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.3.1) เบสอินทรีย์ (Organic Base) คือ ต่าง (เบส) ที่ได้จากธรรมชาติ เช่น น้ำขี้เถ้า ปูนขาว ที่ได้จากเปลือกหอย หรือน้ำแช่ผักผลไม้ที่มีฤทธิ์เป็นด่าง เช่น กัลวยดิบ เป็นต้น

1.3.2) เบสอนินทรีย์ (Inorganic Base) คือ เบสที่ได้จากสิ่งไม่มีชีวิต เป็นต่างที่อาจเกิดขึ้นจากแร่ธาตุหรือสารเคมี เช่น โซดาไฟ หรือโซเดียมไฮดรอกไซด์ (NaOH) ที่ใช้ทำสบู่ เป็นต้น

4.1.5.1 ภูมิปัญญาการทำน้ำต่างก่อกหม้อคราม

จากการวิเคราะห์และสังเกต พบว่าน้ำต่างเป็นความรู้และภูมิปัญญาที่สำคัญ การที่จะทำให้ครามหรือน้ำย้อมครามมีคุณภาพที่ดีนั้น น้ำต่างเป็นหัวใจหลักอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้การก่อกหม้อครามประสบความสำเร็จ ทำให้มีคุณภาพที่ดีติดกับเส้นใยหรือผลิตภัณฑ์ที่นำมาย้อมในสูตรหม้อย้อมครามโดยทั่วไปอัตราส่วนจะอยู่ที่ 1:1:1 คือ เนื้อคราม 1 ส่วน กรด 1 ส่วน และน้ำต่าง 1 ส่วน หรือตามสูตรของแต่ละท้องถิ่น น้ำต่างส่วนมากมักจะได้จากขี้เถ้า กิ่งไม้ที่นำมาเผาไฟ ต้นกล้วยนำมาเผาไฟ หรือพืชนิตต่างๆ เเผาจนกลายเป็นขี้เถ้า นำมาผสมน้ำและกรองเอาแต่น้ำใสหรือบางพื้นที่จะเป็นการแช่ขี้เถ้าลงในน้ำและรอให้ขี้เถ้านอนก้น นำไปใช้เฉพาะน้ำใสด้านบน เป็นภูมิปัญญาที่ทำซ้ำๆ จนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะถิ่นสู่การพัฒนาสูตรการก่อกหม้อครามได้สูตรอย่างชัดเจนและมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและบริบททางธรรมชาติ น้ำต่างมีความสำคัญที่จะทำให้สีย้อมครามขึ้นสีเข้มสวยและมีอายุในการใช้งานยาวนาน ถือว่าภูมิปัญญาในการทำน้ำต่างก่อกหม้อคราม เป็นภูมิปัญญาที่ถูกสั่งสมและเข้าใจมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานโดยใช้พืชพรรณที่ใช้ทำน้ำต่างตามแหล่งพื้นที่ และภูมิประเทศ หรือพืชประจำถิ่นนั้นๆ น้ำต่างในแต่ละพื้นที่จึงใช้วัตถุดิบที่แตกต่างกัน ในประเทศไทยส่วนมากจะใช้ขี้เถ้าจากต้นกล้วยที่นำไปผึ่งแดดให้แห้งและนำมาเผา เพื่อนำขี้เถ้าไปทำน้ำต่าง ส่วนประเทศจีนจะทำน้ำต่างโดยการแช่พืชหรือเปลือกไม้บางชนิดกับน้ำเป็นระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้เกิดน้ำต่าง หรือกิ่งไม้ หรือพืชบางชนิด ประเภทของ ต้นไถ้ กิ่งสน นำไปเผาเป็นพื้นเพื่อให้เกิดขี้เถ้าและทำน้ำต่าง และสุดท้ายในประเทศไทยญี่ปุ่นจะใช้กิ่งไม้

ตามที่จะหาได้มาเผาเป็นฟืนและนำขี้เถ้าไปผสมน้ำเพื่อให้เกิดน้ำค้างจะต้องเป็นน้ำค้างที่มี อุณหภูมิค่อนข้างร้อนจึงจะนิยมนำมาใช้ หรือจะเป็นน้ำค้างจากน้ำป้อนขาวที่ทำมาจากเปลือกหอย ที่หาได้ตามท้องทะเลในแถบบริเวณใกล้เคียง

กล่าวได้ว่าภูมิปัญญาในการผลิตด้านการทำน้ำค้างและการใช้กรดจากธรรมชาติ เป็นส่วนประกอบในการผลิตน้ำย้อมคราม มนุษย์ได้เรียนรู้และสังเกตรอบตัวจนนำมาใช้ให้เกิด ประโยชน์และสืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้น ความเป็นกรดต่างเป็นการ เรียนรู้จากธรรมชาติโดยใช้พื้นฐานของวิทยาศาสตร์เข้าไปเกี่ยวข้อง เป็นสิ่งที่น่าแปลกใจว่ามนุษย์ สามารถเรียนรู้ถึงวิทยาศาสตร์และเคมีศาสตร์ผ่านกระบวนการผลิตผ้าย้อมครามมาอย่างยาวนาน เนื่องด้วยความสำคัญของกระบวนการผลิตผ้าย้อมครามส่วนที่สำคัญที่สุดของกระบวนการคือสูตร ที่ชัดเจนและการรักษาค่ากรดและด่างให้มีค่า pH และอุณหภูมิที่เหมาะสม ถ้าค่า pH ความเป็น กรดและด่างไม่อยู่ในค่าที่เหมาะสมจะทำให้น้ำครามหรือการก่หม้อครามไม่ประสบความสำเร็จ หรือภาษาพื้นบ้านจะเรียกได้ว่าครามตายการก่หม้อครามนั้นจะไม่สามารถใช้ได้เลยหรือจะไม่สามารถย้อมผลิตภัณฑ์ใดติดเลย ความสำคัญในด้านกรดและด่างจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก แม้แต่หม้อเดิมที่เคยใช้ได้แต่ถ้ามีค่า pH ที่เปลี่ยนแปลงไป ค่ากรดและด่างไม่สมดุลจะทำให้หม้อ ครามตายทันที จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญานี้แสดงถึงความเข้าถึงความรู้และการสังเกตของกลุ่มคน ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

4.1.5.2 ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ

พบว่าภูมิปัญญาด้านความเชื่อเป็นภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรมและมีอยู่ทั่วไป กับกลุ่มคนและสังคมพื้นบ้าน โดยเฉพาะฝั่งทวีปเอเชียที่มีภูมิปัญญาด้านความเชื่ออย่าง หลากหลาย มีการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาตามความเชื่อของตนเพื่อการดำรงชีวิตอย่างสงบสุข เป็น ความเชื่อที่ก่อให้เกิดข้อปฏิบัติบางประการในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คติความเชื่อนั้นเดิมจะ เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยปกติสังคมเอเชียเป็นสังคมแบบเกษตรกรรม และ มีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งที่ไม่มองไม่เห็นหรือผี ที่ไม่สามารถหาคำตอบได้ เป็นภูมิปัญญา ทางด้านความเชื่อที่ยังถูกถ่ายทอด และส่งผลต่อวิธีการปฏิบัติในหลายรูปแบบต่อๆ กันมา เช่นเดียวกับภูมิปัญญาทางด้านความเชื่อในการก่หม้อครามในแต่ละประเทศ ทั้งในประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น นั้นก็มีความเชื่อในกระบวนการการก่หม้อคราม หรือการทำสีย้อม ครามเข้ามาเกี่ยวข้อง ในบางประเทศเป็นข้อปฏิบัติและประเพณีที่ก่อนจะกระทำหรือผลิตหม้อ ย้อมครามจะต้องมีพิธีกรรมบางอย่าง เกิดขึ้นก่อนจะลงมือปฏิบัติเสมอ ในบางประเทศจะมีภูมิ

ปัญญาทางด้านความเชื่อในการใช้ผลิตภัณฑ์ย้อมครามเพื่อการดำรงชีวิต เพื่อบอกสถานะความเป็นอยู่ทางสังคม เป็นต้น

4.1.5.3 ความเชื่อที่มีต่อคราม

จากการสังเกตและวิเคราะห์พบว่า ด้วยประเทศไทยเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญทางด้านความเชื่อเป็นเพราะประเทศไทยเป็นประเทศแห่งเกษตรกรรม การคาดเดาผลผลิต ดิน ฟ้า อากาศ หรือภัยธรรมชาติ ที่ไม่สามารถหาคำตอบได้จึงมีความเชื่อในเรื่องของสิ่งที่มองไม่เห็นหรือเรื่องเหนือธรรมชาติ เช่นเดียวกับความเชื่อในเรื่องของการก่อกำย้อมคราม ด้วยกระบวนการผลิตมีขั้นตอนที่พิถีพิถัน ซับซ้อน และข้อควรระวังค่อนข้างมาก แต่ก็ยังไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าด้วยเหตุผลใดหม้อครามจึงตาย หรือไม่ประสบผลสำเร็จในการก่อกำย้อม บางพื้นที่ในประเทศไทยจะมีพิธีขอขมาก่อนเริ่มก่อกำย้อมครามเพื่อเป็นการเรียกขวัญเมื่อผสมส่วนผสมทั้งหมดแล้วจะปิดผนึกไว้เป็นเวลาหนึ่งอาทิตย์ เพื่อให้ครามพักหรือเรียกว่าให้ครามนอนหลับไม่ให้ผู้ใดเข้าไปยุ่งกับหม้อครามนั้น โดยเฉพาะผู้หญิงที่มีประจำเดือน คนท้อง หรือเด็กผู้ชายที่ไม่พ้นวัยโกนจุก เนื่องด้วยอาจจะทำให้หม้อครามนั้นตายและไม่สามารถใช้ได้ บางพื้นที่ก็มีความเชื่อเรื่องครามมีผีสิง หรือผู้ที่ก่อกำย้อมครามนั้นเป็นปอบ เนื่องด้วยแท้จริงแล้วในสมัยก่อนเราไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าด้วยเหตุใดครามจึงตายทั้งที่ทำตามสูตรทุกประการ จึงเกิดความเชื่อและแนวทางการปฏิบัติแก้ไขไม่ให้ผู้ใดเข้าใกล้หม้อคราม

ความเชื่อในสังคมการดำรงชีวิตของประเทศไทยที่มีต่อผ้าย้อมครามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่าผ้าย้อมครามเป็นผลิตภัณฑ์ที่ให้ความรู้สึกถึงเกษตรกร ชาวนา หรือชนชั้นเกษตรกรรม เนื่องด้วยผ้าครามหรือสีคราม เป็นสีที่เกษตรกรนิยมใช้ในการทำงานเนื่องด้วยสรรพคุณของผ้าย้อมครามทำให้เหมาะสมต่อการใช้ดำรงชีวิต ด้วยสาเหตุนี้อาจจะทำให้ความเชื่อในเรื่องการใช้ผ้าย้อมครามนั้นเป็นเรื่องของชาวเกษตรกรรม การให้คุณค่า และการใช้เพื่อดำรงชีวิต คนส่วนใหญ่จึงมีความเชื่อและแนวคิดที่ว่าผ้าย้อมครามเป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่มคนผู้ทำการเกษตร อีกด้านหนึ่งในการดำรงชีวิตของหญิงไทยมีความเชื่อที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นต่อกันมา ในเรื่องของ “เป็นผู้หญิงต้องรู้จักทอผ้า และสามารถย้อมครามได้ จึงจะนับว่าเป็นผู้หญิงที่สามารถออกรเรือนได้” จะเห็นได้ว่าความสำคัญของการทอผ้าหรือการก่อกำย้อมครามเป็นเรื่องของผู้หญิงในพื้นที่ชนบทหรือในบางพื้นที่ที่มีคำพูดว่า “ทอผ้าทำครามไม่ได้ก็จะมีผัว” เป็นความเชื่อที่เห็นได้ชัดในเรื่องของสังคม ในประเทศญี่ปุ่นก็เช่นเดียวกัน พบว่าประเทศญี่ปุ่นมีความเชื่อในเรื่องของ “...ผู้ใดใช้ผลิตภัณฑ์ที่มาจากครามจะเป็นเครื่องแสดงถึงฐานะและชนชั้นทางสังคม...” หรือในบางพื้นที่จะมีคำพูดที่ว่าผู้ที่มีเสื้อผ้าจากครามใส่ “แสดงถึงว่าเป็นผู้ดีหรือชนชั้นสูง” เนื่อง

ด้วยอาจมีความเชื่อว่าการผลิตของการก่อห่ม้อครามในประเทศญี่ปุ่นในสมัยโบราณเป็นเรื่องของงานฝีมือพิถีพิถันมีราคาที่สูง จึงทำให้มีความเชื่อและปลุกฝังค่านิยมทางสังคมในเรื่องของภาพลักษณ์ของผู้ที่ใช้ครามจะต้องเป็นบุคคลที่มีฐานะหรือชนชั้นขุนนางเท่านั้น ยิ่งถ้าพูดถึงความเชื่อของเกษตรกรหรือชุมชนที่เป็นผู้ผลิตครามในจังหวัดโทคุชิม่าด้วยแล้ว ทุกคนมีความคิดที่ว่า “ครามของประเทศญี่ปุ่นเป็นครามที่ดีที่สุดในโลก เคยเป็นครามที่ส่งออกไปยังประเทศฮอลันดา จนทำให้ครามมีค่าระดับโลกและเกิดคำว่า...เลือดสีน้ำเงินในแทบตะวันตก” จึงเป็นที่มาของความเชื่อทางสังคมที่เข้มแข็งของประเทศญี่ปุ่น

ความเชื่อในด้านลวดลายพบว่าในประเทศจีนและญี่ปุ่น มีความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในกระบวนการผลิตผ้าย้อมคราม ในลวดลายมีความเชื่อเรื่องสัญลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องความปลอดภัยจากสิ่งที่มองไม่เห็น โชคกลาง สัญลักษณ์เหล่านี้เป็นเครื่องเตือนใจหรือสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มคน ความเชื่อเหล่านี้กลายเป็นสิ่งที่กลุ่มคนภายในชุมชนมีความเชื่อ เคารพนับถือ และมีความต้องการนำเป็นเครื่องรางติดตัว หรือต้องการให้มีสิริมงคลอยู่กับร่างกายจึงถูกเปลี่ยนแปลงจากสัญลักษณ์เพื่อความ โชคดีป้องกันสิ่งชั่วร้ายให้เป็นลวดลายผ้าที่ใส่ในชีวิตประจำวัน เพื่อแสดงถึงความเชื่อในเรื่องสัญลักษณ์และลวดลายเหล่านั้น ดังในประเทศจีนผ้าย้อมครามที่มีลวดลายสัญลักษณ์ที่มีความเชื่อทั้งในเรื่องป้องกันภัยจากสิ่งชั่วร้าย มีความมั่งคั่ง เจริญก้าวหน้าทางพืชพันธุ์อาหาร หรือเป็นการเปลี่ยนผ่านฤดู ลวดลายเหล่านี้เป็นความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ครามทางตอนใต้ของประเทศจีน ส่วนในประเทศไทยและญี่ปุ่นก็เช่นเดียวกันมีความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับลวดลายไปในทิศทางเดียวกันคือความเชื่อของลวดลายที่เกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิตและศาสนาพุทธ ที่เป็นหลักคำสอนหรือแสดงให้เห็นถึงประเพณีและการป้องกันภัยจากสิ่งที่มองไม่เห็นเช่นเดียวกัน

กล่าวได้ว่าภูมิปัญญาและความเชื่อมีกระบวนการและมีความสำคัญในบทบาทหน้าที่ของผู้คนในชุมชน ในฐานะเป็นวัฒนธรรมที่ก่อเกิดขึ้นโดยกลุ่มคนในชุมชน ภูมิปัญญาส่วนหนึ่งเกิดมาจากการเรียนรู้ และบางส่วนเกิดมาจากความเชื่อ ซึ่งในส่วนหนึ่งของความเชื่อเกิดมาจากภูมิปัญญา โดยเป็นรากฐานเช่นเดียวกับความเชื่อ ถือเป็นภูมิปัญญาที่กำหนดขนบธรรมเนียม ประเพณี และหลักธรรมคำสอน หรือศีลธรรมในกลุ่มชุมชนนั้น โดยสามารถใช้ได้ในชีวิตประจำวัน และเป็นกรอบความเชื่อ ส่วนภูมิปัญญาเป็นความรู้ความคิดของกลุ่มคนในชุมชนที่มีอยู่พึงกระทำ 3 ต่อ ระหว่างความคิดจากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นใหม่ และเสริมกับประสบการณ์จริงของคนรุ่นปัจจุบันและมีสติปัญญาคิดค้นวิธีใหม่ร่วมกับภูมิปัญญาเดิม เพื่อทำให้ภูมิปัญญาเจริญงอกงาม โดยสามารถแบ่งออกเป็นความเชื่อในเรื่องของความเชื่อในสังคมและ

การดำรงชีวิตที่มีต่อผ้าย้อมคราม ความเชื่อในเรื่องสัญลักษณ์และลวดลาย ความเชื่อในเรื่องของสถานะทางสังคม

4.2 ลวดลายของผ้าย้อมคราม

สีและลวดลายของผ้าย้อมครามเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ที่ผลิตผ้าย้อมคราม ในแต่ละพื้นที่เป็นลวดลายที่แสดงออกถึงความสวยงามและยังเป็นสัญลักษณ์ของการสื่อสารเพื่อแสดงถึงความเชื่อ ความสวยงาม และความพิถีพิถัน เป็นเครื่องรางเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้าย และสิ่งสำคัญยังเป็น การแสดงออกถึงอัตลักษณ์ประจำถิ่นนั้นได้เป็นอย่างดี ลวดลายของผ้าย้อมครามจากการศึกษา สัมภาษณ์ และสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อได้แก่ 1) เทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลาย 2) ลวดลายของผ้าย้อมคราม 3) สีและโทนสี

4.2.1 เทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลาย

4.2.1.1 เทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายผ้าย้อมคราม

ประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น พบว่าเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายของผ้าย้อมครามนั้นเกิดขึ้น 2 วิธี คือ 1) ลวดลายที่เกิดขึ้นจากกระบวนการขึ้นลายโดยใช้เครื่องทอหรือที่เรียกว่าก๊ เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดลวดลายโดยใช้เส้นด้ายที่นำไปย้อมครามสำเร็จแล้วนำมาซึ่งก็เพื่อขึ้นลายซึ่งพบมากในประเทศไทย 2) ลวดลายที่เกิดขึ้นหลังจากผ้าที่มีลักษณะเป็นผืนแล้วนำมาทำให้เกิดลวดลาย เทคนิคในการทำลวดลายในรูปแบบต่างๆ เช่น การกั้นสี โดยการมัด การทับ กั้นด้วยกาว หรือเขียนด้วยเทียน หรือขี้ผึ้ง โดยลักษณะลวดลายจะมีความแตกต่างกันออกไปแต่ละพื้นที่

1).เทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายในประเทศไทย

พบว่าในประเทศไทยมีเทคนิคในการทำลวดลายแก่ผ้าย้อมครามแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ 1)ประเภทเทคนิคการทอ เป็นการนำเส้นด้ายที่มีการย้อมครามแล้วนำมาทอเพื่อให้เกิดลวดลาย 2) ประเภทเทคนิคการกั้นสีโดยใช้วิธีมัดและนำไปย้อมสีครามเพื่อให้เกิดลวดลาย ส่วนในประเภทที่ 3) ประเภทเทคนิคการเขียนเทียน เป็นหนึ่งในกระบวนการการกั้นสีเช่นเดียวกัน พบว่าทั้ง 3 ประเภทนี้ เป็นเทคนิคที่ประเทศไทยมีความนิยมนำมาใช้เพื่อให้เกิดลวดลายที่สวยงามตามท้องถิ่นของการผลิตผ้าย้อมคราม

1.1) เทคนิคการทอ

พบว่า การทอผ้าเป็นเทคนิคที่มีมาตั้งแต่ในสมัยโบราณ เป็นภูมิปัญญาที่ถูกสืบทอดต่อกันมาในครัวเรือน ในปัจจุบันมีหลักฐานมากมายที่สนับสนุนว่าการทอผ้า มีวิวัฒนาการมาจากการทำเสื่อ การถอนเสื่อ และเครื่องจักรสานต่างๆ จะเห็นได้ว่าการทอผ้าถูก

พัฒนามาเป็นระยะเวลาานตั้งแต่สมัยยุคหิน โดยมีหลักฐานจากเส้นด้าย การทอผ้านอกจากจะทำให้ผ้าเป็นผืนแล้วยังมีลักษณะพิเศษที่สามารถทำให้เกิดลวดลายขึ้นได้ โดยมีกระบวนการดังนี้

1. การสืบเส้นด้ายเข้ากับกระสวยแกนม้วนด้วยไต้ยีน (ด้ายแนวตั้ง) และร้อยปลายด้ายแต่ละเส้นเข้าในตะขอของแต่ละชุด และใช้พินหวีดึงปลายเส้นด้ายยีนทั้งหมดม้วนเข้ากับแกนม้วนผ้าในอีกด้านหนึ่ง ปรับความตึงให้มีความพอเหมาะ กรอด้ายเข้ากระสวยเพื่อใช้เป็นด้ายพุ่ง

2. เริ่มด้วยการทอโดยกดเครื่องแยกหมู่ตะกอ เส้นด้ายยีนชุดที่ 1 จะถูกแยกออกและทำให้เกิดช่องว่าง สอดกระสวยด้ายพุ่งผ่านกลางสลัตะกอชุดที่ 1 ยกตะกอชุดที่ 2 สอดกระสวยด้ายพุ่งกลับ โดยทำสลักกันไปมา

3. การกระทบพินหวี เมื่อสอดกระสวยด้ายพุ่งกลับก็จะกระทบพินหวี เพื่อให้ด้ายพุ่งแนบติดกันได้เนื้อผ้าที่แน่นหนา

4. การเก็บหรือม้วนผ้า เมื่อทอผ้าได้พอประมาณแล้วก็จะม้วนเก็บในแกนม้วนผ้า โดยผ่อนแกนด้ายยีนให้คลายออกและปรับความตึงหย่อนใหม่ให้พอเหมาะ

ทั้ง 4 ขั้นตอนนี้ เป็นการใช้หลักการทอผ้าเบื้องต้น ที่นำเอาด้ายเส้นยีนและด้ายเส้นพุ่งมาขัดกัน เพื่อให้เกิดเป็นผืนผ้า โดยด้ายเส้นพุ่งและเส้นยีนอาจเป็นด้ายสีเดียวกันหรือต่างสีกัน หรือนำเอาเส้นด้ายที่เป็นดินเงินหรือดินทองมาทอเข้าด้วยกัน เพื่อให้มีความมันวาวระยิบระยับยิ่งขึ้น เทคนิคในการทอผ้าสามารถแบ่งออกเป็น 4 เทคนิคคือ 1) มัดหมี่ 2) การขีด 3) การจก 4) การยก ซึ่ง 4 เทคนิคนี้มักถูกนำมาใช้บ่อยในการผลิตผ้าย้อมครามของประเทศไทย

1). เทคนิคการมัดหมี่

เทคนิคการมัดหมี่มีวิธีการที่ใช้เทคนิคการมัดและการย้อมของเส้นด้าย เริ่มจากการนำเส้นด้ายหรือเส้นไหมที่มีลักษณะเป็นใยธรรมชาติมาย้อมสีในบริเวณที่ต้องการเก็บไว้ นั่นหมายความว่าจะต้องมีการผูกและมัดลวดลายก่อนจะเริ่มนำไปย้อมเพื่อให้สีติด สีจะซึมเพียงบางส่วนที่ต้องการเท่านั้น โดยย้อมเรียงจากสีอ่อนจนไปถึงสีเข้มจนครบตามลวดลายที่เราได้กำหนดไว้ จากนั้นจึงนำด้ายที่ย้อมเสร็จเรียบร้อยแล้วกรอเข้าหลอดตามลำดับ และนำไปทอจนเกิดลวดลายบนผืนผ้า อาจจะมีลักษณะของลวดลายที่เหลื่อมล้ำถือว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของผ้ามัดหมี่ เนื่องด้วยการทอผ้าชนิดนี้ต้องอาศัยความชำนาญในการมัดย้อมและทอผ้าเป็นอย่างมาก ผ้ามัดหมี่ ประกอบไปด้วย 3 ชนิดได้แก่ 1) มัดหมี่เส้นพุ่ง 2) มัดหมี่เส้นยีน 3) มัดหมี่เส้นพุ่งและเส้นยีน พบว่าเทคนิคการมัดหมี่นี้เป็นที่นิยมของกลุ่มพื้นที่จังหวัดสกลนครเป็นอย่างมากเนื่องด้วยเป็นเทคนิคที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ญสมุน ผ่องวงศ์ษา กล่าวว่า "... เทคนิค

มัดหมี่เป็นเทคนิคที่มีมาตั้งแต่โบราณ และจังหวัดสกลนครมีความนิยมทำมากที่สุด เพราะว่ามันเป็นการตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น ผ้าครามที่ผลิตโดยใช้เทคนิคมัดหมี่ ได้รับความนิยมนอกจากผู้ผลิตและผู้บริโภค จะเห็นได้ตามท้องตลาดทั่วไปว่าเทคนิคนี้เป็นเทคนิคที่พบมากที่สุด...” จึงเป็นที่นิยมของผู้ผลิตเนื่องด้วยมีความชำนาญเป็นพิเศษ เทคนิคนี้จะเห็นได้ทั่วไปตามผลิตภัณฑ์ในท้องตลาดมีลวดลายให้เลือกอย่างหลากหลายมากในปัจจุบัน

ภาพประกอบ 22 เทคนิคผ้ามัดหมี่

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

2). เทคนิคการทอลายขีด

เทคนิคการขีด คือ รูปแบบหนึ่งในการทำลวดลาย โดยกรรมวิธีในการทอผ้าให้เกิดลวดลายให้มีความโดดเด่นมากกว่าลายผ้าพื้นธรรมดา กระบวนการในการทำลวดลายขีดนั้นต้องใช้อุปกรณ์ที่มีลักษณะเป็นปลายแหลมเพื่อใช้เขี่ยหรือสะกิดและซ้อนเส้นด้ายขึ้นมาด้านบนอีกทั้งสอดเส้นด้ายพุ่งไปตามแนวที่ถูกจัดซ้อนขึ้นมา จังหวะในการสอดเส้นด้ายพุ่งจะเป็นการทำให้เกิดลวดลายต่างๆ เกิดขึ้น การทอผ้าลายขีดเป็นกระบวนการทอแบบเก็บขีดหรือเก็บดอกเหมือนผ้าที่มีลักษณะคล้ายการปักนูนปักดอกให้เกิดขึ้น เทคนิคนี้เป็นเทคนิคของชาวอีสานที่เรียกกันว่าการเก็บผ้าขีด ลวดลายของขีดแต่ละลวดลายจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันแต่จะมีความสวยงามและมีลักษณะเฉพาะที่มันวาวและนุ่มนวลออกมาจากผืนผ้าโดยทั่วไป ชาวอีสานจะนิยมทอผ้าขีด

เพื่อให้เกิดลวดลายบริเวณกลางตัวหมอนหรือกลางผ้า พิมพ์อมร โปรงมณีกล่าวว่า “...ผ้าซิดหรือเทคนิคการซิด เป็นเทคนิคที่ทำให้เกิดลายบนเป็นเทคนิคโบราณ เมื่อก่อนนิยมใช้ให้เกิดความพิเศษของผ้าครามเป็นเทคนิคที่ใช้ความละเอียดพิถีพิถันใช้ระยะเวลาอันยาวนาน ปัจจุบันไม่ค่อยเป็นที่นิยมใช้เทคนิคนี้ในการผลิตเท่าไร...” ลวดลายมักได้แรงบันดาลใจมาจากลวดลายของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ประเพณี และความเชื่อ เช่น ลายแมงงอด ลายอึ่ง ลายช้าง ลายม้า ลายพญานาค ลายดอกแก้ว ลายดอกจันทร์ ลายตะเภากลางเกาะ ลายขอ ลายสิงห์ ลายคชสีห์ของน้อย ลายแมงมุม ลายกาบ ลายหอยปราสาท ซึ่งเดิมที่ส่วนมากจะใช้กับเทคนิคในการทอผ้าฝ้ายและใช้การย้อมครามเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันไม่ได้มีการกำหนดตายตัวในการใช้เทคนิคนี้กับการย้อมอื่นๆ พบว่าเทคนิคการซิดเป็นส่วนน้อยในการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามในปัจจุบัน เนื่องด้วยเป็นวิธีหรือเทคนิคลวดลายที่มีความละเอียด พิถีพิถัน และใช้เวลานานจึงอาจจะทำให้เทคนิคนี้มีราคาที่สูงกว่าเทคนิคอื่นๆ ทั้งยังพบว่าในชุมชนยังมีการผลิตและใช้เทคนิคนี้น้อยที่สุด ส่วนมากจะพบในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ เช่น จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดบุรีรัมย์

ภาพประกอบ 24 เทคนิคผ้าซิด

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

3). เทคนิคการทอลายจก

เทคนิคการจก เป็นอีกเทคนิคหนึ่งในการทำให้เกิดลวดลายของไทย โดยจะเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษสอดขึ้นลงวิธีการคือ ใช้ขนเม่น ไม้ หรือนิ้ว สอดเส้นด้ายขึ้นขึ้นแล้วสอดเส้นด้ายพุ่งพิเศษเข้าไป ซึ่งจะทำให้เกิดลวดลายเป็นช่วงๆ สามารถสลับสีได้อย่างหลากหลาย และนิยมผลิตเป็นชายขึ้นหรือตีนจก พบว่าจะใช้เทคนิคนี้เป็นผืนผ้าแค่ช่วงสั้นๆ ความยาวหน้ากว้าง

ของผ้าไม่มากจึงนิยมใช้เป็นตีนผ้า ในเทคนิคนี้ผ้าย้อมครามนิยมใช้เพื่อให้เกิดผ้าพาดไหล่หรือผ้าห่อของสำคัญจำพวกพระไตรปิฎกหรือตำราที่สำคัญ ในการศึกษาพบว่าในปัจจุบันเทคนิคการผลิตผ้าครามนี้เริ่มกลับมานิยมใช้สร้างผลิตภัณฑ์อีกครั้ง แต่จำนวนในการผลิตมีค่อนข้างน้อยถ้าเทียบกับปริมาณผลิตภัณฑ์ต่อปี อาจจะเป็นเนื่องด้วยใช้ระยะเวลาในการผลิตและจำเป็นต้องใช้ความชำนาญเฉพาะตัว

4). เทคนิคการทอผ้ายก

เป็นเทคนิคการทอให้เกิดลวดลาย โดยมีการยกตะกอแยกเพื่อด้ายเส้นยืน ในบางครั้งการยกดอกจะมีการเพิ่มจำนวนด้ายเส้นพุ่งเป็นจำนวน 2 เส้นหรือมากกว่านั้น แล้วแต่ความต้องการเข้าไปในผืนผ้า ลวดลายที่ทอจะเป็นลายที่มีความซับซ้อนในวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อม และความเชื่อทางศาสนา ได้แก่ ลายเรขาคณิต ลายสัตว์ ลายพืช ลายปราสาท ลายธรรมาสัน เป็นต้น โดยพบว่าเทคนิคการทำลวดลายแบบผ้ายก ในพื้นที่จังหวัดสกลนครเรียกว่าการทำลาย “ผ้ายกดอกมุก” ปรากฏ นิตยภัคกล่าวไว้ว่า “...ผ้าจกหรือผ้ายกมุก ปัจจุบันหาคนเก่งทำยาก เนื่องด้วยเป็นเทคนิคที่ยากและต้องใช้ความชำนาญ ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีผลิตภัณฑ์เหล่านี้ในท้องตลาดแต่ก็ไม่ได้มีมากและเป็นผลิตภัณฑ์ที่เรียกว่าน้ำหนึ่งแบบในอดีต อาจเป็นเพราะขาดผู้เชี่ยวชาญหรือผู้สืบทอด...” เป็นเทคนิคโบราณที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนิยมใช้กับผ้าฝืนไว้สำหรับคลุมไหล่ เทคนิคนี้เป็นเทคนิคที่สวยงามและเป็นที่ยอมรับผลิตเป็นผ้าคลุมไหล่

ภาพประกอบ 25 เทคนิคผ้ายก

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

กล่าวได้ว่าเทคนิคการทำลวดลายย้อมครามในรูปแบบของเทคนิคการทอในประเทศไทย พบว่าในพื้นที่จังหวัดสกลนครแบ่งประเภทการทำลวดลายโดยใช้เทคนิคการทอเป็น 4 ประเภท คือ 1) มัดหมี่ 2) การขีด 3) การจก 4) การยก เป็นการสร้างลวดลายที่เกิดจากการนำเอาเส้นด้ายหรือเส้นใยจากธรรมชาติไปย้อมคราม จากนั้นก็นำเอาเส้นใยธรรมชาติที่ได้มาเข้าสู่กระบวนการทอเพื่อให้เกิดลวดลาย โดยเทคนิคการทอนั้นปัจจุบันยังได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเทคนิคการทอผ้ามัดหมี่จะเห็นได้จากผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าแฟชั่นสำเร็จในท้องตลาดว่าเป็นเทคนิคที่ได้รับความนิยมและเอามาประยุกต์กับแบบเสื้อผ้าแฟชั่นเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้เทคนิคการทอผ้าตีนจกยังเป็นเทคนิคที่ได้รับความนิยมรองลงมา เนื่องด้วยใช้ระยะเวลาในการผลิตนานกว่าเทคนิคมัดหมี่ใช้ความละเอียดพิถีพิถันอย่างมากและเป็นเทคนิคที่นิยมใช้กับปลายผ้าชิ้น ส่วนการจกและการยก เป็นเทคนิคในการทำลวดลายน้อยที่สุดในทั้งหมดของเทคนิคการทอเนื่องด้วยใช้ระยะเวลาการผลิตนานและต้องใช้บุคลากรที่มีความชำนาญและความละเอียดพิถีพิถันในการผลิตสูง ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ใช้เทคนิคนี้ในท้องตลาดจึงมีจำนวนน้อยกว่าเทคนิคทอแบบอื่นเทคนิคการทอจึงเป็นเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายในประเทศไทย

4.2.1.2 ประเภทเทคนิคการกันสี (มัดย้อม)

เทคนิคประเภทกันสีหรือที่เรียกกันว่าเทคนิคมัดย้อม เป็นเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายจากการกันสีอาจจะใช้อุปกรณ์ต่างๆ เพื่อให้เกิดลวดลายต่างๆ เทคนิคนี้เป็นที่นิยมมากในปัจจุบันเพราะเป็นเทคนิคที่เร็วและง่ายต่อการย้อม รวมไปถึงเทคนิคนี้เป็นเทคนิคที่นิยมใช้กับผ้าย้อมครามเป็นพิเศษ ทำให้เทคนิคมัดย้อมเป็นเทคนิคที่เป็นอัตลักษณ์และภาพจำของผ้าย้อมครามในปัจจุบัน เนื่องด้วยเทคนิคผ้ามัดย้อมครามเป็นเทคนิคที่ได้รับการเผยแพร่มาจากประเทศญี่ปุ่น เป็นเทคนิคที่ปัจจุบันถูกผลิตเป็นผลิตภัณฑ์มากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งของการผลิต เนื่องด้วยอาจจะเป็นเทรนหรือสไตล์ที่ได้รับความนิยมจากประเทศญี่ปุ่น ในปัจจุบันมีความเรียบง่ายและลวดลายที่ได้แต่ละครั้งจะไม่ซ้ำกันแม้แต่ครั้งเดียว จึงทำให้เทคนิคนี้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากทั้งในประเทศไทยและอีกหลายๆ ประเทศ เทคนิคนี้มีกระบวนการที่ทำให้เกิดลวดลายได้อย่างหลากหลายโดยใช้อุปกรณ์ดังนี้

1. มัดย้อมโดยวิธีการใช้เชือกหรือหนังยางรัดตัวผ้าตามความต้องการเพื่อให้เกิดลวดลาย
2. ใช้ลูกแก้วมัดไว้กับผืนผ้าเพื่อให้ได้ลวดลายแบบทรงกลม
3. ใช้วัตถุทรงกระบอกม้วนกับผ้าและมัดไว้เพื่อให้เกิดลวดลาย
4. ใช้ที่นอนไม้ทับผ้าให้แน่นและมัดยึดติดไว้กับผ้าเพื่อให้เกิดลวดลาย

เทคนิคนี้จะทำให้เกิดพื้นที่ 2 สีเกิดขึ้น นั่นคือสีครามจะติดบริเวณที่ไม่มีการมัดหรือทับไว้ ส่วนที่โดนมัดหรือทับไว้จะเป็นสีขาวเพราะเป็นส่วนที่สีไม่สามารถเข้าไปได้ทำให้เกิดลวดลายต่างๆ จุดเด่นของเทคนิคนี้ไม่ว่าจะใช้อุปกรณ์แบบเดียวกันในลักษณะที่เหมือนกัน ไม่ว่าจะกี่ครั้งก็จะไม่สามารถทำให้ลวดลายเหมือนกันได้จึงเป็นลักษณะเฉพาะของเทคนิคมัดย้อม และขั้นตอนในการทำให้เกิดลวดลายไม่ซับซ้อนและใช้ระยะเวลาไม่นานทำให้เป็นตัวเลือกที่ดีในการทำกิจกรรมเวิร์คช็อปในสถานที่ต่างๆ

ภาพประกอบ 26 เทคนิคผ้ามัดย้อม

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

4.2.1.3 ประเภทเทคนิคการเขียนเทียน

เทคนิคนี้เป็นเทคนิคที่เกิดจากการนำขี้ผึ้งหรือเทียนมาเขียนเป็นลวดลายต่างๆ เป็นลักษณะเช่นเดียวกันกับการกันสี หรือเป็นการใช้วัสดุสิ่งอื่นเพื่อปิดกั้นไม่ให้สีติด หลังจากนั้นจะนำไปย้อมน้ำครามทำให้ส่วนที่ไม่ได้ถูกขี้ผึ้งหรือเทียนกันไว้ติดเป็นสีเฉพาะเนื้อผ้าที่ไม่มีรอยเทียนหรือไม่ถูกกันสีเท่านั้น ลักษณะการเขียนเทียนเทคนิคนี้มีทั้งการเขียนเทียน แต้มเทียน รวมไปถึงการพิมพ์เทียน เทคนิคนี้คนไทยหลายคนรู้จักในนามเทคนิคของผ้าบาติกหรือผ้าปาเต๊ะในแถบภาคใต้ของประเทศไทย แต่เทคนิคในประเทศนี้ก็ยังสามารถพบได้ทั่วไปตามพื้นที่จังหวัดทางภาคเหนือด้วยเช่นกัน เทคนิคนี้เป็นเทคนิคที่แพร่หลายเนื่องด้วยเป็นเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายตามจินตนาการของผู้กำหนดลวดลายได้อย่างง่ายดาย อยากให้ลวดลายเป็นแบบใดสามารถใช้เทียนเขียนลงบนผ้า หลังจากนั้นจึงนำผ้าไปย้อมครามจนเกิดเป็นลวดลายตามต้องการ ผู้วิจัยพบว่าเทคนิคการเขียนเทียนในประเทศไทยในพื้นที่จังหวัดสกลนครเป็นเทคนิคที่ค่อนข้างถูกนำมา

ผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ค่อนข้างน้อย อาจเนื่องด้วยกระบวนการหรือเทคนิคไม่ใช่เทคนิคตามท้องถิ่นและความถนัดของผู้คนในชุมชน เทคนิคนี้จึงพบเห็นอยู่บ้างในพื้นที่จังหวัดสกลนคร แต่ไม่ใช่เทคนิคที่ได้รับความนิยมรวมไปถึงผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่เกิดขึ้นในจังหวัดสกลนคร จะพบเห็นเทคนิคการเขียนเทียนได้ค่อนข้างน้อย

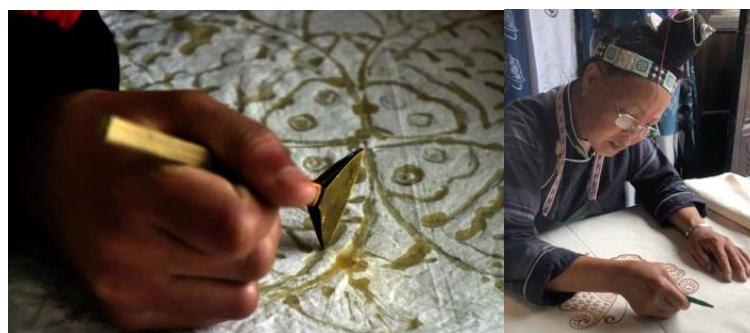
4.2.2 เทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายในประเทศจีน

พบว่าในประเทศจีนในพื้นที่หมู่บ้าน Danzhai Wanda Village มณฑลกุ้ยโจว มีเทคนิคในการทำลวดลายแก่ผ้าย้อมครามแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ประเภทการเขียนเทียนหรือเขียนลายโดยใช้ขี้ผึ้ง เป็นเทคนิคที่เขียนลงบนผ้าผืนเป็นการกันสีชนิดหนึ่งโดยใช้เทียนหรือขี้ผึ้ง 2) ประเภทเทคนิคการกันสีโดยใช้วิธีมัดก้อน และทับ นำไปย้อมสีครามเพื่อให้เกิดลวดลาย พบว่าทั้ง 2 ประเภทนี้ เป็นเทคนิคของประเทศจีนที่เป็นอัตลักษณ์ประจำถิ่นถูกนำมาใช้เพื่อให้เกิดลวดลายที่สวยงามตามท้องถิ่นของการผลิตผ้าย้อมคราม

4.2.2.1 ประเภทเทคนิคการเขียนเทียนในประเทศจีน

พบว่าเทคนิคการเขียนเทียนเป็นเทคนิคที่สำคัญของประเทศจีนเป็นเทคนิคที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ทางตอนใต้ของประเทศจีนการเขียนเทียนเป็นเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายเป็นภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดต่อกันมาจนเป็นเทคนิคที่แพร่หลายมากที่สุดในพื้นที่ ในสมัยก่อนเทคนิคนี้เป็นเทคนิคที่เป็นงานฝีมือที่พิถีพิถัน เนื่องด้วยการทำให้เกิดลวดลายมีปัจจัยของวัตถุดิบที่นำมาใช้ให้ก่อเกิดลวดลาย เนื่องด้วยจำเป็นที่จะต้องใช้วัตถุดิบหลักนั้นคือขี้ผึ้งหรือเทียนผึ้งที่หายากต้องเข้าป่าในช่วงฤดูร้อนเท่านั้นจึงจะได้ขี้ผึ้งหรือขี้ผึ้งมาใช้ในกระบวนการทำให้เกิดลวดลาย เทคนิคนี้เกิดจากการนำขี้ผึ้งหรือไขผึ้งจากป่านำมาต้มให้ละลาย แล้วใช้ปากกาเขียนเทียนซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ทำขึ้นโดยเฉพาะใช้เขียนลวดลายต่างๆ ตามพื้นถิ่น ไม่ว่าจะเป็นลวดลายที่มีลักษณะเป็นลวดลายธรรมชาติ สัตว์ สิ่งมงคล หรือรวมไปถึงเส้นตรงเส้นประ เป็นต้น เทคนิคนี้เป็นเทคนิคที่ใช้กระบวนการสร้างสรรค์ของกลุ่มคนในชุมชนและมีการเผยแพร่เทคนิคการทำลวดลายโดยใช้การเขียนเทียนนี้ อย่างแพร่หลายทั้งในประเทศจีน และทางตอนเหนือของประเทศไทย จาง เหวินฮุยกล่าวว่า “... การเขียนเทียนเป็นเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายในประเทศจีน เป็นเทคนิคที่สืบทอดต่อกันมาส่วนมากเป็นลวดลายที่มาจากประเพณีความเชื่อ ...” เป็นเทคนิคที่ชาติพันธุ์ในประเทศไทย ได้รับการสืบทอดมาจากชนชาติจีน เทคนิคนี้สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาเป็นเวลากว่า 300 ปี ซึ่งเทคนิคการเขียนภาพโดยใช้เทียนเป็นเทคนิคที่ทำให้ผ้ามีมูลค่าที่สูงขึ้นและเป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ใ้บุคคลทั่วไปมีความต้องการเป็นอย่างสูงจึงเป็นเทคนิคที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามมากที่สุดโดย พาน ฉินกล่าวว่า “... เทคนิคที่ได้รับความนิยมในปัจจุบันต้อง

ยอมรับว่าเป็นเทคนิคของผ้ามัดย้อมแต่ถ้าพูดถึงเทคนิคที่เป็นอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน จะต้องเป็น เทคนิคการสร้างลวดลายด้วยเทียนเป็นเทคนิคโบราณ เป็นอัตลักษณ์ของจีนตอนใต้ เป็นเทคนิคที่ ทำให้เกิดลวดลายตามความเชื่อ ...” แต่ในปัจจุบันพบว่าเทคนิคการเขียนเทียนได้รับความนิยม จากกลุ่มผู้บริโภครายกลางคนในช่วงอายุประมาณ 30-50 ปี อาจเนื่องด้วยเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่ อยู่ในช่วงวัยทำงานและมีกำลังในการซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามด้วยเทคนิคนี้ เพราะเทคนิคการ เขียนเทียนเป็นเทคนิคการเขียนเทียนแบบโบราณที่ค่อนข้างมีราคาที่สูง

ภาพประกอบ 27 เทคนิคการเขียนเทียน

ที่มา วันสนธิ กระจ่างยุทธ

4.2.2.2 ประเภทเทคนิคการกันสี (มัดย้อม) ในประเทศจีน

ในประเทศจีนพบว่า เทคนิคการทำลวดลายประเภทเทคนิคการกันสีในรูปแบบ ของมัดย้อมในพื้นที่ หมู่บ้าน Danzhai Wanda Village มณฑลกุ้ยโจว มีการใช้เทคนิคนี้ในการทำ ให้เกิดลวดลายต่างๆ และยังนำผลิตภัณฑ์ที่ได้จากเทคนิคนี้มาพัฒนาต่อยอดจนเป็นผลิตภัณฑ์ ย้อมครามของชุมชน เทคนิคนี้เป็นเทคนิคที่พบได้ตามร้านทั่วไปตามแหล่งชุมชนของหมู่บ้านใน แถบตอนใต้ของประเทศจีน เนื่องด้วยกระบวนการเทคนิคการมัดย้อมนั้นเป็นเทคนิคที่ทำงานใช้ อุปกรณ์ไม่มาก และไม่ได้มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ความชำนาญในการทำให้เกิดลวดลาย มีความ เป็นอิสระสูงลวดลายส่วนมากเป็นลวดลายอิสระหรือลวดลายตามรูปแบบของเรขาคณิต เทคนิคนี้ ประเทศจีนได้กล่าวว่าเป็นเทคนิคที่ได้รับความนิยมกับกลุ่มผู้บริโภคที่เป็นลักษณะวัยรุ่น เนื่องด้วย ในปัจจุบันเทคนิคมัดย้อมหรือการกันสีเป็นเทคนิคที่ได้รับความนิยมทางด้านแฟชั่นแฟชั่นที่ถูก นำมาใช้อยู่บ่อยครั้ง อาจจะเป็นด้วยมีรูปแบบของเทคนิคในการผลิตที่ไม่ซับซ้อนจึงเป็นตัวเลือกที่ ทำให้เกิดเป็นเทคนิคในการทำให้เกิดลวดลายของผลิตภัณฑ์ย้อมคราม เทคนิคนี้พบว่าเป็นเทคนิค ที่ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศญี่ปุ่นจากคำสัมภาษณ์หวัง เหม่ยซิวกล่าวว่า... ประเทศจีนมี

เทคนิคที่ทำกับผ้าครามไม่มาก เห็นได้ชัดที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่นี้คือการเขียนด้วยเทียนและมีมัดย้อมเป็นเทคนิคที่เห็นได้มากที่สุด ...”

ซึ่งเป็นประเทศที่มีความเชี่ยวชาญในด้านของเทคนิคการกันสีด้วยลักษณะของการมัด ทับ กั้น และผูก ที่ทำลงบนภาพพื้นตามความชอบหรือความต้องการของผู้ผลิต จากนั้นจึงนำผ้าพื้นหรือผลิตภัณฑ์นั้นลงไปย้อมในหม้อย้อมคราม หลังจากนั้นจะเกิดลวดลายตามรอยที่มัด ทับ กั้น และผูก ในส่วนของเผ่าต่างๆ ปัจจุบันพบว่า ผลิตภัณฑ์ ที่ถูกผลิตโดยเทคนิคนี้จะได้รับความนิยมมากกว่าผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมที่มาจากเทคนิคจากการเขียนเทียน อาจเนื่องด้วยเป็นเพราะอยู่ในเทรนและมีความทันสมัยตรงกับกลุ่มผู้บริโภค

กล่าวได้ว่าในประเทศจีนเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายของผ้าครามถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท โดยทั้ง 2 ประเภทเป็นเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายแบบเฉพาะเป็นเทคนิคที่เป็นเอกลักษณ์ของทางตอนใต้ของประเทศจีนเป็นเทคนิคที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นเทคนิคแรกที่เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นมากที่สุดคือ เทคนิคการเขียนเทียน การเขียนเทียนเป็นเทคนิคที่เป็นลักษณะเฉพาะในแถบตอนใต้ของประเทศจีนหรือในกลุ่มชาติพันธุ์ในแถบกุ้ยโจว โดยการเขียนเทียนเป็นการนำขี้ผึ้งหรือไขผึ้งปามาวาดลวดลายลงบนผ้าพื้นโดยลวดลายจะเกิดจากความเชื่อที่มาจากประเพณีหรือเลียนแบบธรรมชาติ โดยลวดลายเหล่านี้เป็นลวดลายที่จะใช้กับแค่ผ้าครามเท่านั้น ในส่วนเทคนิคประเภทมัดย้อมเป็นเทคนิคสมัยใหม่ที่ได้รับการนิยมนำมาจากประเทศญี่ปุ่นเป็นเทคนิคที่ผลิตง่ายใช้ระยะเวลาไม่นานเป็นที่นิยมของท้องตลาดและกลุ่มวัยรุ่นจึงเป็นอีกเทคนิคที่ได้รับความนิยมลวดลายที่เกิดขึ้นเป็นลวดลายที่มีลักษณะเป็นอิสระไม่สามารถเลียนแบบได้ทุกผืนจะเป็นเอกลักษณ์ขึ้นต่อขึ้นจึงเป็นเทคนิคที่ได้รับความนิยมเช่นเดียวกัน

4.2.3 เทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายในประเทศญี่ปุ่น

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเทคนิคลวดลายในพื้นที่จังหวัดโทคุชิม่าสามารถบอกถึงประเภทเทคนิคที่ใช้ได้ 1 ประเภทนั่นคือ เทคนิคการกันสีที่ใช้วิธีการมัด เย็บ ทับ และกั้นด้วยแป้งเปียก เทคนิคนี้ขึ้นชื่อและมีอัตลักษณ์ในด้านเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายประเภทมัดย้อมหรือเทคนิคการกันสีโดยใช้แป้งเปียกเป็นเทคนิคที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายและเป็นเทคนิคที่แพร่กระจายไปหลายประเทศ เทคนิคนี้เป็นภาพสะท้อนถึงภูมิปัญญาและความคิดของประเทศญี่ปุ่น รวมไปถึงเป็นภาพจำของผลิตภัณฑ์ผ้าครามทั่วไปในปัจจุบันอีกด้วย

4.2.3.1 ประเภทเทคนิคการกั้นสี (มัดย้อม) ในประเทศญี่ปุ่น

พบว่าเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายของประเทศญี่ปุ่นในพื้นที่ของจังหวัดโทคุชิม่า หมู่บ้านทาคามิตะ เป็นพื้นที่ที่มีชื่อเสียงในด้านการผลิตผ้าย้อมคราม และเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายของผ้าย้อมครามในพื้นที่นี้พบว่ามีเพียงแค่เทคนิคประเภทเดียวนั่นคือประเภทเทคนิคการกั้นสีหรือที่เรียกกันว่า “มัดย้อม” โดยเทคนิคนี้เป็นเทคนิคที่ขึ้นชื่อและเป็นอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่น โดยลวดลายเกิดจากเทคนิคที่เป็นรากฐานทางความคิดมาจาก “นิกายเซน” และความเชื่อเรื่อง “วาบิซาบิ” ความสวยงามจากธรรมชาติเรียบง่ายและไม่สมบูรณ์แบบ เทคนิคนี้เป็นเทคนิคที่เป็นการนำผ้าที่มีลักษณะเป็นผืนมาผ่านกระบวนการทับและมัดโดยใช้วัตถุ เช่น หิน ลูกแก้ว หรือใช้แปรงเปียก เพื่อให้ได้ลวดลายตามต้องการส่วนมากลวดลายที่เกิดขึ้นจะเป็นลักษณะรูปทรงเรขาคณิตและรูปทรงอิสระหรือเรียกว่าลายหินอ่อน เทคนิคชนิดนี้เป็นเทคนิคที่แสดงถึงอัตลักษณ์ประจำชาติของประเทศญี่ปุ่น เทคนิคนี้นิยมทำกับผ้าย้อมครามเป็นอันดับหนึ่ง เป็นเทคนิคที่แสดงถึงตัวตนความเชื่อในเรื่อง “นิกายเซน” และ “พุทธศาสนา” ที่เกิดขึ้นจากลวดลายของผ้าย้อมคราม ประเทศญี่ปุ่น หมู่บ้านทาคามิตะ มีความเชี่ยวชาญในด้านการผลิตผ้าย้อมครามโดยใช้เทคนิคมัดย้อมเป็นอย่างมากมีผลิตภัณฑ์อย่างหลากหลาย เนื่องด้วยเทคนิคนี้ทำให้เกิดลวดลายเพียงชิ้นเดียวในโลก ผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้นลวดลายแต่ละแบบจะไม่มีทางที่เหมือนกันจึงเป็นจุดเด่นที่ทำให้ความไม่สมบูรณ์แบบเป็นความงามที่ยั่งยืน ดังแนวคิดของ “วาบิซาบิ” ที่พูดเรื่องความงามไม่มีรูปแบบตายตัวแต่ทุกสิ่งบนโลกไม่มีอะไรสมบูรณ์แบบ นั่นถือเป็นความงดงามอย่างแท้จริง ทำให้เทคนิคการทำลวดลายโดยวิธีมัดย้อมเป็นเทคนิคที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ข้อสำคัญประเทศญี่ปุ่นถึงแม้จะให้ความสำคัญกับความอิสระไม่สมบูรณ์แบบ แต่การวางลวดลายในเทคนิคมัดย้อมค่อนข้างชัดเจนมากกว่าประเทศอื่นๆ สามารถคาดคะเนลวดลายจากวิธีการทำได้ค่อนข้างแม่นยำ

“... เทคนิคการทำให้เกิดลวดลายของประเทศญี่ปุ่น เป็นเทคนิคลักษณะที่เรียกว่า “ไอโซเมะ” หรือมัดย้อม เป็นกระบวนการกันสีโดยใช้วิธีการมัด พับ เย็บ ทับ หรือแม้กระทั่งการใช้แป้งเปียกเป็นตัวกันสีและทำให้เกิดลวดลาย เทคนิคการมัดย้อมเป็นเทคนิคที่ถูกสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณเป็นอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่นของประเทศญี่ปุ่น เป็นภาพจำที่ใครก็รู้ว่า เป็นลวดลายลักษณะของประเทศญี่ปุ่น ...”

(ควาตะ อายุมิ การสื่อสารส่วนบุคคล วันที่ 18 เมษายน 2566)

“... เทคนิคที่เป็นที่นิยมในเขตจังหวัดโทคุชิม่า หมู่บ้านทาคามิตะ ส่วนใหญ่ในพื้นที่นี้เป็นพื้นที่สำหรับการผลิตการก่อหม้อครามและมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านเทคนิคลวดลายในรูปแบบของการมัดย้อมหรือเทคนิคการกันสี เพราะเป็นเทคนิคที่ง่าย รวดเร็ว และสวยงาม ตามแบบฉบับแนวคิดและความเชื่อในรูปแบบของนิกายเซน ลักษณะลวดลายส่วนมากจะเป็นลวดลายเรขาคณิตและรูปทรงอิสระ เทคนิคนี้จะเกิดขึ้นจากการนำผ้าฝ้าย มามัดและย้อมลงในหม้อคราม ...”

(ยามากุจิ นาโอมิ การสื่อสารส่วนบุคคล วันที่ 18 เมษายน 2566)

ภาพประกอบ 28 เทคนิคการมัดย้อมของประเทศญี่ปุ่น

ที่มา วันสนิ กระจ่างยุทธ

จากที่กล่าวมาเทคนิคการทำให้เกิดลวดลายของประเทศญี่ปุ่นที่พบเห็นในพื้นที่เป็นเทคนิคมัดย้อม จากคำสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่าพื้นที่จังหวัดโทคุชิม่า หมู่บ้านทาคามิตะ เป็นพื้นที่การผลิตการก่อหม้อครามและการทำเนื้อครามอบแห้งมากกว่าการผลิตลวดลาย รวมไปถึงเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายและสะท้อนความเป็นผ้าครามของประเทศญี่ปุ่นปรากฏเป็นเทคนิค

สำคัญที่พบในพื้นที่ เทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายประเภทมัดย้อมถูกยอมรับให้เป็นอัตลักษณ์ในด้านเทคนิคลวดลายในด้านผ้าคราม เป็นสิ่งสะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อในเรื่องของลวดลาย และปรัชญาการใช้ชีวิตผ่านลวดลายและเทคนิคนี้ เทคนิคมัดย้อมของจังหวัดโทคุชิม่าจึงมีชื่อเสียงและเป็นที่ต้องการในประเทศและต่างประเทศรวมไปถึงยังเป็นพื้นที่ที่เผยแพร่เทคนิค การมัดย้อม การทัก การเย็บ และการกันโดยใช้แป้งเปียกให้กับหลายๆ พื้นที่รวมถึงประเทศจีนและไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา

ตาราง 3 สรุปการเปรียบเทียบในด้านเทคนิค

ตารางสรุปการเปรียบเทียบในด้านเทคนิค				
ประเทศ	ทอ	กันสีด้วยการ กัน มัด ทัก พับมัดเย็บ	เขียนเทียน	หมายเหตุ
ไทย				มีการใช้เทคนิคเขียนเทียนแต่ไม่ได้รับความนิยมนในพื้นที่ส่วนมากจะพบเทคนิคเขียนเทียนในภาคเหนือ
จีน				ในพื้นที่เทคนิคการทอไม่พบการทอให้เกิดเป็นลวดลายส่วนมากจะพบการทอเป็นรูปแบบผ้าฝืนแต่ในเขตภาคอื่นของประเทศมีเทคนิคการทอแต่ไม่ได้นิยมเป็นผ้าย้อมคราม
				ในพื้นที่ที่สำรวจไม่พบเทคนิคการทอที่ทำให้เกิดลวดลาย

ญี่ปุ่น				และไม่พบการเขียน เขียนแต่สามารถพบ ได้ในพื้นที่อื่นๆของ ประเทศ
---------	---	---	---	--

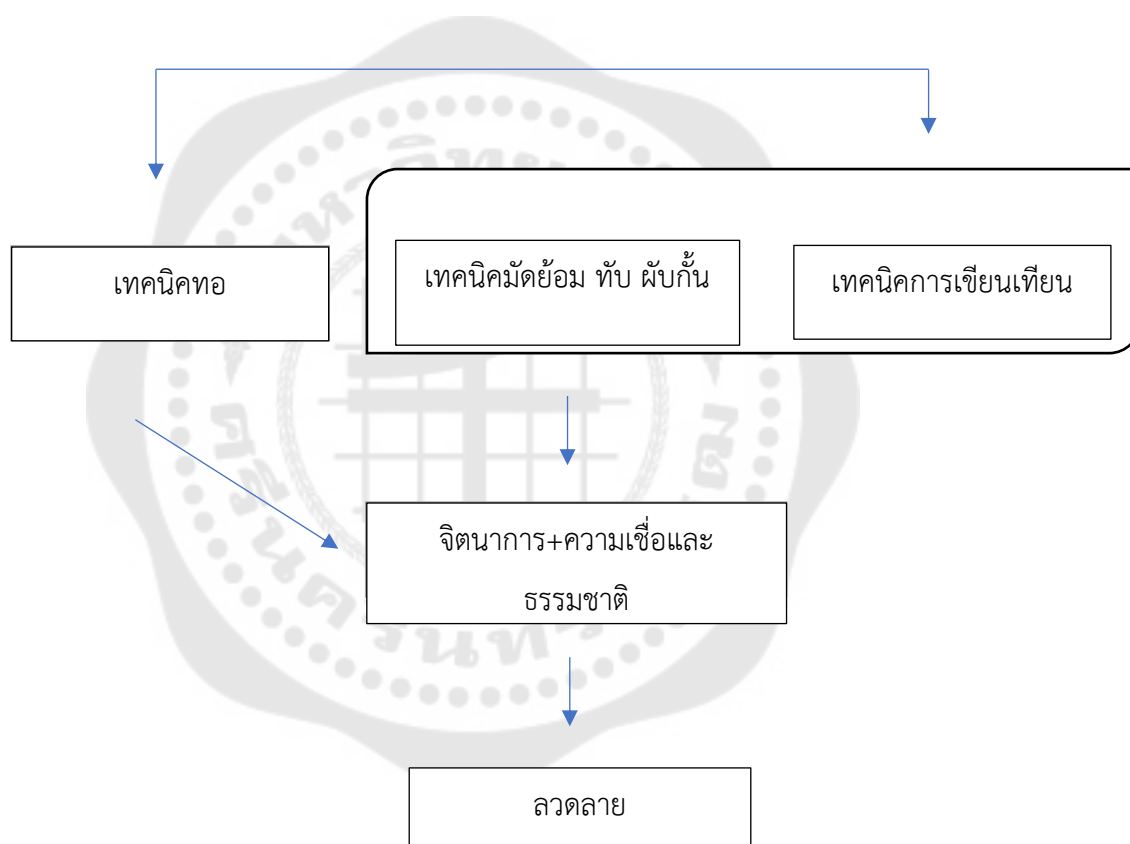
หมายเหตุ: ○ มีความสำคัญมาก △ มีความสำคัญ ✕ ไม่ให้ความสำคัญ

จากตารางเปรียบเทียบสรุปได้ว่าความแตกต่างในด้านเทคนิคของแต่ละประเทศมีความเหมือนและแตกต่างกันในบางประเด็นจะเห็นได้ว่าเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายที่มีเหมือนกันทั้ง 3 ประเทศ ได้แก่ เทคนิคประเภทมัดย้อม เป็นเทคนิคที่พบทั้ง 3 พื้นที่และเป็นเทคนิคที่ได้รับความนิยมมากที่สุดและเป็นเทคนิคที่มีและให้ความสำคัญ การผลิตในปัจจุบันความแตกต่างในด้านเทคนิคอาจแตกต่างด้วยลักษณะการมัด การทับ การเย็บ หรือแม้กระทั่งการใช้แป้งเปียกในการทำให้เกิดลวดลาย ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีความชำนาญในด้านเทคนิคมัดย้อมมากที่สุดมีแบบแผนการกำหนดลวดลายได้ชัดเจนมากกว่าอีก 2 ประเทศอาจเนื่องด้วยเป็นเทคนิคที่เป็นเทคนิคเฉพาะของประเทศ ประเภทเทคนิคการเขียนเทียนเป็นอันดับสองที่มีความเชื่อมโยงกันในด้านความเหมือนและแตกต่าง พบว่าเทคนิคประเภทการเขียนเทียนเป็นเทคนิคที่พบมากที่สุดในประเทศจีน ประเทศจีนมีความชำนาญและเชี่ยวชาญในเทคนิคนี้ เทคนิคนี้เป็นเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายในผลิตภัณฑ์ฝ้ายอ้อมครามเป็นอันดับหนึ่งและเป็นอัตลักษณ์ประจำพื้นที่ถิ่นในแถบพื้นที่ทางตอนใต้ของประเทศจีนและแพร่ขยายมายังทางตอนเหนือของประเทศไทย ในพื้นที่จังหวัดสกลนครพบว่าการเขียนเทียนเป็นเทคนิคหนึ่งที่สามารถใช้ในผลิตภัณฑ์ฝ้ายอ้อมครามได้แต่ไม่ได้เป็นที่แพร่หลายนักจำเพาะด้วยไม่ใช่เทคนิควิธีประจำถิ่นรวมไปถึงมีกระบวนการที่ยากและวัตถุดิบที่จำกัดจึงมีการผลิตผลิตภัณฑ์โดยใช้เทคนิคเขียนเทียนน้อยกว่าเทคนิคอื่น ส่วนในพื้นที่ประเทศญี่ปุ่นไม่พบเทคนิคการเขียนเทียนในพื้นที่ที่เป็นพื้นที่วิจัย รวมไปถึงในประเทศญี่ปุ่นก็เป็นเทคนิคที่ไม่ค่อยได้รับความนิยมในการใช้สร้างลวดลาย และสุดท้ายในส่วนขอเทคนิคประเภทการทอ เป็นเทคนิคที่พบมากที่สุดในประเทศไทย การขึ้นลวดลายโดยใช้การทอเป็นเทคนิคที่เป็นอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่นประเทศไทยมีการทอหลากหลายหลายรูปแบบไม่จำกัดเฉพาะแค่การย้อมครามยังมีการใช้วิธีการทอเป็นการสร้างลวดลายเช่นกัน แต่กลับกันในประเทศจีนและญี่ปุ่นในพื้นที่ที่วิจัยไม่พบเทคนิคการทอเพื่อให้เกิดลวดลายมีเพียงทอเป็นผืนเพื่อเป็นผ้าสำเร็จและนำไปสร้างลวดลายในวิธีอื่น

4.2.4 ลวดลายของผ้าย้อมคราม

4.2.4.1 ลวดลายผ้าย้อมครามของประเทศไทย

ลวดลายผ้าย้อมครามของประเทศไทย ถูกแบ่งออกเป็น 3 ประเภท โดยแบ่งประเภทตามเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายโดย ประเภทที่ 1) เป็นลวดลายที่เกิดขึ้นจากเทคนิคการทอ ประเภทที่ 2) เป็นลวดลายที่เกิดขึ้นจากเทคนิคมัดย้อม และประเภทที่ 3) เกิดขึ้นจากเทคนิคการเขียนเทียน โดยประเทศไทยสามารถแบ่งลวดลายตามรูปแบบของเทคนิคและลักษณะของการใช้ในชีวิตประจำวัน

ภาพประกอบ 23 สรุปโครงสร้างเทคนิคและลวดลายผ้าของประเทศไทย

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

4.2.4.1.1 ลวดลายที่เกิดขึ้นจากเทคนิคการทอ

เทคนิคในการทอผ้าสามารถแบ่งออกเป็น 4 เทคนิคคือ 1) มัดหมี่ 2) การขีด 3) การจก 4) การยก แต่ละเทคนิคนี้มีโครงสร้างของผ้าต่างกันออกไป รวมไปถึงการใช้งานตาม

โอกาสต่างๆ ที่แตกต่างกันออกไป ลวดลายที่ค้นพบในพื้นที่ในการวิจัยเป็นลวดลายพื้นฐานจำนวน 89 ลาย เป็นลวดลายที่แสดงถึงการออกแบบเพื่อความสวยงามในแต่ละโอกาสที่จะนำไปใช้ ประเภทของเทคนิคเป็นเพียงแค่กระบวนการหรือเทคนิคในการทอผ้าเพียงเท่านั้น จะเห็นได้ว่าจากรูปภาพโครงสร้างเทคนิคและลวดลายของผ้าในประเทศไทย ในความเป็นจริงแล้วประกอบไปด้วยโครงสร้าง เทคนิคต่างๆ ที่ทำให้เกิดลวดลาย เพิ่มจินตนาการ ความเชื่อตามธรรมชาติ และการออกแบบ จนกลายเป็นลวดลายพื้นฐานทั้ง 89 ลายที่พบเห็นในพื้นที่จังหวัดสกลนคร โดยพื้นฐานแล้วเทคนิคประเภทการทอผ้าประกอบไปด้วย มัดหมี่ การขีด การจก และการยก จะประกอบไปด้วยลวดลายทั้ง 89 ลวดลายที่ปรากฏ แต่จะมีความแตกต่างกันออกไปตามแต่พื้นที่หรือจินตนาการของผู้ผลิต

ลวดลายผ้ามัดหมี่ ทำกันอย่างแพร่หลายในแถบจังหวัดทางภาคอีสาน โดยใช้ทั้งลักษณะของผ้าฝ้ายและผ้าไหม ตัวลวดลายเป็นเอกลักษณ์และมีสีสันที่สวยงามเป็นเทคนิคเฉพาะ ปัจจุบันมีการทอผ้ามัดหมี่หลากหลายรูปแบบรวมไปถึงการดัดแปลงจากลวดลายพื้นบ้าน แต่ส่วนใหญ่ลายที่สืบทอดต่อกันมาเรื่อยๆ มักจะเห็นได้ว่าเป็นลวดลายที่มักจะใช้ลวดลายแม่แบบทั้ง 89 ลายที่ปรากฏอยู่และมีการพัฒนาต่อเรื่อยๆ ขึ้นอยู่กับการผสมผสานแนวคิดหรือจินตนาการของผู้ผลิต เช่น ลายตำลึง ลายพญานาค ลายลูกศร หรือลายมัดหมี่ผ้าปูเชมร ลายขอเทพพนม ลายพญานาคน้อย เป็นต้น

ผ้าขีด เป็นเทคนิคโบราณที่ส่วนใหญ่จะใช้ในโอกาสพิเศษต่างๆ ในชีวิตประจำวัน จะพบว่า มี 8 ลวดลายที่ได้ใช้กับงานมหรสพหรืองานสำคัญ เช่น ใช้ในงานบวช คือ ลายดอกขีดและลายขีดตะเกาหลงเก่า ใช้ในงานทำบุญบ้าน คือ ลายช้าง ใช้ในงานสงกรานต์ ส่วนมากจะเป็นลายขีดดอกจัน และใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อไปกราบไหว้สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผู้ใหญ่จะใช้ลายขีดกาบใหญ่และลายขีดดอกแก้ว ส่วนมากลายขีดเป็นเทคนิคที่ปรารถนิต

ผ้าตีนจก เป็นผ้าที่ใช้ในงานสำคัญ เช่น งานบุญ เทคนิคการจกส่วนมากจะมีลวดลายพิเศษที่ต่างจากผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ลวดลายบางลวดลายถูกนำมาต่อกับชิ้นเรียกว่าตีนจก ซึ่งลวดลายจะใช้ลวดลายจากแม่แบบมาผสมผสานกับจินตนาการของผู้ผลิตผ้าย้อมคราม ส่วนมากเทคนิคนี้ในปัจจุบัน มีการนำมา ผลิตเป็นผลผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามเกิดความแปลกใหม่และน่าสนใจมากขึ้นให้กับผลิตภัณฑ์

ผ้ายก เป็นกระบวนการทำหรือการสร้างลวดลายแบบการยก ซึ่งเป็นเทคนิคโบราณและมีความละเอียดค่อนข้างสูง มีลายจำเพาะเรียกว่าการยกดอกหรือยกทองยกเงิน จะเป็นการนำไหมเงินและไหมทองเข้ามาผสมผสานกับลวดลายสร้างผิวสัมผัสและเพิ่มลูกเล่นให้กับ

ผืนผ้ามากขึ้น จากผ้าที่มีความธรรมดาจะมีคุณค่าและมูลค่าเพิ่มมากขึ้นในด้านลวดลายของผ้ายก ถึงแม้ว่าจะมีลายเฉพาะแต่ก็สามารถใช้ลวดลายที่พบเห็นได้

ผ้ายกดอกหรือเทคนิคการยก เป็นการทอเฉพาะในราชสำนักของล้านช้างหรือในแถบภาคอีสานของประเทศไทย มีลวดลายที่ละเอียดพิถีพิถัน มีความงดงามและลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเนื้อผ้าแน่นละเอียดและมีความมันวาว ในด้านลวดลายแล้วแต่ผู้ผลิตจะมีจินตนาการการผสมผสานลวดลาย ดอกต่างๆ ที่มีอยู่ในจำนวนรายชื่อที่พบจะเห็นได้ว่าเป็นเทคนิคที่ว่าด้วยโครงสร้าง แต่ลวดลายนั้นจะเป็นเรื่องของ การออกแบบและจินตนาการที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ ลวดลายดั้งเดิมถูกแบ่งออกเป็นลวดลายที่มาจาก รูปร่างรูปทรงที่เลียนแบบธรรมชาติ ลายเรขาคณิต และรูปร่างรูปทรงที่เป็นลักษณะของเส้นลายอิสระ แต่ถ้าดูจากรายชื่อของลวดลายแล้วล้วนเป็นลวดลายที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี และวัฒนธรรม ที่อยู่รอบตัวพื้นที่ของผู้ผลิต ทุกลวดลายสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับทุกเทคนิคตามจินตนาการของผู้ผลิตหรือผู้เชี่ยวชาญ หรือความเชื่อที่จะนำไปใช้ ประเภทของลวดลายจึงสามารถแตกออกได้อย่างหลากหลาย ณ ปัจจุบันมีมากกว่า 100 ลาย

4.2.4.1.2 ลวดลายผ้าย้อมครามของประเทศไทยประเภทเทคนิคการทอที่พบมากที่สุดจำนวน 7 ลาย ในพื้นที่จากจำนวนผลิตภัณฑ์แหล่งละ 50 ขึ้น ได้แก่ 1.ลายตะขอ 2.ลายขอนาคน้อย 3.ลายป่าสน 4.ลายใบพรว้า 5.ลายนาคเกี้ยว 6.ลายดอกแก้ว 7.ลายรวงผึ้ง

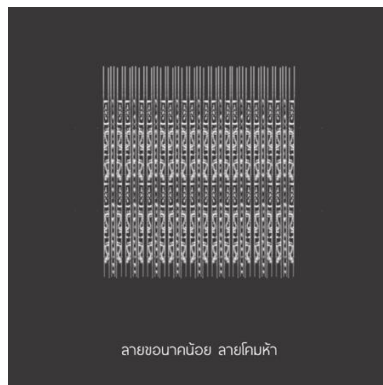
1) ลายตะขอ

ภาพประกอบ 24 รูปภาพ ลายตะขอ

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

2) ลายขอนาคน้อย ลายโคมห้า

ภาพประกอบ 25 รูปภาพ ลายโคมห้า

ที่มา วันศนี กระจ่างยุทธ

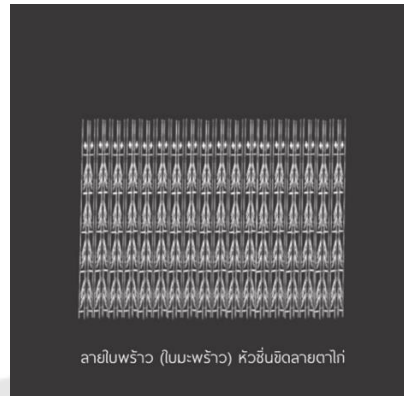
3) ลายป่าสน

ภาพประกอบ 26 รูปภาพ ลายป่าสน

ที่มา วันศนี กระจ่างยุทธ

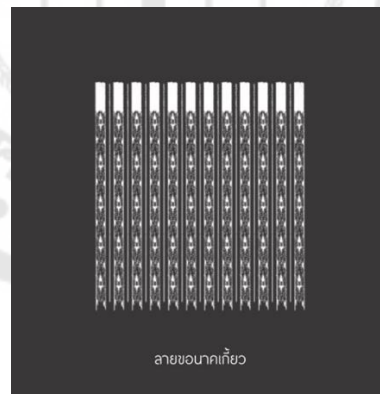
4) ลายใบพรวัวหรือหัวขึ้นขีดลายตาไก่

ภาพประกอบ 27 รูปภาพ ลายใบพรวัวหรือหัวขึ้นขีดลายตาไก่

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

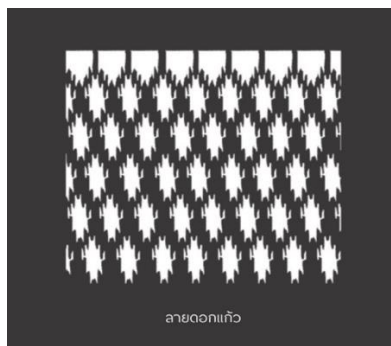
5) ลายนาคเกี้ยว

ภาพประกอบ 28 รูปภาพ ลายนาคเกี้ยว

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

6) ลายดอกแก้ว

ภาพประกอบ 29 รูปภาพ ลายดอกแก้ว

ที่มา วันศนึ กระจ่างยุทธ

7) ลายรวงผึ้ง

ภาพประกอบ 30 รูปภาพ ลายโบกคว่ำโบกหงาย

ที่มา วันศนึ กระจ่างยุทธ

กล่าวได้ว่าลวดลายของเทคนิคประเพณีการทอผ้าเป็นลวดลายที่มาจาก ประเพณี ความเชื่อ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่เป็นส่วนประกอบหรือลวดลายจะมาจาก สภาพแวดล้อมธรรมชาติตามบริบทของพื้นที่ ลวดลายเกิดขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์ของผู้ผลิต

ผลิตภัณฑ์ สามารถประยุกต์และปรับใช้ได้กับทุกเทคนิคไม่ว่าจะเป็นผ้าจก ผ้าขีด ผ้ายก ทุกเทคนิค สามารถนำลวดลายที่ปรากฏอยู่ทั้ง 89 ลายมาประยุกต์ใช้ตามแต่จินตนาการ จะมีบางลวดลายที่นิยมและจะถูกผลิตขึ้นเพื่อสวมใส่และใช้ในประเพณีต่างๆ ลวดลายที่พบมากในการนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์จากจำนวนผลิตภัณฑ์ทั้งหมดแหล่งละ 50 ชิ้นพบว่ามียังมีจำนวน 7 ลาย จากการวิเคราะห์ลวดลายถูกแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) ลวดลายที่มาจากสัตว์ที่มีความเชื่อในสิ่งที่เป็นอิทธิฤทธิ์หรือมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ เช่น นาค นกยูง กระต่าย สิงค์ และแมงมุม 2) ลวดลายที่มาจากพืชประเภทดอกไม้ ดอกแก้ว ดอกหญ้า ต้นสน และดอกกระเจี๊ยบ 3) ลวดลายที่มาจากข้าวของเครื่องใช้ในการดำรงชีวิต เช่นลายเครื่องจักสาน และลายเสื่อ 4) ลวดลายที่มาจากธรรมชาติ เช่น ลายสายน้ำ ฟองน้ำ รวงผึ้ง น้ำฝน เป็นต้น

4.2.4.1.2 ลวดลายที่เกิดขึ้นจากเทคนิคมัดย้อม

พบว่าลวดลายในเทคนิคประเภทผ้ามัดย้อมหรือการกันสีด้วยการทับเป็นที่ยอมรับมากในแหล่งที่มีการศึกษาเนื่องด้วยเป็นเทคนิคที่ง่ายและมีลวดลายที่เป็นแบบเฉพาะ ลวดลายที่พบในพื้นที่เป็นลวดลายที่แบ่งออกเป็นลวดลายที่มีรูปร่างรูปทรงที่ชัดเจนและลวดลายที่มีรูปร่างรูปทรงที่มีความอิสระมีรูปร่างรูปทรงหรือแบบแผนที่คล้ายเดิมแต่ไม่เหมือนเดิม กล่าวได้ว่าเสน่ห์ของลวดลายในลักษณะนี้เป็นขึ้นเดียวในโลกไม่ซ้ำและไม่เหมือนใครลวดลายที่ปรากฏในพื้นที่ ได้แก่ 1) ลายจุด 2) ลายวงกลม 3) ลายวงล้อ 4) ลายหินอ่อน 5) ลายตาราง 6) ลายน้ำไหล 7) ลายเกล็ดนาคี 8) ลายดาว 9) สามเหลี่ยมและสี่เหลี่ยม 10) ลายกันหอย

1) ลายจุด

ภาพประกอบ 31 ลายจุด

ที่มา วันศนิ กระจำยุทธ

2) ลายวงกลม

ภาพประกอบ 32 ลายวงกลม

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

3) ลายวงล้อ

ภาพประกอบ 33 ลายวงล้อ

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

4) ลายหินอ่อน

ภาพประกอบ 34 ลายหินอ่อน

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

5) ลายตาราง

ภาพประกอบ 35 ลายตาราง

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

6) ลายน้ําไหล

ภาพประกอบ 36 ลายน้ําไหล

ที่มา วันศนึ กระจ่างยุทธ

7) ลายเกล็ดนาคี

ภาพประกอบ 37 ลายเกล็ดนาคี

ที่มา วันศนึ กระจ่างยุทธ

8) ลายดาว

ภาพประกอบ 38 ลายดาว

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

9) สามเหลี่ยมและสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 39 ลายสามเหลี่ยมและสี่เหลี่ยม

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

10) ลายกันหอย

ภาพประกอบ 40 ลายสามเหลี่ยมและสี่เหลี่ยม

ที่มา วันศนิ กระจำนงยุทธ

กล่าวได้ว่าลวดลายจากเทคนิคมัดย้อมมีจำนวนทั้งหมดที่พบในพื้นที่จำนวน 9 ลาย เป็นลวดลายหลักที่คนในพื้นที่นำมาใช้เพื่อผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมคราม นอกจากนั้นยังสามารถประยุกต์ลวดลาย ตามที่ผู้ผลิตมีความต้องการหรือมีความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ เนื่องด้วยทั้ง 9 ลวดลายนี้สามารถผสมผสานกันได้แล้วแต่จินตนาการของผู้ผลิต สำหรับวิธีการมัดย้อมมีการใช้วัสดุ เช่น เส้นด้ายเชือกกล้วย เชือกฟางมัดหรือรัดทับบางส่วนไว้ การผูกเส้นด้ายนี้จะทำให้เกิดแรงกดทับทำให้บริเวณนั้นสีจะไม่ติดเป็นการทำลวดลายชนิดหนึ่ง ผลิตภัณฑ์จากลวดลายนี้หรือเทคนิคการกันสีด้วยกระบวนการมัดย้อม พบว่าในปัจจุบันเป็นที่นิยมของตลาดโดยเฉพาะแฟชั่นในแถบยุโรปและเอเชียกลาง ทำให้พื้นที่จังหวัดสกลนครมีการฝึกอบรมและขยายวิธีหรือกระบวนการทำให้เกิดลวดลายเพิ่มมากขึ้น ลวดลายที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ ลวดลายหินอ่อน อาจเป็นเพราะเป็นลวดลายที่ให้ความรู้สึกมีลักษณะเฉพาะไม่ซ้ำไม่เหมือนใครจึงเป็นที่นิยมมากที่สุดรวมไปถึงยังแสดงถึงอัตลักษณ์ของผ้ามัดย้อมครามได้เป็นอย่างดี ที่ได้รับความนิยมรองลงมาคือ ลายเกล็ดนาคี ถือว่าเป็นลายที่นับว่าเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดสกลนครเนื่องด้วยลวดลายที่ออกมามีความคล้ายคลึงกับเกล็ดพญานาคซึ่งเป็นสัตว์ที่ได้รับความนิยม

เคารพนับถือตามความเชื่อและประเพณีในแทบภาคอีสานจึงเป็นลวดลายที่ได้รับความนิยมรองลงมา อีกทั้งรวมไปถึงยังมีกระบวนการทำที่ไม่ซับซ้อนสามารถผลิตได้ในระยะเวลารวดเร็วจึงเป็นที่นิยมและต้องการของตลาด

4.2.4.1.3 ลวดลายที่เกิดขึ้นจากเทคนิคการเขียนเทียน

ลวดลายที่เกิดขึ้นจากเทคนิคประเภทการเขียนเทียนในพื้นที่ประเทศไทย ในพื้นที่การวิจัยพบว่า ทั้ง 3 ร้าน พบเพียง 1 ร้าน ที่มีการผลิตลวดลายที่เกิดขึ้นจากการเขียนเทียน และนำไปย้อมคราม นั่นคือร้าน “ครามสกล” เทคนิคนี้เป็นการผลิตจำนวนที่น้อยที่สุดส่วนมากจะพบเป็นงานตามสั่งของลูกค้าเพื่อเป็นการตอบสนองของความต้องการเท่านั้น มีเพียงแค่ 3 ลายเท่านั้นที่ทางพื้นที่มีการผลิตลวดลายนี้เป็นประจำนั่นคือ ลายหัวใจ หลายหัวสัตว์ต่างๆ และลายใบไม้หรือดอกไม้ แต่ส่วนมากจะเห็นได้ไม่บ่อยนักเนื่องด้วยเป็นเทคนิคที่ไม่ได้เป็นที่นิยมในพื้นที่ จึงทำให้ลวดลายที่เกิดขึ้นจากการเขียนเทียนนั้นมีจำนวนที่น้อยและไม่เป็นที่นิยม อาจเนื่องด้วยเป็นเทคนิคที่ไม่ได้เป็นเทคนิคประจำถิ่นของพื้นที่ จึงทำให้ไม่ได้รับความนิยมในการผลิตทำให้ลวดลายนั้นไม่หลากหลาย

1) ลายหัวใจ

ภาพประกอบ 41 ลายหัวใจ

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

2) ลายเสือหรือลายหัวสัตว์ต่างๆ

ภาพประกอบ 42 เสือหรือลายหัวสัตว์ต่างๆ

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทลายไปไม้ดอกไม้

1) ลายไปไม้ดอกไม้

ภาพประกอบ 43 ลายไปไม้ดอกไม้

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุท

กล่าวได้ว่าลวดลายที่เกิดจากเทคนิคการเขียนเทียน เป็นลวดลายที่ถูกผลิตขึ้นจากความต้องการของผู้บริโภคเพียงเท่านั้น จึงจะมีลวดลายดังกล่าวที่เป็นตัวอย่าง เช่น ลายหัวใจ ลายหัวสัตว์ต่างๆ หรือลายดอกไม้และใบไม้ ที่พบเห็นในแหล่งพื้นที่ โดยลวดลายเหล่านี้ ถูกผลิตมาเป็นจำนวนที่ไม่มากนักเนื่องด้วยเป็นความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคบางส่วนจึงมีการผลิตลวดลายเหล่านี้เป็นจำนวนที่น้อยมากถ้าเทียบกับลวดลายที่เกิดจากเทคนิคอื่นๆ จากคำสัมภาษณ์ของผู้ที่ให้สัมภาษณ์ข้อมูลในพื้นที่ว่าด้วยเรื่องลวดลายของการเขียนเทียนเป็นกระบวนการที่ไม่ใช้ความถนัดของคนในพื้นที่ จึงมีการผลิตในลักษณะรูปแบบนี้เป็นจำนวนน้อยมากถ้าเทียบกับลวดลายจากเทคนิคอื่นๆ จากการสำรวจพบว่าในพื้นที่ในแหล่งพื้นที่ที่สำรวจในประเทศไทยพบเพียงแค่ 1 ร้านที่มีการผลิตลวดลายจากการเขียนเทียน

4.2.4.2 ลวดลายผ้าย้อมครามของประเทศจีน

4.2.4.2.1 ลวดลายผ้าย้อมครามของประเทศจีนประเภทเทคนิคเขียนเทียน

ลวดลายผ้าย้อมครามในประเทศจีน พบว่าในพื้นที่ในการวิจัยใช้เทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายโดยเรียกว่าเทคนิคการเขียนเทียน ซึ่งเป็นเทคนิคเฉพาะของทางตอนใต้ในประเทศจีน โดยลวดลายที่ใช้ผลิตกับผ้าย้อมครามเป็นลวดลายเฉพาะประจำถิ่น ส่วนมากลวดลายที่นำมาผลิตผ้าย้อมครามเป็นลวดลายที่เลียนแบบธรรมชาติ สัตว์ พืช และการเคลื่อนไหวของสายน้ำ ลวดลายเหล่านี้เป็นลวดลายที่แสดงถึงภูมิปัญญาและความเชื่อในท้องถิ่น การใช้ลวดลายและความหมายมีความแตกต่างกันไปในการใช้งาน ลวดลายที่พบมีจำนวน 8 ลวดลายด้วยกัน ประกอบไปด้วย 1) ลายผีเสื้อ (蝴蝶纹) 2) ลายปลานก (鱼鸟纹) 3) ลายตะขาบ (蜈蚣纹) 4) ลายมังกร (龙纹) 5) ลายก้ามม้า (马蹄纹) 6) ลายยวนหยดน้ำ (旋涡纹) 7) ลายดอกสาลี (梨花纹) 8) ลายกลองมโหระทึกหรือลายกลองทอง (铜鼓纹)

1) ลายผีเสื้อ(蝴蝶纹)

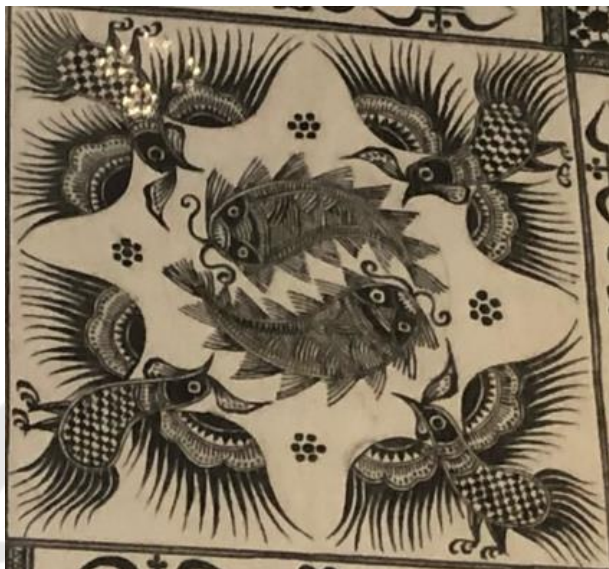

ภาพประกอบ 44 ลายผีเสื้อ(蝴蝶纹)

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

พบว่าความหมายของลายผีเสื้อ เป็นลวดลายที่มาจากเรื่องราวในเพลงพื้นบ้านของชนเผ่าทางตอนใต้ของประเทศจีนที่เป็นชนเผ่าที่มีความนิยมในการผลิตผ้าคราม เช่น ผาเหมียว หรือแมว หรือมั่ง ในแถบภาคเหนือของประเทศไทย ตามตำนานของชนเผ่าถือว่าพระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชนเผ่า หรือชาติพันธุ์นั้น เรียกว่า “แม่ผีเสื้อ” ซึ่งฟังเสียงกับคำว่า “ผีเสื้อ” ในภาษาท้องถิ่น ถือว่าพระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของทุกสรรพสิ่งบนโลกทั้งวิญญาณ บรรพบุรุษมนุษย์ สัตว์หรือพืช และการเกิดขึ้นของท้องฟ้าและความมืด ทุกอย่างล้วนมีต้นทางมาจากแม่ผีเสื้อ ลวดลายนี้จึงเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของการสืบทอดชาติพันธุ์และความเจริญงอกงามของกลุ่มคน

2) ลายปลานก(鱼鸟纹)

ภาพประกอบ 45 ลายปลานก(鱼鸟纹)

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

พบว่าความหมายของลายปลานก เป็นลวดลายที่มีความหมายคล้ายกับลายผีเสื้อที่มีความเกี่ยวข้องกับการสืบทอดหรือสืบเชื้อสายของชาติพันธุ์และความมั่งคั่ง ชาติพันธุ์แถบตอนใต้ของประเทศจีน เชื่อว่านกแทนผู้ชาย ปลาแทนเป็นผู้หญิง ภาพวาดของปลานกที่อยู่ในหลายภาพจะเป็นสัญลักษณ์ของคู่สามี ภรรยาที่รักกันลายนี้ประกอบไปด้วยภาพวาดของปลาและนก ทั้งนี้ก็มักจะเป็นนกน้ำที่สามารถว่ายน้ำได้ นักวิชาการบางคนในพื้นที่เห็นว่าลวดลายนี้เป็นภาพสะท้อนถึงลักษณะทางเพศสภาพที่มีความเสมอภาค ระหว่างชายและหญิงในการรับผิดชอบในหน้าที่ของการสืบเชื้อสาย ชาติพันธุ์ และผลิตลูกหลาน รวมไปถึงการแสดงความนับถือต่อการสืบทอดชาติพันธุ์

3) ลายตะขาบ (蜈蚣纹)

ภาพประกอบ 46 ลายตะขาบ(蜈蚣纹))

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

พบว่าความหมายของลายตะขาบ มีที่มาเช่นเดียวกับลายผีเสื้อที่มาจากเพลงพื้นบ้านของชนเผ่าทางตอนใต้ของประเทศจีน ซึ่งเนื้อหาเล่าถึงตำนาน 5 พี่น้อง ได้แก่ มังกร สายฟ้า เสือ งู และตะขาบ โดยแต่ละคนรับผิดชอบหน้าที่ที่มีความแตกต่างกัน ตะขาบได้รับหน้าที่ในด้านการเก็บเกี่ยว สร้างหมู่บ้านชุมชน และการสืบทอดลูกหลาน มีความหมายของสัญลักษณ์ว่าทำให้บ้านเมืองสงบสุข ด้วยเหตุนี้ตะขาบจึงได้รับความเคารพจากผู้คน ดังนั้นลายรูปตะขาบจึงเป็นหนึ่งในลายที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในสัญลักษณ์รูปสัตว์ แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือสงบสุขของผู้คนในชุมชนหรือเรียกง่าย ๆ ว่า เป็นสัตว์นำโชคของชุมชน

4) ลายมังกร (龙纹)

ภาพประกอบ 47 ลายมังกร (龙纹)

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

พบว่าความหมายของลายมังกร เป็นลวดลายที่เป็นสัญลักษณ์ประจำชาติของประเทศจีนในทั่วทุกมณฑลของประเทศจีนมักมีสัตว์ในเทพนิยายประเภทนี้เป็นสิ่งที่เคารพนับถือ เช่นเดียวกับในพื้นที่ในการวิจัย “มังกร” เป็นสิ่งที่เคารพนับถือของชนเผ่าทางตอนใต้ของประเทศจีนเป็นสัญลักษณ์ของสัตว์ที่แสดงถึงอำนาจและความบริสุทธิ์ แสดงถึงความร่ำรวยมั่งคั่ง โดยคนในชุมชนมีความเคารพนับถือ และให้ความศรัทธา เสมือนเป็นสิ่งนำโชค ในวัฒนธรรมหลักของประเทศจีนเทพมังกรดูมีพลังน่าเกรงขาม ลายมังกรในศิลปะภาพวาดผ้าครามของชาติพันธุ์ทางตอนใต้ของประเทศจีนมีลักษณะที่หลากหลาย บางพื้นที่อาจมีหัวเป็นนกตัวเป็นงู หรือหัวเป็นวัวตัวเป็นปลา รวมไปถึงแม้กระทั่งหัวเป็นมังกรขาเป็นตะขาบก็เป็นได้

5) ลายกีบม้า (马蹄纹)

ภาพประกอบ 48 ลายกีบม้า (马蹄纹)

ที่มา วันศนิ กระจำงยุทธ

พบว่าความหมายของลายกีบม้า เป็นลวดลายจากเรื่องเล่าพื้นบ้าน เป็นลวดลายที่เกิดขึ้นจาก หญิงสาวผู้หนึ่งที่ถูกกักขังโดยชนชั้นสูงภายในวังและมีการคิดลายกีบม้า เพื่อแสดงความคิดถึงและอาลัยแต่ครอบครัวและคนรักของตน โดยลวดลายผ้านี้เป็นลวดลาย เฉพาะที่ถูกคิดขึ้นมากับการย้อมผ้าครามจนเป็นที่นิยมในยุคสมัยโบราณ สู้สุดท้ายเมื่อได้รับความ นิยมเป็นจำนวนมากและทางชนชั้นสูงหรือราชสำนักผู้ที่มาของลวดลาย จึงสั่งให้ประหารผู้คิดค้น ลายและส่งกลับกลุ่มชาติพันธุ์ทางตอนใต้ของประเทศจีน ทำให้ลายผ้านี้มีความหมายแสดงถึง ความคิดถึง การเดินทาง และการไว้อาลัยสำหรับคนที่รัก หรือการโยยหาถิ่นที่อยู่ เรียกได้ว่าเป็น ลายสำคัญที่ใช้สำหรับการย้อมผ้าคราม

5) ลายยวนหยดน้ำ(旋涡纹)

ภาพประกอบ 49 ลายยวนหยดน้ำ(旋涡纹)

ที่มา วันศนิ กระจำยุทธ

ลวดลายยวนหยดน้ำ พบว่าในพื้นที่ในการวิจัยส่วนมากจะถูกวาดบนพื้นหลังของเสื้อหรือแขนเสื้อและบนผ้าห่มสำหรับเป็นเครื่องนอน ซึ่งลวดลายนี้จะมีความหมายแทนความสามัคคี ความมงคลของชนชาติพันธุ์ ความหลงใหลในธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ ความสำคัญของสายน้ำหรือท้องฟ้าที่หมุนวนหรือกระแสน้ำที่หมุนวน แสดงให้เห็นว่าชาติพันธุ์หรือชนเผ่าทางภาคใต้ของประเทศจีนให้ความสำคัญและเข้าถึงความงดงาม ของธรรมชาติ สัมผัสได้ถึงความงดงามและคุณค่าที่ธรรมชาติมอบให้ จึงเกิดความรู้สึกต่อลวดลายในด้านความรุ่งเรืองและสง่างามตลอดถึงยังถือว่าเป็นลวดลายที่แสดงถึงความโชคดีและร่ำรับสิ่งดี ๆ จากธรรมชาติ

6) ลายดอกสาลี (梨花纹)

ภาพประกอบ 50 ลายดอกสาลี (梨花纹)

ที่มา วันศนิ กระจำนงยุทธ

พบว่าความหมายของลายดอกสาลี เป็นลวดลายที่แสดงถึงความพิเศษเฉพาะท้องถิ่นในแถบตอนใต้ของประเทศจีน เป็นลายตามตำนานที่บรรพบุรุษมีเรื่องเล่าว่าเป็นลวดลายที่แสดงถึงการย้ายถิ่นฐาน แสดงให้เห็นถึงการหลุดพ้นจากความลำบากและวิถีชีวิตที่ไม่แน่นอนในการเดินทางอันแสนยาวนานจนค้นพบ พื้นที่ที่ตั้งรกรากในปัจจุบัน เป็นสถานที่ที่มีดอกสาลีเบ่งบานเป็นจำนวนมาก ถือว่าลวดลายนี้เป็นสัญลักษณ์ที่มงคลและให้ความสดใสทำให้รู้สึกโล่งใจและมั่นคง การเห็นดอกสาลีจึงเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจในชีวิตจึงกลายมาเป็นลวดลายที่เป็นที่นิยมในการผลิตมากที่สุด เพราะเป็นลายเชิงสร้างสรรค์ให้ความรู้สึกดีเป็นสิริมงคล มักนิยมใช้ให้กับเด็กๆ หรือเด็กเล็กเพื่อถือถือว่าเป็นการอวยพรให้เขาสามารถเจริญเติบโตและปลอดภัย รวมไปถึงพร้อมกับการใช้ชีวิตอันแสนยาวนาน

7) ลายกลองมโหระทึกหรือลายกลองทอง (铜鼓纹)

ภาพประกอบ 51 ลายกลองมโหระทึกหรือลายกลองทอง (铜鼓纹)

ที่มา วันศนิ กระจำนงยุทธ

พบว่าความหมายของลายกลองมโหระทึกหรือลายกลองทอง เป็นลายที่จะพบได้บ่อยในแถบทางตอนใต้ของประเทศจีน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วลายกลองมโหระทึกหรือลายกลองทองเป็นลวดลายที่มีความหลากหลายในตนเอง เดิมเป็นการเลียนแบบลักษณะรูปร่างของลายที่มาจากกลองที่ใช้ทำพิธีเพื่อสังเวยดิน น้ำลม ไฟ หรือธรรมชาติ ลวดลายของกลองมโหระทึกหรือลายกลองทอง มักมีลวดลายที่เต็มไปด้วยความคิดสร้างสรรค์จากธรรมชาติ เช่น รูปสัตว์ ดอกไม้ ต้นไม้ ใบไม้ หรือภูเขา สามารถถูกวาดลงในลวดลายรูปแบบของลายกลองมโหระทึกส่วนมากเป็นลายภาพที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นสิริมงคลเป็นอัตลักษณ์ของผ้าอ้อมครามที่เห็นได้ชัด และในพื้นที่ในการวิจัยยังพบว่าลวดลายนี้เป็นลวดลายที่ส่วนมากผู้หญิงมักจะทำให้ความนิยมเนื่องด้วยมีความเชื่อที่ว่าเมื่อเพศหญิงได้เสียชีวิตไปแล้วจะกลับกลายมาเป็นผ้าครามที่เป็นลวดลายมงคลต่างๆ ไว้ให้แก่ลูกหลานสืบไป

จากที่กล่าวมาจะพบได้ว่าโครงสร้างของลวดลายส่วนมากมาจากลวดลายธรรมชาติเน้นเส้นโค้งเพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหว ลวดลายหลักประกอบไปด้วย 8 ลวดลาย ซึ่งเป็นลวดลายโบราณที่แฝงไปด้วย ความเชื่อในปรากฏการณ์ที่มองไม่เห็น และแฝงไป

ด้วยความเชื่อในเรื่องของความปลอดภัยและความโชคดี โดยตัวลวดลายทั้ง 8 เป็นอัตลักษณ์ที่จะปรากฏขึ้นในแถบทางตอนใต้ของประเทศจีนเท่านั้น 8 ลวดลายนี้จะปรากฏขึ้นกับผลิตภัณฑ์ย้อมครามเพียงเท่านั้น ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่าลวดลายเหล่านี้เป็นลวดลายเฉพาะของการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ลวดลายเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อและการดำรงอยู่ของชาติพันธุ์ในแถบตอนใต้ของประเทศจีน แสดงให้เห็นความเจริญของงานและการนับถือสัตว์มงคลต่างๆ รวมไปถึงการแสดงความเท่าเทียมทางเพศระหว่างชายและหญิง ลวดลายทั้ง 8 เป็นลวดลายหลักสามารถนำทั้ง 8 ลวดลายนี้มาผสมผสานกันตามความเหมาะสมหรือตามจินตนาการของผู้สร้างผลิตภัณฑ์สามารถนำไปผสมผสานได้ตามความต้องการ หรือนัยยะในการใช้ เช่น ต้องการให้ปลอดภัยหรือแสดงยศแสดงฐานะของบุคคลที่สวมใส่ จะมีการผสมผสานหลายๆ ลวดลายเพื่อให้ความหมายออกมาตามลวดลายนั้น

4.2.2 ลวดลายผ้าย้อมครามของประเทศจีนประเภทเทคนิคมัดย้อม

จากการสำรวจพบว่าลวดลายที่เกิดจากเทคนิคมัดย้อม เป็นลวดลายและเทคนิคที่เกิดขึ้นเนื่องด้วยทางพื้นที่ในประเทศจีนมีความต้องการผลิตของที่ระลึกที่มีราคาที่ยอมรับได้สำหรับทุกคนที่มาเยือนในพื้นที่ จึงมีการนำเอาเทคนิคและลวดลายที่เป็นที่นิยมจากท้องถิ่นของย้อมครามมาปรับใช้กับผลิตภัณฑ์ภายในพื้นที่เทคนิคและลวดลายนี้เป็นที่นิยมมากในอุตสาหกรรมแฟชั่นของประเทศจีนจึงถูกรับเลือกเข้ามาเพื่อเพิ่มกำลังการผลิตและรูปแบบให้มีลวดลายให้เลือกอย่างหลากหลายมากขึ้น จากที่พบลวดลายที่ปรากฏมีทั้งหมด 8 ลาย โดยทั้ง 8 ลวดลายนี้สามารถผสมผสานกันได้อย่างอิสระแล้วแต่จินตนาการของผู้ผลิต เนื่องด้วยเอกลักษณ์ของลวดลายของเทคนิคนี้คือความไม่แน่นอนของลวดลายไม่เหมือนใครและเป็นผืนเดียวหรือชิ้นเดียวในโลกเท่านั้นจึงเป็นเอกลักษณ์ทำให้เป็นที่นิยมของกลุ่มผู้บริโภคในปัจจุบัน 8 ลายที่พบประกอบไปด้วย 1) ลายวงใหญ่ 2) ลายวงเล็ก 3) ลายผุก 4) ลายจุดใหญ่ 5) ลายจุดเล็ก 6) สีพื้นไล่สี 7) ลายกันหอย 8) ลายหินอ่อน ลวดลายทั้งหมดนี้ส่วนมากนำมาผลิตผลิตภัณฑ์ประเภทสินค้าแฟชั่นเสื้อผ้าสำเร็จและเป็นที่ยอมรับเป็นจำนวนมาก

ภาพประกอบ 52 ลายผ้ามัดย้อมของประเทศจีน

ที่มา วันสนิ กระจ่างยุทธ

กล่าวได้ว่าลวดลายของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท จากเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลาย คือ 1) ประเภทลวดลายที่เกิดจากเทคนิคการเขียนเทียน และ 2) ประเภทของเทคนิคมัดย้อม ลวดลายที่เกิดขึ้นมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนรวมถึงการให้คุณค่าและความหมายในด้านลวดลาย จากการศึกษาพบว่าประเทศจีนให้ความสำคัญกับลวดลายที่เกิดขึ้นจากเทคนิคประเภทเขียนเทียนเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยเป็นลวดลายที่แสดงถึงความเป็นมงคลรากเง้าทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนที่ถูกถ่ายทอดผ่านลวดลายเหล่านี้ เป็นมรดกตกทอดทางภูมิปัญญาของกลุ่มคนในชุมชนอย่างแท้จริง การใช้ลวดลายประเภทนี้เป็นอัตลักษณ์ของผ้าย้อมครามของประเทศจีนอย่างแท้จริง ในปัจจุบันพบว่าการพัฒนาลวดลายของทั้ง 2 ประเภทมีการผสมผสานกันเพื่อเพิ่มความน่าสนใจและเป็นการพัฒนาลวดลายให้มีความทันสมัยและสามารถผลิตเป็นสินค้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้มากกว่า 8 ลายหลักของรูปแบบการเขียนเทียนที่คงความเป็นอัตลักษณ์และมีราคาแพงจับต้องได้ยาก เนื่องด้วยเป็นลวดลายที่ต้องใช้ความชำนาญและความปรานีต เมื่อมีลวดลายจากเทคนิคมัดย้อมเข้ามาผสมผสานทำให้มีกำลังในการผลิตลวดลายต่างๆเพิ่มมากขึ้น

4.2.4.3 ลวดลายผ้าย้อมครามของประเทศญี่ปุ่น

ลวดลายของผ้าย้อมครามในประเทศญี่ปุ่น พบว่าในพื้นที่แถบจังหวัดโทคุชิม่าซึ่งเป็นพื้นที่ในการวิจัยมีลวดลายหลักในการผลิตผ้าย้อมครามทั้งหมด 5 ลวดลายหลัก แบ่งออกเป็นลวดลายที่เกิดจากวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำให้เกิดลวดลาย คือ 1) ลายมูราคุโมะ ลายหมอก 2) ลายอุซึกิมากิ ลายหมอกแบบม้วน 3) ลายมูซุบิ ลายผูกหรือลายเงื่อน 4) ลายไซเมะบาชามิ ลายจุดคู่ 5) ลายผ้ามัดย้อมลายชิโบริมารุ ลายวงดอกไม้ 6) ลายผ้ามัดย้อมลายชิโบริฮาชิ ลายดาว 7) ลายผ้ามัดย้อมลายชิโบริ ลายอาสะโนะสะ 8) ลายบิชามงคิคโค ลายกระดองเต่าบิชาม 9) ลายอุโรโกะมงโย ลายเกล็ด 10) ลายอิจิมัตสึ ลายตาราง ถ้าสังเกตจะเห็นได้ว่าอุปกรณ์ที่ทำให้เกิดลวดลายเป็นอุปกรณ์ที่หาได้ภายในครัวเรือนมีวิธีการกระบวนการทำอย่างง่าย ๆ เป็นลวดลายที่เข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน โดยลวดลายทั้ง 10 ลวดลายนี้ เป็นลวดลายที่เป็นลวดลายหลักที่มีการสืบทอดกระบวนการทำที่ส่งต่อกันมา บางลวดลายเกิดจากวิธีการมัดจากอุปกรณ์ แต่บางลวดลายแฝงไปด้วยความเชื่อทางพุทธศาสนา โดยกระบวนการทำให้เกิดลวดลายประเภทเทคนิคมัดย้อมนั้นประเทศญี่ปุ่นถือว่าเป็นกรรมวิธีที่เป็นหลักคำการสอนมนุษย์ในการใช้ชีวิตของนิกายเซนได้อย่างชัดเจนดังเช่นแนวคิด “วาบิซาบิ” ความไม่สมบูรณ์แบบคือความสวยงามอย่างแท้จริงและไม่มีอะไรเหมือนกันอย่างแท้จริง ดังเช่นลวดลายของผ้ามัดย้อมคราม

1) ลายมูราคุโมะ ลายหมอก

ภาพประกอบ 53 ลายผ้ามัดย้อมลายมูราคุโมะ ลายหมอก

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

2) ลายอุชิก็มากิ ลายหมอกแบบม้วน

ภาพประกอบ 54 ลายผ้ามัดย้อมลายอุชิก็มากิ ลายหมอกแบบม้วน

ที่มา วันสนธิ กระจ่างยุทธ

3) ลายมูซุบิ ลายผูกหรือลายเงื่อน

ภาพประกอบ 55 ลายผ้ามัดย้อมลายมูซุบิ ลายผูกหรือลายเงื่อน

ที่มา วันสนธิ กระจ่างยุทธ

4) ลายไซเมะบาชามิ ลายจุดคู่

ภาพประกอบ 56 ลายผ้ามัดย้อมลายไซเมะบาชามิ ลายจุดคู่

ที่มา วันสนธิ กระจ่างยุทธ

5) ลายผ้ามัดย้อมลายชิโบริมารุ ลายวงดอกไม้

ภาพประกอบ 57 ลายผ้ามัดย้อมลายชิโบริมารุ ลายวงดอกไม้

ที่มา วันสนธิ กระจ่างยุทธ

6) ลายผ้ามัดย้อมลายชิโบริฮาชิ ลายดาว

ภาพประกอบ 58 ลายผ้ามัดย้อมลายชิโบริฮาชิ ลายดาว

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

7) ลายผ้ามัดย้อมลายชิโบริ ลายอาสะโนะสะะ

ภาพประกอบ 59 ลายผ้ามัดย้อมลายชิโบริ ลายอาสะโนะสะะ

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

8) ลายบิชามงคิคโค ลายกระดองเต่าบิชามง

ภาพประกอบ 60 ลายบิชามงคิคโค ลายกระดองเต่าบิชามง

ที่มา วันสนธิ กระจ่างยุทธ

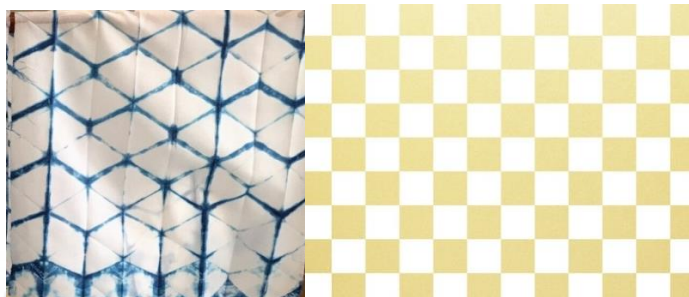
9) ลายอุโรโกะมงโย ลายเกล็ด

ภาพประกอบ 61 ลาย อุโรโกะมงโย ลายเกล็ด

ที่มา วันสนธิ กระจ่างยุทธ

10) ลายอิจิมัตสึ ลายตาราง

ภาพประกอบ 62 ลายอิจิมัตสึ ลายตาราง

ที่มา วันศนิ กระจ่างย

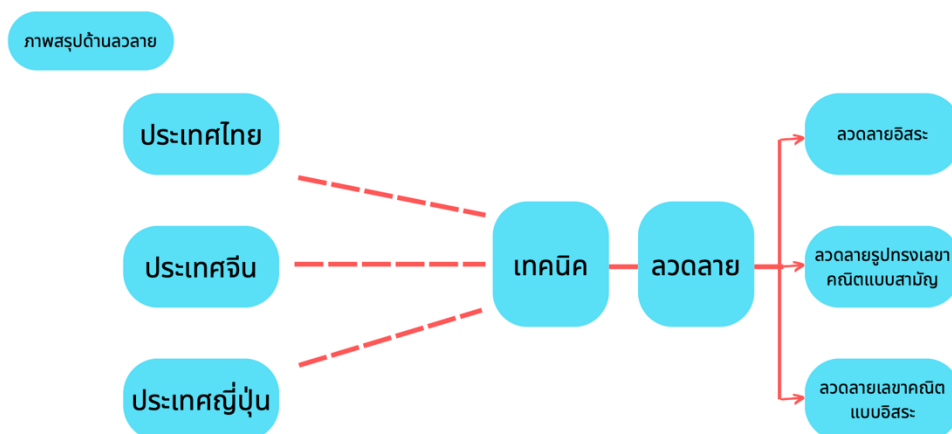
จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าลวดลายทั้ง 10 ลวดลาย มี 4 ลวดลายที่มีความหมายในทางพุทธศาสนาและเป็นเครื่องหมายของความโชคดีอีกทั้งยังสามารถคุ้มภัยอันตรายต่างๆ ตามความเชื่อของประเทศญี่ปุ่นได้ ได้แก่ 1) ลายผ้ามัดย้อมลายชิโบริ ลายอาสะโนะสะ โดยเป็นลายตั้งแต่สมัยเฮอัน เป็นผ้าสำหรับพระพุทธรูป ลายจากใบของต้นอาสะตามชื่อมีความเชื่อว่าต้นอาสะสามารถป้องกันเวทมนต์ชั่วร้ายได้ ต้นอาสะโตไวและแข็งแรง ลายเส้นเป็นเส้นที่นำมาต่อกันให้เป็นลวดลายใบไม้ แต่มองในอีกแง่มุมหนึ่งเป็นการต่อลายในรูปแบบของเรขาคณิตทุกจุดมีเส้นเชื่อมโยงเป็นเหลี่ยมเป็นมุมเป็นลานที่สามารถต่อกันได้โดยไม่สิ้นสุด ทำให้ลายมีความทันสมัยอยู่ได้ในทุกช่วงทุกยุคตลอดเวลา อีกทั้งยังเป็นลายที่ได้รับความนิยมมาจากความเชื่อทางพุทธศาสนา เป็นลายที่ได้รับอิทธิพลมาจากธรรมชาติต้นไม้มงคล สีที่นิยมนำมาใช้กับลวดลายส่วนใหญ่เป็นสีสันสดใสเนื่องจากนิยมให้เด็กใส่จึงเป็นสีที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม 2) ลายบิชามงคิโค ลายกระดองเต่าบิชามลายบิชามงคิโค เป็น 6 เหลี่ยมต่อกันมีลักษณะคล้ายกระดองจึงเรียกว่าลายกระดองเต่า มีความหมายถึงอายุยืนนานเหมือนกับเต่า หมายถึงชัยชนะ และปิดเป้าโรคภัยสุขภาพที่แข็งแรง และเรียกเงินเรียกทอง ตัวโครงสร้างของลายประกอบไปด้วยรูปทรงห้าเหลี่ยมมาวางทับซ้อนกันและเรียงต่อกัน เดิมทีเป็นการเลียนแบบลวดลายจากกระดองเต่า เหมือนกับการที่เรามองรังผึ้งที่มีการเรียงต่อกันดูแข็งแรงและมีระเบียบ เราจึงจะเห็นการใช้สัญลักษณ์นี้เป็นตัวเท

นของโครงสร้างความแข็งแรงและการสร้างรูปแบบระเบียบแบบแผน สีที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นสีที่
 มงคลเหมาะแก่การออกรบหรือทำพิธีต่างๆ ทางความเชื่อ ลายนี้ส่วนใหญ่จะใช้กับนักรบหรือชน
 ชั้นสูง 3) ลายอุโรโกะมงโย ลายเกล็ด ลักษณะลายคือสามเหลี่ยมขึ้นลงต่อกันเหมือนเกล็ดงู เกล็ด
 มังกร เกล็ดปลา จึงเรียกว่าลายเกล็ด เป็นลายสามเหลี่ยมหน้าจั่วขนาดเท่ากันวางตัวเรียงต่อกัน ที่
 ญี่ปุ่นจะมองลวดลายนี้เป็นเกล็ดงูเชื่อว่าเป็นลายที่มีพลังช่วยปิดเป่าสิ่งไม่ดีออกไป และสร้างสิ่งดีๆ
 ขึ้นมาใหม่เปรียบได้ดั่งงูที่ลอกคราบ จึงมีธรรมเนียมให้คนที่เกิดปีชงพละกสิ่งของที่มีลวดลายอุโรโกะนี้
 เป็นเครื่องรางปิดเป่าสิ่งไม่ดีด้วยลายอุโรโกะเป็นลวดลายที่มีแต่โบราณ เป็นการเลียนแบบรูปทรง
 ธรรมชาติโดยใช้รูปทรงเรขาคณิตเข้ามาใช้การตัดทอนจนกลายเป็นรูปร่างของสามเหลี่ยมหน้าจั่วที่
 เรียงต่อกันความยิ่งใหญ่และเหนือกว่า ความดุร้าย ความก้าวหน้า ความต้องการหรือความ
 ปรารถนา คำสั่งหรือคำแนะนำ การเคลื่อนไหวและทิศทาง การเปลี่ยนแปลงหรือความแตกต่าง
 และคุณลักษณะของบุรุษเพศ 4) ลายอิจิมัตสึ ลายตาราง อาราระ (ลูกเห็บ) เป็นลายที่มีการต่อกัน
 ไม่สิ้นสุดจึงมีความหมายว่านิรันดร์และความรุ่งโรจน์ เป็นลายที่ใช้กันในหมู่ขุนนางชั้นสูงลวดลาย
 ได้รับอิทธิพลมาจากนิกายเซนที่มีความเชื่อเกี่ยวกับความเรียบง่ายมีการใช้เส้นที่เป็นเส้นตรงมา
 วางเรียงและตัดกันแสดงถึงความมั่นคงและเป็นเส้นที่สามารถต่อลายได้ไม่มีที่สิ้นสุดให้ความรู้สึก
 เรียบง่ายแต่แฝงสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นนิรันดร์แก่ผู้สวมใส่ สีที่มักนำมาใช้มีหลากหลาย
 แล้วแต่ความนิยมในยุคต่างๆ แต่ส่วนใหญ่สีที่ได้รับคามนิยมจะเป็นสีที่แสดงถึงความเป็น
 ธรรมชาติที่ดูสงบสบายตา จะเห็นได้ว่าความหมายและความสำคัญของลวดลายสะท้อนให้เห็นถึง
 วิถีชีวิตความเชื่อและการดำรงชีวิตของคนญี่ปุ่นนั่นเอง

ตาราง 4 สรุปประเภทของลวดลาย

ประเภท ลวดลาย	ไทย			จีน			ญี่ปุ่น		
	ทอ	มัดย้อม	เขียน เทียน	ทอ	มัดย้อม	เขียน เทียน	ทอ	มัดย้อม	เขียน เทียน
ลวดลาย ธรรมชาติ	✓	✓	✓		✓	✓		✓	
สัตว์	✓		✓			✓			
เรขาคณิต	✓	✓	✓		✓			✓	

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

ภาพประกอบ 63 สรุปกระบวนการของลวดลาย

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

จากการวิจัยสรุปได้ว่าข้อมูลในด้านลวดลายของผลิตภัณฑ์ย้อมครามทั้ง 3 ประเทศ ทั้งประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น ในพื้นที่ของการศึกษาโดยใช้เกณฑ์การสุ่มแบบเจาะจงโดยมี จังหวัดสกลนคร ประเทศไทย กลุ่มชุมชนจากแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง ในหมู่บ้าน Danzhai Wanda Village มณฑลกุ้ยโจว ประเทศจีน และกลุ่มชุมชนจากแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียง จำนวน 3 แห่ง ในหมู่บ้าน kamita จังหวัดโทคุชิมะ ประเทศญี่ปุ่น พบว่าในด้านลวดลายที่นำมาผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามในทั้ง 3 ประเทศ เมื่อผ่านการวิเคราะห์แล้วลวดลายที่ถูกนำมาผลิตเพื่อใช้ในผลิตภัณฑ์ย้อมครามถูกแบ่งโดยตัวโครงสร้างของลวดลายและโครงสร้างของกระบวนการผลิตหรือเทคนิคที่ซึ่งก็เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้เกิดลวดลายในกระบวนการย้อมคราม ในด้านโครงสร้างของเทคนิคพบว่าในแต่ละประเทศมีเทคนิคที่ใช้ผลิตลวดลายของผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่ทั้งคล้ายคลึงกันอาจมีความแตกต่างในด้านวัสดุอุปกรณ์และมีความแตกต่างกันในด้านโครงสร้างของเทคนิคที่มีความคล้ายคลึงกันหรือมีเหมือนกันทั้ง 3 ประเทศ ได้แก่ เทคนิคการกั้นสีด้วยการมัดย้อม ทับ เย็บ และกั้นสีโดยใช้แปรงเป็ยก เทคนิคนี้พบว่าเป็นเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายพบทั้ง 3 ประเทศ ส่วนเทคนิคที่มีความคล้ายคลึงกันเพียงแค่ 2 ประเทศ นั่นคือ เทคนิคการเขียนเขียนที่เป็นการทำให้เกิดลวดลายของประเทศจีนและพบในประเทศไทยเช่นกัน และเทคนิคสุดท้าย

พบเพียงในประเทศไทยประเทศเดียว นั่นคือ เทคนิคการทอเป็นเพียงประเทศเดียวที่มีเทคนิคการทอทำให้เกิดลวดลายของผ้าย้อมคราม จึงกล่าวได้ว่าในด้านโครงสร้างของเทคนิคเทคนิคที่มีความเกี่ยวข้องกันและทำให้เกิดลวดลายได้เหมือนกันของทั้ง 3 ประเทศคือ เทคนิคประเภทมัดย้อม ทับเย็บ และกั้นสีนั่นเอง และในส่วนของโครงสร้างด้านลวดลายพบว่าทั้ง 3 ประเทศ ด้านโครงสร้างลวดลายถูกแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ประเภทลวดลายที่มีโครงสร้างลวดลายธรรมชาติมักมีลวดลายมาจากดอกไม้ ต้นไม้ พืชต่างๆ โครงสร้างส่วนใหญ่เป็นเส้นโค้งเป็นส่วนมาก 2) ลวดลายประเภทสัตว์ สัตว์ในพื้นที่ สัตว์ในความเชื่อท้องถิ่น หรือแม้กระทั่งสัดส่วนของสัตว์ 3) ประเภทลวดลายที่มีโครงสร้างเป็นลวดลายเรขาคณิต เช่น เส้นตรง สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม วงกลม เป็นต้น ในส่วนของประเภทลวดลายเรขาคณิตจะถูกแบ่งเป็นลวดลายเรขาคณิตที่มีลักษณะเป็นโครงสร้างเรขาคณิตแบบสามัญและโครงสร้างลวดลายเรขาคณิตประเภทเส้นอิสระ โดยประเทศไทยพบโครงสร้างลวดลายทั้งสามประเภทในทุกเทคนิค ประเทศจีนพบโครงสร้างลวดลายทุกประเภทแต่เฉพาะเทคนิคการเขียนเทียนและมัดย้อมเพียงเท่านั้น และประเทศญี่ปุ่นพบว่าพบโครงสร้างลวดลายประเภทลวดลายธรรมชาติและลายเรขาคณิตในเทคนิคประเภทมัดย้อมเพียงเท่านั้น จะเห็นได้ว่าลวดลายโครงสร้างที่ทั้ง 3 ประเทศมีลวดลายเหมือนกันเกือบทุกประเภทแต่สิ่งที่แตกต่างกันคือในด้านเทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลาย จะมีเพียงแค่ประเทศญี่ปุ่นเพียงประเทศเดียวที่ไม่ปรากฏโครงสร้างลวดลายประเภทสัตว์

4.2.4.4 การให้คุณค่าและโทนสี

การให้คุณค่าของสีและโทนสีคราม มีความแตกต่างกันออกไปตามแต่ละพื้นที่หรือประเทศ การจำกัดความหมายและคุณค่าเป็นไปตามคุณค่าของวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นๆ บางพื้นที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าและความหมายของสีครามเหมือนดั่งชีวิตและผู้คนในพื้นที่ บางพื้นที่ให้ความสำคัญกับโทนสีและคุณค่า ของภูมิปัญญาที่ได้ ฉะนั้นการให้คุณค่าของสีครามและโทนสีในประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น จึงมีข้อทั้งเหมือนและแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ บริบทการใช้ชีวิตทำให้คุณค่าและความหมายมีความแตกต่างกันออกไป

(1) การให้คุณค่าของสีและโทนสีครามของประเทศไทย

จากการศึกษาคุณค่าและโทนสีครามของประเทศไทย ถูกให้คุณค่าไปในทางภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงยังเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านอาชีพประจำถิ่นและความรู้มรดกตกทอดจากรุ่นสู่รุ่นภายในบ้านหรือชุมชน สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดั้งเดิมของคนไทยหรือวิถีชีวิตชุมชนของชาวอีสานในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในจังหวัดสกลนครมีมุมมองและการให้คุณค่ากับสีครามเป็นอย่างมาก เนื่องด้วย เป็นภูมิปัญญาที่ถูกสะสมและถูกส่ง

ต่อจากรุ่นสู่รุ่นโดยภูมิปัญญาของสีครามเป็นภูมิปัญญาที่มีลักษณะเฉพาะพิเศษจะมีส่วนมากในแถบทางภาคอีสานของประเทศไทย เมื่อเห็นเสื้อผ้าหรือเครื่องแต่งกายที่ทำมาจากผ้าย้อมครามแล้ว ส่วนมากจะนึกถึงบุคคลที่ทำอาชีพการเกษตรหรือชาวนาที่เป็นอาชีพพื้นฐานและเป็นรากเหง้าของประเทศไทย ส่วนมากการให้คุณค่าในเรื่องของโทนสีในประเทศไทยจะมีความนิยมในโทนสีที่มีลักษณะเข้มอมฟ้าหรือเทา ในโทนสีนี้จะได้รับความนิยมมากในประเทศไทย จะถูกยกให้เป็นสีครามชั้นดีแต่ในปัจจุบันโทนสีครามมีความหลากหลายมากขึ้น สามารถผลิตได้ตามความต้องการของผู้บริโภคไม่ว่าจะเป็นสีโทนอ่อน โทนกลาง หรือโทนเข้ม ก็สามารถผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ย้อมครามได้ แต่ถ้าจะพูดถึงในอดีตสีที่มีความอมฟ้าอมเทาจะแสดงให้เห็นถึงความนิยมและกระบวนการบางอย่างของการผลิตที่ไม่สามารถผลิตได้หลากหลายเฉดสี อาจเนื่องด้วยเฉดสีไม่เป็นไปตามต้องการ อาจเนื่องด้วยเวลาและกระบวนการผลิตดั้งเดิมของประเทศไทย รวมไปถึงรสนิยมและการใช้งานของประเทศไทยที่ส่วนมากบุคคลที่ใช้จะทำงานในด้านการเกษตรกรรม สีครามที่มีเฉดสีค่อนข้างเข้มจะช่วยป้องกันแสง UV จากดวงอาทิตย์และแมลงตามท้องถิ่นและสวนได้เป็นอย่างดีจึงทำให้มีความนิยมในเฉดสีดังกล่าว

ภาพประกอบ 64 รหัสสีประเทศไทย

ที่มา วันสนิ กระจ่างยุทธ

(2) คุณค่าและโทนสีครามของประเทศไทย

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลภายในพื้นที่แหล่งข้อมูลในประเทศไทย มณฑลกว่างโจว หมู่บ้านต้นเงินหวานตา เป็นแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่มีชื่อเสียงที่สุดของประเทศมีการให้คุณค่าและโทนสีคราม แสดงให้เห็นถึงรากเหง้าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นภายใต้ชาติพันธุ์ทางตอนใต้ของประเทศไทย มณฑลกว่างโจว อยู่ในเขตปกครองพิเศษที่มีชาติพันธุ์ชาวจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนหลายชาติพันธุ์ ส่วนมากเป็นชาติพันธุ์ที่อพยพ เคลื่อนตัวเพื่อหาที่อยู่อาศัย มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในด้านการเกษตรนั้นเป็นอาชีพหลัก เป็นอาชีพที่แสดงถึง กลุ่มคนเหล่านี้ สี

ครามแสดงถึงคุณค่าของชีวิต แสดงถึงองค์ความรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ทางภาคใต้ของประเทศไทย ที่มุ่งเน้นให้คุณค่าในด้านชีวิตและธรรมชาติที่ต้องมีความเกี่ยวโยงและเชื่อมโยงกัน โทนสีที่เข้มอมม่วงแสดงถึงความสามารถของผู้ผลิตที่มีความพิถีพิถันและความปราณีตเพื่อให้ได้สีที่ได้รับความนิยมนำมาใช้ในครัวเรือนและส่งต่อไปยังดินแดนแห่งภาคกลางหรือภาคเหนือ ผลิตภัณฑ์ย้อมครามหรือคุณค่าของสีครามในประเทศไทย มีการให้คุณค่าว่าเป็นสีแห่งความมั่นคง มีอำนาจ สุขุม ร่ารวย และโชคดี เนื่องจากในสมัยก่อนสีครามเป็นสีที่หายากจะต้องเป็นเครื่องบรรณาการที่ส่งเข้ามาให้กับราชสำนักจีน ผู้ที่มีผลิตภัณฑ์ย้อมครามใช้จึงเป็นผู้มีอำนาจหรือขุนนางชั้นผู้ใหญ่เท่านั้น สีครามจึงเป็นสีของบุคคลที่มีฐานะและการศึกษาสูงเท่านั้นจึงจะมีสิทธิได้ใช้ผลิตภัณฑ์ย้อมคราม อีกด้านหนึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ชาติพันธุ์ทางตอนใต้ของประเทศไทยมีการใช้สอยจนเป็นวิถีชีวิตของชุมชนแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม ความรู้ ความคิด และกระบวนการของกลุ่มชาติพันธุ์ในด้านโทนสีมีความนิยมให้เป็นสีเข้ม สีน้ำเงินอมม่วง หรือสีครามอมม่วงถือว่าเป็นสีครามที่สวยงามและมีคุณภาพ อาจเนื่องด้วยเป็นรสนิยมของคนในประเทศ เนื่องจากการย้อมผ้าให้มีสีเข้มเป็นเรื่องยากในสมัยโบราณ จึงถือว่าในโทนสีเข้มเป็นโทนสีที่มีคุณค่าและพิถีพิถันในการผลิต

#132539

ภาพประกอบ 65 รหัสสีประเทศไทย

ที่มา วันสนธิ กระจ่างยุทธ

(3) คุณค่าและโทนสีครามของประเทศไทย

จากการศึกษาพบว่าประเทศไทยให้คุณค่ากับสีครามเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยสีครามเป็นตัวแทนและเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรืองและชนชาติของประเทศไทย นึกถึงหน้าร้อนที่มีความสดใส และทะเลที่ล้อมรอบเกาะภูเก็ตอยู่ สีครามแสดงให้เห็นถึงภูมิ

ปัญญาความรู้ ความคิด และงานศิลปะ ที่มีชื่อเสียงของประเทศญี่ปุ่น จะเห็นได้ว่าสีครามเป็นสีที่ทุกคนให้ความคิดเห็นตรงกันว่าเป็นสีที่เป็นตัวแทนของชาติ คุณค่าของสีครามเป็นภูมิปัญญาองค์ความรู้และงานศิลปะที่ชนชาติชาวญี่ปุ่นได้คิดค้นขึ้น แสดงให้เห็นถึงความพิถีพิถัน ความประณีต และความเอาใจใส่ โดยพื้นฐานแล้วคนญี่ปุ่นให้คุณค่าไปในทิศทางที่เป็นของที่เหมาะสมกับชนชั้นสูงและมีราคาสูง เนื่องด้วยกระบวนการการผลิตเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและจะต้องใช้ต้นทุนขั้นดีจากจังหวัดโทคุชิม่าเท่านั้น ทำให้ผลิตภัณฑ์จากสีครามเป็นสิ่งของที่หายากและมีราคาแพง จึงทำให้มีคุณค่าค่อนข้างมากและได้รับความนิยมมากในการนำไปย้อมชุดยูคาตะสำหรับหน้าร้อนที่แสดงถึงความสดใสและเจริญรุ่งเรืองดังประเทศญี่ปุ่น สีครามมีคุณค่าเหมาะสมกับสำหรับบุคคลชนชั้นสูงหรือราชการชั้นผู้ใหญ่ โดยเฉพาะผู้ชาย มีการเปรียบเทียบว่าเด็กผู้ชายเปรียบเสมือนสีครามแห่งท้องทะเลที่เข้มแข็ง สุขุม แข็งแรง และมีคุณค่า ถ้าเป็นผู้หญิงจะถือว่าเป็นผู้หญิงที่มีลักษณะเข้มแข็งมีบุคลิกภาพที่มีอำนาจ จึงทำให้สีครามเป็นที่นิยมของชาวญี่ปุ่นทั่วไป ในด้านของโทนสีประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญเป็นอย่างมากตั้งแต่สมัยโบราณ โทนสีที่เป็นเอกลักษณ์จะเป็นโทนสีคราม สีอมสีน้ำเงิน หรือฟ้าเข้ม ในภาษาไทยอาจจะเรียกสีนี้ว่ากรมท่า เป็นสีที่ แสดงถึงเอกลักษณ์ของสีครามประเทศญี่ปุ่น ในประเทศญี่ปุ่นแบ่งโทนสีได้อย่างหลากหลายอาจเนื่องด้วยมีกระบวนการผลิตที่สามารถผลิตซ้ำได้และได้สีที่ซ้ำแบบเดิมได้ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้ประเทศญี่ปุ่นให้คุณค่าในด้านโทนสีเป็นอย่างมาก มีการตั้งชื่อสีให้กับโทนสีครามในแต่ละเฉดอย่างชัดเจนเพื่อใช้เรียกโทนสีนั้นๆ แสดงให้เห็นถึงการให้คุณค่าและภูมิปัญญาในเรื่องของสีเป็นอย่างมาก

#172b42

ภาพประกอบ 66 รหัสสีประเทศญี่ปุ่น

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

藍色 あいいろ・暗い青	紺色 こんいろ・暗い紫みの青
ครามคีลา	ครามหินลาซูไรท์
縹色 はなだいろ・つよい青	杜若色 かきつばたいろ・あざやかな紫みの青
ครามต้นไผ่	สีห้องเก็บคราม
勿忘草色 わすれなくさいろ・明るい青	勝色(褐色) かちいろ・暗い紫みの青
ครามเหล็ก	สีถ้วยคราม
露草色 つゆくさいろ・あざやかな青	群青色 ぐんじょういろ・こい紫みの青
ครามเขี้ยว	ครามฟ้า
濃藍 こいあい・ごく暗い青	鉄紺 てつこん・ごく暗い紫みの青
ครามขี้เถ้า	ครามเงิน
⑥対応する系統色名に 「〇〇紫みの青」と表される色名	⑦対応する系統色名に 「〇〇青紫」と表される色名
紺青 こんじょう・暗い紫みの青	藤納戸 ふじなんど・つよい青紫
ครามเขี้ยวโบราณ (ชื่อเฉพาะ)ครามสร้างอาซากิ	ครามสีเทา
琉璃色 るりいろ・こい紫みの青	桔梗色 ききょういろ・こい青紫
ครามเขี้ยว	ครามท้องฟ้า
琉璃紺 るりこん・こい紫みの青	紺藍 こんあい・こい青紫
ครามเขี้ยวต้นอาซากิ	คราม

ภาพประกอบ 67 โทนสีครามประเทศญี่ปุ่น

ที่มา วันสนิ กระจ่างยุทธ

จากประเด็นในเรื่องของคุณค่าและโทนสีของทั้งประเทศไทย จีน และ ญี่ปุ่น สรุปได้ว่าในแหล่งพื้นที่ของ 3 ประเทศที่อยู่ในแหล่งพื้นที่ในการศึกษา คือ จังหวัดสกลนคร จังหวัดโทคุชิม่า มณฑลกุ้ยโจว ที่เป็นแหล่งพื้นที่ในการศึกษา พบว่าการให้คุณค่าของสีครามในแต่ละประเทศมีความเหมือนและแตกต่างกันรวมถึงให้คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ที่แตกต่างกัน โดยความหมายหรือการให้คุณค่าที่ทั้ง 3 แหล่งพื้นที่ ให้ความหมายไปในทิศทางเดียวกันคือทางด้านภูมิปัญญา สีครามแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของมนุษย์ภายในชุมชนที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นความปราณีตและพิถีพิถันในการดำรงอยู่ของชีวิตและชุมชน มีกระบวนการที่ซับซ้อน และเป็นองค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่งได้ เป็นภูมิปัญญาที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่คนในท้องถิ่น ความหมายของสีครามในประเทศญี่ปุ่นและประเทศจีนให้

ความหมายคล้ายคลึงกันในเรื่องสีครามเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าและหายากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีกระบวนการที่ซับซ้อนและต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญ จึงทำให้เป็นสีที่บ่งบอกถึงความหรูหรา มีราคาแพงเหมาะแก่ผู้ที่มีฐานะหรือขุนนางชั้นผู้ใหญ่ เป็นสีที่แสดงถึงความเข้มแข็ง อดทน ความสำเร็จที่ดี และให้ความรู้สึกป้องกันภัย ในประเทศญี่ปุ่นส่วนมากสีครามจะแสดงถึงความเป็นชาย ความเป็นลูกของทะเล และความหนักแน่น ของผู้มีฐานะ จึงเป็นที่นิยมและแสดงถึงความเป็นชาติพันธุ์และตัวตนของตนเอง ส่วนในด้านของประเทศไทยแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความหมายไปในทิศทางขององค์ความรู้ ภูมิปัญญา และเป็นสีของเกษตรกรรมหรือเกษตรกร เป็นสีแห่งชีวิต รากเหง้าพื้นฐาน ของเกษตรกรภายในประเทศ เนื่องด้วยเป็นสีที่ชาวนาหรือเกษตรกรใช้ด้วยการสวมใส่ในการทำเกษตร จึงมีคุณค่าในด้านของรากเหง้าของไทย เป็นสีที่แสดงถึงความเป็นชนบท ความสบาย และไม่เร่งรีบ ในส่วนของการให้คุณค่าของโทนสี ทั้ง 3 ประเทศมีการให้คุณค่าที่แตกต่างกันอาจแบ่งตามด้วยรสนิยมและเทคนิคในการผลิต ในประเทศไทยนิยมสีครามมีลักษณะโทนสีที่สดไม่เข้มจนเกินไปและไม่อ่อนเกินไปในทางโทนฟ้าจนเกินไป ในสีนี้จะเป็นสีที่ได้รับความนิยมมากที่สุดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเรียกได้ว่าเป็นครามน้ำหนึ่งของประเทศ ในโทนสีประเภทนี้ประเทศจีนจะมุ่งเน้นไปในโทนสีครามอมม่วงเข้มในบางแหล่งอาจถึงเกือบดำ เป็นโทนสีที่ถือว่าเป็นครามที่สวยงามเมื่อมีความเข้มอมม่วงแล้ว จะทำให้เนื้อผ้ามีความเงาจากสีม่วงเกิดขึ้น ทำให้ประเทศจีนมีความนิยมในโทนสีนี้เป็นอย่างมาก เป็นสีที่หายากหายากเนื่องด้วยกระบวนการและวิธีต้องใช้เป็นเวลานานทำให้เป็นสีที่มีคุณค่าและราคาแพง โทนสีครามอมม่วงมีคุณสมบัติกันแสง UV หรือแสงอาทิตย์ได้มากกว่า 95% และกันความร้อนได้รวมไปถึงกันลมและความหนาวได้เป็นอย่างดี จึงเป็นที่นิยมที่สุดของประเทศจีน ในส่วนของการให้คุณค่าของโทนสีในประเทศญี่ปุ่นมีการแบ่งโทนสีจากอ่อนไปถึงเข้มได้อย่างชัดเจนมีโทนสีที่หลากหลาย เนื่องด้วยกระบวนการหรือกรรมวิธีในการทำให้เกิดสีและโทนสีของประเทศญี่ปุ่นมีกระบวนการที่ชัดเจน สามารถผลิตซ้ำในโทนสีนั้นได้มีการให้ชื่อหรือคุณค่าของสีในแบบของประเทศญี่ปุ่น สีที่ได้รับความนิยมมากที่สุดหรือที่เรียกว่าสีครามจะเป็นครามอมฟ้าอมน้ำเงินที่มีลักษณะเฉพาะเป็นสีกึ่งกลางระหว่างประเทศไทย จีน และประเทศญี่ปุ่นมีความนิยม เป็นสีที่ให้ความรู้สึกเป็นชาติญี่ปุ่นที่เป็นประเทศมีทะเล ล้อมรอบมีท้องฟ้าที่สวยงาม แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของลูกผู้ชาย ขุนนาง และนักรบ แสดงให้เห็นถึงความมีฐานะ มั่นคง และน่าเกรงขาม ส่วนมากความนิยมสีครามที่ได้รับความนิยมมากที่สุดหรือจะเรียกได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของสีครามในประเทศญี่ปุ่นคนในประเทศจะนิยมสีครามติดออกฟ้าที่เรียกว่าครามเงินมากกว่าสีเข้ม แต่ในกระบวนการหรือโทนสีมีการกำหนดอย่างชัดเจน โทนสีครามถูกแบ่งออกเป็น 16 เฉดสีหลักจึงสามารถเลือกใช้กับผลิตภัณฑ์ได้อย่างเหมาะสม จะ

เห็นได้ว่าจากที่กล่าวมาการให้คุณค่าและโทษของทั้ง 3 ประเทศก็มีความเหมือนและแตกต่างกันตามบริบทของสังคมและชุมชนนั้นๆ

4.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ย่อมครมใน 3 ประเทศ มีทิศทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าเพื่อนำไปสู่ในระบบสากลเพื่อให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ต้องการในท้องตลาดและในต่างประเทศที่สำคัญทำให้ดุลการค้าของประเทศและผลิตภัณฑ์ชุมชนมีความสมดุล โดยเป็นสินค้าที่มีการผลิตและมีพื้นฐานจากหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่ง สามารถนำมาพัฒนาและเพิ่มมูลค่าให้มีราคาสูงกว่าเดิมได้ ภายใต้แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ย่อมครมเป็นแนวคิดและวัตถุประสงค์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ย่อมครมของทั้ง 3 ประเทศ ได้แก่ ไทย จีน และญี่ปุ่น โดยมีการมุ่งเน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเดิมโดยมีการเปลี่ยนแปลงตัวผลิตภัณฑ์ การเพิ่มประเภทของผลิตภัณฑ์ การพัฒนา การเปลี่ยนรูปร่างและรูปทรงของผลิตภัณฑ์ รวมไปถึงการปรับปรุงสูตรในการผลิตผลิตภัณฑ์ เพื่อให้มีความทันสมัยและเป็นที่ต้องการของตลาดสากลมากขึ้น ทั้งนี้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ย่อมครมของทั้ง 3 ประเทศมีกระบวนการและขั้นตอนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แบ่งออกเป็น 11 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของผลิตภัณฑ์ให้ชัดเจน
2. การกำหนดข้อจำกัดของผลิตภัณฑ์
3. การสร้างแนวความคิดผลิตภัณฑ์
4. การคัดเลือกแนวคิดของผลิตภัณฑ์
5. การวิเคราะห์ความเป็นไปได้และทิศทางของการตลาดในด้านของผลิตภัณฑ์
6. การพัฒนาแนวคิดของผลิตภัณฑ์
7. การสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบ
8. การพัฒนากระบวนการผลิต
9. การทดสอบผลิตภัณฑ์และทดลองตลาด
10. การวางแผนการตลาดและศึกษาผู้บริโภค
11. สถานที่จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์

การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ เป็นการปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ จากเดิมจะมีการพัฒนาในด้านของรูปร่าง รูปทรง และรูปแบบที่เคยผลิต อาจมีความจำหรือไม่ทันสมัย ให้มีความทันสมัยและให้เป็นที่ต้องการของท้องตลาดมากยิ่งขึ้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงในด้านการผลิต ข้อจำกัดของการผลิต และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ สามารถผลิต

อย่างต่อเนื่องได้หรือไม่ มีวัสดุที่สามารถผลิตได้เป็นระยะเวลาสั้นเท่าไร ในส่วนนี้จึงจำเป็นต้องรู้และวางแผนการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความเหมาะสม มีการปรับปรุง และแบ่งประเภทตามความต้องการของตลาด ในปัจจุบันการพัฒนาผลิตภัณฑ์ถูกแบ่งออกเป็น 4 ประเภทของผลิตภัณฑ์ โดยแบ่งจากวิธีการใช้สอย โดยส่วนมากจะมีการพัฒนาจากผลิตภัณฑ์ที่เคยมีอยู่เดิม ในท้องตลาดนำมาปรับเปลี่ยน เปลี่ยนแปลง และพัฒนาในด้านตัวผลิตภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านรูปแบบ เทคนิค รูปร่าง รูปทรง และลวดลาย ส่วนนี้ในทั้ง 3 ประเภทแบ่งลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตและพัฒนา ออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่

- 1.Lifestyle
- 2.ผ้าฝ้ายสำเร็จ
- 3.ผลิตภัณฑ์แฟชั่นสำเร็จ
- 4.เฟอร์นิเจอร์และของแต่งบ้าน

4.3.1 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ย่อมครวมของทั้ง 3 ประเภท

ขั้นตอนและกระบวนการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์มีขั้นตอนและวิธีการอย่างชัดเจน โดยประกอบไปด้วย

4.3.1.1 การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของผลิตภัณฑ์ให้ชัดเจน

จากการศึกษาและวิเคราะห์พบว่า ทั้ง 3 ประเภทมีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ย่อมครวมขึ้นอย่างชัดเจน เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนารูปแบบของชิ้นงานและเป็นการตั้งจุดมุ่งหมายเพื่อให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์นั้นออกมาตามเป้าหมาย โดยวัตถุประสงค์ของทั้ง 3 ประเภทเมื่อเปรียบเทียบกันแล้วมีความเหมือนกันในด้านความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ย่อมครวมให้มีคุณภาพที่ดี เหมาะสมแก่การใช้งาน รวมไปถึงการออกแบบให้มีความทันสมัยและเป็นที่ต้องการของท้องตลาดในปัจจุบัน จึงมีการตั้งแบบสำรวจความต้องการของผู้บริโภคในพื้นที่ของตนเพื่อให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์นั้นเป็นไปตามความต้องการของกลุ่มผู้บริโภค รวมไปถึงการตั้งวัตถุประสงค์นอกจากจะมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆแล้ว ยังมีการตั้งวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเรื่องการออกแบบและสร้างอัตลักษณ์ของรูปแบบผลิตภัณฑ์ย่อมครวมในพื้นที่ให้เป็นที่รู้จักตลอดจนมีความเข้าใจและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ย่อมครวมที่มีอยู่ในท้องตลาดในปัจจุบัน

4.3.1.1.1 วัตถุประสงค์ของผลิตภัณฑ์ของประเทศไทย

มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ย่อมครวมที่มีอยู่ในท้องตลาดให้มีความทันสมัย ราคาจับต้องได้ และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครวมสู่กลุ่มผู้บริโภค สร้างความเข้าใจให้กับ คนรุ่นใหม่ที่มีความสนใจในองค์ความรู้ท้องถิ่น สนับสนุน

แรงงาน และส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน เพื่อให้มีกำลังใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ย้อมครามให้ดำรงต่อไป

4.3.1.1.2 วัตถุประสงค์ของผลิตภัณฑ์ของประเทศจีน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลและการสัมภาษณ์ ประเทศจีนมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ย้อมครามเพื่อดำรงอยู่ซึ่งองค์ความรู้ของการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมคราม และเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และผลงาน ทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนผ่านผลิตภัณฑ์ย้อมครามให้เป็นที่รู้จัก อีกทั้งยังต้องการส่งเสริมให้คนในชุมชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์มีรายได้และไม่ออกไปทำงานนอกถิ่นฐานของตน รวมไปถึงต้องการพัฒนารูปแบบ ผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัยทัดเทียมนานาชาติ

4.3.1.1.3 วัตถุประสงค์ของผลิตภัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น

จากการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูล ประเทศญี่ปุ่นมีการตั้งวัตถุประสงค์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ในด้านคุณภาพและดีไซน์ รูปแบบลักษณะของผลิตภัณฑ์มุ่งเน้นให้ผลิตภัณฑ์มีการเข้าถึงง่าย มีความทันสมัย เหมาะกับกลุ่มวัยรุ่น และต้องการพัฒนาในด้านผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้เป็นที่นิยม รวมไปถึงการส่งต่อองค์ความรู้ ในด้านผลิตภัณฑ์ย้อมครามให้เป็นที่รู้จักของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

4.3.1.2 การกำหนดข้อจำกัดของผลิตภัณฑ์

จากการศึกษาพบว่า การกำหนดข้อจำกัดของผลิตภัณฑ์ทั้ง 3 ประเทศ มีแนวโน้มที่คล้ายคลึงกันที่จะ ต้องการพัฒนาให้ก้าวข้ามผ่านข้อจำกัดในรูปแบบของผลิตภัณฑ์แบบเดิม ต้องการให้มีความทันสมัยและเหมาะสมกับการใช้ชีวิตของคนรุ่นใหม่ เข้าถึงง่าย และมีความจำเป็นที่จะต้องใช้อุปกรณ์และวัตถุดิบภายในท้องถิ่น เนื่องด้วยถ้ามีการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัดของผลิตภัณฑ์และวัตถุดิบที่มีอยู่ตามท้องถิ่น ในอนาคตผลิตภัณฑ์ย้อมครามจะเกิดปัญหาในด้านการผลิตและในด้านการพัฒนาการผลิตอย่างแน่นอน

4.3.1.3 การสร้างแนวความคิดผลิตภัณฑ์

4.3.1.3.1 การสร้างแนวความคิดผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศไทย

ประเทศไทยมีการกำหนดแนวคิดหรือกรอบแนวคิดในการสร้างผลิตภัณฑ์ย้อมคราม โดยมีข้อกำหนด 6 ด้าน ประกอบไปด้วย 1) ต้องมีการใช้วัตถุดิบที่หาได้ในชุมชน 2) ต้องใช้แรงงานหรือคนผลิตในท้องถิ่น 3) ต้องเป็นงานที่แสดงถึงอัตลักษณ์ชุมชน 4) มีการออกแบบที่ทันสมัยสร้างสรรค์ 5) ตรงตามความต้องการของตลาดและกลุ่มเป้าหมาย 6) ต้องเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ แนวคิดในการสร้างผลิตภัณฑ์เป็นฐานเพื่อสร้างจุดมุ่งหมายให้กับผู้ผลิตให้มีความชัดเจนในด้านการออกแบบ

4.3.1.3.2 การสร้างแนวคิดผลิตภัณฑ์ย่อมครามของประเทศจีน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในประเทศจีน การสร้างแนวคิดผลิตภัณฑ์ย่อมครามเป็นแนวคิดสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างความเข้าใจต่อองค์กรและกลุ่มคนโดยรวมในการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมคราม เนื่องด้วยในพื้นที่มีบุคลากรที่กระจัดกระจายอยู่เป็นจำนวนมาก จึงต้องสร้างแนวคิดเพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันในการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยประเทศจีนมุ่งเน้นแนวคิดในการออกแบบให้มีความทันสมัย เข้าถึงง่าย และอยากให้เป็นที่ต้องการของกลุ่มตลาดวัยรุ่นหรือคนรุ่นใหม่ เพื่อเป็นการขยายอัตลักษณ์และองค์ความรู้ให้เป็นที่รู้จัก และเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ในอีกรูปแบบหนึ่งให้คงอยู่ สนับสนุนการออกแบบและเทคนิคต่างๆ ในรูปแบบแฟชั่นขั้นสูง เพื่อจะแสดงศักยภาพทั้งผู้ผลิตและผลิตภัณฑ์

4.3.1.3.3 การสร้างแนวคิดผลิตภัณฑ์ย่อมครามของประเทศญี่ปุ่น

เมื่อวิเคราะห์และศึกษาข้อมูลแล้ว แนวคิดผลิตภัณฑ์ย่อมครามของประเทศญี่ปุ่น มีแนวคิดกระบวนการที่มุ่งเน้นให้ผู้ผลิตมีส่วนร่วม มีความคิดสร้างสรรค์ และผลักดันให้ผลิตภัณฑ์ย่อมครามมีรูปแบบใหม่และหลากหลายมากขึ้น รวมไปถึงการพัฒนาให้ออกนอกกรอบความเป็นผลิตภัณฑ์ย่อมครามแบบพื้นฐาน หรือแบบดั้งเดิมให้มีความทันสมัย เข้าถึงง่าย และราคาที่จับต้องได้ มากกว่าผลิตภัณฑ์แบบดั้งเดิมที่ส่วนมากจะเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องใช้ที่ใช้สำหรับชุดยูคาตะหรือชุดกิโมโนที่เป็นชุดประจำชาติ และข้าวของเครื่องใช้แบบสมัยนิยม

4.3.1.4 การคัดเลือกแนวคิดของผลิตภัณฑ์

การคัดเลือกแนวคิดของผลิตภัณฑ์ เป็นกระบวนการที่สำคัญที่ทั้ง 3 ประเทศลงความคิดเห็นคล้ายกันว่าการมีจุดมุ่งหมายและแนวคิดที่มีความเหมาะสม จะทำให้ผลิตภัณฑ์ย่อมครามสามารถเข้าถึงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักและเป็นที่ต้องการของตลาดได้ ถ้าไม่มีกระบวนการนี้แนวคิดในการผลิตผลิตภัณฑ์จะมีอย่างหลากหลายและไม่สามารถควบคุมได้ จึงต้องมีแนวคิดเป็นกรอบเพื่อให้ผู้ผลิตสร้างสรรค์งานอยู่ได้ แนวคิดในการผลิตที่เป็นข้อจำกัดของการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมคราม

4.3.1.5 การวิเคราะห์ความเป็นไปได้และทิศทางของการตลาดในด้านของผลิตภัณฑ์

นอกจากกระบวนการหรือแนวคิดในการคัดเลือกผลิตภัณฑ์แล้ว การศึกษาและวิเคราะห์ทิศทางความเป็นไปได้ของตลาดในด้านผลิตภัณฑ์ย่อมครามย่อมมีความจำเป็นในการขยายและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทั้ง 3 ประเทศมีความคิดเห็นที่ไปในทิศทางเดียวกันว่าการศึกษาหาข้อมูลในด้านของทิศทางทางการตลาดหรือแนวคิด ทิศทางการตลาดเป็นสัดส่วนที่สำคัญ ทำให้สามารถกำหนดจุดมุ่งหมายและกลุ่มเป้าหมายได้อย่างชัดเจน สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปใน

ทิศทางที่เราต้องการ เนื่องด้วยปัจจุบันการตลาดเป็นปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายและผู้บริโภค จึงทำให้ผู้ผลิตจะต้องมีความเข้าใจและสามารถวิเคราะห์แนวโน้มทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ของตนเองให้ได้จะเป็นข้อการันตี อีกส่วนหนึ่งสามารถนำมาเป็นข้อมูลรองรับในการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครวมในปัจจุบันได้

4.3.1.6 การพัฒนาแนวคิดของผลิตภัณฑ์

การพัฒนาแนวคิดของผลิตภัณฑ์ที่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาเพื่อเป็นกรอบปัจจัยหลักในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ย่อมครวมของทั้ง 3 ประเทศ ทั้งไทย จีน และญี่ปุ่น ซึ่งในกระบวนการคิดหรือแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญที่จะเป็นกรอบแนวทางในการผลิตผลิตภัณฑ์ออกมาสู่ท้องตลาด เนื่องด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ถ้าไม่มีการวางแผนหรือตั้งกรอบแนวคิดแล้วจะทำให้ผลิตภัณฑ์มีมากอย่างหลากหลายและไม่สามารถควบคุมได้ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ต่างคนต่างทำ ต่างชุมชนต่างทำ ไม่มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน จะทำให้เป็นการแข่งขันในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างความลำบากให้กับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เนื่องจากผลิตภัณฑ์ไม่มีความชัดเจน

4.3.1.7 การสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

การสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบหรือการสร้างตัวอย่างขั้นต้น เป็นกระบวนการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ทั้ง 3 ประเทศได้มีความคิดเห็นตรงกันว่า การมีต้นแบบผลิตภัณฑ์เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยในเรื่องของการสื่อสาร ภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ให้มีความชัดเจนมากขึ้น เป็นรูปแบบในการนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ให้กับผู้บริโภค หรือพันธมิตรทางธุรกิจและผู้มีความสนใจในผลิตภัณฑ์นั้น ในส่วนนี้จะเน้นภาพลักษณ์ที่มองเห็นได้โดยสายตา มีความเข้าใจง่าย เป็นรูปธรรม และยังเป็นการช่วยลดความเสี่ยงจากข้อผิดพลาดของการผลิตผลิตภัณฑ์ เมื่อมีผลิตภัณฑ์ต้นแบบจะมั่นใจได้ว่าคุณภาพและความต้องการในผลิตภัณฑ์นั้นจะมีความสมบูรณ์และไม่เกิดข้อผิดพลาด จึงทำให้จำเป็นจะต้องมีผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับกลุ่มชุมชนที่ผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครวมให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน

4.3.1.8 การพัฒนากระบวนการผลิต

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าการพัฒนากระบวนการผลิตในทั้ง 3 ประเทศ มีทั้งข้อเหมือนและแตกต่างกันในด้านนโยบายและกระบวนการในการผลิต การให้ความสำคัญในกระบวนการพัฒนาและกระบวนการผลิต ซึ่งมีทั้งข้อเหมือนและแตกต่างกัน

ในส่วนของประเทศไทย จากการลงพื้นที่พบว่ากระบวนการการพัฒนาและกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครวม ถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) การพัฒนากระบวนการผลิตในด้านของสูตรและตัวเนื้อครวม เนื่องด้วยมีความต้องการสูตรและกระบวนการผลิตเนื้อครวม

ที่เป็นมาตรฐานและสามารถผลิตซ้ำ รวมไปถึงสามารถใช้สูตรเนื้อครีมในการย้อมผลิตภัณฑ์ได้อย่างหลากหลาย โดยลดข้อจำกัดของตัวน้ำย้อมผลิตภัณฑ์ให้ได้น้อยที่สุด 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ในด้านของรูปแบบ งานออกแบบ ปริมาณของการผลิต คุณภาพของชิ้นงาน และความหลากหลายของผลิตภัณฑ์

ในส่วนของประเทศจีนและประเทศญี่ปุ่น มีความคล้ายคลึงกันโดยจะมุ่งเน้นในการพัฒนากระบวนการผลิตในรูปแบบของการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ คุณภาพสินค้า ปริมาณสินค้า ชนิดและประเภทของผลิตภัณฑ์ ความหลากหลาย และเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมในช่วงเวลานั้น การพัฒนาการผลิตคือการผลักดันประสิทธิภาพและคุณภาพในการผลิตให้สูงขึ้นทุกรูปแบบทุกแง่มุมทั้งในกระบวนการ คุณภาพการผลิต ความรวดเร็วในการผลิต ตลอดจนไปถึงความซับซ้อนและความยุ่งยากในการผลิต เพื่อรับรองว่าคุณภาพของการผลิตเป็นคุณภาพที่ได้รับการพัฒนาและรองรับจากแหล่งการผลิตได้เป็นอย่างดี เช่นในเรื่องของปริมาณการผลิต ชนิดของผลิตภัณฑ์ ลักษณะสินค้า และความหลากหลายในการผลิต

4.3.1.9 ทดสอบผลิตภัณฑ์และทดลองตลาด

ในกระบวนการทดสอบผลิตภัณฑ์และทดลองตลาดนั้น เป็นกระบวนการที่ทั้ง 3 ประเทศยังอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาในการทดลอง เนื่องด้วยการทดสอบผลิตภัณฑ์นั้นมีต้นทุนที่สูง ทำให้การผลิตเพื่อทดลองตลาดยังเป็นเรื่องที่น่ากังวล เพราะในท้องถิ่นของทั้ง 3 ประเทศเป็นกระบวนการผลิตภายในชุมชน เป็นกระบวนการที่ใช้ต้นทุนหมุนเวียน จึงทำให้การทดสอบผลิตภัณฑ์และการทดลองตลาดยังเป็นเรื่องยากลำบาก เนื่องด้วยปริมาณการผลิตที่มีหลากหลาย ทำให้การผลิตและทดลองตลาดมีปริมาณเพิ่มขึ้น จึงเป็นภาระ ของกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์นั้น ทำให้ในกระบวนการนี้ในขั้นตอนการทดสอบและทดลองตลาดยังเป็นเรื่องที่จะต้องพัฒนาต่อไป และทั้ง 3 ประเทศมีแนวโน้มที่จะเก็บข้อมูลและมีแผนการจะทดสอบการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามและทดลองตลาดในอนาคตอันใกล้

4.3.1.10 การวางแผนการตลาดและศึกษาผู้บริโภค

การวางแผนทางการตลาดและศึกษากลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มผู้บริโภค เป็นกระบวนการที่ทั้ง 3 ประเทศเล็งเห็นตรงกันว่าเป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ย้อมครามเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและสังคม จึงทำให้มีผลต่อผู้บริโภคที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคเป็นข้อมูลสำคัญที่จะทำให้สามารถสร้างกรอบหรือแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้ เป็นไปตามความต้องการของท้องตลาด เนื่องด้วยเราสามารถปรับ แก้ไข และพัฒนา ได้ตามความต้องการของกลุ่ม

ผู้บริโภค รวมไปถึงเข้าใจตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศว่ามีความแตกต่าง หรือเหมือนกัน
อย่างไรจะสามารถทำให้พัฒนาผลิตภัณฑ์ได้ตรงจุด

4.3.1.11 สถานที่จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์

ในด้านสถานที่การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ย้อมครามนั้น ทั้ง 3 ประเทศมีความ
คิดเห็นที่คล้ายคลึงกันในด้านสถานที่ เนื่องด้วยสถานที่เป็นปัจจัยที่สำคัญในการแสดงถึงการ
เข้าถึงผลิตภัณฑ์ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีย่านร้านที่แสดงถึงอัตลักษณ์และสามารถโชว์
ผลิตภัณฑ์สินค้าได้อย่างชัดเจน มีสถานที่จัดจำหน่ายในพื้นที่ที่เข้าถึงง่ายและหลากหลายมากกว่า
เป็นพื้นที่ของชุมชน เช่น ห้างร้านหรือตัวแทนจัดจำหน่าย อีกทั้งยังเป็นตัวช่วยอำนวยความสะดวก
ในด้านการเข้าถึง เป็นสถานที่ที่นำผลิตภัณฑ์ไปสู่กลุ่มเป้าหมายได้อย่างง่าย และในปัจจุบันใน
ด้านของสถานที่ยังรวมไปถึงช่องทางการจัดจำหน่ายทางด้านออนไลน์และแอปพลิเคชันต่างๆ ที่
เป็นช่องทางกระจายสินค้า และสร้างความเข้าใจต่อสินค้าได้มากขึ้น ทั้ง 3 ประเทศจึงมีความ
คิดเห็นตรงกันในด้านของการจัดจำหน่ายและสถานที่ที่มีความจำเป็นที่จะต้องเป็นสถานที่หรือ
ช่องทางที่เข้าถึงง่ายและสามารถเข้าใจได้ง่าย รวมไปถึงมีสื่อกลางที่ทำให้สามารถสื่อสารได้

ผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่มีในท้องตลาดของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น จาก
แหล่งพื้นที่ในการศึกษา จากผู้ประกอบการร้านค้าจำนวน 3 ประเทศ ประเทศละ 3 แห่ง โดยมีกลุ่ม
ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ไม่น้อยกว่า 50 ชิ้นในแต่ละพื้นที่ พบว่าผลิตภัณฑ์ที่มีการพัฒนาถูกแบ่ง
ออกเป็น 4 รูปแบบ 1) Lifestyle 2) ผ้าผืนสำเร็จ 3) ผลิตภัณฑ์แฟชั่นสำเร็จ 4) เฟอร์นิเจอร์และของ
แต่งบ้าน โดยผลิตภัณฑ์ที่ถูกพัฒนาและผลิตมากที่สุด ในท้องตลาดของทั้ง 3 ประเทศ ได้แก่
Lifestyle

1) Lifestyle

ภาพประกอบ 68 เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ Lifestyle

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

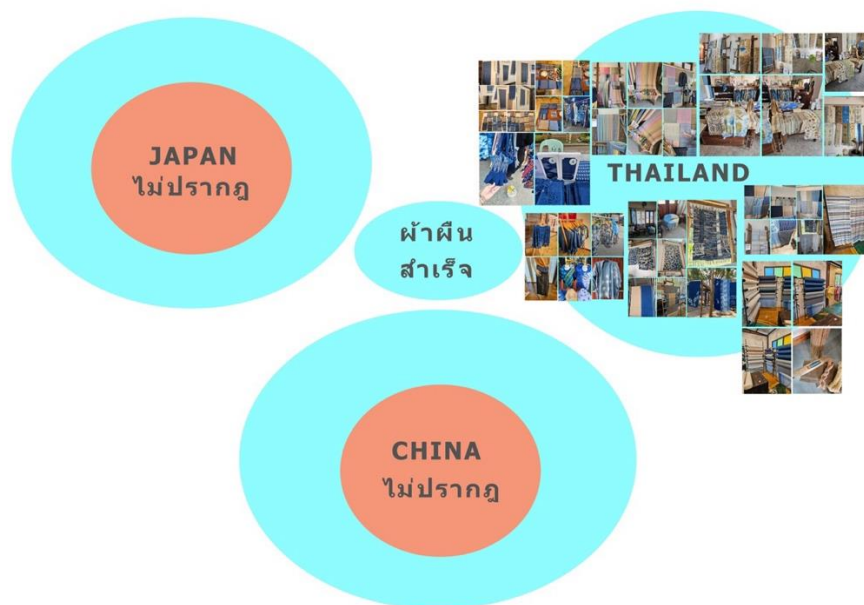
การพัฒนาผลิตภัณฑ์แฟชั่นอครามในประเภท Lifestyle จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าในแหล่งพื้นที่ ของทั้ง 3 ประเทศ ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาและผลิตมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จำพวก Lifestyle โดยแบ่งออกเป็นลักษณะตามรูปแบบของการทำงาน และเป็นผลิตภัณฑ์ที่ถูกให้ความสนใจ เนื่องจาก เป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถจำหน่ายออกได้อย่างรวดเร็ว อาจเป็นพื้นฐานเนื่องมาจากกลุ่มของผลิตภัณฑ์นี้ สามารถถือซื้อเป็นของฝากเป็นของที่ระลึกได้ง่าย ไม่ระบุเพศ อีกทั้งยังเป็นของที่ใช้ที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ถ้าวิเคราะห์จากรูปภาพที่นำมาเปรียบเทียบ จะเห็นได้ว่าผลิตภัณฑ์ประเภทนี้จะมีเป็นจำนวนมากโดย ผลิตภัณฑ์เหล่านี้จะประกอบไปด้วย

1. เครื่องประดับ
2. ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ และผ้าคาดผม
3. หมวก
4. กระเป๋า
5. พวงกุญแจ

6. ร่ม
7. ธิบปีน ยางมัดผม
8. พัด
9. ผ้าเช็ดหน้า
10. ปลอกหมอน
11. เชือกมัดของอเนกประสงค์
12. เนคไท

เป็นต้น โดยส่วนมากผลิตภัณฑ์เหล่านี้เป็นสินค้าที่ทั้ง 3 ประเทศนิยมผลิตเป็นจำนวนมาก เนื่องด้วยเป็นผลตอบรับที่ดีจากกลุ่มผู้บริโภค เป็นสินค้าที่ดูแปลกใหม่ใช้ง่าย และมีราคาที่สามารถจับต้องได้ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลนี้สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของคุณคุณวตะ อาญุมิ “การผลิตสินค้าหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ย่อมครามส่วนมากน่าจะผลิตในรูปแบบของของที่ใช้ง่ายๆ ราคาค่าไม่แพง จะทำให้เข้าถึงง่าย ซึ่งในประเทศญี่ปุ่น ผลิตภัณฑ์ย่อมครามเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีราคาแพง จึงทำให้การผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครามออกมาในรูปแบบ ทันสมัยเหมาะกับไลฟ์สไตล์ของคนในปัจจุบันใช้ได้ไม่เคอะเขิน” จึงทำให้ประเภทของสินค้าประเภทนี้ถูกผลิตออกมาเยอะที่สุด โดยตรงกับข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับทั้ง 3 พื้นที่ว่าสินค้าที่ถูกผู้บริโภคเลือกและผลิตมากที่สุดคือประเภทไลฟ์สไตล์ เนื่องด้วยผลิตได้ง่ายราคาต้นทุนต่ำและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายวัยรุ่นได้เป็นอย่างดีเป็นที่นิยมและผลิตภัณฑ์ที่ทั้ง 3 ประเทศมีการผลิตและเป็นที่นิยมมากที่สุดในประเภทผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าคาดผม พวงกุญแจ หมวก และกระเป๋า

2) ผ้าผืนสำเร็จ

ภาพประกอบ 69 เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ผ้าผืนสำเร็จ

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามในประเภทผ้าผืนสำเร็จ จากรูปภาพพบว่าในพื้นที่ทั้ง 3 ประเทศ มีเพียงประเทศไทยที่มีการพัฒนาทางด้านรูปแบบของผ้าผืนสำเร็จ การผลิตผ้าผืนสำเร็จเป็นที่นิยมมากในประเทศไทย และจากข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ผ้าผืนเป็นผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มชุมชนในพื้นที่จังหวัดสกลนครนิยมผลิตมากเป็นอันดับหนึ่ง อาจเนื่องด้วยเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลิตภัณฑ์แบบดั้งเดิม และสามารถส่งขายได้ในพื้นที่ที่หลากหลาย ทั้งร้านค้า ร้านตัดเสื้อ รวมไปถึงคนไทยนิยมการตัดเสื้อผ้าโดยใช้ผ้าย้อมครามประเภทต่างๆ เนื่องด้วยในการทำงานในองค์กรหรือภาคส่วนต่างๆ นิยมให้ใส่ผ้าพื้นเมืองหรือผ้าประจำถิ่น ทำให้ประเทศไทยมีการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามในรูปแบบผ้าผืนสำเร็จเป็นจำนวนมาก อาจเป็นเพราะผู้ประกอบการสามารถนำผ้าผืนสำเร็จไปสร้างสรรค์ต่อได้อย่างหลากหลายและสามารถเลือกผู้ผลิตชุดสำเร็จให้กับตนเองได้ จึงเป็นตัวเลือกที่ดีในการบริโภค ส่วนนี้จึงทำให้ประเทศไทยผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามในรูปแบบผ้าผืนเพื่อ

ตอบสนองกลุ่มเป้าหมาย และจากรูปภาพจะพบว่าในประเทศญี่ปุ่นและประเทศจีนไม่ปรากฏผลิตภัณฑ์ประเภทผ้าผืน

3) ผลิตภัณฑ์แฟชั่นสำเร็จ

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

จากการเปรียบเทียบรูปภาพผลิตภัณฑ์แฟชั่นสำเร็จ พบว่าทั้ง 3 ประเทศมีปริมาณการผลิตและรูปแบบของผลิตภัณฑ์แฟชั่นที่มีความเหมือนและคล้ายคลึงกัน โดยจะแบ่งประเภทของผลิตภัณฑ์แฟชั่นสำเร็จ เป็นจำพวกเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ทั้ง 3 ประเทศมีความคิดเห็นตรงกันว่าผลิตภัณฑ์ในรูปแบบแฟชั่นสำเร็จ เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบที่ทันสมัยตรงตามรสนิยมของกลุ่มเป้าหมาย เห็นได้ชัดจากปัจจุบัน อุตสาหกรรมแฟชั่น เป็นอุตสาหกรรมใหญ่ที่ทำให้มีรายได้หมุนเวียน โดยรูปแบบของผลิตภัณฑ์แฟชั่นสำเร็จ แบ่งออกเป็น เครื่องแต่งกายแฟชั่น

สำหรับบุรุษ เครื่องแต่งกายแฟชั่นสำหรับสตรี เครื่องแต่งกายแฟชั่นสำหรับเด็ก และเครื่องแต่งกายแฟชั่นสำหรับทุกเพศไม่มีข้อจำกัด ทำให้เป็นช่องทางในการขยายและพัฒนาผลิตภัณฑ์ย้อมครามได้เป็นจำนวนมาก ในประเทศไทยส่วนมากจะเป็นรูปแบบของผลิตภัณฑ์แฟชั่นสำเร็จ ที่ใช้เทคนิคมัดย้อมและการทอเป็นจำนวนมาก เนื่องด้วยประเทศไทยมีการส่งเสริมให้ใส่ชุดสำเร็จในรูปแบบท้องถิ่นในทุกหน่วยงานจึงทำให้เป็นที่นิยม ในส่วนของประเทศจีนมีการดัดแปลงผลิตภัณฑ์แฟชั่นสำเร็จให้ใส่ง่ายมากขึ้น เข้าถึงกลุ่มคนในยุคปัจจุบันมากขึ้น ไม่ใช่เน้นย้ำแค่ผลิตเฉพาะชุดพื้นเมืองหรือผ้าประจำถิ่นเท่านั้น ยังสนับสนุนให้มีการผลิตแฟชั่นสำเร็จที่เข้ากับยุคสมัยใช้ง่ายเหมาะกับวัยรุ่น รวมไปถึงการส่งเสริมให้มีการผลิตผลิตภัณฑ์แฟชั่นในรูปแบบของการตัดเย็บชั้นสูง มีการสนับสนุนให้มีแฟชั่นโชว์ เพื่อเป็นการพัฒนาและเป็นที่รู้จักของผลิตภัณฑ์ย้อมครามรูปแบบแฟชั่นสำเร็จในประเทศจีนมากขึ้น และในประเทศญี่ปุ่นมีการสนับสนุนการวางแผนในการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามในรูปแบบของแฟชั่นสำเร็จให้มากขึ้น เน้นการใส่สบายดูเป็นธรรมชาติ ใส่ในวันสบายๆ เนื่องจากเสื้อผ้าสำเร็จในรูปแบบผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศญี่ปุ่นส่วนมากเป็นรูปแบบของชุดญี่ปุ่นสมัยนิยม จึงทำให้มีการพัฒนาให้เป็นรูปแบบของแฟชั่นในปัจจุบันมากขึ้น มุ่งเน้นให้สามารถผสมผสานการแต่งกายและเล่นสนุกกับการแต่งกายโดยใช้ผลิตภัณฑ์ย้อมครามแฟชั่นสำเร็จให้ได้มากขึ้น ทั้ง 3 ประเทศ จึงมีการพัฒนาและผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามในรูปแบบแฟชั่นสำเร็จเป็นจำนวนมาก แต่จากการวิเคราะห์ข้อมูลและเปรียบเทียบของทั้ง 3 ประเทศ ประเทศที่มีการผลิตในรูปแบบของแฟชั่นสำเร็จเป็นอันดับหนึ่งคือ ประเทศจีน เนื่องด้วยประเทศจีนมีพื้นฐานการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามเป็นรูปแบบของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเป็นจำนวนมากอยู่แล้ว จึงมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น อันดับที่สองคือ ประเทศญี่ปุ่น ที่มีการผลิตชุดแฟชั่นสำเร็จเพื่อจัดจำหน่ายแก่ผู้บริโภคในปัจจุบัน เนื่องด้วยมีความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคในทุกปีโดยเฉพาะฤดูร้อนที่เป็นฤดูของผ้าคราม และอันดับที่สามคือ ประเทศไทย มีการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามประเภทแฟชั่นสำเร็จเป็นอันดับที่สามอาจเนื่องด้วยประเทศไทยมีความนิยมของการตัดชุดเสื้อผ้า จึงทำให้ผ้าฝ้ายสำเร็จแบ่งส่วนของการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามในรูปแบบแฟชั่นสำเร็จ

4) เฟอร์นิเจอร์และของแต่งบ้าน

ภาพประกอบ 71 เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์และของแต่งบ้าน

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

จากภาพเปรียบเทียบการเก็บข้อมูลในด้านผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์และของตกแต่งบ้าน พบว่าประเทศจีนเป็นประเทศที่มีการผลิตและสนับสนุนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ยอดเยี่ยมในรูปแบบของผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์และของตกแต่งบ้านมากที่สุด เนื่องด้วยสถานการณ์ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ส่งผลกระทบให้ตลาดและกลุ่มผู้บริโภคมีการเปลี่ยนแปลงไปไม่สามารถออกไปไหนได้ จึงเป็นกระแสนิยมในการหันมาตกแต่งบ้านและซื้อหาผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์เป็นจำนวนมาก ทำให้ประเทศจีนมีการสนับสนุนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทนี้เป็นอย่างมาก และจากการสัมภาษณ์จะมีแนวโน้มในการผลิตผลิตภัณฑ์ประเภทเฟอร์นิเจอร์และของตกแต่งบ้านเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากกระแสสังคมโลกหรือแม้กระทั่งสังคมในประเทศจีนให้ความสำคัญกับที่อยู่อาศัยเป็นอย่างมากเพราะสถานที่อยู่อาศัยเป็นสถานที่สำคัญที่เราจะต้องใช้ชีวิต จึงเกิดเทรนด์หรือกระแสนิยมในการตกแต่งบ้านมากยิ่งขึ้น ส่วนในประเทศ

ญี่ปุ่นและประเทศไทยจากการเปรียบเทียบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเภทเฟอร์นิเจอร์ และของตกแต่งบ้าน มีการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ในจำนวนใกล้เคียงกัน แต่จะมีความแตกต่างในด้านผลิตภัณฑ์ ยกตัวอย่างเช่นประเทศไทย จะให้ความนิยมในการผลิตของตกแต่งบ้านจำพวกหมอน หมอนอิง ผ้าปูโต๊ะ และตุ๊กตา เป็นส่วนมาก แต่ในประเทศญี่ปุ่น จะมีการผลิตเป็นประเภทเฟอร์นิเจอร์ แจกัน ผ้าม่าน กรอบรูป และกิ่งไม้ที่ใช้ตกแต่งในบ้านเรือนเป็นส่วนมาก อาจเนื่องด้วยประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่สามารถถนอมพื้นผิวของผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายชนิด ทำให้มีข้อแตกต่างจากประเทศไทย รวมไปถึงถึงรสนิยมและความนิยมของท้องถิ่นในประเทศนั้นๆ

4.3.4 การวิเคราะห์ผลการประเมินความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์นวัตกรรมของทั้ง

3 ประเทศ

ประเทศ	ไทย (คน)	ร้อยละ	จีน (คน)	ร้อยละ	ญี่ปุ่น (คน)	ร้อยละ
เพศ ชาย	21	42	19	38	23	46
หญิง	26	52	27	54	23	46
LGBTQ	3	6	4	8	4	8
รวมจำนวนประชากร / คน	50		50		50	
อายุ 18-25 ปี	7	14	15	30	10	20
26-35 ปี	10	20	28	56	24	48
36-45 ปี	25	50	4	8	9	18
45-50 ปี	8	16	1	2	5	10
50 ปีขึ้นไป	0	0	2	4	2	4
รวมจำนวนประชากร / คน	50		50		50	
ระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษา	3	6	3	6	4	8
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	14	28	7	14	15	30
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	25	50	22	44	24	48
สูงกว่าปริญญาตรี	8	16	18	36	7	14
รวมจำนวนประชากร / คน	50		50		50	
สถานะทางงาน ไร้อยู่, นิสิต, นักศึกษา	4	8	7	14	2	4
พนักงานเอกชน	17	34	15	30	4	8
พนักงานของรัฐ	12	24	8	16	13	26
ค้าขายอิสระ	11	22	13	26	10	20
อื่น ๆ ระบุ	6	12	7	14	21	42
รวมจำนวนประชากร / คน	50		50		50	
รายได้ น้อยกว่า 15,000 บาท/ต่อเดือน	5	10	3	6	1	2
15,001 – 25,000 บาท/ต่อเดือน	6	12	3	6	1	2
25,001 – 35,000 บาท/ต่อเดือน	12	24	2	4	1	2
35,001 – 45,000 บาท/ต่อเดือน	14	28	6	12	13	26
45,001 – 55,000 บาท/ต่อเดือน	5	10	18	36	28	56
มากกว่า 55,001 บาท/ต่อเดือน	8	16	18	36	6	12
รวมจำนวนประชากร / คน	50		50		50	

จากตารางผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านประชากรศาสตร์ จากกลุ่มประชากรทั้ง 3 ประเทศไทย จีนและญี่ปุ่น โดยแต่ละประเทศเป็นจำนวนประชากรทั้งหมดประเทศละ 50 คน พบว่าประเทศไทยมีจำนวนเพศหญิงร้อยละ 52 เพศชายร้อยละ 42 จากจำนวนประชากรทั้งหมด และจำนวนเพศทางเลือก LGBTQIA+ ร้อยละ 6 โดยจากจำนวนประชากรมีการกำหนดช่วงอายุเป็นช่วงอายุจำนวน 5 ช่วงวัย ผลพบว่าจำนวนช่วงวัยที่มีการเข้าร่วมตอบแบบสอบถามมากที่สุดคือช่วงวัย 36-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 50 ช่วงวัยที่ 2 คือ ช่วงวัย 26-35 ปีคิดเป็นร้อยละ 20 ช่วงวัย 45-50 ปีคิดเป็นร้อยละ 16 ช่วงวัย 18-25 ปี คิดเป็นร้อยละ 14 จากจำนวนทั้งหมด ช่วงวัยที่ไม่พบผู้ที่เข้าร่วมการทำแบบสอบถามเลยคือช่วงวัย 50 ปีขึ้นไป โดยมีระดับการศึกษาในระดับชั้นต่ำกว่ามัธยมศึกษา อนุปริญญาหรือเทียบเท่าปริญญาตรี หรือเทียบเท่าและสูงกว่าปริญญาตรี โดยมีจำนวนของผู้ที่ได้รับการศึกษาในระดับชั้นปริญญาตรีหรือเทียบเท่าเป็นจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50 อันดับที่สอง อนุปริญญาหรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ 28 สูงกว่าระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 16 และต่ำกว่ามัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 6 ด้านสถานะการประกอบอาชีพแบ่งออกเป็น 6 หมวดหมู่ จำนวนและสถานะอาชีพของผู้ร่วมทำแบบสอบถามที่มีจำนวนมากที่สุดคือเป็นพนักงานเอกชนจำนวนร้อยละ 34 อันดับที่สอง คือพนักงานรัฐจำนวนร้อยละ 24 ค่าขายอิสระคิดเป็นจำนวนร้อยละ 22 อาชีพอื่นๆ คิดเป็นจำนวนร้อยละ 12 โดยมีการระบุอาชีพ เช่น อิสระ นักออกแบบ วิศวกร นิสิตนักศึกษาคิดเป็นร้อยละ 6 และประชากรที่ทำแบบสอบถามมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำนวนอัตราค่าเฉลี่ยรายได้ที่พบมากที่สุดคือรายได้ช่วง 35,001-45,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 28 ช่วงรายได้อันดับที่สองคือ ช่วง 25,001-35,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 24 ช่วงรายได้มากกว่า 55,001 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 16 ช่วงรายได้ 15,001-25,000 บาทต่อหนึ่งเดือน ช่วงรายได้ 45,001-55,000 บาทต่อหนึ่งเดือน และช่วงรายได้น้อยกว่า 15,000 ต่อหนึ่งเดือน มีจำนวนเฉลี่ยร้อยละ 10 เท่ากัน โดยผลสำรวจมาจากแบบสอบถามจากจำนวนประชากรในพื้นที่จังหวัดสกลนคร อำเภอเมือง จำนวน 50 คน โดยส่วนมากเป็นนักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่ ที่มีความสนใจในด้านผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

ประเทศจีน จากตารางพบว่าจากจำนวนประชากรทั้งหมด 50 คน เป็นเพศหญิงจำนวนร้อยละ 54 เพศชายเป็นจำนวนร้อยละ 38 และเพศทางเลือก LGBTQIA+ ร้อยละ 8 โดยจากจำนวนประชากรมีการกำหนดช่วงอายุเป็นช่วงอายุจำนวน 5 ช่วงวัย พบว่าจำนวนช่วงวัยที่มีการเข้าร่วมตอบแบบสอบถามมากที่สุดคือช่วงวัย 26-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 56 ช่วงวัยที่สองคือช่วงวัย 18-25 ปี คิดเป็นร้อยละ 30 ช่วงวัย 36-45 ปีคิดเป็นร้อยละ 8 ช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 4 ช่วงวัย 45-50 ปีคิดเป็นร้อยละ 2 โดยมีระดับการศึกษาในระดับชั้นต่ำกว่ามัธยมศึกษา อนุปริญญา

หรือเทียบเท่า ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า และสูงกว่าปริญญาตรี โดยมีจำนวนของผู้ที่ได้รับ การศึกษาในระดับชั้นปริญญาตรีหรือเทียบเท่าเป็นจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 44 สูงกว่า ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 36 อนุปริญญาหรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ 14 ต่ำกว่ามัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 6 ด้านสถานะการประกอบอาชีพแบ่งออกเป็น 6 หมวดหมู่ จำนวนและสถานะ อาชีพของผู้ร่วมทำแบบสอบถามที่มีจำนวนมากที่สุดคือ เป็นพนักงานเอกชนจำนวนร้อยละ 30 ค่าขายอิสระ คิดเป็นจำนวนร้อยละ 26 พนักงานรัฐจำนวนร้อยละ 16 นิสิตนักศึกษาและประเภท อื่นๆ มีจำนวนที่เท่ากันเป็นร้อยละ 14 และประชากรที่ทำแบบสอบถามมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน โดย จำนวนอัตราค่าเฉลี่ยรายได้ที่พบมากที่สุดมีถึง 2 ช่วงคือรายได้ช่วง 45,001-55,000 บาทต่อหนึ่ง เดือน และช่วงรายได้มากกว่า 55,001 บาทต่อหนึ่งเดือน คิดเป็นร้อยละ 36 รายได้ 35,001- 45,000 บาทต่อหนึ่งเดือน คิดเป็นร้อยละ 12 ช่วงรายได้ 15,001-25,000 บาทต่อหนึ่งเดือน และ น้อยกว่า 15,000 ต่อหนึ่งเดือนมีจำนวนเท่ากันเฉลี่ยร้อยละ 6 ช่วงรายได้ที่พบน้อยที่สุดคือ 25,001-35,000 บาทต่อหนึ่งเดือน คิดเป็นร้อยละ 4 จากจำนวนประชากรในพื้นที่หมู่บ้านต้นเงิน หวานดำ มณฑลกุ้ยโจว ประเทศจีน จำนวน 50 คน โดยส่วนมากเป็นนักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่ ที่มีความสนใจในด้านผลิตภัณฑ์อ้อมคราม

ประเทศญี่ปุ่น จากตารางพบว่าจากจำนวนประชากรทั้งหมด 50 คน เป็นเพศชาย และเพศหญิง มีอัตราเฉลี่ยที่เท่ากันคิดเป็นร้อยละ 46 เป็นเพศทางเลือกคิดเป็นร้อยละ 8 โดยจาก จำนวนประชากรมีการกำหนดช่วงอายุเป็นช่วงอายุจำนวน 5 ช่วงวัย พบว่าจำนวนช่วงวัยที่มีการ เข้าร่วมตอบแบบสอบถามมากที่สุดคือช่วงวัย 26-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 48 ช่วงวัยที่ 2 คือช่วงวัย 18-25 ปี คิดเป็นร้อยละ 20 ช่วงวัย 36-45 ปีคิดเป็นร้อยละ 18 ช่วงวัย 45-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 10 ช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 4 โดยมีระดับการศึกษาในระดับชั้นต่ำกว่ามัธยมศึกษา อนุปริญญาหรือเทียบเท่า ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า และสูงกว่าปริญญาตรี โดยมีจำนวนของผู้ที่ ได้รับการศึกษาในระดับชั้นปริญญาตรีหรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ 48 อนุปริญญาหรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ 30 สูงกว่าปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 14 ต่ำกว่ามัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 8 ด้าน สถานะการประกอบอาชีพ แบ่งออกเป็น 6 หมวดหมู่ จำนวน สถานะอาชีพ ของผู้ร่วมทำ แบบสอบถาม ที่มีจำนวนมากที่สุดคือหมวดอื่น ๆ มีการระบุเช่น นักออกแบบ แพทย์ รับจ้าง เป็น จำนวนร้อยละ 42 พนักงานรัฐคิดเป็นร้อยละ 26 ค่าขายอิสระคิดเป็นร้อยละ 20 พนักงานเอกชน คิดเป็นร้อยละ 8 และ นิสิตนักศึกษาคิดเป็นร้อยละ 4 ประชากรที่ทำแบบสอบถามมีรายได้เฉลี่ย ต่อเดือนจำนวนอัตราค่าเฉลี่ยรายได้ที่พบมากที่สุดคือ รายได้ช่วง 45,001-55,000 บาทต่อหนึ่ง เดือน คิดเป็นร้อยละ 56 อันดับ 2 ได้แก่ 35,001-45,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 26 ช่วง

รายได้มากกว่า 55,001 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 12 และจำนวนรายได้ที่มีอัตราเฉลี่ยเท่ากัน มี 3 ช่วง ได้แก่ น้อยกว่า 15,000 ต่อหนึ่งเดือน ช่วงรายได้ 15,001-25,000 บาทต่อหนึ่งเดือนและ 25,001-35,000 บาทต่อหนึ่งเดือน คิดเป็นร้อยละ 2 จากจำนวนประชากรในพื้นที่หมู่บ้านทาคามิตะ จังหวัดโทคุชิม่า จำนวน 50 คน โดยส่วนมากเป็นนักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่ที่มีความสนใจใน ด้านผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

4.3.4.1 ผลการประเมินตอนที่ 2 การรับรู้และพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ ย้อมครามในประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น

ผลการประเมินของกลุ่มการรับรู้พฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศไทย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร จำนวน 50 คน โดยข้อคำถามมีจำนวน 10 ข้อ แสดงให้เห็นถึงความพึงพอใจของผู้บริโภคในการรับรู้และปัจจัยในการเลือกใช้ รวมไปถึงประโยชน์ใช้สอยของ ผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

จากตารางผลสำรวจจากแบบสอบถามของผลการประเมินประเทศไทยการ วิเคราะห์ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ย้อมคราม และพฤติกรรม ของผู้ซื้อ ผลิตภัณฑ์ย้อม ครามครามในประเทศไทยพบว่า ประเทศไทยมีการรับรู้ในด้านผลิตภัณฑ์ย้อมคราม โดย มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 3 .00 และไม่มีความพึงพอใจในระดับมาก 3 ข้อคำถามได้แก่

1. ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามในปัจจุบันมีช่องทางในการจัดจำหน่ายและ เข้าถึงง่าย โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.82
2. ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามมีรูปแบบและประเภทให้เลือกอย่าง หลากหลาย โดยมีค่าเฉลี่ย 3.66
3. ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามมีลวดลายให้เลือก หลากหลายและน่าสนใจ โดยมีค่าเฉลี่ย 3.62

จากตารางจะเห็นได้ว่าความพึงพอใจที่มีต่อ ผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศไทย มี การรับรู้ในด้านผลิตภัณฑ์ย้อมครามน้อยที่สุดทำให้มีผลต่อการรับรู้ และการมีอยู่ของผลิตภัณฑ์ ย้อมคราม ในประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ยังเป็นผลิตภัณฑ์ ที่บุคคลทั่วไป ยัง เข้าถึงได้ยากและมีความรู้จกน้อย ส่วนในด้านความพึงพอใจ ในด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และ ผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบ ลวดลายให้เลือกอย่างหลากหลาย มีความพึงพอใจในระดับมาก ส่งผลให้ เห็นว่า ในด้านช่องทางการจัดจำหน่าย หรือแบบของผลิตภัณฑ์ เข้าถึง บุคคลและกลุ่มผู้บริโภค ของประเทศไทยในปัจจุบัน

4.3.4.2 จากตารางผลสำรวจจากแบบสอบถามของผลการประเมินตอนที่ 2 การรับรู้ และพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศไทยจำนวน 10 ข้อจากระดับความพึงพอใจแสดงผลจากมากไปหาน้อยพบว่าจากระดับความพึงพอใจแสดงผลจากมากไปหาน้อยพบว่า จากตารางพฤติกรรมการเลือกซื้อและความพึงพอใจ ของผลิตภัณฑ์ย้อมครามใน

ลำดับ ที่	รายการ	ระดับความพึงพอใจ					N	ค่าเฉลี่ย	ร้อยละ	S.D.	การ ประเมิน
		5	4	3	2	1					
1	1.ท่านรับรู้และรู้จักผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	0	1	26	23	0	50	2.56	51.2	0.54	ปานกลาง
2	ท่านมีการใช้ผลิตภัณฑ์ย้อมครามบ่อยในระดับใด	0	3	18	29	0	50	2.48	49.60	0.61	น้อย
3	ท่านมีความชื่นชอบในผลิตภัณฑ์ย้อมครามในรูปแบบดั้งเดิมมากในระดับใด	0	2	19	29	0	50	2.46	49.20	0.57	น้อย
4	ท่านมีความชื่นชอบในผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่มีการพัฒนารูปแบบใหม่และมีความทันสมัยขึ้นมากในระดับใด	0	16	27	7	0	50	3.18	63.60	0.65	ปานกลาง
5	ท่านได้มีการซื้อผลิตภัณฑ์หรือมีคำสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมครามรูปแบบใหม่ในระดับใด	0	6	31	13	0	50	2.86	57.20	0.60	ปานกลาง
6	ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามมีการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่อยู่เสมอ	0	6	29	15	0	50	2.82	56.40	0.62	ปานกลาง
7	ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามมีลวดลายให้เลือกหลากหลายและน่าสนใจ	0	40	9	1	0	50	3.78	75.6	0.46	มาก
8	ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามมีรูปแบบและประเภทให้เลือกอย่างหลากหลาย	0	41	7	2	0	50	3.78	75.6	0.50	มาก
9	ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามในปัจจุบันมีช่องทางจำหน่ายและเข้าถึงได้ง่ายใน	0	26	23	1	0	50	3.5	70	0.54	มาก
10	ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามในปัจจุบันมีสวยงามและประโยชน์ใช้สอยในระดับ	1	22	24	3	0	50	3.42	68.4	0.64	ปานกลาง

ประเทศจีน พบว่า มีการใช้ผลิตภัณฑ์ย้อมครามบ่อยครั้งในระดับที่น้อยที่สุดโดยค่าเฉลี่ย 2.48 และมีความพึงพอใจในระดับมาก 4 ข้อคำถามโดยมี 2 คำถามที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากันได้แก่

1. -ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามมีลวดลายให้เลือกหลากหลายและน่าสนใจ โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด:3.87

-ท่านให้ความสำคัญของผลิตภัณฑ์ย้อมครามรูปแบบและประเภทให้เลือกอย่างหลากหลาย โดยมีค่าเฉลี่ย มากที่สุด 3.78

2. ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามในปัจจุบันมีช่องทางการจัดจำหน่ายและเข้าถึงได้ง่าย โดยมีค่าเฉลี่ย: 3.5

3. ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามในปัจจุบันมีความสวยงามและประโยชน์ใช้สอยในระดับ โดยมีค่าเฉลี่ย3.42

จากตารางจะเห็นได้ว่าความพึงพอใจที่มีต่อ ผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศจีน มีความพึงพอใจ ในการเลือกใช้ ผลิตภัณฑ์ย้อมครามบ่อยครั้งในระดับที่น้อยที่สุด ทำให้เห็นว่า ผลิตภัณฑ์ประเภท ข้าวของเครื่องใช้ ในประเทศจีน มีให้เลือกอย่างหลากหลาย และมีกำลังผลิตมากในประเทศ ส่งผลให้มีการใช้ซ้ำได้น้อยครั้ง ในส่วนด้านความพึงพอใจ ในระดับมาก เป็นในด้าน มีลวดลายให้เลือกอย่างหลากหลาย ให้ความสำคัญในด้าน ประเภทและรูปแบบ และ ช่องทางในการจัดจำหน่ายในปัจจุบัน ที่เข้าถึงง่าย แสดงให้เห็นถึง ความพึงพอใจ หรือปัจจัยในการเลือก บริโภคผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

4.3.4.3 ผลการประเมินของกลุ่มการรับรู้พฤติกรรมทางเลือกผลิตภัณฑ์ย้อมคราม
ในประเทศไทยปุ่น หมู่บ้านทาคามิตะ จังหวัดโทคุชิม่า จำนวน 50 คน โดยข้อความถาม มี
จำนวน 10 ข้อ แสดงให้เห็นถึงความพึงพอใจของผู้บริโภคในการรับรู้ และปัจจัยในการ
เลือกเข้าร่วมไปถึงประโยชน์ใช้สอยของผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

ลำดับ ที่	รายการ	ระดับความพึงพอใจ					N	ค่าเฉลี่ย	ร้อยละ	S.D.	การ ประเมิน
		5	4	3	2	1					
1	1.ท่านรับรู้และรู้จักผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ในระดับใด	17	23	10	0	0	50	4.14	82.8	0.72	มาก
2	ท่านมีการใช้ผลิตภัณฑ์ย้อมครามบ่อยใน ระดับใด	17	18	15	0	0	50	4.04	80.80	0.80	มาก
3	ท่านมีความชื่นชอบในผลิตภัณฑ์ย้อม ครามในรูปแบบดั้งเดิมมากในระดับใด	4	20	26	0	0	50	3.56	71.20	0.64	มาก
4	ท่านมีความชื่นชอบในผลิตภัณฑ์ย้อม ครามที่มีการพัฒนารูปแบบใหม่และมี ความทันสมัยขึ้นมากในระดับใด	17	19	13	1	0	50	4.04	80.80	0.82	มาก
5	ท่านได้มีการซื้อผลิตภัณฑ์หรือมีการสั่งซื้อ ผลิตภัณฑ์ย้อมครามรูปแบบใหม่ในระดับ ใด	11	21	13	4	1	50	3.74	74.80	0.96	มาก
6	ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามมีการ พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่อยู่ เสมอ	4	15	21	10	0	50	3.26	65.20	0.87	ปาน กลาง
7	ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามมีลวดลาย ให้เลือกหลากหลายและน่าสนใจ	3	17	19	11	0	50	3.24	64.8	0.86	ปาน กลาง
8	ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามมีรูปแบบ และประเภทให้เลือกอย่างหลากหลาย	5	13	24	8	0	50	3.3	66	0.85	ปาน กลาง
9	ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามในปัจจุบัน มีช่องทางการจัดจำหน่ายและเข้าถึงได้ ง่ายใน	4	8	21	15	2	50	2.94	58.8	0.97	ปาน กลาง
10	ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามในปัจจุบัน มีสวยงามและประโยชน์ใช้สอยในระดับ	8	15	8	12	7	50	3.1	62	1.32	ปาน กลาง

จากตารางพฤติกรรมการเลือกซื้อและความพึงพอใจ ของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศไทย พบว่า การเข้าถึงผลิตภัณฑ์ย้อมครามในปัจจุบันมีช่องทางการจัดจำหน่ายมีจำนวนค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 3.1 และมีความพึงพอใจในระดับมาก 4 ข้อคำถามโดยมี 2 คำถามที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากันได้แก่

1. ท่านได้รับรู้และรู้จักผลิตภัณฑ์ย้อมครามอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.14
2. -ท่านมีการใช้ผลิตภัณฑ์ย้อมครามบ่อยในระดับ โดยมีค่าเฉลี่ย 4.04
-ท่านมีความชื่นชอบในผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ และมีความทันสมัย โดยมีค่าเฉลี่ย 4.04
3. ท่านได้มีการซื้อผลิตภัณฑ์หรือมีการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมครามรูปแบบใหม่ในระดับใด โดยมีค่าเฉลี่ย 3.74

จากตารางจะเห็นได้ว่าความพึงพอใจที่มีต่อ ผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศไทย พบว่า มีความพึงพอใจ ในด้านการ เข้าถึงช่องทางการจัดจำหน่าย ได้น้อยที่สุด แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมการเลือกซื้อ จากผู้บริโภคแสดงความคิดเห็นว่าช่องทางในการจัดจำหน่าย ยังมีการเข้าถึง ได้ยาก และ มีความพึงพอใจในระดับมาก ได้แก่ รับรู้และรู้จักผลิตภัณฑ์ย้อมครามอยู่ในระดับมากมีการใช้ผลิตภัณฑ์ย้อมคราม บ่อยครั้ง มีความชื่นชอบในผลิตภัณฑ์ ย้อมครามในรูปแบบใหม่ ที่มีความทันสมัย และมีการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมครามอยู่เสมอ

จากผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ย้อมครามและพฤติกรรมผู้บริโภค ในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ทั้งในประเทศไทยจีนและญี่ปุ่น มีประเด็นที่แตกต่างกันโดย ประเทศไทยการรับรู้ถึงประเด็นย้อมครามอยู่ในระดับน้อยที่สุด ประเทศจีน การใช้ผลิตภัณฑ์ย้อมครามบ่อยครั้งอยู่ในระดับน้อยที่สุดและประเทศไทย ช่องทางในการจัดจำหน่ายในการเข้าถึงผลิตภัณฑ์ย้อมครามอยู่ในระดับน้อยที่สุด ทำให้เห็นว่าการรับรู้ และพฤติกรรมเลือกซื้อมีความแตกต่างกัน

4.3.5. ผลการประเมินตอนที่ 3 สิ่งที่สำคัญในการเลือกซื้อของผลิตภัณฑ์ย้อมครามผลการประเมินของกลุ่มเป้าหมายสิ่งที่สำคัญในการเลือกซื้อของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น จำนวน 50 คน โดยข้อคำถาม มีจำนวน 7 ข้อ แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้บริโภคคำนึงถึงการเลือกซื้อของผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

รายการ	ระดับความพึงพอใจ					N	ค่าเฉลี่ย	ร้อยละ	S.D.	การประเมิน
	5	4	3	2	1					
ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบและรูปแบบผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	0	28	3	1	0	50	2.46	49.2	1.88	น้อย
ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบสีสันทันของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	0	29	19	2	0	50	3.54	70.80	0.57	มาก
ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบและความสะดวกสบาย การใช้สอยในระดับใด	1	30	14	3	2	50	3.5	70.00	0.81	มาก
ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบและราคาของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	5	26	16	1	2	50	3.62	72.40	0.85	มาก
ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบและการประยุกต์ใช้วัสดุอื่นร่วมกับผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	1	23	20	2	4	50	3.30	66.00	0.90	ปานกลาง
ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	1	27	17	5	0	50	3.48	69.60	0.70	ปานกลาง
ท่านให้ความสำคัญกับแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	4	22	20	4	0	50	3.52	70.4	0.75	มาก

4.3.5.1 ผลประเมินของกลุ่มเป้าหมายที่คำนึงถึงในการเลือกซื้อของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศไทยจำนวน 50 คนโดยมีข้อคำถามจำนวน 7 ข้อแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้บริโภคคำนึงและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมครามพบว่าในประเทศไทย ในด้านให้ความสำคัญกับการออกแบบและรูปแบบของผลิตภัณฑ์ย้อมคราม อยู่ในระดับน้อยที่สุดมีโดยค่าเฉลี่ย :2.46 และมีทัศนคติในการเลือกซื้อ ที่อยู่ในระดับมาก 3 ข้อคำถามได้แก่

1. ให้ความสำคัญกับด้านการออกแบบและราคาของผลิตภัณฑ์ย่อมครวมในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย 3.62
2. ให้ความสำคัญกับการออกแบบสีสันทันของผลิตภัณฑ์ย่อมครวม อยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย 3.54
3. ให้ความสำคัญกับแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครวมโดยมีค่าเฉลี่ย: 3.52

จากตารางพบว่า ประเด็นในการคำนึงในการเลือกซื้อหรือทัศนคติของผู้บริโภคของประเทศไทย ให้ความสำคัญ ในด้านการออกแบบและรูปลักษณะของผลิตภัณฑ์ย่อมครวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด และมีทัศนคติ ในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ ย่อมครวม ในระดับมาก คือ ให้ความสำคัญทางด้านราคาของผลิตภัณฑ์ และให้ความสำคัญในด้านการออกแบบและสีสันทันของผลิตภัณฑ์ และให้ความสำคัญ ในแหล่งพื้นที่ผลิตของผลิตภัณฑ์ จะเห็นได้ว่า ทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยในการเลือกซื้อ ผลิตภัณฑ์ย่อมครวมในประเทศไทย

4.3.5.2 ผลสำรวจจากแบบสอบถามของผลการประเมินตอนที่ 3 ผลการประเมินของกลุ่มเป้าหมายสิ่งที่คำนึงในการเลือกซื้อของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศไทย จีน หมู่บ้านต้นเงินหวานดำ มณฑลกุ้ยโจว โดยข้อคำถามมีจำนวน 7 ข้อ แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้บริโภคคำนึงถึงการเลือกซื้อของผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

รายการ	ระดับความพึงพอใจ					N	ค่าเฉลี่ย	ร้อยละ	S.D.	การประเมิน
	5	4	3	2	1					
ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบและรูปแบบผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	0	28	3	1	0	50	2.46	49.2	1.88	น้อย
ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบสีสันทันของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	0	29	19	2	0	50	3.54	70.80	0.57	มาก
ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบและความสะดวกสบาย การใช้สอยในระดับใด	1	30	14	3	2	50	3.5	70.00	0.81	มาก
ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบและราคาของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	5	26	16	1	2	50	3.62	72.40	0.85	มาก
ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบและการประยุกต์ใช้วัสดุอื่นร่วมกับผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	1	23	20	2	4	50	3.30	66.00	0.90	ปานกลาง
ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	1	27	17	5	0	50	3.48	69.60	0.70	ปานกลาง
ท่านให้ความสำคัญกับแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	4	22	20	4	0	50	3.52	70.4	0.75	มาก

4.3.5.1 ผลประเมินของกลุ่มเป้าหมายที่คำนึงถึงในการเลือกซื้อของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศไทยจำนวน 50 คนโดยมีข้อคำถามจำนวน 7 ข้อแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้บริโภคคำนึงและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมครามพบว่าในประเทศไทย ผลประเมินของกลุ่มเป้าหมายที่คำนึงถึงในการ

เลือกซื้อของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศจีนพบว่ามีย้อมครามที่มีกลุ่มเป้าหมายสิ่งทีำนึ่งในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ในด้านให้ความสำคัญกับการออกแบบและรูปแบบผลิตภัณฑ์ย้อมครามอยู่ในระดับน้อยที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ย: 2.46 และมีทัศนคติในด้านการเลือกซื้อที่อยู่ในระดับมาก 3 ข้อคำถามได้แก่

1. ให้ความสำคัญกับการออกแบบและราคาของผลิตภัณฑ์ย้อมคราม อยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย 3.62
2. ให้ความสัมพันธ์กับการออกแบบและสีส้นของผลิตภัณฑ์ย้อมคราม โดยมีค่าเฉลี่ย 3.54
3. ให้ความสำคัญกับแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมคราม โดยมีค่าเฉลี่ย 3.52

จากตารางพบว่าประเด็นในการคำนึงในการเลือกซื้อ หรือทัศนคติของผู้บริโภค ของประเทศจีนแสดงให้เห็นถึง การคำนึงในการเลือกบริโภค ในประเทศจีน โดยประเทศจีน ให้ความสำคัญในเรื่องของรูปแบบของผลิตภัณฑ์ น้อยที่สุด แต่ให้ความสำคัญ ในด้านการออกแบบและราคาของผลิตภัณฑ์ รวมไปถึง ความสัมพันธ์ของสี และแหล่งพื้นที่ผลิต ที่อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นถึงปัจจัยในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศจีน

4.3.5.3 ผลสำรวจจากแบบสอบถามของผลการประเมินตอนที่ 3 ผลการประเมินของกลุ่มเป้าหมายสิ่งที่คำนึงในการเลือกซื้อของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศญี่ปุ่น หมู่บ้าน ทาคามิตะ จังหวัดโทคุชิม่า โดยข้อคำถามมีจำนวน 7 ข้อ แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้บริโภคคำนึงถึงการเลือกซื้อของผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

ลำดับ ที่	รายการ	ระดับความพึงพอใจ					N	ค่าเฉลี่ย	ร้อยละ	S.D.	การ ประเมิน
		5	4	3	2	1					
1	ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบและรูปแบบผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	19	21	6	1	3	50	4.04	80.8	1.06	มาก
2	ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบสีเส้นของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	19	22	8	1	0	50	4.18	83.60	0.77	มาก
3	ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบและความสะดวกสบาย การใช้สอยในระดับใด	24	18	8	0	0	50	4.32	86.40	0.73	มาก
4	ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบและราคาของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	21	19	9	1	0	50	4.2	84.00	0.80	มาก
5	.ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบและการประยุกต์ใช้วัสดุอื่นร่วมกับผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	20	25	3	2	0	50	4.26	85.20	0.74	มาก
6	ท่านให้ความสำคัญกับการออกแบบและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	30	14	6	0	0	50	4.48	89.60	0.70	มาก
7	ท่านให้ความสำคัญกับแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด	18	16	11	5	0	50	3.94	78.8	0.99	มาก

4.3.5.3 ผลประเมินของกลุ่มเป้าหมายที่คำนึงถึงในการเลือกซื้อของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศจีนจำนวน 50 คนโดยมีข้อคำถามจำนวน 7 ข้อแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้บริโภคคำนึงและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมครามพบว่าในประเทศจีน ผลประเมินของกลุ่มเป้าหมายที่คำนึงถึงในการเลือกซื้อของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศจีนพบว่ามีกลุ่มเป้าหมายสิ่งที่คำนึงในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ในประเทศญี่ปุ่นพบว่า ให้ความสำคัญในด้านการออกแบบและรูปแบบของผลิตภัณฑ์ในระดับน้อยที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ย :2.46 และมีทัศนคติในด้านการเลือกซื้อที่อยู่ในระดับมาก 3 ข้อคำถามได้แก่

1. ให้ความสำคัญกับการออกแบบและราคาของผลิตภัณฑ์ในระดับ มากโดยมีค่าเฉลี่ย 3.62
2. ให้ความสำคัญกับการออกแบบและสีสันทันของผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย :3.54
3. ให้ความสำคัญกับแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามมากอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.52

จากตารางพบว่าประเด็นในการคำนึงในการเลือกซื้อหรือทัศนคติของผู้บริโภค ของประเทศญี่ปุ่น ให้ความสำคัญ ในด้านการออกแบบและ รูปลักษณ์ ในระดับที่น้อยแสดงให้เห็นถึงว่า ประเทศญี่ปุ่นไม่ได้มีการคำนึงถึง ในด้านการออกแบบ ส่วนในด้าน ของ การออกแบบและราคา จะต้องมีความสัมพันธ์กัน และให้ความสำคัญอยู่ในระดับมากรวมไปถึงด้านสีสันทันของผลิตภัณฑ์ย้อมครามและแหล่งพื้นที่ในการผลิต ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญ โดยประเมินจากทัศนคติ ของผู้บริโภค โดยเป็นการคำนึงถึงประเด็นในการเลือกซื้อ

การเปรียบเทียบทัศนคติจากผลประเมินความพึงพอใจพบว่าเป็นการประเมินทัศนคติของผู้บริโภคในประเทศ การคำนึงในการเลือกซื้อ โดยประเทศไทยและจีน

1. ให้ความสำคัญต่อรูปแบบ ของการออกแบบและงานดีไซน์ และรูปแบบของผลิตภัณฑ์เหมือนกัน โดยที่ ประเทศไทยและประเทศจีนมีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ : 2.46
2. ในด้านความสำคัญในด้านการออกแบบและสีสันทันของผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ในประเทศไทยและจีนให้ความสำคัญในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ: 3.54
3. ในด้านให้ความสำคัญกับแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ในประเทศไทยและจีนให้ความสำคัญในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน: 3.52
4. ส่วนในด้านความพึงพอใจ และคำนึงถึงในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ในประเทศญี่ปุ่น พบว่า มีความแตกต่างจากประเทศไทยและจีนโดยให้ความสำคัญ ในเรื่อง

.การออกแบบและคุณภาพผลิตภัณฑ์ มาเป็นอันดับที่ 1 ให้ความสำคัญในด้านการออกแบบและความสะดวกสบายในการใช้สอยมาเป็นอันดับที่ 2 และอันดับที่ 3 ให้ความสำคัญในด้านการออกแบบและประยุกต์ใช้กับวัสดุอื่นในผลิตภัณฑ์ย่อยมกราคม และมีการคำนึงถึงในแหล่งพื้นที่ผลิตภัณฑ์ย่อยมกราคมน้อยที่สุด จะเห็นได้ว่าความพึงพอใจและการคำนึงถึงในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย่อยมกราคมของประเทศญี่ปุ่นมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน

4 การถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างใหม่

ในการศึกษาพื้นที่การเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย่อยมกราคมในกลุ่มพื้นที่ประเทศไทย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ประเทศจีน มณฑลกุ้ยโจว หมู่บ้านปั่นเงินหวานตา และประเทศญี่ปุ่น จังหวัดโทคุชิม่า หมู่บ้านทาคามิตะ พบว่า ทั้ง 3 พื้นที่มีกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ 3 ประเภท ได้แก่ 1) กระบวนการถ่ายทอดในรูปแบบขององค์ความรู้โดยใช้องค์ความรู้จากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง ส่วนมากจะถ่ายทอดในลักษณะการบอกเล่าเรื่องราวพฤติกรรม ส่วนมากในประเภทนี้จะเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบของการถ่ายทอดภายในเครือข่าย 2) กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบของลายลักษณ์อักษรการจดบันทึก การสื่อสาร และการฝึกฝนด้วยตนเอง ส่วนมากในประเภทนี้จะเป็นการถ่ายทอดในรูปแบบจากครูสู่ศิษย์ 3) การเรียนรู้นอกระบบ คือศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง มีการทดลองเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในวิชาของตน ซึ่งโดยพื้นที่ทั้ง 3 ประเทศ มีการสืบทอดและการสร้างช่างใหม่ ที่เหมือนและแตกต่างกันออกไปตามบริบทสังคมและพื้นที่

4.4.1 การถ่ายทอดองค์ความรู้ของประเทศไทย

จากการศึกษาในพื้นที่พบว่า ในประเทศไทยมีระบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ 3 รูปแบบคือ 1) การสืบทอดภายในครัวเรือนหรือเครือข่าย ที่มักจะเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้จากการฝึกฝนปฏิบัติและการสั่งสม จนเกิดความรู้หรือองค์ความรู้ที่เป็นองค์ความรู้เฉพาะภายในครัวเรือน 2) การสืบทอดองค์ความรู้จากครูสู่ศิษย์ เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้ที่เป็นครูสู่ลูกศิษย์ที่เข้ามาเรียนหรือขอความรู้ มีทั้งในระบบการศึกษาและระบบฝากตัวเป็นศิษย์ที่เข้ามาเรียนรู้และขอความรู้จนกลายเป็นการสืบทอดจากครูสู่ศิษย์ 3) การสืบทอดองค์ความรู้นอกระบบ เป็นการศึกษาหาความรู้จากการบันทึกข้อมูลและลงมือปฏิบัติจนได้มาซึ่งความรู้ และสามารถนำความรู้ที่ได้มาประมวลผลและสืบทอดต่อ ทั้ง 3 ประเภทปรากฏขึ้นในพื้นที่จังหวัดสกลนคร โดยประเภทที่พบมากที่สุดในพื้นที่คือ การสืบทอดองค์ความรู้ภายในครัวเรือนและเครือข่าย และลำดับถัดมาคือการสืบทอดจากครูสู่ศิษย์ และลำดับสุดท้ายที่พบคือ การศึกษานอกระบบหรือการ

เรียนรู้ด้วยตนเองกระบวนการสืบทอดหรือการสั่งสอนในประเทศไทยจะแบ่งวิธีการสืบทอดเป็น 3 ลักษณะ

1) การสอนด้วยวาจาหรือการบอกเล่าบรรยายความรู้ความคิด

เป็นวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านการสอนด้วยวาจาหรือการบอกเล่า อธิบายถ่ายทอดความรู้ความคิดผ่านประสบการณ์ที่ตนเองสั่งสมให้แก่ผู้ได้รับการถ่ายทอด ทั้งนี้จะหมายความว่าคือบุคคลภายในเครือข่าย เช่น ลูกสาว หลานสาว โดยผู้ให้ความรู้จะมีการเตรียมตัวเนื้อหาที่จะเล่า วิธีการพูด สาระสำคัญ ในฐานะผู้ถ่ายทอดความรู้ที่ตนเองถนัดให้กับผู้รับฟัง

2) การสาธิตหรือการปฏิบัติให้ดู

ในกระบวนการนี้ส่วนมากผู้ถ่ายทอดจะเป็นผู้สาธิตแสดงวิธีการปฏิบัติทั้งภูมิปัญญาหรืออธิบายผ่าน การกระทำ เพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เห็นเชิงประจักษ์และเข้าใจในกระบวนการหรือขั้นตอนในการปฏิบัติ ส่วนมากการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครامنยมนาสาธิตกระบวนการวิธีทำและมีการประกอบการบรรยายและคำบอกเล่าจากผู้รู้เป็นส่วนมาก

3) การสอนและปฏิบัติด้วยตนเองจากคำบอกเล่าของผู้ถ่ายทอด

เป็นวิธีการถ่ายทอดที่ผู้รับเป็นผู้ที่ปฏิบัติและลงมือเองในสถานการณ์จริงที่มีอยู่ โดยผู้ถ่ายทอดจะเป็นผู้คอยชี้แนะ แนะนำ และให้คำปรึกษา ตรวจสอบและแก้ไขในกระบวนการปฏิบัติขั้นต้นให้ถูกต้องตามองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดให้ผู้ถ่ายทอดจะเป็นผู้คอยชี้แนะเฝ้ามองดูเพื่อคอยให้คำแนะนำในระหว่างการปฏิบัติจริง ในกระบวนการนี้จะทำให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ รวมถึงสั่งสมองค์ความรู้เพื่อเตรียมพร้อม ที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อไป

4.1 การถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในเครือข่ายในประเทศไทย

การถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในเครือข่ายของประเทศไทยพบว่า ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร อำเภอเมือง มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครامنยมนาสาธิต ในประเด็นกระบวนการผลิต ลวดลาย การพัฒนา และการออกแบบ รวมไปถึงการขยายตลาดถือว่าเป็นกระบวนการหนึ่งในการสืบทอดองค์ความรู้โดยส่วนมากการสืบทอดองค์ความรู้จะถูกถ่ายทอดจากผู้เป็นแม่ย่าหรือยาย ที่เป็นผู้ผลิตและมีองค์ความรู้ ทางด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครامنยมนาและส่งต่อสู่รุ่นใหม่โดยการสั่งสม สอน และร่วมกิจกรรม ตลอดจนฝึกฝน ให้ลูกหลานโดยกระบวนการสอนด้วยวาจาหรือการบอกเล่า บรรยายความรู้ความคิด รู้จักกระบวนการผลิต ผลิตภัณฑ์ย่อมครامنยมนา มีการฝึก การสาธิต และการปฏิบัติให้ดู อีกทั้งให้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเองตั้งแต่วัยเยาว์ ส่วนมากการสืบทอดจะสืบทอดสู่ทายาทที่เป็นผู้หญิงเพื่อเป็นเครื่องแสดงถึงอาชีพและ

ความเป็นหญิงและผู้ที่ย้อมจะออกเรือน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้และรับการสืบทอดการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามจากรุ่นก่อน เนื่องด้วยมีความเชื่อว่าผู้ใดที่ไม่สามารถผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามได้หรือไม่มีความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าครามผลิตผ้าครามจะไม่มีคุณสมบัติที่สามารถออกเรือนได้ จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ทุกครัวเรือนในจังหวัดสกลนครที่มีลูกสาวจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้และรับความรู้การสืบทอดจากครอบครัว ปัจจุบันการสืบทอดในรูปแบบเครือญาติถูกแบ่งออกเป็น การสืบทอดองค์ความรู้ในด้านพื้นที่เกษตรกรรม การปลูกคราม และกระบวนการผลิตหม้อคราม สูตรครามเป็นสิ่งที่มีความพิเศษเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละบ้าน แต่ละพื้นที่ที่มีความพิเศษแตกต่างกันออกไปในรูปแบบของวัตถุดิบที่นำมาผสม ทำให้เกิดเป็นเนื้อครามเพื่อใช้เตรียมสำหรับย้อมผ้า ผู้สืบทอดจะเป็นชายหรือหญิงก็ได้ไม่มีข้อจำกัด ส่วนมากในพื้นที่สกลนครเป็นพื้นที่ในการทำการเกษตรมีการปลูกต้นครามเพื่อส่งออกไปยังต่างพื้นที่ ถือว่าเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนจึงมีผู้สืบทอดในด้านการเกษตรปลูกต้นครามและการผลิตเนื้อครามเป็นจำนวนมาก

การถ่ายทอดด้านเทคนิคและลวดลาย เป็นการสืบทอดให้แก่ลูกสาวหรือหลานสาวภายในครัวเรือนโดย เป็นขั้นพื้นฐานที่มารดาจะสอนองค์ความรู้ให้กับลูกสาวภายในบ้าน ในแต่ละพื้นที่หรือแต่ละบ้านมีองค์ความรู้ทางด้านเทคนิคและลวดลายที่แตกต่างกันออกไป โดยส่วนมากเป็นความลับเฉพาะประจำบ้าน แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของเทคนิคและลวดลายเฉพาะของตนเอง โดยการสืบทอดภายในเครือญาติจะเป็นการสอน สั่งสม และฝึกปฏิบัติตั้งแต่เด็กจนถึงปัจจุบัน โดยปัจจุบันมากกว่า 80% ของจังหวัดสกลนครที่เป็นชุมชนสำหรับการผลิตผ้าย้อมครามทำให้เกิดทุกครัวเรือนมีการผลิตผ้าย้อมครามโดยใช้เทคนิคและลวดลายที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยเป็นอัตลักษณ์ของตน ส่วนมากเทคนิคและลวดลายจะไม่นิยมสอนหรือถ่ายทอดให้บุคคลอื่นนอกจากภายในเครือญาติ กระบวนการการผลิตจะถูกส่งต่อและถ่ายทอดเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อคงความเป็นอัตลักษณ์และความแตกต่างของผลิตภัณฑ์และเป็นสัญลักษณ์ของครอบครัว

4.1 การถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบครูสู่ศิษย์ในประเทศไทย

การสืบทอดองค์ความรู้ในรูปแบบครูสู่ศิษย์ของประเทศไทยพบว่า ในประเพณีนี้ประเทศไทยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ การสืบทอดองค์ความรู้ระดับชุมชน และการสืบทอดองค์ความรู้ระบบองค์กร โดยระบบองค์กรจะถูกแบ่งออกเป็น 1) ระบบชุมชน 2) ระบบองค์กรของรัฐ และ 3) ระบบองค์กรของเอกชน โดยพื้นฐานการสืบทอดองค์ความรู้ในรูปแบบครูสู่ศิษย์เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้ที่มีความรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านผลิตภัณฑ์ย้อมครามส่วนมากจะเป็นการสั่งสอนในระบอบตัวต่อตัว เช่น คำบอกเล่าเป็นวิธีการสอนแบบดั้งเดิม แต่ในปัจจุบันในรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้จากครูสู่ศิษย์พบว่า ผู้เป็นครู เป็นบุคลากรภายในชุมชน

ไม่ว่าจะเป็นปราชญ์ชุมชน พ่อแก่แม่ย่า ที่เป็นผู้นำชุมชน และเป็นผู้มีองค์ความรู้ ยินดีที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้แก่บุคคลที่สนใจ

1) การถ่ายทอดระบบชุมชน

การสืบทอดระบบชุมชน ในเขตพื้นที่ในการศึกษาจังหวัดสกลนคร เขตอำเภอเมือง พบว่า การสืบทอดในรูปแบบครูผู้ศิษย์ถูกแบ่งออกเป็นการสืบทอดระบบชุมชน เป็นการสืบทอดองค์ความรู้การผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามภายในชุมชนจากแม่ครู พ่อครู หรือปราชญ์ชุมชน ผู้เป็นที่เคารพนับถือและเป็นผู้มีองค์ความรู้ เชี่ยวชาญในด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการการผลิตน้ำย้อมคราม เทคนิคการทำให้เกิดลวดลาย ตลอดจนไปถึงช่องทางการขายในรูปแบบของระบบชุมชน คนในชุมชนจะได้รับองค์ความรู้จากแม่ครูพ่อครู หรือปราชญ์ชุมชน เป็นเพราะพ่อเฒ่าแม่เฒ่าที่มีใจต้องการจะสืบทอดองค์ความรู้ของการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามให้แก่บุคคลภายในชุมชนไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง เด็กหรือผู้ใหญ่ พ่อครูหรือแม่ครู และปราชญ์ชุมชน มีความยินดีที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลในชุมชนที่มีความสนใจในการสืบทอดผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ให้เป็นองค์ความรู้ที่ยังคงอยู่สืบไปในชุมชน รวมไปถึงเป็นการพัฒนาแรงงานและการสร้างอาชีพ สืบทอดอาชีพที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษให้แก่บุคคลในชุมชนให้มีรายได้เพื่อเลี้ยงตนเอง ในรูปแบบนี้ผู้ถ่ายทอดเป็นเสมือนครูที่สอนด้วยวาจา การบอกเล่า การปฏิบัติให้ดู และให้ผู้สืบทอดองค์ความรู้หรือผู้ที่มาเรียนรู้อบรมปฏิบัติร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้าใจและปฏิสัมพันธ์แก่ผู้สืบทอดองค์ความรู้ให้ซึมซับและมีความเข้าใจในวิถีชีวิตและวิถีของการสืบทอดผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ปัจจุบันพบว่าผู้ที่รับการสืบทอดส่วนมากมีอายุประมาณ 35 ปีขึ้นไป มีทั้งชายและหญิงเนื่องด้วยต้องการหารายได้และพัฒนาตนเองในด้านทักษะของอาชีพ

2) ระบบองค์กรของรัฐ

จากการศึกษาพบว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้ผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระบบองค์กรรัฐ ในปัจจุบันจังหวัดสกลนครมีนโยบายที่เปิดรับความทันสมัยทั้งในด้านทางเทคโนโลยีและการปรับเปลี่ยนวิถีของชุมชน โดยนึกถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เคยสืบทอดกันมาเป็นหลัก มีการสนับสนุนวิธีแบบดั้งเดิมของไทย ในจังหวัดสกลนครส่วนมากยังมีการปฏิบัติสืบทอดกันในเรื่องของหัตถกรรมพื้นบ้านในด้านของผลิตภัณฑ์ย้อมครามซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งยังต้องการเผยแพร่ภูมิปัญญาและสืบทอดภูมิปัญญาให้มีการคงอยู่ภายในชุมชนและกระจายออกไปให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยเฉพาะการปลูกฝังบุคคลในท้องถิ่นให้มีการสืบทอดองค์ความรู้ของผลิตภัณฑ์ย้อมครามนี้ โดยมีการปรับสภาพ การเรียนรู้ และการดำเนินการให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมตามกาลเวลา ในปัจจุบันจึงมีนโยบายให้การศึกษาใน

ระดับชั้นประถมเป็นต้นไปมีรายวิชาหรือมีการทัศนศึกษาดูงานที่เกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นฐาน รวมไปถึงนำวิธีการสอนและกระบวนการการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครวมเข้าไปอยู่ในรายวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนที่อยู่ในพื้นที่ตระหนักถึงคุณค่าและความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนของตนและให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่และองค์ความรู้ที่มีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องสืบทอดต่อไปให้กับเยาวชนรุ่นต่อไป โรงเรียนในพื้นที่ที่มีการสนับสนุนให้มีรายวิชา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่รูปแบบในรายวิชาจะถ่ายทอดโดยครูผู้สอนจะนำเสนอเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ภูมิปัญญาที่มีภายในชุมชนของจังหวัดสกลนคร มีการเชิญปราชญ์ชุมชน ผู้รู้ หรือบุคลากรที่มีความรู้ในด้านเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ย่อมครวมเข้ามาให้ความรู้กับนักเรียน ตลอดไปถึงจัดกิจกรรมให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครวมตามชุมชนที่ผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครวม ให้การสนับสนุนของภาครัฐและโรงเรียน ตลอดไปถึงชั้นอุดมศึกษา เปิดโอกาสให้นักเรียน นิสิต นักศึกษาที่อยู่ภายใต้รายวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในระบบโรงเรียนและอุดมศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครวม ในระบบของภาครัฐมีการขอความร่วมมือระดับชุมชนและระดับเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนในการสืบทอดองค์ความรู้ของผลิตภัณฑ์ย่อมครวมนี้ให้เป็นที่แพร่หลาย ทั้งยังมีการฝึกอบรมทั้งในด้านกระบวนการผลิต เทคนิคและตลาดขายให้แก่บุคคลที่มีความสนใจ จัดเป็นสถานที่ดูงานให้กับอีกหลายชุมชนที่ต้องการจะเข้ามาเรียนรู้และศึกษาดูงานในระบบของการถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านผลิตภัณฑ์ย่อมครวม มีทั้งผู้เชี่ยวชาญของรัฐ ครูผู้สอนในรายวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจารย์ในระดับอุดมศึกษา และปราชญ์ชาวบ้าน พอลยาแม่ย่า ที่ทางหน่วยงานรัฐมีการจัดบุคลากรเหล่านี้ไว้เพื่อเป็นวิทยากรในการสืบทอดองค์ความรู้ให้กับผู้ที่สนใจทั้งในชุมชนและนอกชุมชน

3) ระบบองค์กรของเอกชน

การถ่ายทอดองค์ความรู้แบบครูสู่ศิษย์ในระบบองค์กรเอกชนพบว่า ปัจจุบันในแหล่งพื้นที่จังหวัดสกลนครมีการประกอบอาชีพทางการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครวมเป็นจำนวนมาก เนื่องด้วยเป็นพื้นที่ที่มีการผลิตในด้านเกษตรกรรมหรือสวนครวม และมีการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครวมเป็นอาชีพหลักของบุคคลในชุมชน ปัจจุบันมีการขยายจากผลิตภัณฑ์ชุมชนออกเป็นร้านค้าตลอดจนถึงการสร้างตราสินค้าและแบรนด์ของผลิตภัณฑ์ย่อมครวม แบรนด์ของผลิตภัณฑ์ย่อมครวมถูกสร้างด้วยกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ต้องการสนับสนุนให้ผลิตภัณฑ์ย่อมครวมในชุมชนเป็นที่นิยมและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มตลาด เป็นการร่วมมือระหว่างกลุ่มคนในชุมชนและผู้ที่มีความสนใจในด้านการทำธุรกิจทางด้านผลิตภัณฑ์ย่อมครวม บางรายเป็นกลุ่มดั้งเดิมจากผลิตภัณฑ์ชุมชน มีการพัฒนาจนกลายเป็นแบรนด์สินค้าที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน การสืบทอดองค์

ความรู้ในระบบนี้เป็นการสืบทอดในรูปแบบอุตสาหกรรมขนาดเล็กโดยมีการบริหารจัดการจากผู้มีองค์ความรู้หรือทายาทของบุคคลที่มีความรู้และเป็นกลุ่มคนที่ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่พนักงานที่เข้ามาทำงานและศึกษาภายในองค์กร ไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ในชุมชนหรือมีองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครามเลยก็ได้ เป็นการถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคลที่เข้ามาเป็นรายงานให้กับองค์กร ร้านค้า หรือแบรนด์สินค้าในปัจจุบัน โดยการถ่ายทอดจะเป็นการถ่ายทอดจากเจ้าของธุรกิจที่เป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้จากบรรพบุรุษหรือเป็นการสืบทอด องค์ความรู้จากการศึกษาในระบบรัฐบาลและผู้ที่ศึกษาองค์ความรู้แบบนอกระบบ โดยจะเป็นการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเพื่อนำมาพัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อให้กับบุคคลในองค์กรของตน รวมไปถึงในปัจจุบันในระบบเอกชนมีการส่งเสริมในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับลูกหลานของบุคลากรหรือพนักงานที่มีความสนใจ ในด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมคราม เพื่อเป็นการฝึกอาชีพให้แก่เยาวชน รวมไปถึงเป็นการปลูกฝังให้มีความรัก ในภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการจัดตั้งเป็นโครงการหรือกิจกรรมให้แก่เยาวชนที่เป็นบุตรของพนักงานภายในองค์กร ในช่วงเวลาปิดเทอม ทั้งกิจกรรมในกระบวนการการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครามและเทคนิคลดรายตามความสนใจของเยาวชนที่เข้ามาศึกษาโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายและผลิตภัณฑ์ที่ถูกผลิตจากเยาวชนจะถูกซื้อโดยองค์กร ของตนเองเพื่อนำไปขายสู่หน้าร้านต่อไป

4.1.2 การถ่ายทอดองค์ความรู้นอกระบบในประเทศไทย

การถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบนอกระบบในประเทศไทยพบว่า เป็นกระบวนการการศึกษาองค์ความรู้โดยมีการศึกษานอกระบบการศึกษา เป็นการพัฒนาตนเองได้รับการเรียนรู้โดยเน้นศักยภาพของตนเอง ส่งผลให้องค์ความรู้ในรูปแบบนี้เป็นการศึกษาและถ่ายทอดได้ตลอดชีวิตเพราะเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ที่ยึด จากตนเองเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมุ่งเน้นในเรื่ององค์ความรู้ที่ตัวเองสนใจเป็นการสำคัญ โดยการสืบทอดองค์ความรู้แบบนอกระบบของพื้นที่จังหวัดสกลนคร เขตอำเภอเมือง พบว่า เป็นการสืบทอดองค์ความรู้ด้วยตนเอง เป็นการศึกษาค้นหาข้อมูลและลงมือปฏิบัติ ทดลองจากการที่ได้พบเห็น คลุกคลี และลองทำ รวมไปถึงการหาข้อมูลทั่วไปจากสถาบันการศึกษาด้วยตนเอง ส่วนมากจะเป็นคนนอกพื้นที่ที่มีความสนใจในด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครามและต้องการต่อยอดเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ ปัจจุบันคนกลุ่มนี้มีจำนวนไม่มากอาจจะเป็นศิลปินที่มีความสนใจและต้องการองค์ความรู้เพื่อไปต่อยอดในด้านงานศิลปะหรือทางด้านหัตถกรรมอื่นๆต่อไป

4.1.2.1 การสร้างช่างใหม่ในประเทศไทย

การสร้างช่างใหม่ในประเทศไทยถูกแบ่งออกตามประเภทของการสืบทอดองค์ความรู้ 3 ประเภท ได้แก่ 1) การสร้างช่างใหม่จากการสืบทอดภายในเครือญาติ 2) การสร้างช่างใหม่จากการสืบทอดจากครูผู้ศิษย์ 3) การสร้างช่างใหม่จากการสืบทอดนอกระบบ โดยกระบวนการสร้างช่างใหม่มีความจำเป็นต่อระบบการผลิตผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม เนื่องด้วยในอนาคตแหล่งชุมชนและองค์ความรู้ในด้านผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจะประสบปัญหาใหม่ด้านขาดทรัพยากรทางบุคคล เนื่องด้วยไม่มีผู้สืบทอดและผู้ที่สนใจในองค์ความรู้ทางด้านผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมมีจำนวนลดลง จึงทำให้จะต้องมีการรับมือกับปัญหานี้ซึ่งปัญหาการขาดบุคลากรหรือช่างรุ่นใหม่จึงเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมในอนาคตต่อไป จึงเป็นเรื่องที่จะต้องมีการฝึกฝนและคัดเลือกบุคลากรฝีมือดีเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับเข้ามาทดแทนช่างรุ่นเก่า

จากการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การสร้างช่างใหม่จากการสืบทอดภายในเครือญาติจะมีการสืบทอดองค์ความรู้และคัดเลือกบุคคลที่มีศักยภาพ ฝีมือที่ดี และใจรักในด้านการผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม รวมไปถึงมุมมองและทัศนคติที่จะนำพาองค์ความรู้ทางด้านผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมให้มีการพัฒนาและคงอยู่ต่อไปในอนาคต โดยช่างรุ่นเก่าจะมีการวางแผนคัดเลือก และประเมินผลจากศักยภาพของบุคคลภายในครัวเรือนว่าผู้ใดจะเป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้และจะกลายเป็นช่างรุ่นใหม่ต่อไป ในปัจจุบันพบว่าครอบครัวที่มีการผลิตผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมและมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับลูกหลาน จะมีการสืบทอดและเป็นช่างรุ่นใหม่ ในอัตรา 2 : 5 ในด้านการผลิต แสดงว่าในครอบครัวถ้ามีลูก 5 คนจะมีช่างรุ่นใหม่หรือผู้สืบทอดองค์ความรู้จำนวน 2 คน ส่วนอีก 3 คนก็มีการสืบทอดองค์ความรู้ในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น อาจจะเป็นผู้ประกอบการทางการตลาด ในด้านผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมหรือผู้จัดการร้านในการช่วยดูแลร้านหรือไม่สืบทอดต่อองค์ความรู้เลยเนื่องด้วยหันไปทำอาชีพอื่น จากที่สัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลทำให้เห็นว่าการสร้างช่างและผู้ที่เป็นช่างในปัจจุบันอยู่ในช่วงอายุ 35-50 ปี ซึ่งเป็นกำลังหลักในการผลิต

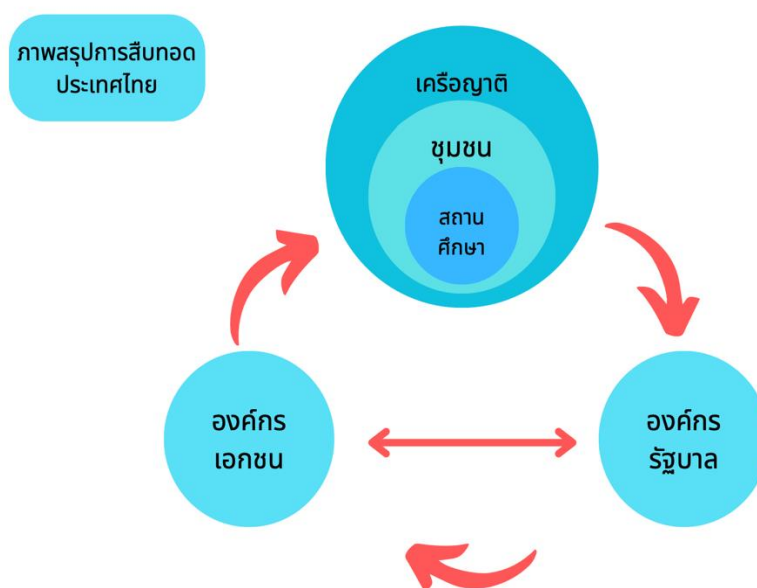
การสร้างช่างใหม่จากการถ่ายทอดจากครูผู้ศิษย์พบว่า เป็นกระบวนการที่ทั้งชุมชน หน่วยงานรัฐบาลและหน่วยงานเอกชนวางแผนและสรรหา รวมไปถึงกำหนดองค์ความรู้ ทักษะ บุคลิกภาพ และทัศนคติที่พึงมี ให้กับเยาวชนภายในชุมชน เพื่อที่ว่าจะเป็นการคัดเลือกผู้ที่มีศักยภาพในด้านการเป็นช่างรุ่นใหม่พัฒนาสูตร ตำแหน่งผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมต่อไป โดยประเมินผลจากรอบด้านไม่ว่าจะเป็นทางการศึกษา การสืบทอดองค์ความรู้ที่ได้จากสถาบันการศึกษา ได้ฝึกฝน และได้ลงมือปฏิบัติ ในอนาคตนักเรียน นิสิต นักศึกษา จะมีความ

สนใจและสามารถเลื่อนขั้นขึ้นมา มีบทบาททดแทนช่างรุ่นปัจจุบันได้ โดยการสร้างรุ่นใหม่จากการ สืบทอดจากครูผู้ศิษย์พบว่า จะต้องใช้การพัฒนาและระยะเวลาในการประเมินศักยภาพและสร้าง ความสามารถองค์ความรู้ตามที่คาดหวังก่อนที่จะพร้อมในการดำเนินกิจกรรมทางด้านผลิตภัณฑ์ ย่อมครามต่อไป ส่วนมากการฝึกฝีมือจะปลูกฝังเยาวชนในชุมชนตั้งแต่ระดับอายุ 7-18 ปีขึ้นไป พบว่า หลังจากอายุ 18 ปีผู้ที่สนใจจะเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาทางการออกแบบแฟชั่น หรืออุตสาหกรรมชุมชนที่มุ่งเน้นจะมาพัฒนาองค์ความรู้ต่อไป

การสร้างช่างใหม่จากการสืบทอดนอกระบบพบว่า ในกระบวนการนี้เป็นการ สร้างช่างรุ่นใหม่ในรูปแบบของการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้สิทธิเสรีภาพใน การเรียนรู้และความสนใจไปในทิศทางที่ผู้สืบทอดต้องการมีความกระหายใคร่รู้และมีความสามารถในการแสวงหาองค์ความรู้ด้วยตนเอง จะทำให้ช่างมีความรับผิดชอบต่อองค์ความรู้ ที่จะต้องเรียนรู้และขยันเพื่อกำหนดกิจกรรมเรียนรู้เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ต้องการ ในปัจจุบันช่าง รุ่นใหม่ในรูปแบบนอกระบบมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากมีผู้สนใจในองค์ความรู้และสนใจ ในด้านของธุรกิจผลิตภัณฑ์ย่อมครามเป็นจำนวนที่มากขึ้น อาจเป็นเพราะมีหลายหน่วยงานไม่ว่า จะเป็นชุมชน รัฐ หรือเอกชนร่วมกันช่วยสนับสนุนเผยแพร่องค์ความรู้ให้แก่บุคคลทั่วไปเป็นจำนวน มาก จึงมีผู้สนใจและต้องการที่จะฝึกฝนให้กลายเป็นช่างรุ่นใหม่ในการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ย่อม คราม ในปัจจุบันผู้ที่ เป็นช่างรุ่นใหม่ในรูปแบบการถ่ายทอดนอกระบบส่วนมากจะเป็น บุคคลภายนอกชุมชนหรือภายนอกจังหวัดที่มีความสนใจหลงใหลในวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และองค์ความรู้ของการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมคราม ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และ กลายเป็นช่างรุ่นใหม่ในที่สุด ส่วนมากจะมีอายุตั้งแต่ 35-40 ปี นิยมเปิดเป็นสตูดิโอ แหล่งการ เรียนรู้ และอาร์ตแกลอรี โดยใช้องค์ความรู้ทางด้านผลิตภัณฑ์ย่อมครามเป็นสื่อกลางในการทำงาน ศิลปะ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้ในประเทศไทยถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ การสืบทอดภายในเครือญาติและการสืบทอดจากครูผู้ศิษย์ โดยทั้ง 2 รูปแบบนี้เป็น การสืบทอดองค์ความรู้สู่บุคคลรุ่นหลังทั้งการบอกเล่าด้วยวาจา การปฏิบัติให้ดู และการสนับสนุน ให้ลงมือทำ เพื่อสร้างความเข้าใจและเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ให้แก่บุคคลรุ่นใหม่ได้เข้าใจง่าย จากการสัมภาษณ์ลงพื้นที่ และพูดคุย พบว่าในพื้นที่จังหวัดสกลนครที่เป็นแหล่งวิจัยมีการสืบทอด องค์ความรู้ทางด้านผลิตภัณฑ์ย่อมครามอย่างแพร่หลายมีความหนักแน่นทั้งในด้านองค์ความรู้ และบุคลากรในการสืบทอดมีทั้งหน่วยงานรัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุนการสืบทอดองค์ความรู้นี้ ให้แก่เยาวชนในท้องถิ่นและผู้ที่มีสนใจในองค์ความรู้ของผลิตภัณฑ์ย่อมคราม มีการสนับสนุน ให้

เกิดกิจกรรมเพื่อเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อดำรงไว้ซึ่งองค์ความรู้แก่บุคคลในชุมชนและชาติ จึงสามารถพูดได้ว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้ในประเทศไทยมีกระบวนการที่ถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง และยังไม่สูญหาย เนื่องด้วยทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนรวมไปถึงบุคคลในชุมชนและเจ้าของภูมิปัญญาที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการสืบทอดองค์ความรู้ในด้านผลิตภัณฑ์ที่ย่อมครามต่อไป จึงส่งผลให้การสร้างช่างรุ่นใหม่เป็นไปอย่างเป็นระบบ เนื่องด้วยทั้งในพื้นที่ที่มีการสนับสนุนในการให้ความรู้แก่บุคคลในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นในครอบครัว หรือในสถานศึกษา ทำให้เยาวชนรุ่นใหม่สนใจในองค์ความรู้และสนใจที่ประกอบอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นมากขึ้น ถึงแม้จะไม่ได้เป็นช่างในด้านผลิตภัณฑ์ที่ย่อมครามแต่ก็จะมีส่วนร่วมในการเผยแพร่องค์ความรู้ หรือการขยายตลาดในด้านการขายของผลิตภัณฑ์ที่ย่อมครามให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ปัจจุบันผู้ถ่ายทอดและช่างรุ่นใหม่มีอายุประมาณตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่เป็นนิสิตนักศึกษาจบใหม่ที่มีแหล่งภูมิปัญญาภายในพื้นที่ที่ต้องการสืบทอดองค์ความรู้ และขยายฐานทางด้านธุรกิจของผลิตภัณฑ์ที่ย่อมคราม ให้กับชุมชน ต่อไป

ภาพประกอบ 72 ภาพการสรุปการสืบทอดประเทศไทย

ที่มา วันศนิ กระจ่างยุทธ

4.1.2.2 การถ่ายทอดองค์ความรู้ของประเทศจีน

จากการลงพื้นที่เพื่อการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ประเทศจีนเป็นประเทศที่มีการปกครองในระบบการปกครองแบบพรรคการเมืองเดียว ปกครองทั้งหมด 22 มณฑล โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะทางตอนใต้ของประเทศจีน โดยประเทศจีนในกลุ่มพื้นที่ในการศึกษา มณฑลกุ้ยโจว หมู่บ้านต้นเงินหวานตา เป็นแหล่งพื้นที่ชาติพันธุ์ที่มีภูมิปัญญาทางด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมคราม และเป็นที่ยอดนิยมมากในประเทศจีน พบว่าในกระบวนการสืบทอดองค์ความรู้ในประเทศจีนกำลังมีปัญหาในเรื่องขององค์ความรู้ที่สูญหายและขาดหายไปบางขั้นตอน จึงทำให้องค์ความรู้เหล่านั้นไม่ครบถ้วนตามที่เคยมี เนื่องด้วยประเทศจีนมีการปฏิวัติวัฒนธรรมและการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่ก้าวกระโดด ทำให้องค์ความรู้เหล่านั้นสูญหายไประหว่างทาง การสืบทอดองค์ความรู้ในประเทศจีนถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ 1) การถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในเครือญาติ 2) และการถ่ายทอดองค์ความรู้จากครูสู่ศิษย์

4.1.2.3 การถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในเครือญาติในประเทศจีน

จากการศึกษาและลงพื้นที่พบว่า ประเทศจีนมีการให้ความสำคัญในเรื่องของจารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดภายในครอบครัว เนื่องด้วยชาวจีนเป็นชนชาติที่ให้ความสำคัญกับเรื่องสถาบันครอบครัวและเครือญาติเป็นส่วนมาก ส่วนมากเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ที่อาศัยอยู่ร่วมกันจนกลายเป็นหมู่บ้าน ครอบครัวหนึ่งจะมีสมาชิกประมาณ 4-8 คน และอยู่ร่วมกันหลายๆ ครอบครัวถือว่าเป็นเครือญาติร่วมกันมีการเรียงลำดับรุ่นตามอายุอย่างชัดเจน มีตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ผู้เป็นเสาหลักของครอบครัวและลูกหลานรวมถึงผู้อาวุโสในครอบครัวนิยมถ่ายทอดความรู้ที่มีความจำเป็นให้กับลูกหลานโดยเฉพาะทางด้านผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่หนักเป็นงานหัตถกรรมที่สำคัญของภายในครอบครัวและชุมชน เนื่องด้วยองค์ความรู้ของการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามเป็นการผลิตซึ่งเป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการผลิตผลิตภัณฑ์และปัจจัย 4 ภายในครัวเรือนของชุมชน ทำให้การส่งต่อองค์ความรู้ส่วนมากจะถูกส่งต่อจากปู่ย่าตายาย พ่อแม่ ภายในครัวเรือน การส่งต่อองค์ความรู้ในด้านการเพาะปลูก วัตถุประสงค์ หรือต้นครามเป็นองค์ความรู้ทางการเกษตรที่รุ่นปู่หรือรุ่นพ่อถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ชายภายในบ้าน เพื่อเป็นหน้าที่ในการทำการเกษตรและการทำมาหาเลี้ยงชีพ ส่วนองค์ความรู้ทางด้านผลิตภัณฑ์ย้อมครามเป็นองค์ความรู้ที่ส่วนมากจะถูกถ่ายทอดให้กับลูกสาวหรือผู้หญิงภายในครัวเรือน เนื่องด้วยมีหน้าที่คอยดูแลบ้าน หุงหาอาหาร และการทำของใช้และเครื่องนุ่งห่มที่เป็นของจำเป็นที่จะต้องใช้ภายในครัวเรือน โดยการสืบทอดองค์ความรู้ในเรื่องผลิตภัณฑ์ย้อมครามเป็นองค์ความรู้เฉพาะบ้านที่จะมีเทคนิคลวดลายที่แตกต่างกันออกไป องค์ความรู้ที่ถือเป็นความลับภายในครัวเรือนเนื่องด้วยเป็นองค์ความรู้ที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นและเป็นอัตลักษณ์เฉพาะประจำบ้านเท่านั้น ไม่สามารถ

ถ่ายทอดให้กับผู้อื่นนอกครัวเรือนของตนเองได้ ยกเว้นจะมีการแต่งงานข้ามครอบครัวเกิดขึ้นจะถือว่าสองครอบครัวเป็นหนึ่งเดียวกัน และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับอีกบ้านได้ จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าการสืบทอดในครัวเรือนของประเทศจีน เนื่องด้วยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์และเป็นกลุ่มครอบครัวขนาดใหญ่และมีการแต่งงานข้ามชนเผ่า จึงทำให้องค์ความรู้ในด้านผลิตภัณฑ์ย้อมครามถูกกระจายอย่างแพร่หลาย เนื่องด้วยมีการแต่งงานข้ามกลุ่มคนเกิดขึ้นทำให้การสืบทอดในรูปแบบภายในครัวเรือนเป็นวงกว้าง

4.1.2.4 การถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบครูสู่ศิษย์ในประเทศจีน

การถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบครูสู่ศิษย์ในประเทศจีน เน้นที่ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างครูและนักเรียนภายใต้สถาบันการศึกษา โดยมุ่งเน้นการสอนและการเรียนรู้จากการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านการสอนของครูและการใช้หนังสือตำราเป็นเครื่องมือหลัก สถาบันการศึกษาในประเทศจีนมุ่งสนับสนุนให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตและการสร้างอาชีพจากพื้นฐานของชุมชนให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ซึ่งรวมถึงการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่เป็นภูมิปัญญาและรากเหง้าของชาติพันธุ์ในแถบทางตอนใต้ของประเทศจีน การสืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามมักจะเป็นไปในลักษณะของการเชิญชวนปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ที่มีความรู้ในชุมชนมาร่วมสอนในสถาบันการศึกษา เพื่อให้เยาวชนได้รับความรู้และความเข้าใจในเรื่องนี้ในระดับทั้งประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ประเทศจีนยังสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสถาบันในการพัฒนาและสืบทอดองค์ความรู้ในเรื่องของผลิตภัณฑ์ย้อมครามและผลิตภัณฑ์แฟชั่นอื่นๆ ซึ่งทำให้นักศึกษาได้รับการสอนและทบทวนความรู้เกี่ยวกับดีไซน์แฟชั่นเพื่อให้เป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนาและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ย้อมครามในปัจจุบัน การสนับสนุนดังกล่าวเป็นตัวช่วยที่สำคัญในการสืบทอดและพัฒนาองค์ความรู้ในวงกว้างในประเทศจีน โดยเฉพาะในด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามและดีไซน์แฟชั่น นอกจากนี้ยังพบว่าประเทศจีนมีนโยบายสนับสนุนในการศึกษาทางด้านภูมิปัญญาและผลิตภัณฑ์ย้อมครามให้กับเยาวชนรุ่นใหม่และออกกฎหมายห้ามมีการทำงานข้ามเขตการปกครองของตนเองหรือ เป็นการบังคับให้คนในชุมชนทำงานภายใต้ถิ่นฐานของตนเอง

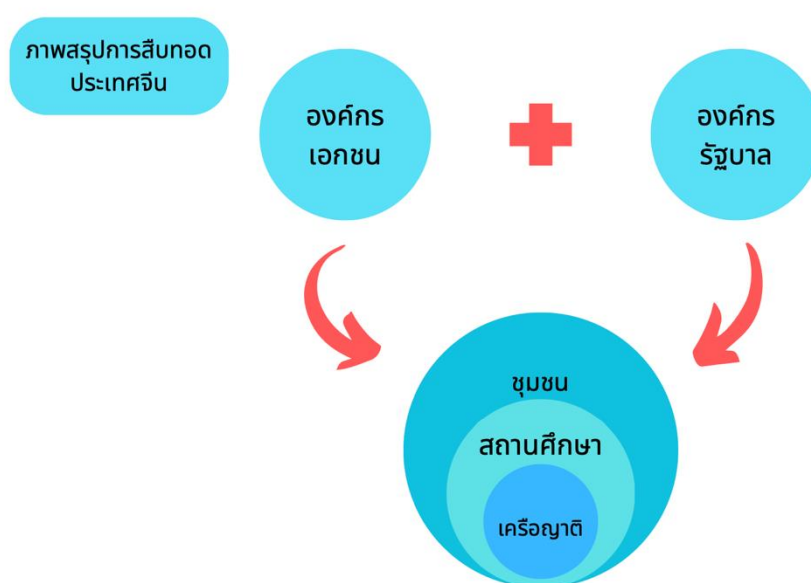
4.4.4.1 การสร้างช่างใหม่ในประเทศจีน

การสร้างช่างใหม่ในประเทศจีน จากการศึกษาและลงพื้นที่พบว่า การสร้างช่างใหม่ในประเทศจีนมีความสำคัญมากในการพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยวัตถุประสงค์ที่ต้องการเสริมสร้างศักยภาพและความสามารถของเยาวชนในชุมชน โดยมุ่งเน้นการสืบทอดองค์ความรู้และทักษะจากองค์กรรัฐและเอกชนที่มีนโยบายสนับสนุนการฝึกฝนในพื้นที่โดยเฉลี่ยอายุ 13-25 ปี โดยส่วนมากมาจากการสืบทอดภายในเครือญาติ เนื่องด้วยประเทศจีนเป็น

ครอบครัวใหญ่ที่มีจำนวนมากกว่า 4-8 คน โดยส่วนมากจะมีกระบวนการการฝึกฝนให้กลายเป็นช่างและสืบทอดองค์ความรู้เพื่อเป็นอาชีพต่อไปในอนาคต จากจำนวนผู้สืบทอดทายาทของครอบครัวถ้าเทียบเป็นอัตราส่วน 4 : 8 คน เป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้และเป็นช่างใหม่ในการสร้างสรรค์ผลงานในชุมชนหนึ่งในประเด็นสำคัญคือการสืบทอดองค์ความรู้ภายในเครือข่าย ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาช่างรุ่นใหม่ในชุมชน โดยมีการสนับสนุนและกำหนดนโยบายเพื่อให้ชุมชนมีความสามารถในการสร้างช่างรุ่นใหม่ที่มีความเชี่ยวชาญในการผลิตผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้เยาวชนที่สนใจศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาที่เกี่ยวข้อง เช่น ด้านการออกแบบแฟชั่นหรืออุตสาหกรรมชุมชน เพื่อให้พัฒนาความรู้และความสามารถของเยาวชนในชุมชน แต่เนื่องด้วยการสร้างช่างใหม่ของชุมชนถูกกำหนดโดยองค์กรรัฐและเอกชนที่มีนโยบายสนับสนุนให้บุคคลในพื้นที่ไม่สามารถทำงานข้ามถิ่นฐานการเกิดของชุมชนได้ ทำให้บุคคลในพื้นที่หันมาฝึกฝนฝีมือในการผลิตผลิตภัณฑ์ที่บ้านที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นมากขึ้นโดยเฉพาะผู้หญิงที่หันมาเป็นผู้สืบทอดและเป็นช่างประจำหน่วยงานและองค์กรที่รัฐและเอกชนจัดตั้งเพื่อเป็นการสนับสนุนคนในพื้นที่ให้เป็นผู้สืบทอดทางภูมิปัญญาและสร้างช่างรุ่นใหม่ต่อไป ทำให้ปัจจุบันช่างรุ่นใหม่เกิดขึ้นจากการมีนโยบายให้มีอาชีพในท้องถิ่นและถูกจ้างโดยรัฐและเอกชนที่สนับสนุนโครงการ ทำให้มีช่างรุ่นใหม่เป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังมีเยาวชนที่มีความสนใจได้ไปศึกษาในชั้นอุดมศึกษาในด้านแฟชั่นและอุตสาหกรรมสิ่งทอลงกลับมาเป็นกำลังหลักในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อไปจนเกิดเป็นโครงการยกระดับขั้นสูงของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจากช่างรุ่นใหม่

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้ในประเทศจีนถูกแบ่งออกเป็นสองรูปแบบหลักคือการถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในเครือข่ายและการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านครูหรือสถานศึกษา เป็นแนวทางที่ชาวจีนให้ความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากมีการมุ่งเน้นให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมมีการถูกส่งต่อให้กับชุมชนอย่างมากภายใต้การสนับสนุนจากรัฐบาลและภาคเอกชนโดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศ การถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมมักจะเน้นไปที่การเรียนรู้และการสอนในสถานศึกษาและมีการเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการการผลิต เทคนิค และลวดลาย โดยเฉพาะในเยาวชนรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นการลงมือปฏิบัติที่สำคัญเพื่อเพิ่มความเข้าใจและความเชี่ยวชาญในด้านนี้ การสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชนในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมให้แก่เยาวชนในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศจีนเป็นสิ่งสำคัญ โดยทำให้องค์ความรู้เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ท้องถิ่นและเป็นความรู้ที่สำคัญของชาติพันธุ์ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศจีน อีกทั้งยังส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่มีการปรับตัวและการฟื้นคืนวิถีชีวิตในบ้านเกิดของแรงงานคืนถิ่น รัฐและเอกชนมีการทำนโยบายร่วมกันในการ

สนับสนุนจ้างแรงงานในพื้นที่เพื่อคงอัตลักษณ์และความรู้ทางคุณปัญญาในด้านผลิตภัณฑ์ย้อมครามไว้ จึงทำให้บุคคลในพื้นที่หันมาสนใจในการเป็น ช่างผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามเป็นจำนวนมากขึ้น เนื่องด้วยรัฐและเอกชนมีพื้นที่ในการทำมาหากินและยังเป็นพื้นที่ในการจัดหาแหล่งในการทำมาหากิน รวมไปถึงยังให้เงินสนับสนุนบุคคลในพื้นที่จัดตั้งอุตสาหกรรมขนาดเล็กเพื่อจูงใจให้เกิดช่างรุ่นใหม่ในการสืบทอดงานด้านผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

ภาพประกอบ 73 ภาพการสรุปการสืบทอดประเทศไทย

ที่มา วันสนธิ กระจ่างยุทธ

4.1.2.5 การถ่ายทอดองค์ความรู้ของประเทศญี่ปุ่น

จากการลงพื้นที่พบว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้ในประเทศญี่ปุ่น มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดโทคุชิม่า หมู่บ้านทาคามิตะ แบ่งกระบวนการสืบทอดองค์ความรู้ในด้านผลิตภัณฑ์ย้อมครามออกเป็น 2 ประเภทหลักคือ 1) การถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในเครือญาติและ 2) การสืบทอดองค์ความรู้ในรูปแบบครูผู้ศิษย์ ซึ่งทั้งสองประเภทนี้มีความสำคัญในการสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาในประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดโทคุชิม่าที่เป็นพื้นที่สำคัญในการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

4.1.2.6 การถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในเครือญาติในประเทศญี่ปุ่น

จากการศึกษาและลงพื้นที่ในจังหวัดโทคุชิมะ ประเทศญี่ปุ่น พบว่า การสืบทอดองค์ความรู้ในด้านผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการผลิตหรือลวดลายจะให้ความสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ภายในเครือญาติหรือครัวเรือนเพียงเท่านั้น ไม่นิยมถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติ เนื่องด้วยองค์ความรู้ทางด้านผลิตภัณฑ์ย้อมครามเป็นองค์ความรู้ที่ถือเป็นความรู้เฉพาะตนไม่สามารถแบ่งปัน หรือให้ผู้อื่นได้ แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่สำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่บุคคลสู่บุคคล เนื่องด้วยองค์ความรู้ทางด้านผลิตภัณฑ์ย้อมครามเป็นองค์ความรู้ที่มีค่า ถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ระดับชาติ ซึ่งแต่ละพื้นที่หรือแต่ละบ้านมีอัตลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน มีสูตรลับเฉพาะเป็นของตนเองจึงไม่สามารถสืบทอดให้ผู้ได้รับรู้ได้นอกจากบุคคลภายในเครือญาติหรือครอบครัวเท่านั้น วิธีการสืบทอดองค์ความรู้ในเครือญาติจะถูกคัดเลือก โดยผู้นำของครอบครัวหรือผู้ที่เป็นผู้ดำเนินการผลิตในปัจจุบัน ส่วนมากจะเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับ หัวหน้าครอบครัว เช่น ลูกชายคนโต ลูกสาวคนโต หรือทายาทที่สนิทเพียงเท่านั้น จะไม่นิยมถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้อื่นถ้าทายาทสนิทไม่สามารถรับองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดได้ก็จะนิยมข้ามรุ่นจากรุ่นลูกไปสู่อุณหลาน แต่จะไม่นิยมถ่ายทอดให้เครือญาติที่ไม่ใช่ญาติสนิท โดยวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ของประเทศญี่ปุ่นจะเป็นลักษณะของการถ่ายทอดจากการบอกเล่า สั่งสอน ปฏิบัติให้ดู และให้ผู้ถูกถ่ายทอดจดบันทึก รวมไปถึงให้ผู้ถูกถ่ายทอดได้ลงมือปฏิบัติเพื่อให้มีความเข้าใจและรู้ถึงจิตวิญญาณของการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

4.1.2.7 การถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบครูสู่ศิษย์ในประเทศญี่ปุ่น

การสืบทอดองค์ความรู้ในรูปแบบครูสู่ศิษย์ในเขตพื้นที่จังหวัดโทคุชิม่าพบว่า การสืบทอดองค์ความรู้ในรูปแบบของครูสู่ศิษย์เป็นส่วนสำคัญของกระบวนการการเรียนรู้ในประเทศญี่ปุ่น โดยครุมักจะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในการสอนและการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นการสอนและการเรียนรู้จากครูและการใช้หนังสือเป็นเครื่องมือหลักในการสอนและเรียนรู้ การสืบทอดองค์ความรู้ในรูปแบบนี้มักจะเป็นการสอนเชิงปฏิบัติ โดยใช้ประสบการณ์จริงในชีวิตประจำวัน และมักจะเป็นการสอนเชิงปฏิบัติโดยครูผู้สอนในสถาบันการศึกษา นอกจากนี้หมู่บ้านทาคามิตะยังเชิญชวนประชาชนชาวบ้านหรือผู้ที่มีความรู้ในชุมชนมาร่วมสอนในสถาบันการศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้และความเข้าใจในเรื่องนี้ในระดับทั้งประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ทางหน่วยงานรัฐของจังหวัดโทคุชิม่า มีนโยบายมุ่งเน้นให้ทุกสถาบันการศึกษาในเขตจังหวัด โทคุชิม่ามีรายวิชาที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและให้มีกิจกรรมที่ผู้เรียนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการสืบทอดองค์ความรู้ในด้านผลิตภัณฑ์ย้อมคราม สนับสนุนให้บ้านที่มีการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามเข้ามามีบทบาทเป็นวิทยากรในโรงเรียนและสนับสนุนเงินทุนให้กับบ้านที่มีการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามเปิดเป็น

สถานศึกษาขนาดย่อม เพื่อรองรับบุคคลที่มีความสนใจในการเรียนรู้ในด้านผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ทางหน่วยงานรัฐของจังหวัดโทคุชิม่าไม่มีบทบาทในการวางแผนในการสืบทอดขององค์ความรู้ในด้านผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม โดยเล็งเห็นว่าองค์ความรู้เป็นสิ่งสำคัญและขาดผู้สืบทอด จึงมีนโยบายให้นำความรู้ที่บรรจุลงในสถานศึกษา ทั้งชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา รวมไปถึงสถาบันศึกษาเฉพาะทางทางด้านแพชชั่นที่จะใช้ประโยชน์กับองค์ความรู้นี้ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมและเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ต่อไป ปัจจุบันผู้สืบทอดองค์ความรู้ส่วนมากจะมาจากสถานศึกษามากกว่าการสืบทอดองค์ความรู้เครือข่าย

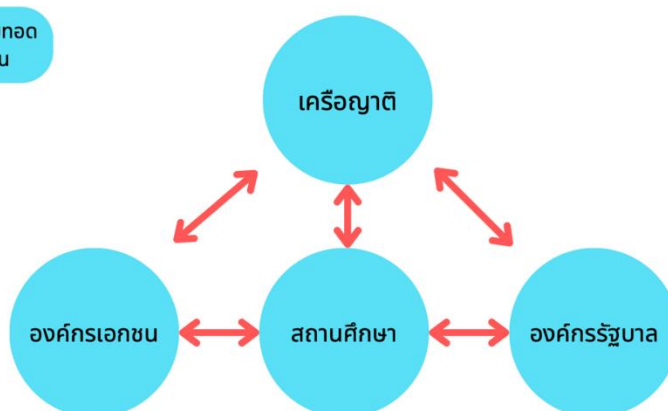
4.1.2.8 การสร้างช่างใหม่ในประเทศญี่ปุ่น

การสร้างช่างใหม่ในประเทศญี่ปุ่น จากการลงพื้นที่และการศึกษาพบว่าในด้านการสืบทอดของประเทศญี่ปุ่นเกิดประสพปัญหาในด้านการสร้างช่างใหม่และบุคลากรทางการผลิตผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม เนื่องด้วยการสืบทอดองค์ความรู้ทางด้านผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมมุ่งเน้นสืบทอดเพียงแคในประเภทครัวเรือนหรือในเครือข่ายเพียงเท่านั้นการสืบทอดองค์ความรู้และทักษะทางการผลิตผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม โดยมุ่งเน้นการสืบทอดเพียงในวงครอบครัวเท่านั้นในเชิงของการฝึกฝนและการพัฒนาบุคลากรโดยไม่ได้เน้นการศึกษาที่หลากหลายและการสร้างช่างรุ่นใหม่ในระบบการศึกษาที่มีความหลากหลาย สาเหตุหลักที่ส่งผลให้มีจำนวนช่างรุ่นใหม่ที่น้อยลงเป็นครั้งหนึ่งในระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากความยั่งยืนของการฝึกฝนและการสืบทอดในวงครอบครัวที่มีจำนวนน้อยลงและการมีนโยบายการทำงานในเมืองใหญ่และงานที่มีนิยมอยู่ในรูปแบบของงานประจำ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้มีการย้ายถิ่นฐานและขาดบุคลากรที่สามารถสืบทอดองค์ความรู้และทักษะในวงครอบครัว การรับมือกับปัญหานี้ทำให้หน่วยงานรัฐและเอกชนมีนโยบายการสนับสนุนให้ประชากรพลัดถิ่นกลับมาและสืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ โดยเฉพาะในการฝึกฝนและการพัฒนาเยาวชนในสถาบันการศึกษา เพื่อเพิ่มความเข้าใจและความสำคัญของภูมิปัญญาในด้านการผลิตผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมของจังหวัด อีกทั้งเล็งเห็นถึงความสำคัญในการสร้างช่างรุ่นใหม่และพยายามจะสร้างบุคลากรเพื่อสืบสานต่อไป มีความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมของประเทศญี่ปุ่นในอนาคต

จากที่กล่าวมาพบว่าการสืบทอดองค์ความรู้ในประเทศญี่ปุ่นถูกแบ่งการสืบทอดออกเป็น 2 ประเภทคือ การสืบทอดองค์ความรู้ภายในเครือข่ายและการสืบทอดองค์ความรู้จากครูสู่ศิษย์ โดยประเทศญี่ปุ่นมีความนิยมในการสืบทอดองค์ความรู้ภายในเครือข่ายมากที่สุด เนื่องด้วยวัฒนธรรมของประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญ ในด้านองค์ความรู้ที่เป็นความรู้เฉพาะทาง ซึ่งสืบทอดกันมาเฉพาะภายในเครือข่ายหรือครอบครัวสนิทเท่านั้น เป็นองค์ความรู้ที่ไม่สามารถ

ถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้ เนื่องด้วยการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมความเป็นองค์ความรู้ที่มีค่า และเป็นความลับของคนในครอบครัว จึงนิยมสืบทอดการภายในครัวเรือนและญาติสนิทเพียงเท่านั้น ส่วนการสืบทอดจากครูสู่ศิษย์ในประเทศญี่ปุ่น ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาองค์ความรู้เข้าสู่ในสถาบันการศึกษาได้อย่างมีระบบเนื่องด้วยทางรัฐบาลเห็นถึงความสำคัญในด้านองค์ความรู้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมคราม จึงมีนโยบาย ให้สถาบันการศึกษาภายในพื้นที่ที่มีรายวิชาในด้านภูมิปัญญาและอาชีพของคนในพื้นที่ที่เป็นความรู้ทางด้านผลิตภัณฑ์ย่อมครามไม่ว่าจะเป็นชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา รวมไปถึงสถาบันการสอนอาชีพที่จะเน้นการสอนในรูปแบบที่ครูผู้สอนจะสอนจากตำราและสอนลงมือปฏิบัติเพื่อให้ได้ซึ่งความรู้และนิยมให้ผู้ที่มีความรู้มีการจดบันทึกเพื่อเป็นหลักฐานและข้อมูล เพื่อใช้สืบทอดองค์ความรู้ต่อไปและยังส่งผลให้ช่างรุ่นใหม่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดโทคุชิม่ามีจำนวนเพิ่มมากขึ้นจากเดิมที่เป็นช่างรุ่นเก่าในการดำเนินงานทางด้านผลิตภัณฑ์ย่อมคราม และส่งผลให้บุคคลภายนอกที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากสถาบันการศึกษาเข้ามามีบทบาทเป็นช่างรุ่นใหม่ในอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ย่อมครามในจังหวัดโทคุชิม่ามากขึ้น อีกทั้งทางจังหวัดมีนโยบายสนับสนุนให้เงินทุนกับทายาทของแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์ย่อมครามกลับมาสืบทอดและสานต่อองค์ความรู้ รวมไปถึงเป็นช่างรุ่นใหม่ในการผลิตชิ้นงานต่อไป

ภาพสรุปการสืบทอด
ประเทศญี่ปุ่น

ภาพประกอบ 74 ภาพการสรุปการสืบทอดประเทศจีน

ที่มา วันสนธิ กระจ่างยุทธ

บทที่ 5

สรุปผลอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศไทย จีน และ ญี่ปุ่น ในพื้นที่ การผลิต ผลิตภัณฑ์ย้อมครามของทั้ง 3 ประเทศ คือ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ประเทศไทย หมู่บ้านต้นเงินหวานดำ มนชนกั๊ยใจ ประเทศจีน และหมู่บ้านทาคามิตะ จังหวัดโทคุชิม่า ประเทศญี่ปุ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาในประเด็น 1) กระบวนการผลิต 2) ลวดลายของผ้าย้อมคราม 3) กรพัฒนาผลิตภัณฑ์ 4) การถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างใหม่ โดยเป็นการศึกษาทางด้านภูมิปัญญาผ่านผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ของทั้ง 3 ประเทศ เพื่อหาคำความรู้ที่เหมือนและแตกต่างในด้านองค์ความรู้เพื่อนำมาพัฒนาและใช้ประโยชน์ต่อไป ทางผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งสามารถสรุปผลการดำเนินงานโดยแบ่งหัวข้อในการสรุปดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 จากการศึกษาพบว่ากระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามใน 3 ประเทศ คือ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ประเทศไทย หมู่บ้านต้นเงินหวานดำ มนชนกั๊ยใจ ประเทศจีน และหมู่บ้านทาคามิตะ จังหวัดโทคุชิม่า ประเทศญี่ปุ่น

1. แหล่งการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามทั้ง 3 พื้นที่ คือ ประเทศไทย ประเทศจีน และ ประเทศญี่ปุ่น ให้ความคิดเห็นในเรื่องความสำคัญของแหล่งพื้นที่ในการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ซึ่งแหล่งผลิตจะกำหนดสีทั้งคุณค่าและความสวยงามในด้านผลิตภัณฑ์และภูมิปัญญา เนื่องด้วยแหล่งผลิตถูกกำหนดด้วยภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ คุณค่าแร่ธาตุและสภาพอากาศ ที่มีความเหมาะสมในการปลูกต้นคราม ดังนั้นสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัจจัยหลักทำให้ต้นครามมีคุณภาพที่เหมาะสม โดยทั้ง 3 ประเทศ เป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมทั้งสภาพภูมิศาสตร์ อุณหภูมิ ทรัพยากรทางธรรมชาติและบุคคลโดยสอดคล้องกับแนวคิดปลูกครามอย่างปลอดภัยแบบนอกฤดูของคณะทำงานการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้านการผลิต และแปรรูปครามด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม จังหวัดบึงกาฬ พื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการทำการเกษตรประเภทไร่คราม และเป็นพื้นที่หลักในการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามของทั้ง 3 ประเทศ

2. ขั้นตอนและกระบวนการผลิต โดยผู้วิจัยได้แยกหัวข้อเป็น 4 ประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 ขั้นตอนการเตรียมอุปกรณ์ ในประเทศไทยและประเทศจีนการเตรียมอุปกรณ์มีการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่เอื้ออำนวยความสะดวกและเพิ่มเพื่อความถนัดมือแก่ผู้ผลิตเท่านั้น โดยไม่ส่งผลต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ส่วนในประเทศญี่ปุ่นการเตรียมอุปกรณ์ถือเป็นขั้นตอนกระบวนการแรกที่ต้องให้ความสำคัญและพิถีพิถัน เนื่องด้วยสภาพอากาศของประเทศญี่ปุ่นมีความแปรปรวนจึงทำให้คุณสมบัติของอุปกรณ์มีผลต่อตัวเนื้อผลิตภัณฑ์อย่างมาก ซึ่งวัสดุอุปกรณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการผลิตจะสามารถควบคุมอุณหภูมิและทำให้การผลิตผลิตภัณฑ์อย่างมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงขั้นตอนเตรียมวัตถุดิบเนื่องจากประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศเดียวที่มีกระบวนการทำให้เนื้อครามีลักษณะแห้งจึงต้องมีการเตรียมวัสดุอุปกรณ์อย่างพิถีพิถันมากกว่าประเทศไทยและจีน

2.2 อุณหภูมิ มีผลในด้านของแหล่งพื้นที่ผลิตในประเทศไทยและประเทศจีน ซึ่งค่าเฉลี่ย ของอุณหภูมิโดยรวมต่อปีในแหล่งพื้นที่การผลิตต้นครามอยู่ที่ประมาณ 22 องศา ถึง 30 องศา เป็นอุณหภูมิที่มีความเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกต้นครามเป็นอย่างดี จึงทำให้ประเทศไทยสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ข้อมครามได้ตลอดทั้งปี ส่วนประเทศญี่ปุ่นนั้นมี 4 ฤดู ประจวบกับอุณหภูมิที่แปรปรวน จึงต้องมีการควบคุมอุณหภูมิในการเพาะปลูกต้นครามและสามารถปลูกได้เพียง 1 ครั้งต่อปีเท่านั้น โดยประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับอุณหภูมิของการผลิตตัวเนื้อครามหรือการก่อกหม้อครามเป็นอย่างมาก ซึ่งจำเป็นจะต้องมีกระบวนการควบคุมอุณหภูมิโดยใช้การสูมไฟให้ตัวครามมีอุณหภูมิอยู่ที่ 30 องศา โดยเฉลี่ยอยู่เสมอ เพื่อให้ได้ครามที่มีคุณภาพดี

2.3 ระยะเวลา สามารถแบ่งออกตามช่วงเวลาในการผลิตที่แตกต่างกันของทั้ง 3 ประเทศ โดยประเทศไทยจะสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ข้อมครามได้ตลอดทั้งปี ในประเทศจีนช่วงเวลาการผลิตผลิตภัณฑ์ข้อมครามจะอยู่ในช่วงเดือนที่ 7 ถึง เดือนที่ 12 ส่วนในประเทศญี่ปุ่นช่วงเวลาสำคัญในการผลิตผลิตภัณฑ์ข้อมครามอยู่ในช่วงเดือนที่ 6 ถึง เดือนที่ 12 ซึ่งช่วงระยะเวลาการก่อกหม้อครามในประเทศไทยจะใช้เวลาประมาณ 3 – 4 สัปดาห์ ประเทศจีนจะใช้เวลาประมาณ 1 สัปดาห์ และประเทศญี่ปุ่นจะใช้ระยะเวลา มากที่สุดอยู่ที่ 6 - 8 เดือน ด้วยลักษณะการแช่ครามและการใช้ระยะเวลาที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนจึงทำให้คุณภาพและสีของผลิตภัณฑ์ข้อมครามของทั้ง 3 ประเทศ มีความแตกต่างกัน

2.4 ด้านภูมิปัญญา ของผลิตภัณฑ์ข้อมครามถูกแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ภูมิปัญญาด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ข้อมครามและภูมิปัญญาทางด้านความเชื่อ

ด้านภูมิปัญญาการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามของทั้ง 3 ประเทศ เป็นการเรียนรู้ การสร้างความเข้าใจในเรื่องของกระบวนการผลิตและส่วนผสมของผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ซึ่งแสดงให้เห็นถึง ภูมิปัญญาทางด้านกระบวนการผลิตในรูปแบบกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ที่กลุ่มคนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีความเข้าใจและถ่ายทอดจนเกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ว่าด้วยเรื่องของสารละลายและการผสมทางเคมี เช่น ในประเทศญี่ปุ่นมีกระบวนการผลิตน้ำด่างที่นำมาผสมในการก่อหม้อครามด้วยการใช้น้ำขี้เถ้าหรือน้ำปูนใสที่ทำจากเปลือกหอยในพื้นที่ ส่วนประเทศไทยมีกระบวนการผลิตน้ำด่างจากขี้เถ้าใบกล้วยที่ถือว่าเป็นขี้เถ้าชั้นดี และประเทศจีนกระบวนการผลิตน้ำด่างนั้นเกิดจากการแช่กิ่งไม้ไผ่คางชนิดที่มีค่าความเป็นด่างในน้ำจนเกิดเป็นน้ำด่างและนำมาผสมในการก่อหม้อคราม เป็นต้น

ด้านภูมิปัญญาทางด้านความเชื่อ เป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการเนื่องด้วยกระบวนการผลิตหม้อครามหรือน้ำคราม สำหรับประเทศไทยมีมุมมองต่อผลิตภัณฑ์ย้อมครามว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่ให้ความรู้สึกถึงเกษตรกร เกษตรกรรมและชนชั้นแรงงาน ส่วนในประเทศจีนผลิตภัณฑ์ย้อมครามเป็นผลิตภัณฑ์ที่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์และเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อคนชั้นสูงที่มีราคาแพง และในประเทศญี่ปุ่นครามนั้นเป็นสีของชนชั้นสูงจะต้องเป็นข้าราชการชั้นสูงหรือผู้นำประเทศเท่านั้นที่สามารถใช้ได้ จึงเป็นความเชื่อที่ครามเป็นสีของบุรุษที่เป็นชายสมชาย รวมไปถึงความเชื่อทางด้านลวดลายของผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่แสดงถึงความเชื่อในด้านการรักษาความปลอดภัยและการป้องกันภัยอันตรายจากปีศาจหรือสิ่งชั่วร้ายที่มองไม่เห็น นอกจากนี้ยังแสดงถึงความเชื่อในชาติและที่มาของชาติพันธุ์ โดยทั้งประเทศจีนและประเทศญี่ปุ่นมีความเชื่อในด้านนี้เป็นอย่างมากซึ่งถูกถ่ายทอดความเชื่อจากบรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบันโดยความเชื่อเป็นรากแก้ว และการปรับตัวในการดำรงชีวิตในสังคม เป็นวิชาความรู้ทั้งหมดในการดำรงชีวิตการแก้ไขปัญหาซึ่งเป็นประโยชน์ ต่อการประกอบอาชีพและสร้างภูมิปัญญาต่อไป (พระแสงจันทร์ จุฑิตสาโร 2562).

ตอนที่ 2 ลวดลายของผ้าย้อมครามของ 3 ประเทศ คือ อำเภอเมือง จังหวัด สกลนคร ประเทศไทย หมู่บ้านต้นเงินหวานดำ มณฑลกุ้ยโจว ประเทศจีน และหมู่บ้านทาคามิตะ จังหวัดโทคุชิม่า ประเทศญี่ปุ่น เพื่อเป็นการเปรียบเทียบในด้านลวดลาย

1. เทคนิค

ทางด้านเทคนิค สรุปได้ว่าทั้ง 3 ประเทศ มีเทคนิคที่เป็นอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน โดยประเทศไทยพบเทคนิคประเภททอกันสีด้วยการมัด ทับ ผับ เย็บและการเขียนเทียน ซึ่งเป็นเทคนิคที่ทั้ง 3 ประเทศ นิยมนำไปใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ส่วนประเทศจีนพบเทคนิคการเขียนเทียนเป็นอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ชาวจีนตอนใต้และไม่พบเทคนิคการทอเพื่อให้เกิด

ลวดลายในพื้นที่การศึกษาของประเทศจีน และในประเทศญี่ปุ่นพบว่ามีเพียงเทคนิคการกันสีกด้วยการกัน มัด ทับผ้าและเย็บ เป็นอัตลักษณ์ประจำถิ่นซึ่งแสดงถึงภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศญี่ปุ่นได้อย่างชัดเจน

2. ลวดลาย

ลวดลายเกิดขึ้นจากโครงสร้างของเทคนิคที่ใช้กับผ้าย้อมคราม โดยลักษณะของลวดลายจะแบ่งไปตามโครงสร้างของผ้ากับจินตนาการและความเชื่อจากธรรมชาติจนกลายเป็นลวดลายที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นโดยบุคคลในพื้นที่หรือชุมชน อีกทั้งเมื่อสำรวจลวดลายทั้ง 3 ประเทศพบว่า ส่วนมากมีโครงสร้างของลวดลายมีอยู่ 2 ประเภท คือ รูปทรงเลขาคณิตและรูปทรงธรรมชาติ โดยรูปทรงเลขาคณิตจะแบ่งออกเป็นรูปทรงเลขาคณิตแบบสามัญและรูปทรงเลขาคณิตแบบอิสระ สำหรับประเทศไทยส่วนมากจะพบผ้าย้อมครามที่มีลวดลายมาจากธรรมชาติโดยโครงสร้างของลวดลายมาจากรูปทรงเลขาคณิต ในพื้นที่การวิจัยพบว่า ลวดลายในรูปแบบของเทคนิคการทอทั้งหมด 7 ลวดลาย ที่พบมากที่สุดในพื้นที่ ซึ่งเป็นลวดลายที่มีการพัฒนาและออกแบบโดยบุคคลในชุมชนที่สืบทอดอย่างแพร่หลาย ได้แก่ 1. ลายตะขอ 2. ลายขอนาคน้อย 3. ลายป่าสน 4. ลายใบพร้าว 5. ลายนาคเกี้ยว 6. ลายดอกแก้ว 7. ลายรวงผึ้ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีลวดลายที่เกิดจากเทคนิคกันสีกด้วยการกัน มัด ทับ ผ้าและเย็บ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศญี่ปุ่น โดยส่วนมากจะเป็นลวดลายอิสระหรือรูปทรงเลขาคณิตแบบอิสระ และลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ในเทคนิคนี้คือลวดลายเกล็ดนาดี ซึ่งเป็นลวดลายในรูปแบบของเทคนิคมัดย้อม อันเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดสกลนคร ทางด้านลวดลายของประเทศจีนพบว่า เกิดจากเทคนิคในรูปแบบของการเขียนเทียน จำนวน 8 ลาย ซึ่งการเขียนเทียนส่วนมากจะเป็นลวดลายที่ได้มาจากรูปทรงอิสระลวดลายธรรมชาติและสัตว์ในจินตนาการ รวมไปถึงสัตว์ที่เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชนที่แสดงถึงความเป็นชาติพันธุ์ของชาวจีนตอนใต้ อีกทั้งลวดลายยังเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในด้านการป้องกันภัยอันตรายจากสิ่งที่ไม่เห็นอีกด้วย นอกจากนี้ยังพบเทคนิคการมัดย้อม จำนวน 8 ลาย ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากประเทศญี่ปุ่น จำนวน 8 ลาย สำหรับประเทศญี่ปุ่นในด้านลวดลายเป็นลวดลายที่เกิดจากเทคนิคกันสีกด้วยการกัน มัด ทับ ผ้าและเย็บ ซึ่งเรียกว่าการมัดย้อม โดยลวดลายที่เกิดจากเทคนิคนี้เป็น อัตลักษณ์สำคัญของประเทศญี่ปุ่นที่มีพื้นฐานโครงสร้างของลวดลายมาจากลวดลายอิสระ เส้นธรรมชาติ และรูปทรงเลขาคณิตแบบธรรมชาติ โดยเป็นเทคนิคที่แสดงให้เห็นถึงจุดยืน ความคิดและทัศนคติของชาวญี่ปุ่น ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและความไม่แน่นอน ทำให้ลวดลายนี้เป็นอัตลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่นจากการสำรวจทั้ง 3 ประเทศ จะเห็นได้ว่าลวดลายเป็นส่วนหนึ่งของการสืบทอดทั้งด้านความรู้

ความคิดและวัฒนธรรมความเชื่อที่มีอยู่ภายใต้ชุมชน ซึ่งแสดงออกมาผ่านลวดลายเพื่อเป็นเครื่องแสดงถึงสัญลักษณ์และ อัตลักษณ์ของชุมชนและประเทศ และเกิดมิติทางด้านความหมายโดยสอดคล้องกับ (you jidan 2566) ที่กล่าวถึงมิติ เชิงความหมายแบบชัดเจนและความหมายโดยนัยลักษณะลวดลายมุมมองความหมายจะแสดงอย่างชัดเจนและแสดงถึง อัตลักษณ์พื้นถิ่น ผ่านรูปแบบผลิตภัณฑ์การออกแบบจากมุมมองของความหมายลวดลายเหล่านั้นจะแสดงถึงการค้นคว้าเกี่ยวกับวัฒนธรรมและศิลปะคุณค่าที่แฝงอยู่ใน ลวดลาย ในประเทศนั้น

3. การให้คุณค่าและความสำคัญของโหนด

ในประเทศไทยสี่ครามถือเป็นภูมิปัญญาที่สั่งสมและส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาเฉพาะถิ่น สี่ครามมีคุณค่าสำหรับบุคคลที่ทำอาชีพเกษตรกรรมหรือเป็นสัญลักษณ์ของชาวนาที่เป็นอาชีพพื้นฐานและรากเหง้าของประเทศ โหนดสี่ครามเป็นโหนดสี่ครามเชื่อมอมฟ้าหรือเทา การให้คุณค่าของสี่ครามในประเทศไทยถือว่าเป็นสี่แห่งวิถีชีวิตและเกษตรกรรม

ประเทศจีน สี่ครามเป็นสี่ที่แสดงถึงชาติพันธุ์ทางตอนใต้ของประเทศ เป็นภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาจากชาติพันธุ์และเป็นเครื่องบรรณาการที่ส่งต่อไปยังราชวงศ์ที่ปกครองในประเทศจีน สี่ครามมีคุณค่าแสดงถึงความเป็นชาติพันธุ์ ความมั่งคั่ง มั่นคง สุขุมและร่ำรวย เป็นสี่ของบุคคลที่มีฐานะและการศึกษาสูง ซึ่งโหนดสี่ที่นิยม คือ สี่ครามเชื่อมอมม่วงแสดงถึงความสามารถของผู้ผลิตในเรื่องความพิถีพิถันและประณีต

ประเทศญี่ปุ่นมีการให้คุณค่าและโหนดสี่คล้ายคลึงกับประเทศจีน สี่ครามแสดงถึงคุณค่าของชนชั้นสูง มีราคาแพงและผู้ที่ต้องได้จึงต้องมีฐานะสูง สี่ครามแสดงถึงความเป็นผู้นำและความเป็นชายที่เปรียบเหมือนลูกผู้ชายแห่งท้องทะเล จึงเป็นคุณค่าแสดงถึงความเป็นผู้นำและความเป็นชายในประเทศญี่ปุ่น โหนดสี่ครามในประเทศญี่ปุ่นมีหลากหลายตั้งแต่สี่ครามอ่อนจนถึงครามแก่ เป็นกระบวนการและภูมิปัญญาที่ประเทศญี่ปุ่นสามารถผลิตได้ทุกเฉดสี แต่สี่ครามที่เป็นเอกลักษณ์และนิยมมากในประเทศญี่ปุ่นคือสี่ครามอมฟ้าหรือฟ้าเข้ม ซึ่งในประเทศไทยเรียกว่า 'กรมท่า' จากการให้คุณค่าของทั้ง 3 ประเทศ จะเห็นได้ว่ามีเพียงประเทศไทย ที่ให้คุณค่าของสี่ครามว่าเป็นสี่แห่งวิถีชีวิตและเกษตรกรรม ซึ่งแตกต่างจากประเทศญี่ปุ่นและจีนที่ให้คุณค่าของสี่ครามว่าเป็นสี่ของชนชั้นสูงและมีราคาแพง ทำให้เห็นข้อแตกต่างในด้านการให้คุณค่าและความสำคัญของโหนดสี่อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม

ตอนที่ 3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของ 3 ประเทศ คือ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ประเทศไทย หมู่บ้านต้นเงินหวานดำ มณฑลกุ้ยโจว ประเทศจีน และหมู่บ้านทาคามิตะ จังหวัดโทคุชิม่า ประเทศญี่ปุ่น เพื่อเป็นการเปรียบเทียบในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้แยกประเด็นออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์
 ย่อมคราม 2) การวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ย่อมคราม 3) ปัจจัยสิ่งๆที่ค้ำเน้งในการเลือก
 ซื้อผลิตภัณฑ์ย่อมคราม สรุปผลได้ดังนี้

1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ย่อมคราม

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ย่อมครามของทั้ง 3 ประเทศ สรุปได้ว่าทั้ง 3 ประเทศ
 ประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น มีแนวความคิดในการพัฒนาและนำไปสู่การต่อยอด
 ของผลิตภัณฑ์ย่อมคราม ซึ่งมีรูปแบบและแนวความคิดเพื่อเป็นกรอบในการกำหนดทิศทางในการ
 พัฒนาของผลิตภัณฑ์ โดยมีหลักเกณฑ์ทั้งหมด 11 ขั้นตอน จากการศึกษาและสรุปผลพบว่า ทั้ง 3
 ประเทศ มีจุดเชื่อมโยงที่เหมือนกัน 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์
 ของผลิตภัณฑ์ให้ชัดเจน 2) การสร้างแนวคิดของผลิตภัณฑ์ 3) การวิเคราะห์ทางการตลาดและ
 ทิศทางความเป็นไปได้ 4) การพัฒนาแนวคิดผลิตภัณฑ์ 5) การวางแผนการตลาดและศึกษา
 ผู้บริโภค และ 6) สถานที่การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ จากการศึกษาและสรุปผลพบว่า ทั้ง 3
 ประเทศมีจุดเชื่อมโยงที่เหมือนกัน 6 ขั้นตอนแรก ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้ในการพัฒนาแนวคิดและ
 รูปแบบที่คล้ายคลึงกัน โดยแต่ละประเทศอาจมีบางประเด็นที่ให้ความสำคัญแตกต่างกันออกไป
 สำหรับประเทศไทยมีข้อจำกัดในเรื่องของงบประมาณทำให้ไม่สามารถผลิตผลิตภัณฑ์ต้นแบบได้
 ตามต้องการโดยประเทศจีนมีกำลังในการผลิตมากสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ต้นแบบได้ เนื่องจาก
 ต้นทุนการผลิตต่ำกว่าส่วนประเทศญี่ปุ่นมีกระบวนการผลิตที่พิถีพิถันและมุ่งเน้นคุณภาพของ
 ผลิตภัณฑ์ในด้านรูปแบบของผลิตภัณฑ์ย่อมคราม

2. การวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ย่อมครามประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น

มีข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ และสามารถแบ่งเป็น 4 รูปแบบ
 ได้แก่ Lifestyle ผ้าพื้นสำเร็จ ผลิตภัณฑ์แฟชั่นสำเร็จ เฟอร์นิเจอร์และของแต่งบ้าน

ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ย่อมครามของทั้ง 3 ประเทศ มีการสำรวจโดยใช้
 แบบสอบถามประเมินจากกลุ่มเป้าหมาย โดยการค้ำเน้งในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย่อมครามของ
 ผู้รับการประเมินจากประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น จำนวนประเทศละ 50 คน โดยมี
 คำถามจำนวน 10 ข้อคำถาม ซึ่งแสดงถึงสิ่งๆที่ผู้บริโภคค้ำเน้งในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย่อมคราม
 โดย พบว่า ทั้ง 3 ประเทศ มีการค้ำเน้งในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย่อมครามที่มีลำดับน้อยที่สุดของ
 ประเทศไทย ได้แก่ การรับรู้ในด้านผลิตภัณฑ์ย่อมคราม โดยมีค่าเฉลี่ย 3.00 ส่วนประเทศจีนมีการ
 ใช้ผลิตภัณฑ์ย่อมครามซ้ำบ่อยครั้ง มีลำดับน้อยที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 2.48 และในประเทศญี่ปุ่น
 พบว่า ในปัจจุบันการเข้าถึงผลิตภัณฑ์ย่อมครามมีช่องทาง การเข้าถึงในการจัดจำหน่ายน้อย

ที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 3.10 และในส่วนของความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ย้อมครามและพฤติกรรมผู้ซื้อผ้า ย้อมครามในประเทศไทย พบว่า คิดว่าผลิตภัณฑ์ย้อมครามในปัจจุบันมีช่องทางในการจัด จำหน่ายและเข้าถึง โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.82 และในประเทศจีน พบว่า ผลิตภัณฑ์ย้อมคราม มี ลวดลายให้เลือกอย่างหลากหลายและน่าสนใจมีค่าเฉลี่ยและให้ความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ย้อม ครามรูปแบบประเภท ที่มีให้เลือกอย่างหลากหลาย โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.87 ที่เท่ากัน และ ประเทศญี่ปุ่นมีพฤติกรรมความพึงพอใจ ในการเลือกซื้อของผลิตภัณฑ์ย้อมคราม พบว่า ปัจจัยที่ ได้รับรู้และรู้จักผลิตภัณฑ์ย้อมครามอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.14 จะเห็นได้ว่า พฤติกรรม การเลือกซื้อในความพึงพอใจของผลิตภัณฑ์ย้อมคราม ในทั้ง 3 ประเทศ มีค่าเฉลี่ยและ ความพึงพอใจที่แตกต่างกันสะท้อนถึงพฤติกรรม การรับรู้ในแต่ละประเทศ

ปัจจัยสิ่งที่คำนึงในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมคราม พบว่า ในประเทศไทยใน ด้านให้ความสำคัญและการออกแบบรูปแบบผลิตภัณฑ์ย้อมครามอยู่ในระดับที่น้อยที่สุดโดยมี ค่าเฉลี่ย 2.46 ส่วนประเทศจีน มีผลประเมินของกลุ่มเป้าหมายที่คำนึงในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ ย้อมครามพบว่ากลุ่มเป้าหมายสิ่งสำคัญที่คำนึงในการเลือกซื้อของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในด้านให้ ความสำคัญการออกแบบ และรูปแบบของผลิตภัณฑ์อยู่ในระดับน้อยที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 2.46 และประเทศญี่ปุ่นพบว่า การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญในด้าน การออกแบบรูปแบบของผลิตภัณฑ์น้อยที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ย 2.46 และในด้านความพึงพอใจการ ประเมินทัศนคติของผู้บริโภคในประเด็นของการคำนึงใน การเลือกซื้อของประเทศไทยและ ประเทศจีนให้ความสำคัญต่อรูปแบบของการออกแบบและดีไซน์ โดยประเทศไทยและประเทศจีน มีค่าเฉลี่ยที่เท่ากันคือ 2.46 ในด้านความสำคัญของการออกแบบและสีสันทนของผลิตภัณฑ์ย้อม ครามในประเทศไทยและประเทศจีนให้ความสำคัญในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยที่เท่ากันคือ 3.54 และในส่วนของความพึงพอใจในการคำนึงเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศญี่ปุ่นพบว่า มีความ แตกต่างจากประเทศไทยและประเทศจีนโดยให้ความสำคัญในเรื่องของการออกแบบในจำนวน มากที่สุด โดยมี ค่าเฉลี่ย 4.48 และมีการคำนึงถึงในพื้นที่ผลิตภัณฑ์น้อยที่สุด จะเห็นได้ว่าความพึง พพอใจในแต่ละพื้นที่ที่มีการคำนึงในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน มี เพียงประเทศไทยและประเทศจีนเท่านั้น ที่มีปัจจัยในความพึงพอใจที่เหมือนกัน ซึ่งแสดงถึงทัศนะ ะประเด็นในการคำนึงถึงในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมครามของทั้ง 3 ประเทศ

ตอนที่ 4 การถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างใหม่ของทั้ง 3 ประเทศ คือ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ประเทศไทย หมู่บ้านต้นเงินหวานดำ มณฑลกุยโจว ประเทศจีน และหมู่บ้านทาคามิตะ จังหวัดโทคุชิม่า ประเทศญี่ปุ่น เพื่อเป็นการเปรียบเทียบในด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างใหม่

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยแยกประเด็นออกเป็นทั้งหมด 2 ประเด็น ได้แก่ 1) การถ่ายทอดองค์ความรู้ของประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น 2) การสร้างช่างใหม่ของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น สรุปได้ดังนี้

1. ด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ของประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น

ด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งนี้ในการเปรียบเทียบและศึกษาผลิตภัณฑ์ ย่อมครวม ในกลุ่มพื้นที่คือ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ประเทศไทย หมู่บ้านต้นเงินหวานดำ มณฑลกุยโจว ประเทศจีน และหมู่บ้านทาคามิตะ จังหวัดโทคุชิม่า ประเทศญี่ปุ่น พบว่า ทั้ง 3 ประเทศ ให้ความสำคัญในเรื่องการถ่ายทอดองค์ความรู้ เป็นพื้นฐานของการพัฒนาบุคลากรเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนให้แก่บุคคลรุ่นใหม่เพื่อไม่ให้สูญหายและสืบทอดต่อกันเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นด้วยวิธีการสอน ด้วยวาจาหรือการบอกเล่า บรรยายความรู้ความคิดในสาระสำคัญหรือเป็นการปฏิบัติให้ดู เป็นการแสดงวิธีการปฏิบัติทั้งภูมิปัญญาหรือการอธิบายผ่านการกระทำเพื่อให้ผู้ที่รับการถ่ายทอดได้เห็นเป็น เชิงประจักษ์ มีความเข้าใจในวิธีและกระบวนการพร้อมคำบอกเล่าจากผู้ถ่ายทอดและการถ่ายทอด รวมถึง การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจากคำบอกเล่าจากผู้ถ่ายทอด ทั้งหมดเป็นกระบวนการในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้สืบทอดทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น พบว่าทั้ง 3 พื้นที่ มีกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ 3 ประเภท ได้แก่ 1) กระบวนการถ่ายทอดในรูปแบบเครือข่าย 2) การถ่ายทอดองค์ความรู้จากครูสู่ศิษย์ และ 3) การเรียนรู้นอกระบบ พบว่าในประเทศไทยมีการถ่ายทอด ทั้ง 3 รูปแบบ ทั้งการถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในเครือข่ายด้วยการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่บรรพบุรุษ จนถึงรุ่นปัจจุบัน ส่วนมากผู้ถ่ายทอดจะเป็นเพศหญิง แม่หรือย่า จะเป็นผู้ฝึกฝนสาธิตและปฏิบัติให้ดูตั้งแต่ ตอนยังเป็นเด็กและนิยมสืบทอดให้กับลูกสาวภายในเครือญาติเท่านั้น ซึ่งการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบครูสู่ศิษย์ในประเทศไทย ถูกแบ่งออกเป็น 3 ระบบ ได้แก่ 1) ระบบชุมชน 2) ระบบองค์กรของรัฐ และ 3) ระบบองค์กรของเอกชน เป็นการถ่ายทอดที่อยู่ในระบบการศึกษาจากครูบาอาจารย์หรือปราชญ์ชาวบ้านผู้นำชุมชน รวมถึงพ่อแม่-แม่ย่าในชุมชนที่มีองค์ความรู้และยินดีถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่บุคคลที่สนใจที่อยู่ภายใต้ระบบของการศึกษาทั้งในภาครัฐและเอกชน การถ่ายทอดองค์ความรู้แบบนอกระบบในประเทศไทย พบว่า ความรู้ที่มีการศึกษาในรูปแบบนอกระบบเป็นการพัฒนาตนเองเป็นรูปแบบที่เน้นศักยภาพมี

การศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจนเป็นผู้เชี่ยวชาญและกล่าวได้ว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้ในประเทศไทยสามารถส่งต่อองค์ความรู้ให้ผู้อื่นได้อย่างชัดเจน ส่วนในประเทศจีนมีความคล้ายคลึงกับประเทศไทย พบการถ่ายทอดองค์ความรู้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) การถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในเครือข่าย 2) และการถ่ายทอดองค์ความรู้จากครูสู่ศิษย์ โดยประเทศจีนจะมุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในเครือข่ายเป็นหลัก เนื่องด้วยแหล่งพื้นที่ในการศึกษาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทางตอนใต้ของประเทศจีนมีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่แบบเป็นหมู่บ้าน ถือเป็นกลุ่มครอบครัวเดียวกันจึงมีการสืบทอดภายในเครือข่ายหรือภายในชุมชนกันเป็นจำนวนมาก การถ่ายทอดจะถูกส่งต่อให้กับสตรีภายในครัวเรือน และความรู้นี้จะถูกถ่ายทอดไปยังอีกครอบครัวหนึ่งด้วยการแต่งงาน องค์ความรู้ในประเทศจีนจึงถูกถ่ายทอดเป็นวงกว้างในรูปแบบของครัวเรือน และยังมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบครูสู่ศิษย์ที่เป็นรูปแบบในสถาบันการศึกษามุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นความสำคัญในการดำรงชีวิตและการสร้างอาชีพ มีการสนับสนุนจากรัฐบาลและหน่วยงานเอกชนให้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในสถาบันการศึกษาให้กับเยาวชนตั้งแต่ประถมศึกษามัธยมศึกษา และอุดมศึกษา อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน องค์ความรู้ที่ถูกถ่ายทอดเฉพาะบุคคลและบุคลากรในพื้นที่นั้น ทั้งภายใน เครือข่ายหรือในรูปแบบของสถานศึกษา ครูสู่ศิษย์จะถูกจำกัดเป็นวงภายในเขตมณฑลคู่ใจเพียงเท่านั้น เนื่องด้วยรัฐบาลออกกฎในการควบคุมประชากร การย้ายถิ่นฐาน และการประกอบอาชีพ จึงทำให้การถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในพื้นที่เป็นรูปธรรมและชัดเจน โดยระบบขององค์กรรัฐและเอกชน และในส่วนของประเทศญี่ปุ่นการถ่ายทอดองค์ความรู้ในพื้นที่ พบว่า มีความคล้ายคลึงในประเทศไทยและประเทศจีน 2 ประเภท ได้แก่ 1) การถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในเครือข่าย 2) การสืบทอดองค์ความรู้ในรูปแบบครูสู่ศิษย์ โดยประเทศญี่ปุ่นมุ่งเน้นการสืบทอดภายในเครือข่ายเป็นอันดับแรก เนื่องด้วยภูมิปัญญาในด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ข้อมความเป็นภูมิปัญญาเฉพาะครอบครัว ดังนั้นมีเพียงแค่มุขภายในเครือข่ายหรือครอบครัวเท่านั้น จึงมีสิทธิ์ที่จะรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านผลิตภัณฑ์ข้อมความนี้ได้ ซึ่งในปัจจุบันเป็นปัญหา อย่างมากในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในประเทศญี่ปุ่น เนื่องด้วยองค์ความรู้มีการจัดบันทึกอย่างชัดเจนแต่ขาด ผู้สืบทอด อาจเป็นเพราะปัจจัยหลักในสังคมประเทศญี่ปุ่นมีค่านิยมทำงานในเมืองและเป็นพนักงานเอกชนมากกว่ารับช่วงต่อกิจการหรือการรับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากครอบครัว จึงทำให้หน่วยงานรัฐในพื้นที่ มีการสนับสนุนให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบครูสู่ศิษย์ เจ้าขององค์ความรู้และรัฐบาลพยายามนำองค์ความรู้เข้ามาถ่ายทอดในระบบสถานศึกษา โดยมีการปลูกฝังให้กับเยาวชนในพื้นที่ตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา รวมถึงให้เงินทุนในการเรียนต่อในระดับชั้นอุดมศึกษาเพื่อเป็นการ

รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในพื้นถิ่นในรูปแบบจากครูผู้ศิษย์ ซึ่งพบว่าในปัจจุบันผู้ที่รับการถ่ายทอดองค์ความรู้กลับเป็นคนนอกชุมชนที่มีความสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นมากกว่าบุคคลในท้องถิ่น จึงทำให้ยังเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอยู่ในปัจจุบัน

2. การสร้างช่างใหม่ของประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น

ช่างใหม่ในประเทศไทยเกิดจากการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบและการสร้างความเข้าใจและปลูกฝังให้กับเยาวชนในพื้นที่เกี่ยวกับความสำคัญของภูมิปัญญาการถ่ายทอดองค์ความรู้ ซึ่งทำให้มีช่างรุ่นใหม่เกิดขึ้นมากมายในปัจจุบัน และมีความหลากหลายในเรื่องเพศและวัยเนื่องจากความเข้าใจถึงความสำคัญของภูมิปัญญาและรากเหง้า รวมถึงการมองเห็นถึงการพัฒนาอาชีพในท้องถิ่นการฝึกฝน เพื่อเป็นช่างรุ่นใหม่จึงมีจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่เป็นบุคคลในท้องถิ่นและมีผู้สนใจที่จะเรียนรู้และมีความพร้อมที่จะเป็นช่างรุ่นใหม่ในพื้นที่ การถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบครูผู้ศิษย์อยู่ระบบการศึกษาเป็นอีก หนึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดความสนใจและมีช่างรุ่นใหม่เกิดขึ้น ในประเทศจีนเช่นเดียวกันมีจำนวนช่างรุ่นใหม่ ที่มากมาย เนื่องจากมีการสนับสนุนและออกกฎหมายให้กับประชาชนในพื้นที่ในแถบมณฑลกุ้ยโจว ให้ประกอบอาชีพในพื้นที่เพื่อหลีกเลี่ยงการอพยพและการย้ายถิ่นฐาน และเพื่ออนุรักษ์องค์ความรู้และภูมิปัญญาภายในพื้นที่ โดยทำให้คนในพื้นที่มีการฝึกอบรมและได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากพื้นที่ให้กลายเป็นช่างรุ่นใหม่ที่สำคัญในปัจจุบันส่วนในประเทศญี่ปุ่นการสร้างช่างรุ่นใหม่เป็นที่ยากลำบาก เนื่องจากการมีการสูญหายในบุคลากรด้านผลิตภัณฑ์ย้อมครามและเป็นผลกระทบจากการถ่ายทอดจากเครือญาติเพียงเท่านั้น อีกทั้งการมีค่านิยมในการประกอบอาชีพที่มีรายได้มั่นคงและค่าใช้จ่ายต่อรายบุคคลที่ไม่สูง ส่งผลให้ในปัจจุบัน ช่างรุ่นใหม่มีจำนวนลดน้อยลง โดยส่วนใหญ่มาจากการถ่ายทอดระบบจากครูผู้ศิษย์ในสถานศึกษาและจากบุคคลนอกชุมชนที่สนใจในการศึกษาและการถ่ายทอดองค์ความรู้ ดังนั้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลกับการสร้างช่างรุ่นใหม่ในทุกประเทศ โดยการมีนโยบายที่สนับสนุนและการสร้างความเข้าใจในความสำคัญของภูมิปัญญาและการถ่ายทอดองค์ความรู้เป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการสร้างช่างรุ่นใหม่ให้เกิดขึ้นในประเทศแต่ละแห่ง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น เป็นผลิตภัณฑ์ที่ถูกผลิตขึ้น โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลในชนชาตินั้น ๆ เป็นภูมิปัญญาที่ส่งทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นองค์ความรู้ที่แพร่กระจายอยู่ในชุมชนนับปัจจุบัน โดยในแหล่งพื้นที่ในการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น มีจุดเชื่อมโยงทาง

วัฒนธรรมและภูมิปัญญาหลากหลายด้าน เช่น เป็นภูมิปัญญาของกลุ่มชนชาวเกษตรกรที่ถูกส่งและถ่ายทอดเพื่อใช้สำหรับในครัวเรือน จากการศึกษาประวัติในด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมคราม พบว่าการเชื่อมโยงด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศไทยทางตอนเหนือได้รับอิทธิพลมาจากจีนตอนใต้และส่งต่อมาทางเวียดนาม พม่า สปป.ลาว เข้าสู่ทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของประเทศไทยเป็นการอพยพถิ่นฐานมีการนำพาองค์ความรู้และภูมิปัญญามาสู่พื้นที่ซึ่งสอดคล้องกับ (อนุรัตน์ สายทอง วงเดือน อุดมเดชาเวทย์ และประไพ พันธุ์ แดงใจ . 2545). กลุ่มชนชาติที่อพยพมาจากจีนตอนใต้ตลอดจนเวียดนาม สปป.ลาว และประเทศไทยเป็นผู้ที่ใช้เส้นใยฝ้ายเส้นมือทอขัดสารเป็นผ้าขาวและนำมาย้อมโดยใช้สีธรรมชาติจากครามและสร้างลวดลายด้วย การทอผ้าสลักสีขาวและสีน้ำเงินเป็นรูปแบบเฉพาะ ในกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมคราม พบว่า ในทั้ง 3 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น ให้ความสำคัญในด้านพื้นที่และแหล่งผลิต เนื่องด้วยแหล่งผลิตเป็นปัจจัยแรกที่ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่ดี ด้วยพื้นที่แหล่งการผลิตเป็นตัวกำหนดสีและคุณค่าของวัตถุดิบ แสดงให้เห็นถึงคุณค่าแนวคิดภูมิปัญญาการให้คุณค่าในด้านพื้นที่ในการผลิตจะเห็นได้ว่าในประเทศไทยมีพื้นที่ในการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามเป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถผลิตวัตถุดิบที่ใช้ผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามได้เป็นจำนวนมาก ในทางกลับกันความต้องการทางด้านผลิตภัณฑ์ย้อมครามกลับมีจำนวนลดที่น้อยลง และมีการเข้าถึงและความเข้าใจในด้านผลิตภัณฑ์หนองขามน้อยกว่าปริมาณในการผลิตซึ่งคล้ายคลึงกันกับในประเทศจีนที่มีพื้นที่ในการผลิตมากสามารถผลิตได้เกือบตลอดทั้งปีมีสินค้าและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นจำนวนมากแต่ความต้องการในด้านผลิตภัณฑ์ย้อมครามหรือการใช้ซ้ำกลับมีจำนวน ที่น้อย ส่วนในประเทศญี่ปุ่นจะเห็นได้ว่ามีพื้นที่ในการผลิตน้อยสามารถผลิตได้ต่อปีเป็นจำนวนปริมาณน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับสองประเทศ แต่ความต้องการในผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศญี่ปุ่นกลับมีความต้องการเป็นจำนวนมาก และมีความเข้าใจและการเข้าถึงของผลิตภัณฑ์ย้อมครามได้เป็นอย่างดี โดยสอดคล้องกับ (วิรัญญา ภัทรสุข 2549) อุปสงค์และอุปทานมีความสัมพันธ์ในการผูกผัน ในเรื่องของผลิตภัณฑ์และราคาสินค้า กล่าวคือ เมื่อมีความต้องการที่สูงขึ้นปริมาณการบริโภคจะลดลงและจะเป็นไปตาม ทิศทางตรงกันข้ามเมื่อมีวัตถุดิบหรือสินค้าเป็นจำนวนมาก ส่งผลต่อความต้องการหรือกระบวนการใช้จ่ายในการบริโภคจะลดลงตามกลไกของอุปสงค์และอุปทาน

ด้านลวดลายผลิตภัณฑ์ย้อมคราม จะเห็นได้ว่าเกิดคุณค่าทางด้านอัตลักษณ์และความงามของลวดลาย และการให้ค่านิยมในเรื่องของความเชื่อทางด้านลวดลายจากธรรมชาติและสัตว์มงคลสัตว์ในตำนาน รวมถึงลวดลายทางพุทธศาสนา (ดวงรัฐ ด่านไถยนำ 2564) สุนทรศาสตร์

ด้านลวดลายเป็นมาตรฐานความรับรู้ ด้านความงามและคุณค่าความงามและการสัมผัสถึงธรรมชาติเกิดความพึงพอใจความศรัทธาความยินดีและ มีความสุข โดยมีปัจจัยทางความเชื่อทางศาสนาพุทธและการนับถือผีที่ถ่ายทอดออกมาเป็นความงดงาม แล้วนำมาสร้างสรรค์ลวดลายที่ให้คุณค่าและความหมายแก่นุชย์ โดยมีปัจจัยทางความเชื่อโดยส่งผ่านลวดลาย เทคนิคผ้าทอของประเทศไทย ซึ่งเป็นลวดลายทางด้านความเชื่อทางพุทธศาสนาและความเชื่อท้องถิ่นของตนนำมาผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์กลายเป็นการสะท้อนภาพอัตลักษณ์ในท้องถิ่นเช่นเดียวกันกับ ประเทศจีนและประเทศญี่ปุ่น ที่ลวดลายของผ้ามัดย้อมสะท้อนถึงวิถีชีวิตความเชื่อทางการดำเนินชีวิตนิกายเซ็นการเข้าใจธรรมชาติ การเรียนรู้ สิ่งที่ไม่สมบูรณ์แบบ คือความสวยงามลวดลายสะท้อนถึงจิตวิญญาณความเชื่อของคนในประเทศและแสดงออกมาเป็นงานสร้างสรรค์ผ่านผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

การพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์ย้อมคราม คือ คุณค่าทางด้านองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิมถูกนำมาต่อยอดและพัฒนาองค์ความรู้ ให้กับผลิตภัณฑ์ในด้านคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจและสังคมท้องถิ่นเป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้า จากผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นสู่ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและรูปแบบให้ตรงตามท้องตลาดเป็นกระบวนการหนึ่งที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม ให้มีความเจริญก้าวหน้าโดยใช้พื้นฐานขององค์ความรู้ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ย้อมครามของ ทั้ง 3 ประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น มีแนวความคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ซึ่งมีกรอบแนวคิดและกฎเกณฑ์ไปในทางทิศทางเดียวกันโดยมีหลักเกณฑ์ทั้งหมด 11 ขั้นตอนสอดคล้องกับ (นฤมล มาแทน 2558) ความสำคัญของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือ การทำให้วัตถุดิบและผลิตภัณฑ์มีขั้นตอนและกระบวนการ 11 ขั้นตอน จากผลการเปรียบเทียบและวิเคราะห์ พบว่ามีข้อที่เหมือนกันจำนวนทั้งหมด 6 ขั้นตอน ที่เป็นขั้นตอนหลักและสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และมีการแบ่งประเภทของผลิตภัณฑ์ออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) Lifestyle 2) ผ้าพื้นสำเร็จ 3) ผลิตภัณฑ์แฟชั่นสำเร็จ 4) เฟอร์นิเจอร์และของแต่งบ้าน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์ย้อมครามจะสอดคล้องกับนโยบายท้องถิ่นที่มีการสนับสนุนให้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นโดยใช้นโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของสำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์กระหน่ำสินค้าหรือบริการที่เพิ่มมูลค่า ซึ่งใช้ความคิดอย่างสร้างสรรค์และนำเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ รวมถึงพื้นฐานรากทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาและสังคมเข้ามาช่วยในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และชิ้นงานเพื่อสร้างผู้เพิ่มมูลค่าให้กับเศรษฐกิจและสังคมต่อไปตลอดจนการสนับสนุนจากภาครัฐโครงการ OTOP (One Tambon One Product) และงานแสดงผลิตภัณฑ์ที่หน่วยงานภาครัฐจัดขึ้น เป็นเวที

สำคัญที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาและเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น รวมถึงสนับสนุนให้ผู้บริโภคเดินทางมาซื้อสินค้าเองโดยตรงจากกลุ่มผู้ผลิต แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าคราม มีการปรึกษาหารือและวางแผนร่วมกันเพื่อให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตและสภาพจริงของกลุ่มผู้ผลิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอมวาลี อัมพันศิริรัตน์ และพิมพ์พิมล วงศ์ไชยา (Ampansirirat & Wongchaiya, 2017, p. 192)

การสืบทอดองค์ความรู้และการสร้างใหม่เกิดคุณค่าในด้านการมีส่วนร่วม การแก้ไขปัญหาในกระบวนการการสืบทอดองค์ความรู้และกระบวนการที่ขาดแคลนช่วงรุ่นใหม่ในปัจจุบัน เช่น ในประเทศญี่ปุ่น ในพื้นที่เกิดการมีส่วนร่วมในด้านการพัฒนาองค์ความรู้และความคิดเป็นการระดมความรู้และการมีส่วนร่วมจากชุมชนจากภายในและภายนอก การเปิดโอกาสการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากบุคคลภายในชุมชน และนอกชุมชนเพื่อให้การถ่ายทอดองค์ความรู้และฝึกอบรมช่วงรุ่นใหม่ด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ และการสร้างช่างใหม่ โดยทั้ง 3 ประเทศ มีกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ในรูปแบบของการบอกกล่าวถ่ายทอดด้วยวาจาจากการปฏิบัติให้ดู และลงมือทำเป็นพื้นฐานของการถ่ายทอดองค์ความรู้และการพัฒนาบุคลากร เพื่อเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์การถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนซึ่งถือว่าการถ่ายทอดโดยตรง และทางอ้อม ทั้งในประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น ถูกถ่ายทอดองค์ความรู้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ถ่ายทอดองค์ความรู้จากครูญาติและถ่ายทอดองค์ความรู้จากครูผู้ศิษย์หรือระบบการศึกษา โดยสอดคล้องกับ (พัชรินทร์ สิริสุนทร 2550) กล่าวว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาทำได้หลากหลายวิธีขึ้นอยู่กับองค์ความรู้ทั่วไปมีอยู่ 2 วิธี คือ 1) การถ่ายทอดโดยตรง เช่น การถ่ายทอดโดยตรงโดยใช้ระบบความสัมพันธ์เครือญาติและคติชน (Folklore) ที่มีอยู่ในชุมชนนำมาเป็นเครื่องมือ 2) การถ่ายทอดโดยอ้อม ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติให้ดูรวมไปถึงการสั่งสอนในระบบการศึกษาหรือเรียกว่าการถ่ายทอดจากครูผู้ศิษย์ โดยประเทศจีนและประเทศไทย พบว่าในปัจจุบันมีการถ่ายทอดองค์ความรู้และการฝึกฝนช่างใหม่เป็นกระบวนการที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยรัฐและเอกชน เป็นความร่วมมือจากทั้งสองภาคส่วน รวมถึงการสร้างกระบวนการตระหนักรู้และการสร้างคุณค่าของคนในชุมชน ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความคิดเห็นเพื่อพัฒนาการสืบทอดองค์ความรู้ และการสร้างช่างรุ่นใหม่ในรูปแบบของปัจจุบัน ให้เยาวชนรุ่นใหม่มีความเข้าใจและสนใจเกิดการตระหนักรู้และสำนึกรักบ้านเกิดสร้างสุขสู่สังคม เช่นเดียวกับนโยบายโดยสำนักงาน สสส. ที่เล็งเห็นในด้านการปลูกจิตสำนึกการรักบ้านเกิดการสร้างคุณค่าและความเชื่อมั่น รวมถึงการส่งต่อความรู้ภายในชุมชนให้กับเยาวชนรุ่นใหม่การพัฒนาและผลักดัน

แนวคิด การสำนึกรักและห่วงหาพันที่ชุมชนและบ้านเกิด ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของตน ให้ดำรงอยู่และสืบไปโดยมีการปรับเปลี่ยนวิธีการให้เหมาะสมกับโลกดิจิทัลในปัจจุบัน

ข้อค้นพบจากการศึกษาแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในเรื่องของผลิตภัณฑ์ในประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น ที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างมาก เนื่องจากการอพยพถิ่นฐานและการค้าขายที่เป็นตัวสำคัญในการส่งเสริม การพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ระหว่างประเทศ ทั้งสามประเทศมีผลิตภัณฑ์ที่มีคุณสมบัติแตกต่างกันและน่าสนใจความสำคัญของผลิตภัณฑ์ครามปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์ครามมีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม โดยประเทศไทยสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ครามได้ตลอดทั้งปี ทำให้ผลิตภัณฑ์ครามมีความสามารถในการจับต้องได้และหาได้ง่าย ขณะที่จีนและญี่ปุ่นมีข้อจำกัดทางด้านสภาวะแวดล้อม อากาศ และฤดูกาล ซึ่งทำให้ผลิตภัณฑ์ครามในสองประเทศนี้หายากและมีมูลค่าสูงขึ้น และพบว่าในด้านความแตกต่างด้านรสนิยมของผู้บริโภค รสนิยมและความชอบของผู้บริโภคในทั้งสามประเทศแตกต่างกันอย่างชัดเจน เนื่องจากวัฒนธรรม สังคม ประเพณี และความเชื่อ ลวดลายของผลิตภัณฑ์ครามที่ได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน คือ ลวดลายเทคนิคการมัดย้อมจากญี่ปุ่นซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดทางศาสนา “นิกายเซ็น” ที่ให้ความสำคัญกับความเรียบง่ายและการไม่สมบูรณ์แบบโดยความนิยมในปัจจุบันมีเทรนด์ด้านความเรียบง่ายการใช้ซ้ำได้บ่อยทำให้เป็นอีกหนึ่งปัจจัยในความนิยมของผลิตภัณฑ์

คุณค่าของผลิตภัณฑ์ครามในแต่ละประเทศ ประเทศไทย ผลิตภัณฑ์ครามเป็นผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านทั่วไปสามารถผลิตได้มากและหลากหลาย เป็นสินค้าที่สามารถหาได้ง่ายในท้องตลาด อาจเป็นปัจจัยที่ทำให้คุณค่าและมูลค่าในประเทศไทยมีความต้องการที่ต่ำกว่าอีกทั้งสองประเทศ ส่วนในของ ประเทศจีนผลิตภัณฑ์ครามมักมาจากชาติพันธุ์ทางตอนใต้ เป็นของที่หายากและมีราคาแพง เนื่องจากผลิตจากพื้นที่ห่างไกลและมีความเชื่อเกี่ยวกับลวดลายและสีที่เป็นสัญลักษณ์ของชาติพันธุ์และนิยมใช้ในราชวงศ์ของประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่นในด้านผลิตภัณฑ์ครามมีความสำคัญในด้านความเป็นอัตลักษณ์ของชาติ สะท้อนถึงความเป็นลูกผู้ชายและความแข็งแรงนิยมใช้ในงานเทศกาลและพิธีการต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงความเป็นเด็กผู้ชายและชาติญี่ปุ่นโดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ย้อมครามโดยใช้เทคนิคมัดย้อมหรือชิโบริ ที่แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในจิตวิญญาณของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในชาติของตน สุดท้ายข้อค้นพบในด้านการพัฒนาและปรับปรุงผลิตภัณฑ์ข้อมูลทั้งหมดนี้มีความสำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครามในทั้งสามประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทย เพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้อย่างเหมาะสมและมีความแตกต่างที่น่าสนใจ การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าในตลาดโลกจะช่วยเพิ่มศักยภาพและความสามารถในการผลิตผลิตภัณฑ์ครามให้ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดได้มากขึ้น

โดยทั้งหมดนี้เป็นข้อมูลที่มีความสำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ย้อมครามในทั้ง 3 ประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทย เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพและความสามารถในการด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมครามให้สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้อย่างเหมาะสม และมีความแตกต่างที่น่าสนใจ จนเกิดการสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าในตลาดโลก สุดท้ายด้านการสืบทอดองค์ความรู้เป็นกระบวนการที่จะต้องมีการปลูกฝัง สร้างจิตสำนึก ให้กับเยาวชนหรือบุคคลในท้องถิ่น ให้รู้สึกหวงแหนองค์ความรู้ของตนโดยประเทศไทยมีพบว่าการปลูกฝังในเรื่องการให้คุณค่ากับภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นถูกถ่ายทอดอย่างทั่วถึงมีความเข้าใจในความรู้ของตนเช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่นที่มีการรับรู้ในเรื่องภูมิปัญญาของตนเป็นอย่างดีทำให้ผู้สืบทอดองค์ความรู้ทั้ง 3 ประเทศมีการปรับเปลี่ยนวิธีการสืบทอดให้เหมาะสมกับรูปแบบของตนในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะผลการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น ผู้วิจัยพบว่างานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ผลิตภัณฑ์ย้อมครามในประเทศไทย ควรได้รับการสนับสนุนจัดทำเป็นพื้นฐานข้อมูลและชุดวิชาในสาระการเรียนรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของการผลิตผลิตภัณฑ์ย้อมคราม เพื่อเป็นการปลูกฝังให้กับเยาวชนและเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระบบการศึกษาให้ผู้เรียนที่มีความสนใจได้เรียนรู้และตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นของไทย และควรพัฒนาและอนุรักษ์ไว้ต่อไป

2. ในด้านกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ควรมีการสนับสนุนให้ทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเก็บข้อมูลเพื่อนำมาพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัยและเป็นที่ต้องการของท้องตลาด

3. ควรมีการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลความเชื่อมโยงและการเกี่ยวของของผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่มีอยู่ในแต่ละประเทศ เพื่อเป็นองค์ความรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านผลิตภัณฑ์ย้อมครามให้ดำรงอยู่ในบริบท ของสังคมปัจจุบัน

บรรณานุกรม

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2557). **กลุ่มชาติพันธุ์**

ในประเทศไทย : งานวิจัยและความท้าทาย.

อุทัย ปริญาสุทธีนนท์. (2561). **การจัดการชุมชน** : กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พจนานุกรม เฉลิมเนตร. (2562). **181 ปีเหลียวหน้าแลหลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสกลนคร**. พิพิธภัณฑสถานเมืองสกลนครงานวิชาการและวิจัย สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

เกียงไกร หัวนุญศาล. (2557). **ภูไทหรือผู้ไท**. นนทบุรี: บริษัท ปิยมิตร มัลติมีเดีย จำกัด.

เกวรินทร์ ศิลาดพัฒน. (2554). **อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับกระบวนการกลายเป็นสินค้า**. เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เมฆม สอดส่องกฤษ. (2556). **การจัดทำฐานข้อมูลชาติพันธุ์ในแหล่งมรดกน้ำโขงกลุ่มชาติพันธุ์ อรุณกมล**. (2561). **ชาติพันธุ์ไทยโย้ย**. มหาสารคาม. สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วิรุณ ตั้งเจริญ. (2557). **ใต้เงาศิลปวัฒนธรรม**. : กรุงเทพฯ. สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วิชัย ไลละวิทย์มงคล. (2542). **การย้อม : ลายผ้า**. กรุงเทพฯ. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2555). **แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2555). **รัฐชาติและชาติพันธุ์**. ทรงทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. จังหวัดเชียงใหม่: สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541). **ภูมิปัญญา**. กรุงเทพฯ : สำนักงาน

โครงการที่ปรึกษาส่งเสริมการลงทุนไทย-จีน ประจำปีงบประมาณ. (2560). **มณฑลกุ้ยโจว**. กรุงเทพฯ.

- สถานกงสุลใหญ่ ณ นครคุนหมิง Royal Thai Consulate-General, Kunming, China. (2559)
เอกสารสรุปข้อมูล. ประเทศจีน.
- การพัฒนาการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวสกลนคร. (2560). ชุดข้อมูลตามยุทธศาสตร์
จังหวัด “ผลิตภัณฑ์ชุมชน(OTOP)”ยุทธศาสตร์ที่ 2 ข้อมูลระหว่าง ปี พ.ศ. 2554 -
2559. สกลนคร. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา องค์การบริหารส่วนตำบล.
- เมฆมล สอดส่องกฤษ. (2556). การจัดทำฐานข้อมูลชาติพันธุ์ในแหล่งชุมชนน้ำโขงกลุ่มชาติพันธุ์
ในประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน และกวางสี). มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- สุพรรณษา สืบสอน. (2564). Published. หนังสือออนไลน์. เมบจำกัดมหาชน
- China International Big Data Industry Expo2012. (2564). อุตสาหกรรมทางด้านบิ๊กดาต้า.
หนังสือพิมพ์ข่าวสด
- อิชิอิและโยชิกาว่า. (2564). ญี่ปุ่น600ความสัมพันธ์ญี่ปุ่นและอยุธยา. มูลนิธิตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์จัดพิมพ์.
- ศิริเพ็ญ วรปัสสุ. (2553). บทความวิจัย. มหาวิทยาลัยศิลปากร
- สมเกียรติ ตั้งนโม. (2553). ศิลปะร่วมสมัยและสุนทรียศาสตร์. เชียงใหม่.
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศูนย์ครามมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. (2560). ราชานั่งสี่ล้อมธรรมชาติฉบับปรับปรุง.
สกลนคร. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- วารสารไทยคดีศึกษา ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2563). กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์:
สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช (2560). มาตรา 17 (1). อนุรักษฟื้นฟู และ
ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
- อุมารินทร์ ตูลารักษ์. (2556). ผ้าทอในวิถีชีวิตไทย. เอกสารภายในงานประชุมวิชาการ
ระดับชาติ "ผ้าทอในวิถีชีวิตไทย. สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และ
สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- สำนักงานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์มหาวิทยาลัยมหิดล. (2542). ผ้าอ้อมคราม
.นครปฐม. มหาวิทยาลัยมหิดล
- คณิง จันทรศิริ. (2544). การมัดย้อมผ้า. ภูเก็ต. มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
- อัญชลี ไสุมดี. (2553). การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสืบทอดภูมิปัญญา

- ท้องถิ่นดำเนินงานหัตถกรรมของจังหวัด. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อนุรัตน์ สายทอง. (2550). การศึกษาและพัฒนาสี่ล้อจากคราม. สกลนคร : มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสกลนคร
- อรัญ วานิชกร. (2555). [การศึกษากระบวนการเขียนภาพร่างทัศนียภาพเพื่อการออกแบบ
ผลิตภัณฑ์ชุมชน](#) : บทควมวิจัย. กรุงเทพฯ. คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2557). องค์ความรู้ ภูมิปัญญาไทย: การออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์
ร่วมสมัย. บทควมวิจัย.
- ผกา มาศ ไชยวิสุทธิกุล และณัฏช กุณิศร. (2557). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจซื้อ
กระเป๋าเลียนแบบแบรนด์เนม ของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร.
วารสารบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อนุรัตน์ สายทอง วงเดือน อุดมเดชาเวทย์ และประไพพันธ์ แดงใจ . (2545). การพัฒนาชุด
ความรู้ ของภูมิปัญญาชาวไทญ้อด้านสิ่งทอ. สกลนคร : รายงานวิจัย.
สถาบันราชภัฏสกลนคร.
- อุดมศักดิ์ สาริบุตร. (2550). การออกแบบผลผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์
เพื่อสิ่งแวดล้อม สำหรับชุมชนในเขตภาคกลาง. กรุงเทพฯ : สำนักงานการวิจัย
แห่งชาติ
- เสาวรภย์ กุสุมา ณ อยุธยา. (2553). Creative Economy ทางเลือกใหม่ ในการพัฒนา
เศรษฐกิจไทย. กรุงเทพฯ. : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
- ชวนะพล น่วมสวัสดิ์ ชนัชฎา จุลลัษเฐียร และชาม จาตุรงค์กุล. (2560). การประชุมวิชาการ
ระดับชาติ “โสมภูมิ ครั้งที่ 3 : Wisdom to the Future : ภูมิปัญญาสู่อนาคต”
ประจำปี 2560
- ธันยมัย เจียรกุล. (2557). ปัญหาและแนวทางการปรับตัวของ OTOP เพื่อพร้อมรับการเปิด
AEC The Problems and the Adaptation of OTOP to AEC. กรุงเทพฯ. :
มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
- รัตนะ บัวสนธิ. (2539). การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิ
ปัญญา ท้องถิ่น:กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในภาคกลางตอนบน. ปริญญาานิพนธ์
การศึกษา

- มหาบัณฑิต. สาขาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒพระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมโม. (2545). พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทย.
กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสนอง บัณฑิตปริญญาตรี. (2553). มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2550). ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้: แนวคิด เทคนิค กระ
บวนการ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- (2556). แนวคิด ทฤษฎีเทคนิค และ การประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรียา หิรัญประดิษฐ์. (2532). การใช้ภาษาไทยในวงราชการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอ
เดียนสไตร์
- เสรี พงศ์พิศ. (2546). แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย.
- เจษฎา พัฒรานนท์. (2553). การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานท้องถิ่นโดยใช้
วิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกรณีศึกษากลุ่มจักสานใบกะพ้อตำบลทุโพธิ์
อำเภอจุฬารัตน์จังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เฉลิมชัย สุวรรณวัฒนา. (2553). สี่ในวัฒนธรรมคติความเชื่อของไทย. (วิทยานิพนธ์ศิลป
มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร
- เมธวดี พยัมประโคน. (2559). ผ้าไหมทอมือพื้นบ้าน ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์. กรุงเทพฯ.
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ชัยวัฒน์ แก้วคล้ายขจรศิริ. (2555). การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความและพีชชนิดอื่น.
อุบลราชธานี. ศิลปกรรมศาสตร์อุบลราชธานี
- สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. (2536). นครราชสีมา: ห้องไทยศึกษา
นิทัศน์สำนักวิชา เทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2539). รายงานการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอน
ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จิรภัทร เริ่มศรี. (2562). การตัดสินใจสั่งซื้อสินค้าออนไลน์ของผู้บริโภคในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
สมุทรปราการ: วรสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยี

แห่งสุวรรณภูมิ

Ruoyue Kong (2021) Bouyei Bouyei Textile at Guizhou, China : Cultural Identity, Commoditization and Modernity in the Process of Minority Development of China

ศิริเพ็ญ วรปัสสุ. (2553). ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยาและญี่ปุ่น ตั้งแต่ พ.ศ.2149 ถึง พ.ศ. 2310. เพชรบูรณ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ออนไลน์

วิทย์ เทียงบุญธรรม. (2564). **หนังสือพจนานุกรมสมุนไพรไทย**. กรุงเทพฯ : รวมสาส์นหนังสือออนไลน์

ยุพินศรี สายทอง. (2564). **การออกแบบลวดลายเทคนิคการมัดย้อม และย้อมด้วย**.
ออนไลน์. หน้า. 12-13.

วิทยาลัยเทคโนโลยีภูมิภัทร. (2564). **ข้อมูลเศรษฐกิจและสังคม จังหวัดสกลนคร**. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2564, จาก http://www.pumiphatbanthit.ac.th/data_2508

สำนักงานจังหวัดสกลนคร กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (2561).

บรรณายาสรูปจังหวัดสกลนคร. สืบค้นเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2564,
จาก <http://www.sakonnakhon.go.th/book/sakon.pdf>

สกลนคร. (2564). **หนองหารสกลนคร**. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2564,
จาก <http://www.nonghandatabase.com>

คณะทรัพยากรธรรมชาติและอุตสาหกรรมเกษตร สาขาวิชาประมงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2564). **ฐานข้อมูลทรัพยากรทางน้ำหนองหาร**. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2564, จาก <http://www.nonghandatabase.com/>

ประภัสสร ทอง. (2565). **ภูมิปัญญาไทย : องค์ความรู้ที่มีคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมไทย**. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2564, จาก [https://www.stou.ac.th/study/sumrit/10-58\(500\)/page3-10-58\(500\).html](https://www.stou.ac.th/study/sumrit/10-58(500)/page3-10-58(500).html)

เทศบาลตำบลไทรโยคน้อย. (2565). **ภูมิปัญญา**. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2564 สืบค้น
จาก <https://www.namtoksaiyoknoi.go.th/Main/PlaceotopPreview/id/6>

การถ่ายทอดองค์ความรู้ชุมชนบ้านแพรว. (2565). **การถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างใหม่**. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2564, จาก https://www.banphraow.go.th/news_detail.php?id=38980

- เต็ม วิชาคหกรรมศึกษา. (2564). **ประวัติศาสตร์อีสาน**. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2564, จาก
[:http://www.openbase.in.th/files/tbj062.pdf](http://www.openbase.in.th/files/tbj062.pdf)
- จินดาสาส์น. (2564). **ประวัติจังหวัดสกลนคร**. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2564,
 จาก http://www.sakonnakhon.go.th/th/etc/history_sakonnakhon.pdf
- สภาพทางภูมิศาสตร์จังหวัดสกลนคร. **หน่วยงานสารสนเทศจังหวัดสกลนคร**. (2564).
 (เอกสารออนไลน์)
- สำนักงานสถิติจังหวัดสกลนคร. (2561). **ชุดข้อมูลสถิติและสารสนเทศเพื่อการบริหารชุด
 ข้อมูลกลาง**. สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2564,
 จาก <http://sakonnk.nso.go.th/index.php/nso-003/304-2561>
- ประตูล้ออีสาน. (2564). **ย่อ ไทย่อ ญ้อ**. สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2564,
 จาก <https://www.isangate.com/new/11-paothai/142-paothai-yor.html>
- ศูนย์วัฒนธรรมไทใต้ อำเภอกุสุมาลย์. (2564). **ไทใต้**. สืบค้นเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2564, จาก
<https://www.museumthailand.com/th/museum/So-Ethnic-Group-Cultural-Center>
- สกลนครมีดี. (2564). **ไทกะเลิง**. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2564,
 จาก https://mai2562.blogspot.com/p/blog-page_70.html
- สกลนครไกด์. (2564). **ประวัติไทลาวอีสาน**. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2564,
 จาก <https://sakonnakhonguide.com/information/1004.htm>
- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสกลนคร. (2564). **ข้อมูลของมูลนิธิเมตาธรรม
 จังหวัดสกลนคร**. สืบค้นเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2564, จาก
<https://sakonnakhon.prd.go.th/th/content/category/detail/id/57/iid/19171>
- Minimore. (2565). **คราม(Calm) ความสัมพันธ์**. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2565 จาก
<https://minimore.com/b/4zAXc/1>
- มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์. (2559). **แนวคิดพหุวัฒนธรรมเบื้องต้น**. สืบค้นเมื่อวันที่ 5
 มกราคม 2565, จาก <https://lekprapai.org/home/view.php?id=443>
- มติชนออนไลน์. (2562). **บทความพิเศษ : การอยู่ร่วมกันในสังคม
 พหุวัฒนธรรมจังหวัดชายแดนภาคใต้**. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2565
 จาก https://www.matichon.co.th/article/news_1326494
- Gaanbasik. (2565). **กรรบาสิก**. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2565, จาก

- <https://doinumsub.com/gaanbasik/>
a day. (2565). **Indigo origin**. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2565, จาก
<https://adaymagazine.com/there-39>
- จังหวัดสกลนคร. (2564). **แผนพัฒนาจังหวัดสกลนคร 2561-2565**. สืบค้นเมื่อวันที่ 27
สิงหาคม 2564, จาก : http://sakonnakhon.go.th/2020/?page_id=3346
- Otop today กรมพัฒนาชุมชน. (2564). **สกลละเบือ**. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2564, จาก
https://www.otoptoday.com/view_prov.php?prov=47
- กลุ่มยุทธศาสตร์จังหวัดสกลนครสำนักงานจังหวัดสกลนคร. (2564). **กลุ่มจังหวัดสนุก**.
สืบค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2564, จาก www.sakonnakhon.go.th
- Thaibizchina. (2564). **การท่องเที่ยวกุ้ยโจว**. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2564 จาก
<https://thaibizchina.com/country/guizhou/>
- สารานุกรมออนไลน์วิกิพีเดีย. (2564). **ชาติพันธุ์ในบริเวณกุ้ยโจว**. (ออนไลน์).
สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2564 สืบค้นได้จาก :
<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%A1%E0%B8%93%E0%B8%91%E0%B8%A5%E0%B8%81%E0%B8%B8%E0%B9%89%E0%B8%A2%E0%B9%82%E0%B8%88%E0%B8%A7>
- danzhai.wanda. (2564). **หมู่บ้านต้นเงิน**. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2564, จาก
<http://danzhai.wanda.cn/en/zoujinxiaozen/>
- Chinese Culture. (2564). **วัฒนธรรมชนเผ่า**. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2564, จาก
http://english.visitbeijing.com.cn/a1/a-XCAQF47DBAA0D37881B619?fbclid=IwAR0z2d1wsN9037v2oldhd97wDtnMb3SsAxp30MCJt-A_DRnIrUR3BfHE_FQ
- Pamphlet (2561). **แฟชั่นฟ้าคราม Indigo**. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2564, จาก
<https://www.trueplookpanya.com/blog/content/69052/-blo-womfasty-womfas-wom->
- ยามะ. (2565). **ลวดลาย**. สืบค้นเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2565, จาก
<https://patsudabbcit58.wordpress.com/%E0%B8%A5%E0%B8%A7%E0%B8%94%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%A2-pattern/>
- บทเรียนออนไลน์. (2565). **ความหมายของลวดลาย**. สืบค้นเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2565,
จาก <https://sites.google.com/site/prawoaraya/lwdlay-pattern>

บ้านไทยทรงดำ. (2565). การแต่งงานของชาวไทยทรงดำ. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2565, จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/zongdam/2010/10/18/entry-1/comment>

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. (2565). ภูมิปัญญาอ้อมผ้าคราม ความเชื่อใจ ห่วงใจนุรักษ์. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2565 สืบค้นได้จาก : <http://www.bdcountrylife.com/m/article/content/content.php?aid=539200320>

สารานุกรมออนไลน์วิกิพีเดีย. (2564). กุ้ยโจว. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2564, จาก <https://hmong.in.th/wiki/Guizhou>

สารานุกรมออนไลน์วิกิพีเดีย. (2564). ประวัติศาสตร์กุ้ยโจว. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2564 สืบค้นได้จาก <https://en.wikipedia.org/wiki/Guizhou>

Mgronline. (2564). เศรษฐกิจ. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2564 สืบค้นได้จาก <https://mgronline.com/around/detail/9620000078756>

Saisawankhayanying. (2564). ชนเผ่าพื้นบ้านของประเทศจีน. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2564, จาก <http://www.saisawankhayanying.com/s-report/kaili-xijiang-miao-village/>

สารานุกรมออนไลน์วิกิพีเดีย. (2564). บู้อี้ (Bouyei). สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2564 จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%A9%E0%B8%B2%E0%B8%9B%E0%B8%B9%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%B5>

Xinhua. (2564). ชนเผ่าตั้งจัดงานฉลองปีใหม่. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2564 จาก https://www.xinhuathai.com/china/56772_20191201

เอกสารต่างประเทศ

การท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาและสันติภาพที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ. (2017).

เศรษฐกิจจีน . ประเทศจีน.

KONG RUO YUE. (2564). Bouyei Textile at GuiZhou, CHINA : Cultural Identity, Commoditization and Modernity in the process of Minority Development of

CHINA. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

土家族族源. (2562). **ต้นกำเนิดถู่เจีย**. ซินหัว. **ธงชิงประเทศจีน**.

徳島県庁コールセンターすだちくんコール(โทคุชิม่าเซนเตอร์).
(2564).

สภาพอากาศ. เอกสารออนไลน์. จังหวัดโทคุชิม่าประเทศญี่ปุ่น.

石躍胤央(著) 北條芳隆(著) 大石雅章. (2020). **徳島の歴史**(
ประวัติศาสตร์โทคุชิม่า). ประเทศญี่ปุ่น. สำนักพิมพ์ : 山川出版社.

Lǐ róng jìng(李荣静). (2016). Bùyī zú fúshì wénhuà yánjiū(布依族服饰文
化研究). ประเทศจีน

徳島県の歴史散歩. (2018). **歴史散歩**(ประวัติศาสตร์โทคุ
ชิม่า). ประเทศญี่ปุ่น. สำนักพิมพ์ : 山川出版社.

三好 昭一郎 編 高橋 啓 編. (2018). **図説 徳島県の歴史**
(แผนที่และจังหวัดโทคุชิม่า). ประเทศญี่ปุ่น. สำนักพิมพ์ : 河出書房新
社.

本田洋子. (2019). **藍の型染—消えてゆく木綿のうるおい**(การ
ย้อมคราม). ประเทศญี่ปุ่น. สำนักพิมพ์ 光村推古書院

山崎和樹. (2008). **農山漁村文化協会**(วัฒนธรรมมัดย้อมคราม). ประ
เทศญี่ปุ่น : สำนักพิมพ์ 出版社農山漁村文化協会

吉原均. (2019). **藍**. ประเทศญี่ปุ่น

Gunner 2006: 11

Ikujiro Nonaka & Ryoko Toyama. (2003). The knowledge-creating theory revisited:
knowledge creation as a synthesizing process. *Journal of Knowledge
Management Research & Practice*, 1, 2-10.

Will, K. (1999). Comments on Shachar and Spinner - Halev: An Update from the
Multiculturalism Wars. In Joppke, C. & Lukes, S. (ed.), *Multicultural
Questions*. Oxford: Oxford University Press.

สัมภาษณ์

บทสัมภาษณ์ อ.ดร. พิมอมร นิยมคำ 11 มีนาคม 2564

บทสัมภาษณ์ภาษาณ์ อ.ดร สุวดี ประดับ 3 พฤษภาคม 2564

บทสัมภาษณ์ภาษาณ์ รศ.โกศล พิณกุล 6 มีนาคม 2565

บทสัมภาษณ์ภาษาณ์ อรุณประไพ โรจนะโชติกุล 3 มีนาคม 2565

บทสัมภาษณ์ภาษาณ์ Ikemura akio 3 มีนาคม 2565 เมล.

สารานุกรมออนไลน์. (2564). **ชาวตุ๋เจีย - Tujia people**. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2564

จาก https://th.hrwiki.net/wiki/Tujia_people

เมฆม สอดส่องกฤษ. (2564). **ภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมจีน**. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กันยายน

2564, จาก <https://metchs.blogspot.com/2011/11/28.html>

Thaibiz. (2564). **รูปแบบความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยว**.

สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2564 สืบค้นได้จาก :

<https://thaibizchina.com/%E0%B8%81%E0%B8%B8%E0%B9%89%E0%B8%A2%E0%B9%82%E0%B8%88%E0%B8%A7-%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B8%9B%E0%B9%81%E0%B8%9A%E0%B8%9A%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%AA%E0%B8%B3%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B9%87/>

Tokushima Prefecture (สำนักงานสารสนเทศจังหวัดโทคุชิม่า). (2564). **จังหวัดโทคุชิม่า**.

สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2564 จาก

<https://www.pref.tokushima.lg.jp/kengainokata/>

สารสนเทศเขต Katamiita . (2564). **กลุ่มย่อมคราม**. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2564, จาก

<https://www.townkamiita.jp/docs/2021102700016/>

Home Katamiita. (2564). **ชุมชนคามิตะ**. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2564, สืบค้นได้จาก

<https://www.townkamiita.jp/>

MATCHA. (2564). **เศรษฐกิจเมืองโทคุชิม่า**. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2564, จาก

<https://matcha-jp.com/th/6762>

Fun Japan communications. (2563). **徳島県のインバウンド・訪日外国人観光客データと旅行の傾向**

徳島県のインバウンド・訪日外国人観光客データと旅行の傾向

(ข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยวจังหวัดโทคุชิม่า). สืบค้นเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2564, จาก

<https://fjcom.co.jp/articles/47%e9%83%bd%e9%81%93%e5%ba%9c%e7>

[%9c%8c%e3%82%a4%e3%83%b3%e3%83%90%e3%82%a6%e3%83%b](https://fjcom.co.jp/articles/47%e9%83%bd%e9%81%93%e5%ba%9c%e7%9c%8c%e3%82%a4%e3%83%b3%e3%83%90%e3%82%a6%e3%83%b)

3%e3%83%89/2356/

สารานุกรมออนไลน์วิกิพีเดีย. (2564). **คราม**. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2564, จาก

[https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A1_\(%E0%B8%9E%E0%B8%B7%E0%B8%8A\)](https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A1_(%E0%B8%9E%E0%B8%B7%E0%B8%8A))

ว.ศ.ฝ่ามัตย้อม. (2564). **ประวัติฝ่ามัตย้อม**. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2564 จาก

<https://sites.google.com/a/wangwiset.ac.th/pha-mad-yxm/home/prawati-khwam-pen-ma-khxng-kar-tha-pha-mad-yxm>

Chinese Culture. (2564). **การย้อมคราม**. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2564, จาก

http://english.visitbeijing.com.cn/a1/aXCAQF47DBAA0D37881B619?fbclid=IwAR0z2d1wsN9037v2oldhd97wDtnMb3SsAxp30MCJtA_DRnIRUR3BfHE_FQ

お探しのページが見つかりません. (2564). **ย้อมครามในประเทศ**

ญี่ปุ่น. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2564 จาก <https://wa-gokoro.jp/traditional-crafts/Dyeing/296/wagokoro%E0%B8%AA%E0%B8%B7%E0%B8%9A%E0%B8%84%E0%B9%89%E0%B8%99%2024%E0%B8%A1%E0%B8%B5.%E0%B8%84.2564>

Japan Blue. (2564). **ย้อมคราม**. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2564 จาก [https://wa-](https://wa-gokoro.jp/traditional-crafts/Dyeing/296/wa-gokoro)

[gokoro.jp/traditional-crafts/Dyeing/296/wa-gokoro](https://wa-gokoro.jp/traditional-crafts/Dyeing/296/wa-gokoro)

wa-gokoro . (2564). **ภูมิปัญญาย้อมคราม**. สืบค้น 24 มี.ค.2564 จาก [https://wa-](https://wa-gokoro.jp/traditional-crafts/Dyeing/296/wa-gokoro)

[gokoro.jp/traditional-crafts/Dyeing/296/wa-gokoro](https://wa-gokoro.jp/traditional-crafts/Dyeing/296/wa-gokoro)

วารสาร

วัชชัย ไพไธล. (2559). **ประวัติศาสตร์ชาวไทยไทยใส อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร**.

บทความวิจัย. วารสารบัณฑิตศึกษา ปีที่13 ฉบับที่ 60

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนภุต ใจสุดา
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. อาจารย์ ดร. กัญจน์ชญา จันทรงษ์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
3. อาจารย์ ดร. อภิษฎา อังคะวิภาต
วิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาคผนวก ข

รับหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน งานบริหารและธุรการ บัณฑิตวิทยาลัย โทร. 15644

ที่ อว 8718.1/32

วันที่ 5 มกราคม 2566

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เชิญบุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์

เนื่องด้วย นางสาววันศนิ กระจ่างยุทธ์ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อนมรดกของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น” โดยมี รองศาสตราจารย์พฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติกรณ์ นพอุดมพันธุ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนกฤต ใจสุดา เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจ 1) แบบสัมภาษณ์ และ 2) แบบสอบถาม ทั้งนี้ นิสิตได้ติดต่อประสานงานเบื้องต้นกับบุคลากรของท่านแล้ว และจะประสานงานในรายละเอียดดังกล่าวต่อไป สามารถสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ โทร. 063 664 6441

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์บุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญ ให้ นางสาววันศนิ กระจ่างยุทธ์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพงษ์ วัฒนานนท์สกุล)

รองคณบดีฝ่ายบริหารและวางแผน รักษาการแทน

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ที่ อว 8718/555

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
114 สุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ
เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

23 กุมภาพันธ์ 2566

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เชิญบุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมือง และนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เนื่องด้วย นางสาววันศนี กระจ่างยุทธ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการวัด ประเมิน และ
วิจัยการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญาโท เรื่อง “ การศึกษาเปรียบเทียบ
ผลิตภัณฑ์อ้อมครามของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น ” โดยมี รองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ และผู้ช่วย
ศาสตราจารย์ ดร.กิตติกรณ์ นพอุดมพันธุ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโท

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ อาจารย์ ดร.กัญจนัญญา จันทร์รัชชี เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจ
1) แบบสัมภาษณ์ และ 2) แบบสอบถาม ทั้งนี้ นิสิตได้ติดต่อประสานงานเบื้องต้นกับบุคลากรของท่านแล้ว และ
จะประสานงานในรายละเอียดดังกล่าวต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์บุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญ ให้ นางสาววันศนี
กระจ่างยุทธ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0 2649 5064

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมกรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 063 664 6441

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน งานบริหารและธุรการ บัณฑิตวิทยาลัย โทร. 15644

ที่ อว 8718.1/32

วันที่ 5 มกราคม 2566

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เชิญบุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณบดีวิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม

เนื่องด้วย นางสาววันศนิ กระจ่างยุทธ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจิตร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อนครามของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น” โดยมี รองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติกรณ์ นพอุดมพันธุ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ อาจารย์ ดร.อภิษฐา อังคะวิภาต เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจ 1) แบบสัมภาษณ์ และ 2) แบบสอบถาม ทั้งนี้ นิสิตได้ติดต่อประสานงานเบื้องต้นกับบุคลากรของท่านแล้ว และจะประสานงานในรายละเอียดดังกล่าวต่อไป สามารถสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ โทร. 063 664 6441

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์บุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญ ให้ นางสาววันศนิ กระจ่างยุทธ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพงษ์ วัฒนานนท์สกุล)

รองคณบดีฝ่ายบริหารและวางแผน รักษาการแทน

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ภาคผนวก ค
เครื่องมือวิจัย

แนวแบบสัมภาษณ์งานวิจัย : การศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น สำหรับผู้เชี่ยวชาญผู้ประกอบการบุคคลทั่วไปและนักวิชาการ

คำชี้แจง เอกสารชุดนี้เป็นแบบสอบถาม เพื่อการทำปฏิญานินพนธ์ ตามหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในหัวข้อเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น สำหรับผู้เชี่ยวชาญผู้ประกอบการบุคคลทั่วไปและนักวิชาการ ในเขตพื้นที่ 3 ประเทศ ไทย จีน และญี่ปุ่น ในประเด็น 1) กระบวนการผลิต 2) ลวดลายของผ้าย้อมคราม 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ 4) การถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างรุ่นใหม่

เพื่อนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์เป็นประโยชน์ต่อองค์กรที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในด้านงานหัตถกรรมผ้าย้อมครามของไทยและการต่อยอดตลอดจนส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อมและการพัฒนางานผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับงานหัตถกรรมการย้อมครามและจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในอุดมศึกษาและสำหรับผู้ที่สนใจในเรื่องผ้าสามารถนำมาใช้เป็นเอกสารอ้างอิงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาวิชาที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ตลอดจนด้านพัตราภรณ์

แนวสัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในชุดนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มกลุ่มละขั้นตอน 5 ตอน ดังนี้

กลุ่มที่ 1 การสัมภาษณ์กลุ่มประชากรทั่วไปและผู้ประกอบการ

กลุ่มที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการ

กลุ่มที่ 3 การสอบถามกลุ่มผู้สืบทอด

ขั้นตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 กระบวนการผลิต

ตอนที่ 3 ลวดลายของผ้าย้อมคราม

ตอนที่ 4 การพัฒนาผลิตภัณฑ์

ตอนที่ 5 การถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างรุ่นใหม่

ผู้วิจัยจึงเรียนใคร่ขอความร่วมมือจากท่านผู้ให้**สัมภาษณ์**ในการให้ข้อมูลและความคิดเห็นตามแบบสอบถามนี้ โดยการตอบคำถามในแบบสอบถามนี้จะนำมาใช้เพื่อการศึกษาวิจัย โดยจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านที่ให้สัมภาษณ์ ที่เป็นประโยชน์และตรงตามข้อเท็จจริง ผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับข้อมูลจากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณทุกท่าน

นางสาววันศนิ กระจ่างยุทธ

ผู้วิจัย

แนวแบบสัมภาษณ์งานวิจัย : การศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามของ
ประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น สำหรับผู้เชี่ยวชาญผู้ประกอบการบุคคลทั่วไปและนักวิชาการ
คำชี้แจงโปรดตอบแบบสอบถามด้วยความเป็นจริงและขอความกรุณาตอบให้ครบทุกข้อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....

เวลา..... สถานที่.....

1. เพศ หญิง ชาย อื่นๆ (Lgbtq+)
2. หน่วยงานหรือชุมชน โปรดระบุ.....
3. ตำแหน่ง.....
4. ระยะเวลาในการดำเนินงาน.....
5. ความเชี่ยวชาญพิเศษ หรือภารกิจหลักที่ได้รับมอบหมายเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ย้อมคราม
.....
.....
.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิต กระบวนการย้อมสี

1. ขั้นตอนหรือกระบวนการผลิตสีคราม(หรือเนื้อคราม) เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. กระบวนการย้อมสี / ชนิดของผ้า เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

3. เทคนิคพิเศษที่มีเฉพาะในกลุ่มหรือชุมชน / ข้อแตกต่างจากชุมชนอื่นเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

4. การย้อมแบบโบราณ และการย้อมแบบปัจจุบันนั้นมีความแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไร

.....

.....

5. ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผ้าย้อมครามในชุมชนมีหรือไม่เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ลวดลายของผ้าย้อมคราม

1. วิธีการและเทคนิคในการทำลวดลาย

.....

.....

.....

.....

2. ลวดลายแต่ละชนิดมีที่ประเภทมีแบบใดบ้าง / ลวดลายเฉพาะชุมชนมีหรือไม่มีคือลายอะไร

.....

.....

.....

.....

3. ลวดลายแต่ละชนิดแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและเอกลักษณ์เฉพาะ อีกในคือจุดเด่นที่แตกต่างจากที่อื่นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

4. ลวดลายที่สร้างใหม่มีหรือไม่มีคืออะไร

.....

.....

.....

5. ลายใดนิยมทำมากที่สุด

.....

.....

.....

6. ความเชื่อในด้านลวดลายในชุมชนมีหรือไม่เป็นอย่างไร

.....

.....

ตอนที่ 4 การพัฒนาผลิตภัณฑ์

1. มีการต่อยอดพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าอ้อมความในรูปแบบใดบ้าง

.....

.....

.....

2. มีหน่วยงานที่ให้ความรู้ในเรื่องพัฒนาผลิตภัณฑ์และตราสินค้าเข้ามาสนับสนุนหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

3. มีการสนับสนุนทางด้านบรรจุภัณฑ์หรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

4. มีการกำหนดมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ของชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

5. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าอ้อมความตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

ตอนที่ 5 การถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างรุ่นใหม่

1. ในชุมชนมีประวัติความเป็นมาในการทำผ้าย้อมครามอย่างไร หรือเริ่มทำผลิตภัณฑ์ย้อมครามได้อย่างไร

.....

.....

.....

2. ชุมชนหรือกลุ่มของท่านได้มีการส่งเสริมหรือถ่ายทอดความรู้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามของชุมชนในรูปแบบใด

.....

.....

.....

3. รูปแบบของการถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างใหม่ในการผลิตผ้าย้อมครามเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

4. ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้างในเรื่องของการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชน

.....

.....

.....

5. ส่วนใหญ่ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ในด้านผ้าวัฒนธรรมเป็นใคร / คนในชุมชนหรือหน่วยงาน
ภายนอก

.....

.....

.....

.....

6. เกิดปัญหาในการสืบถอดภูมิปัญญาในด้านผ้าครามหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงที่สละเวลาในการให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์

แบบสอบถามงานวิจัย

แนวแบบสัมภาษณ์งานวิจัย : การศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศไทย
จีน และญี่ปุ่น สำหรับบุคคลทั่วไป

คำชี้แจง เอกสารชุดนี้เป็นแบบสอบถาม เพื่อการทำปริญญาโท ตามหลักสูตรศิลปศาสตร
ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ใน
หัวข้อเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ย้อมครามของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น สำหรับผู้เขี้ยว
ชาญผู้ประกอบการบุคคลทั่วไป ในเขตพื้นที่ 3 ประเทศ ไทย จีน และญี่ปุ่น ในประเด็น ความพึงพอใจ
ในผลิตภัณฑ์ย้อมครามและพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์เป็นประโยชน์ต่อองค์กรที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในด้าน
งานหัตถกรรมผ้าย้อมครามของไทยและการต่อยอดตลอดจนส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาด
ย่อมและการพัฒนางานผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับงานหัตถกรรมการย้อมครามและจะเป็นประโยชน์ต่อการ
เรียนการสอนในอุดมศึกษาและสำหรับผู้สนใจในเรื่องผ้าสามารถนำมาใช้เป็นเอกสารอ้างอิง
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ตลอดจน
ด้านพัฒนารณณ์

แนวสัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในชุดนี้แบ่งออกเป็น 1 กลุ่มกลุ่มละ 3 ตอน ดังนี้

กลุ่มที่1 การสัมภาษณ์กลุ่มประชากรทั่วไป

ตอนที่ 1 ด้านข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลสำหรับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ด้านข้อมูลการรับรู้และพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

ตอนที่ 3 การรับรู้และพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมคราม

ผู้วิจัย จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านในการให้ข้อมูลและความคิดเห็นตามแบบสอบถามนี้
โดยการตอบคำถามในแบบสอบถามนี้จะนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยโดยจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านที่ให้ข้อมูล ที่เป็นประโยชน์และตรงตามข้อเท็จจริงตามที่เสนอของ
ท่าน ผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับข้อมูลจากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณในการให้ความร่วมมือของท่าน

นางสาววันศนิ กระจ่างยุทธ

ผู้วิจัย

ตอนที่ 1 ด้านข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลสำหรับผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วยข้อคำถาม จำนวน 5 ข้อ

คำชี้แจง กรุณาตอบข้อมูลที่ตรงตามความเป็นจริงที่เกี่ยวกับตัวท่าน และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่

ตรงกับคำตอบของท่าน

1. เพศ

ชาย   หญิง   LGBTQ+

2.E:mail.....เบอร์โทรศัพท์.....

3. อายุ

อายุระหว่าง 18-25 ปี   อายุระหว่าง 26-35 ปี   อายุระหว่าง 36-45 ปี

อายุระหว่าง 45-50 ปี   อายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป

4. ระดับการศึกษาสูงสุด

ต่ำกว่ามัธยมศึกษา   อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า   สูงกว่าปริญญาตรี

5. สถานะภาพ/อาชีพ

- นักเรียน, นิสิต, นักศึกษา พนักงานเอกชน
- พนักงานของรัฐ ค้าขาย/อิสระ
- อื่น ๆ ระบุ.....

6. รายได้

- น้อยกว่า 15,000 บาท/ต่อเดือน 15,001 – 25,000 บาท/ต่อเดือน
- 25,001 – 35,000 บาท/ต่อเดือน 35,001 – 45,000 บาท/ต่อเดือน
- 45,001 – 55,000 บาท/ต่อเดือน. มากกว่า 55,001 บาท/ต่อเดือน

ตอนที่ 2 ด้านข้อมูลการรับรู้และพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมครามประกอบด้วยข้อคำถาม จำนวน 10 ข้อ

ตอนที่ 3 การรับรู้และพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมครามประกอบด้วยข้อคำถาม จำนวน 7 ข้อ

คำชี้แจง กรุณา ตอบข้อมูลที่ตรงตามความเป็นจริงที่ และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่

ตรงกับคำตอบของท่าน

ตอนที่ 2 การรับรู้และพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ย้อมคราม	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยมาก 1
1.ท่านรับรู้และรู้จักผลิตภัณฑ์ย้อมครามในระดับใด					
2.ท่านมีการใช้ผลิตภัณฑ์ย้อมครามบ่อยในระดับใด					
3.ท่านมีความชื่นชอบในผลิตภัณฑ์ย้อมครามในรูปแบบดั้งเดิมมากในระดับใด					
4.ท่านมีความชื่นชอบในผลิตภัณฑ์ย้อมครามที่มีการพัฒนารูปแบบใหม่และมีความทันสมัยขึ้นมากในระดับใด					

ข้อเสนอแนะ.....
.....
.....
.....

ขอขอบคุณค่ะ

ภาคผนวก ง

หนังสือยื่นจริยธรรมสำหรับกักพิจารณาโครงการวิจัยในมนุษย์

หนังสือยืนยันการยกเว้นการรับรอง
คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(เอกสารนี้เพื่อแสดงว่าคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ ได้พิจารณาโครงการวิจัยนี้)

ชื่อโครงการวิจัย : การศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์อ่อนแรงแคมของประเทศไทย จีน และญี่ปุ่น
ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย : นางสาว วันศนิ กระจำสุทธ
หน่วยงานต้นสังกัด : คณะศิลปกรรมศาสตร์
รหัสโครงการวิจัย : SWUEC-G-048/2566X

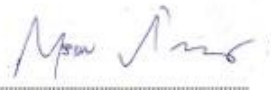
โครงการวิจัยนี้เป็นโครงการวิจัยที่เข้าข่ายยกเว้น (Research with Exemption from SWUEC)

วันที่ยืนยัน : 16 กุมภาพันธ์ 2566
ยืนยันโดย : คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดำเนินการรับรองโครงการวิจัยตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นสากล ได้แก่ Declaration of Helsinki, the Belmont Report, CIOMS Guidelines และ the International Conference on Harmonization in Good Clinical Practice (ICH-GCP)

ออกให้ ณ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2566

(ลงชื่อ)
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทันตแพทย์หญิงณปกา เอี่ยมจิรกูล)
กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการจริยธรรม
สำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

(ลงชื่อ)
(แพทย์หญิงสุวิพร กัทรสุวรรณ)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรม
สำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

หมายเลขรับรอง : SWUEC/X/G-048/2566

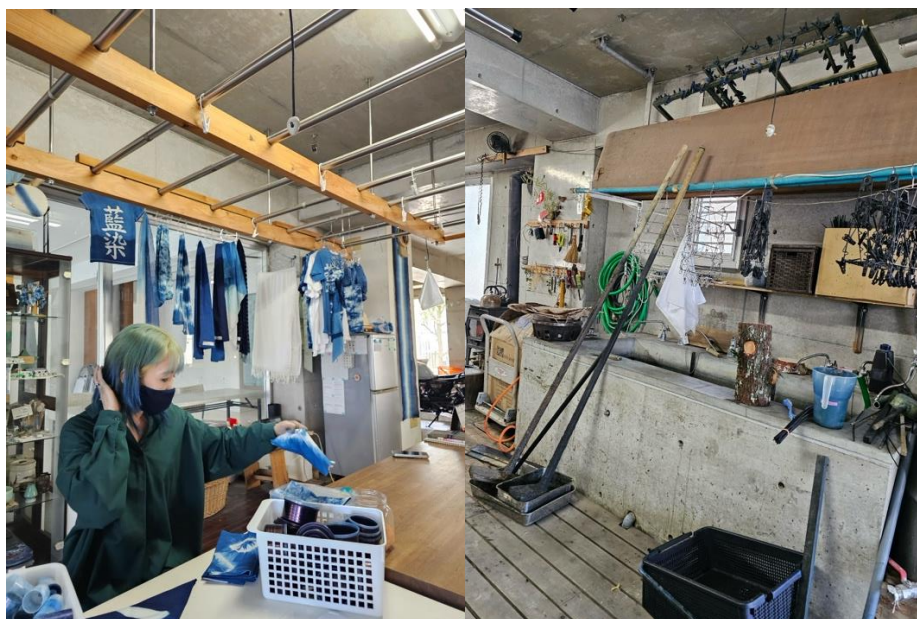

ภาคผนวก จ

ภาพการลงพื้นที่ ในประเทศไทย จีนและญี่ปุ่น และการสัมภาษณ์

ประวัติผู้เขียน

ผลงานตีพิมพ์ .....

รางวัลที่ได้รับ .....

